UN CAZ DE HICLENIE ÎN VREMEA LUI VLAD CĂLUGĂRUL VOIEVOD (1481, 1482–1495)

RADU OPREA
Direcția Județeană pentru Cultură şi Patrimoniu Național Argeş

Abstract

If we are taking into consideration, on the one hand, the territorial proximity where were situated the dwellings ruled by the boyars involved in the act of felony discussed in this work – the villages Goleşti and Topoloveni respectively, situated in the south-eastern part of Muscel county, near Bădeşti, in the southern area of Dâmbovița county and not so far from Bucşani in the north-western part of Vlaşca county (today Giurgiu) -, and on the other side, if we consider also other chronologic landmarks, we could conclude that the political movement arranged by the former Minister of Interior Vlad of Bădeşti (great boyar of Basarab the Young Țepeluş), that came with the army over the mountain, from Transylvania, but having also allies among the Muntenian small boyars (among them being the boyars from Bucşani, Goleşti and Topoloveni), the movement that had as object to do away Vlad Călugărul, it shall have happened, probably, after July 13, 1482 – the date when disappears from the Princely Council the sword bearer Cega, forerunner of Bucşani – and until 1487, the year when some historians consider that the rule of Vlad Călugărul gained a great stability, by gathering in the Council of high of high officials the strong Craioveşti boyars: Barbu, Pârvu and Danciu.

***Keywords**: Walachia, Vlad the Monk, Vlad of Bădeşti, Muscel county, Dâmbovița county*

Despre Vlad Călugărul s-a spus, pe bună dreptate, că este domnul din veacul al XV-lea în timpul căruia s-au consemnat documentar cele mai multe confiscări de sate şi moşii pentru hiclenie[1]. Din lipsă de izvoare, despre unele din aceste fapte nu putem face precizări asupra timpului şi împrejurărilor în care s-au petrecut. Despre altele însă, anumite elemente prezente în textul documentelor – ce țin mai ales de identificarea personajelor implicate, de relațiile existente între ele, ca şi de situarea lor în contextul unor evenimente sau în locurile unde îşi aveau vechile stăpâniri – ne pot conduce la stabilirea unor conexiuni cu alte fapte şi împrejurări ce pot avea măcar valoare de ipoteze.

Amintirea acestor lupte pentru putere, petrecute odinioară, îşi află adesea ecoul în cuprinsul unor acte mai târzii, cu efect reparatoriu, emise de domn în favoarea uneia sau alteia din grupările boiereşti implicate, în funcție de influența şi apropierea acestora de centrele de putere. De pildă, printr-un hrisov dat de voievodul Radu de la Afumați, la 18 mai 1526[2], li se întăreşte unor boieri din Bucşani (veche aşezare din fostul județ Vlaşca, azi în județul Giurgiu), satul lor de baştină, Mogoşeştii, situat probabil pe cursul inferior al râului Argeşel din Muscel, sat ce fusese cotropit de boierul Staico logofăt în zilele domnului Vlad Călugărul, bunicul lui Radu de la Afumați.

În textul documentului se precizează că Staico logofăt luase satul Mogoşeştii, „cu puterea şi cu sila”[3], de la înaintaşii boierilor din Bucşani, cărora le dăduse în schimb a treia parte din Ruşii de la Vedea, după care donase satul cotropit mănăstirilor Cotmeana şi Tutana. Dar boierii nedreptăţiţi nu renunţă la ocina lor strămoşească şi ridică pâră în faţa lui Vlad cel Tânăr voievod (1510–1512), cerându-şi satul de baştină înapoi şi obţinându-l, după ce probaseră cu martori vechiul lor drept de stăpânire în faţa domnului.

Însă nici călugării din cele două mănăstiri nu se lasă cu una cu două şi revendică moşia în cauză de la piosul voievod Neagoe Basarab (1512-1521), în timpul căruia boierii din Bucşani pierd atât ocina de moştenire (satul Mogoşeştii), cât şi cea de-a treia parte din Ruşi – ce aparţinuse lui Staico logofăt – parte cotropită acum de jupaniţa Hrusana, „pentru că era tare şi puternică”[4].

Epilogul acestor succesive cotropiri şi procese îl constituie rezoluţia dată de Radu de la Afumaţi în pricina judecată cu părţile amintite, încheiere în care voievodul adoptă hotărârea emisă cu ani în urmă de unchiul său, Vlad cel Tânăr (Vlăduţ), restituind adică boierilor cotropiţi de Staico logofăt – între care se afla şi Dragomir, cumnatul său – satul Mogoşeştii, „pentru că le este lor veche şi dreaptă ocină şi dedină”[5], călugării urmând să-şi recupereze vechea stăpânire a lui Staico, adică cea de-a treia parte din Ruşii de la Vedea.

Din cele înfăţişate până acum în textul documentului citat, act ce rezumă de fapt evenimente petrecute de-a lungul a peste 40 de ani, ar rezulta că ocina din hotarul Ruşilor ar fi fost o stăpânire strămoşească a marelui dregător Staico logofăt, concluzie ce nu pare a fi confirmată de analiza celorlalte izvoare, aşa cum vom vedea.

Dar pentru a face mai explicit textul, destul de încâlcit, al hrisovului din 18 mai 1526, trebuie să facem câteva precizări în legătură cu identitatea personajelor amintite nominal, precum şi relaţiile de rudenie şi de putere existente între acestea. Pentru început, ar fi de menţionat că acela care cotropeşte satul Mogoşeştii de la boierii din Bucşani nu era altul decât ginerele lui Vlad Călugărul voievod şi întâiul său sfetnic, cunoscut sub numele de Staico din Bucov, zis din Ruşi, din Măgureni şi din Băjeşti, soţul domniţei Caplea, mare logofăt în perioada 27 ianuarie 1483 – 26 martie 1505[6]. El îşi îngăduise acest gest de putere în dauna boierilor amintiţi, probabil ca o măsură de compensare pentru un anterior prejudiciu adus de aceştia socrului său, voievodul, prejudiciu ce ar fi însemnat implicarea lor în evenimente politice foarte grave, menite a afecta stabilitatea puterii centrale în stat.

Jupaniţa Hrusana, personajul despre care documentul menţionează că „a luat partea din Ruşi a lui Staico logofăt”, în vremea lui Neagoe Basarab, era de fapt fiica marelui pârcălab al ce tăţii Poienari, Gherghina din Nucet (Dâmbovi a) – cumnat al lui Vlad Călugărul voievod, ctitorul mănăstirii cu acelaşi nume (Nucet), unchiul domnului Radu cel Mare –, jupânească intrată, prin căsătorie, în puternicul neam al boierilor Craioveşti şi poreclită Gogoşoaia, după soţul său Danciu–Gogoaşe Craiovescu mare vornic[7]. Ea luase „în silă” ocina din Ruşi, profitând de poziţia sa socială de atunci, adică de dubla calitate de fiică a lui Gherghina mare pârcălab, cel ce primise ca danie şi după aceea şi cumpărase cele mai multe sate confiscate de domn din averea boierilor vicleni, dar şi în calitatea sa de mătuşă, prin alianţă, a voievodului Neagoe Basarab, domnul aflat în scaun la acea vreme.

În privinţa boierilor din Bucşani, beneficiarii hrisovului de întărire emis de Radu de la Afumaţi, ei reprezentau neamul din care descindea doamna Voica, soţia voievodului, sora acelui Dragomir, fiul lui Vlaicul al lui Albul de la sfârşitul secolului al XV-lea (vezi spiţa din *Anexa* 2).

Revenind însă la soluţionarea problemei anterioare, referitoare la existenţa unei moşii de baştină a lui Staico logofăt în hotarul Ruşilor de Vede, răspunsul la această întrebare este cuprins în hrisovul din <10-20> iulie 1536, prin care Radu Paisie întăreşte unor urmaşi ai boierilor din Şuici şi Cepari, de pe valea Topologului argeşean, satul Căzăneştii de la Ocna, aflat în vechea podgorie de lângă Râmnicu Vâlcea.

Satul în cauză fusese cumpărat de Albul vistier de la Staico mare logofăt – în vremea lui Vlad Călugărul voievod – în urma unei duble tranzacţii ce se efectuase între boierii menţionaţi. Adică, pe de o parte, Albu îi dăduse în schimb lui Staico a treia parte din Ruşi – ocină ce iniţial „a fost a lui Vlad vornicul”, aşa cum precizează actul citat – şi pe care, deşi o dobândise cu dreaptă slujbă de la domn, o mai şi cumpărase de la acesta din urmă cu 5 000 de aspri, iar pe de altă parte, în schimbul

Anexa 1

Spița genealogică a boierilor Craioveşti

(sec. XV – XVI, fragment)

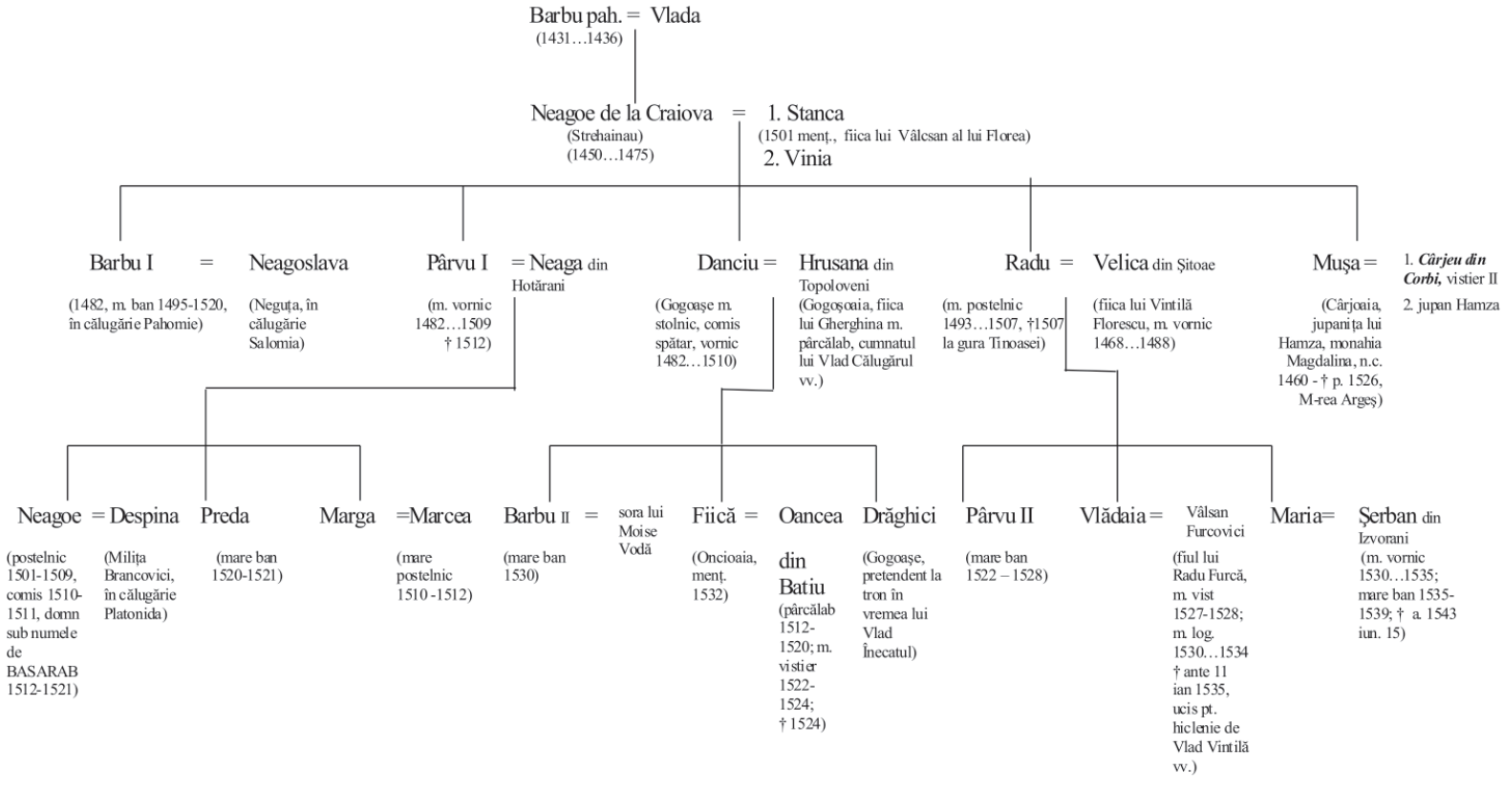
Barbu pah. = Vlada
(1431…1436)
Neagoe de la Craiova = 1. Stanca
(Strehainau) (1501 menț., fiica lui Vâlcsan al lui Florea)
(1450…1475) 2. Vinia
Barbu I = Neagoslava
(1482, m. ban 1495-1520, în călugărie Pahomie)
(Neguța, în călugărie Salomia)
Pârvu I = Neaga din Hotărani
(m. vornic 1482…1509 † 1512)
Danciu = Hrusana din Topoloveni
(Gogoșoaia, fiica lui Gherghina m. pârcălab, cumnatul lui Vlad Călugărul vv.)
(Gogoaşe m. stolnic, comis spătar, vornic 1482…1510)
Radu = Velica din Şitoae
(m. postelnic 1493…1507, †1507 la gura Tinoasei)
(fiica lui Vintilă Florescu, m. vornic 1468…1488)
Muşa = 1. Cârjeu din Corbi, vistier II
2. jupan Hamza
(Cârjoaia, jupanița lui Hamza, monahia Magdalina, n.c. 1460 - † p. 1526, M-rea Argeș)
Neagoe = Despina
(postelnic 1501-1509, comis 1510-1511, domn sub numele de BASARAB 1512-1521)
(Milița Brancovici, în călugărie Platonida)
Preda
(mare ban 1520-1521)
Marga =Marcea
(mare postelnic 1510 -1512)
Barbu II = sora lui Moise Vodă
(mare ban 1530)
Fiică = Oancea din Batiu
(Oncioaia, menț. 1532)
(pârcălab 1512-1520; m. vistier 1522-1524; † 1524)
Drăghici
(Gogoaşe, pretendent la tron în vremea lui Vlad Înecatul)
Pârvu II
(mare ban 1522 – 1528)
Vlădaia = Vâlsan Furcovici
(fiul lui Radu Furcă, m. vist 1527-1528; m. log. 1530…1534 † ante 11 ian 1535, ucis pt. hiclenie de Vlad Vintilă vv.)
Maria= Şerban din Izvorani
(m. vornic 1530…1535; mare ban 1535-1539; † a. 1543 iun. 15)

Întocmit, *Radu Oprea*

Anexa 2

Vlad din Bădeşti mare vornic *– spiţa neamului*

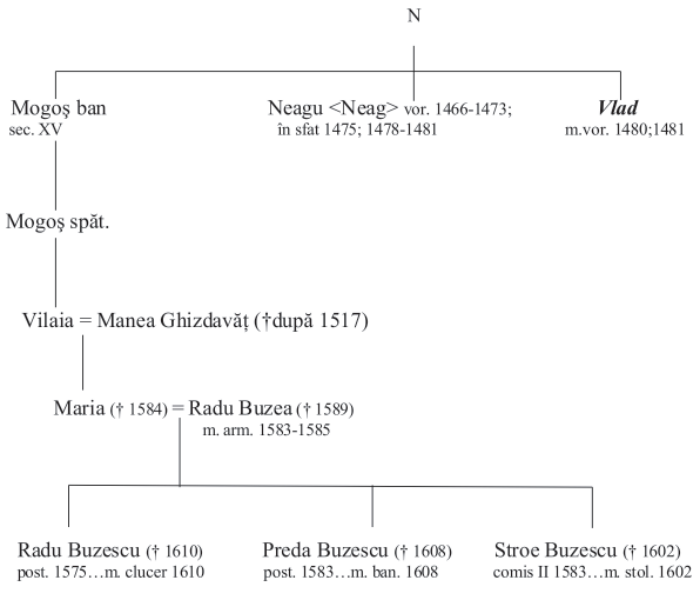

cf. Dan Pleşia, *Contribuţii la istoricul Mănăstirii Stăneşti (Vâlcea) şi al ctitorilor ei*, în „Mitropolia Olteniei" în anul XVII, nr. 5 – 6, 1965, p. 408 ş.u.; Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova (sec. XIV – XVII)*, Bucureşti, 1971, p. 23, 27, 34 – 35, 60, 81; Carmen Laura Dumitrescu, *O reconsiderare a picturii Bisericii din Stăneşti? Vâlcea*, în vol. *Pagini de veche artă românească*, vol. II, Bucureşti, 1972, p.166 (schema genealogică); eadem, *Mănăstirea Căluiu şi câteva precizări despre ctitorii ei şi despre Mihai Viteazul*, în vol. *Mihai Viteazul ?* culegere de studii, Bucureşti, 1975, schema genealogică I şi II (în anexă).

Întocmit: Radu Oprea

Anexa 3

Boierii din Bucşani < j. Vlaşca, azi j. Giurgiu>

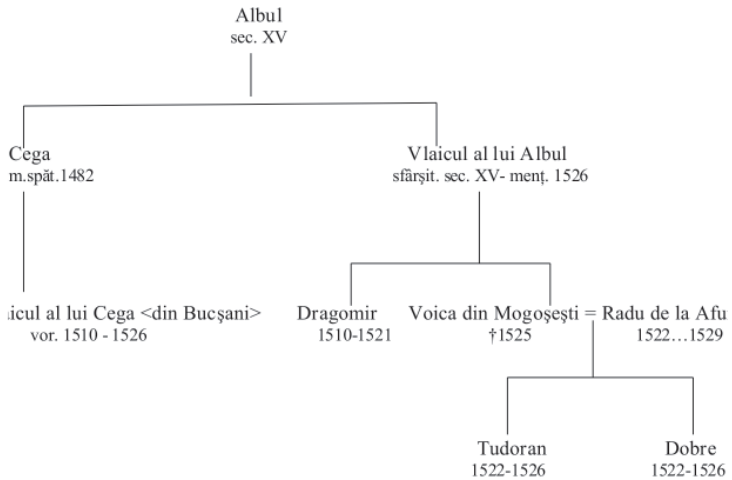

cf. *Documenta Romaniae Historica*, B, I, doc. 181/1482 iulie 13, p. 294; *ibidem*, III, doc. 11/1526 mai 18, p. 16 – 17; Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova (sec. XIV – XVII)*, Bucureşti,1971, p. 16.

Întocmit: *Radu Oprea*

satului primit de la Staico logofătul, Albu îi mai plăteşte acestuia încă 8 000 de aspri, preţ ce reprezenta, probabil, diferenţa de valoare dintre satele schimbate între cei doi boieri[8].

Din nou ne aflăm în faţa unui act al cărui text are nevoie de precizări şi lămuriri suplimentare pentru a-i desluşi adevăratul înţeles. Să purcedem prin a afla, mai întâi, cine sunt personajele amintite nominal în documentul menţionat.

Jupan Albu vistier era muscelean de origine, probabil dintr-o localitate situată pe valea Râului Doamnei, unde tatăl – boier de viţă veche –, jupan Mogoş, stăpânea împreună cu fratele său, vistierul Cârjeu, satul Corbii de Piatră, ocina de la Miceşti cu vaduri de moară şi satul Malureni (Mălureani)[9], aşezare azi dispărută ca denumire şi localizată în hotarul de acum al oraşului Mioveni. După cum ne relevă hrisovul emis de Radu Paisie, se pare că încă din anii tinereţii, Albu vistier îmbrăţişase cauza voievodului Vlad Călugărul, chiar în momentele de cumpănă de la începutul domniei acestuia, când pretendentul Vlad vornicul, fostul dregător al lui Basarab cel Tânăr Ţepeluş[10], s-a ridicat domn peste capul lui Vlad Călugărul, dar, în scurt timp, este prins de acesta şi decapitat. Cu averile nefericitului pretendent a miluit mai apoi voievodul învingător pe mai mulţi boieri credincioşi, printre care şi pe Albu ce primeşte drept răsplată pentru dreapta sa slujbă „a treia parte din Ruşi", ocină pe care după ce o şi cumpără de la domn, cu 5 000 de aspri, o schimbă cu ginerele acestuia, Staico mare logofăt din Bucov, pentru mult mai costisitorul sat Căzăneştii de lângă Ocnele Mari, sat ce va intra în averea zestrală a unicei sale fiice, Marga (căsătorită cu Dragomir din Şuici mare sluger), după ce mai plătise ginerelui domnesc alţi 8 000 de aspri în plus[11].

Prin urmare, cuprinsul documentului de mai sus ne dezvăluie, abia acum, numele adevăratului stăpân al ocinei din hotarul Ruşilor de Vede, pe Vlad marele vornic al lui Basarab cel Tânăr Ţepeluş, supranumit şi Vlad din Bădeşti (sat dispărut ca denumire şi aflat azi în hotarul localităţii Serdanu, comuna Lungulețu, judeţul Dâmboviţa). Acesta se făcuse vinovat, se pare, de înaltă trădare (hiclenie), adică îndrăznise – probabil în virtutea aflării vreunei posibile înrudiri cu dinastia domnească[12] – să se ridice cu oaste asupra capului lui Vlad Călugărul, voievodul aflat în scaun şi duşmanul declarat al lui Basarab cel Tânăr Ţepeluş, stăpânul său de odinioară.

Într-un hrisov emis de Radu cel Mare şi păstrat într-o traducere făcută pe la 1692, probabil de Antim Ivireanul[13], într-o frumoasă limbă română, cu parfum de epocă, prin care se întăresc Mănăstirii Nucet mai multe sate, între care şi Bădeştii, dramaticul episod tocmai amintit va fi descris astfel: „iar Vladul dvornicul el au perit cu cumplită muncă de către răposatul părintele domniei mele, Vladul voevod Călugărul, pentru că s-au rădicat domnu preste capul lui. Iar după aceea au căzut Vladul dvornicul supt mâna părintelui domnii mele şi i-au tăiat capul şi au rămas bucatele lui domneşti şi au cumpărat boiarinul domnii mele pan Gherghina pârcălabul acest ce mai sus zice sat de la răposatul părintele domnii mele Vladul voevod pre bani gata" [14].

Abia acum, în urma corelării informaţiilor parţiale conţinute în cele câteva acte discutate, s-ar putea reconstitui întreaga desfăşurare a evenimentelor petrecute în viaţa internă a Ţării Româneşti, spre sfârşitul secolului al XV-lea: Vlad Călugărul voievod, abia instalat în scaunul domnesc, este atacat cu oaste de Vlad din Bădeşti – fostul mare vornic al adversarului său, Basarab cel Tânăr Ţepeluş – dar uzurpatorul este învins în luptă, ulterior prins şi decapitat. Domnul învingător confiscă întreaga avere a boierilor hicleni, printre care se afla şi a treia parte din moşia Ruşilor de Vede – fostă ocină de baştină a lui Vlad vornic –, pe care o donează lui Albul vistier, unul dintre boierii săi fideli. După ce acesta face pe moşia primită ca danie nişte mori, va căuta să scape cât mai repede de mila domnească, atât pentru că ştia foarte bine că aceasta provenea dintr-o confiscare pentru hiclenie – iar mai devreme sau mai târziu urmaşii celui păgubit o vor revendica oricum – , cât şi pentru că ar fi fost interesat să obţină în schimb o stăpânire situată mai aproape de domeniul său din zona Argeş – Vâlcea, moşie ce urma să fie transmisă urmaşilor unicei sale fiice, Marga, măritată cu un mare boier din Şuici.

Albu vistier reuşeşte să facă schimbul dorit, oferindu-i marelui dregător Staico logofătul, ginerele domnesc, ocina din Ruşii de Vede primită ca danie pentru credincioasă slujbă, plătindu-i acestuia şi 8 000 de aspri în plus pentru stăpânirea din satul Căzăneştii de lângă Ocnele Mari, ocină mult mai valoroasă pentru că se afla situată în vechea podgorie a Râmnicului.

La rândul său, Staico logofătul ar fi vrut să scape şi el – onorabil, dacă s-ar fi putut – de moşia de la

Ruşi, din aceleaşi motive ca şi fostul său partener de tranzacţie –, ceea ce-l determină să facă danie ocina în cauză mănăstirilor Cotmeana şi Tutana. Dar în vremea lui Neagoe Basarab, sfintele lăcaşuri pierd moşia de la Ruşi în favoarea Hrusanei Gogoşoaia, mătuşa prin alianţă a domnului, care se prevalase probabil de dreptul de preemţiune pe care-l deţinea de la tatăl său, Gherghina mare pârcălab, cumnatul lui Vlad Călugărul.

În 1526, Radu de la Afumaţi reia procesul pentru ocinele confiscate în vremea lui Vlad Călugărul şi, dorind să facă dreptate boierilor din Bucşani – din neamul cărora povenea şi soţia sa, doamna Voica[15] – le înapoiază acestora satul aflat în litigiu, iar pentru a treia parte din Ruşi, fosta stăpânire a lui Staico logofăt, dă slobozire călugărilor să se judece pentru a-şi recâştiga stăpânirea.

Tot în cuprinsul hrisovului din 1502, Radu cel Mare mai aminteşte şi de o altă hiclenie petrecută în vremea tatălui său, faptă ce pare a avea o anume legătură – de timp şi de loc – cu trădarea pusă la cale de marele vornic Vlad din Bădeşti, deşi unii istorici nu au fost de acord cu o asemenea ipoteză[16]. Este vorba, mai precis, de întărirea stăpânirii pentru o jumătate din satul Topoloveni, ce urma să revină Mănăstirii Nucet ca danie din partea jupanului Gherghina pârcălabul, unchiul voievodului Radu cel Mare şi cumnatul lui Vlad Călugărul. Această jumătate de sat fusese a lui Milea, fiul boierului Voico al Tatului. Ca şi tatăl său, jupan Milea vicleneşte, fugind peste munţi „de au rădicat alt domnu preste capul părintelui domnii mele". Prins de Vlad Călugărul, Milea urma să fie închis în cetatea Poienarilor, al cărui pârcălab era Gherghina. Dar Voico al Tatului, tată al hicleanului Milea, „au mersu înaintea dregătoriului domnii mele jupânului Gherghinei pârcălabul de au dat şi au închinat ci e mai sus-zis satul jumătate den Topoloveni, ca să-i scoaţă capul fiiu său Milii de la cumplita moarte şi i-au scos capul lui", după ce a achitat 15 000 de aspri lui Gherghina pârcălabul, atât cât preţuiseră ocina boierii chemaţi de acesta, închinând apoi jumătatea de sat astfel cumpărată Mănăstirii Nucet, ctitoria sa[17].

Observăm că, spre deosebire de cazurile îndeobşte cunoscute, de această dată moşia a fost cumpărată de boierul favorit, direct de la viclean, fără să mai fi trecut prin mâna domnului. Ceea ce nu spune însă documentul este că Voico al Tatului era cumnat cu Gherghina, a cărui soţie, jupaniţa Neaga, stăpânea cealaltă jumătate din Topoloveni. Iată, aşadar, o hiclenie ce se ivise în cercul de familie al domnului, fiindcă Gherghina era – aşa cum am arătat – cumnatul acestuia[18]. Curios, dar cam la fel s-au petrecut lucrurile şi în cazul boierilor din Bucşani, sau cel puţin aşa se înţelege din prima parte a actului emis de Radu de la Afumaţi, în 1526, din care aflăm: „Căci a luat Staico logofăt cu puterea şi cu sila de la Cega, tatăl lui Vlaicul şi de la Vlaicul, tatăl lui Dragomir"[19]. Şi, dacă ne vom întoarce puţin în timp, vom afla că numitul boier Cega, cel cotropit atunci de ginerele domnesc Staico logofăt, a fost mare spătar în timpul lui Vlad Călugărul voievod şi este menţionat documentar o singură dată, în sfatul marilor dregători din 13 iulie 1482[20], după care dispare definitiv, ceea ce nu poate decât să ne mire având în vedere stabilitatea de care s-a bucurat componenţa acestui sfat în vremea amintitului voievod.

În acelaşi caz de uzurpare a puterii domneşti pare a fi fost implicat şi boierul Cândea, fratele lui Baldovin pârcălab – începătorul neamului Goleştilor – căruia Vlad Călugărul îi confiscă jumătate din satele de moştenire (Goleştii şi Mărăcinenii), hicleanul scăpând de urgia domnească prin refugiul peste Dunăre. Turcii îl prind însă pe Cândea, probabil la îndemnul voievodului muntean, şi-l aruncă în închisoare. Dar pentru a-şi salva fratele din temniţă, Baldovin pârcălabul plăteşte cu bani grei eliberarea acestuia, îl aduce pe fostul complotist în faţa domnului şi a fiului său asociat, voievodul Radu cel Mare, care la rugămintea boierului lor fidel îl iartă pe Cândea, cu condiţia ca acesta să-şi închine partea din averea de moştenire – ce se cădea a fi domnească în urma actului de trădare – fratelui său, Baldovin, jumătate din satele Goleşti şi Mărăcineni, ocină ce va fi şi cumpărată de strămoşul Goleştilor de la fostul hiclean[21].

Luând în considerare, pe de o parte, proximitatea teritorială în care se aflau situate stăpânirile boierilor implicaţi în actele de hiclenie anterior discutate – respectiv satele Goleşti şi Topoloveni, aşezate în partea de sud-est a judeţului Muscel, în apropierea Bădeştilor din zona sudică a judeţului Dâmboviţa şi nu prea departe de Bucşanii din nord-vestul vechiului judeţ Vlaşca (azi Giurgiu) –, iar pe

de altă parte, dacă avem în vedere şi anumite repere cronologice, am putea ajunge la concluzia că mişcarea politică pusă la cale de fostul mare vornic Vlad din Bădeşti, ce venea cu oaste de peste munte, din Transilvania, dar având şi aliaţi din rândul marii boierimi muntene (printre care se numărau boierii din Bucşani şi cei din Goleşti şi Topoloveni), mişcare ce avea drept scop uzurparea puterii domneşti a lui Vlad Călugărul, această acţiune de hiclenire adică, s-ar fi petrecut, probabil, după 13 iulie 1482 – data când dispare din sfatul domnesc spătarul Cega, ascendentul Bucşanilor – şi până în 1487, anul în care unii istorici[22] cred că domnia lui Vlad Călugărul a căpătat o mai mare stabilitate, prin reunirea în sfatul marilor dregători a puternicilor boieri Craioveşti: Barbu, Pârvu şi Danciu, deşi voievodul în scaun făcuse evidente eforturi de apropiere de aceştia, încă de la începutul domniei sale, eforturi concretizate prin căsătoria nepoatei sale – prin alianţă – Hrusana, cu Danciu-Gogoaşe Craiovescu, aflat în componenţa sfatului voievodal de la primele documente emise de domn.

---

[1] Ion Donat, *Domeniul domnesc în Ţara Românească (sec XIV-XVI)*,Bucureşti, 1996, p. 32.

[2] *Documenta Romaniae Historica*, B. Ţara Românească (se va nota în continuare *DRH*), vol. III, Bucureşti, 1975, doc. 11, p. 16-18.

[3] *Ibidem*, p. 16.

[4] *Ibidem*.

[5] *Ibidem*, p. 17.

[6] George D. Florescu, *Divanele domneşti din Ţara Românească I (1389-1495)*, Bucureşti, 1943, p. 251 şi 320; Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova (sec. XIV- XVII)*, Bucureşti, 1971, p. 24.

[7] Ştefan D. Grecianu, *Genealogiile documentate ale familiilor boiereşti*, vol. I, Bucureşti, 1913, p. 259-262; Nicolae Stoicescu, *op. cit*, p. 21 (vezi spiţa din *Anexa 1*).

[8] *DRH*, IV, doc. 24, p. 33.

[9] *DRH*, I, doc. 113/1456, apr. 15, p. 197.

[10] Nicolae Stoicescu, *op. cit*, p. 27.

[11] *DRH*, IV, p. 33.

[12] N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. IV: *Cavalerii*, volum îngrijit de Stela Cheptea şi Vasile Neamţu, Bucureşti, 1996, p. 164. Marele istoric sugerează că Vlad vornicul ar fi pretins că descindea din Vlad Ţepeş, cf. *ibidem*, n. 53.

[13] St. Nicolaescu, *Documente slavo-române cu privire la relaţiile Tării Româneşti şi Moldovei cu Ardealul în sec. XV şi XVI*, Bucureşti, 1905, p. 9.

[14] *Ibidem*, II, doc. 9/ <1501 sept. 1 – dec. 15>, p. 24. Evenimentul este menţionat şi în două acte mai târzii, date în urma unor procese pentru satul Bădeşti, între Mănăstirea Nucet şi urmaşii, prin femei, ai lui Vlad vornic, cf. *DRH*, VIII, doc. 158/1578 sept. 14, p. 243-244; *ibidem*, doc. 160/1578 sept, 16, p. 248.

[15] Vezi spiţa neamului boierilor din Bucşani în *Anexa* 3.

[16] Alex. Lapedatu, *Vlad-Vodă Călugărul (1482-1496) – monografie istorică*, Bucureşti, 1903, p. 60; Ion Donat, *op.cit.*, p. 33.

[17] *DRH*, II, p. 23.

[18] Ion Donat, *op. cit.*

[19] *DRH*, II, p. 16.

[20] *Ibidem*, I, doc. 181, p. 294.

[21] Evenimentele sunt redate, mai mult sau mai puţin coerent, în textele actelor emise de voievozii: Radu de la Afumaţi, în 1528, sept. 2 (*DRH*, III, doc. 61, p. 104-105) şi Petraşcu cel Bun, la 8 aprilie 1557 (*ibidem*, V, doc. 84, p. 91-92). Vezi şi Ion Donat, *op.cit.*, p. 33-34.

[22] Alex. Lapedatu, *op. cit.*, p. 59.

POLITICA LUI OLIVER CROMWELL FAȚĂ DE EUROPA TEOLOGIE ŞI GEOPOLITICĂ

SILVIU PETRE*

Abstract

Bouncing between a marginal benign role and an important but rather controversial one, Oliver Cromwell marks a key episode in Great Britain's rise to the pinnacle of world hegemon during the XVII-XVIII centuries. A hole orthodox literature in the International relations used to consider he Westphalia Treaty as the end of the religious wars and ***simultaneously*** *the dawn of the modern international system based in large part on rationality of the balance of power. Against this opinion, the history of Oliver Cromwell as well as that of the English Revolution reveals an intricate mixture of both religious and non-religious/materialistic criteria in shaping the grand strategy towards Europe.*

In the XVI century Protestantism created an ideological fracture in the confessional homogeneity of Western Europe, the European geostrategical landscape becoming what Raymond Aron used to call heterogenous system. The English Civil War and Revolution created a second important fracture, fully matured by the French Revolution: the one between republic and monarchy, based on antagonical features- meritocracy versus heredity. Thus, the Cromwellian diplomacy inherited a rivalry with both Catholic conservative Spain and Austria not only menacing the English republic, but also blocking its need for East-European resources, such as timber and pig iron. In order to counter respond Cromwell would build a Protestant alliance based on Rimland states such as various Italian communities, the Netherlands and Transylvania.

Keywords*: Oliver Cromwell, international system, balance of power, England, Spain, France, Austria*

Ne-am cultivat şi întreținut părerea conform căreia Pacea westphalică a eliminat religia din lupta politică[1]. Prizonieri, poate, lecturilor din Henry Kissinger, ne-am obişnuit cu ideea că Războiul de 30 de Ani coincide cu maturizarea unui sistem de state europene prinse în balanța de putere, calculându-şi mişcările în funcție doar de considerente raționale, laice[2]. Fără a face exegeză, apelul la evidență ne arată că religia nu a dispărut niciodată cu adevărat din politică[3].

Eseul se va focaliza pe politică europeană a lui Oliver Cromwell ca exemplu de caz, în care balanța de putere, rațiunile geopolitice s-au împletit cu considerente religioase. Nu îmi propun să descriu revoluția engleză sau viața Lordului Protector, ci doar poziționarea Angliei sub conducerea sa în microsistemul de relații european al acelor timpuri.

Prima parte cuprinde descrierea situației internaționale în care se afla Anglia acelor timpuri. A doua parte relatează cauzele revoluției engleze

* Masterand la Şcoala Națională de Studii Politice şi Administrative.

care au favorizat ascensiunea lui Cromwell, doar în măsura în care au legătură cu politica sa externă. A treia parte va conține diplomația cromwelliană propriu-zisă. Ultima parte va oferi concluzia şi va încerca să arate relevanța pentru problemele relațiilor internaționale actuale.

I. Echilibrul/dezechilibrul european

Sistemul internațional european de după Pacea westpahalică arată cât de inadecvat este modelul bilelor de biliard (*billiard ball model*)[4], care nici măcar nu aproximează complexitatea ierarhiilor, alianțelor sau fluxurilor umane, comerciale şi culturale ce traversează societățile europene. Peisajul relațiilor de interdependență poate fi descris alegând două abordări: un sociologică (teoria sistemului mondial) şi alta mai degrabă politică, de sus în jos (balanța de putere).

a. Teoria sistemului mondial a lui Braudel-Wallerstein se interesează de modul în care dezvoltarea capitalismului şi a relațiilor economice structurează societatea şi politicul. Braudel introduce noțiunea de economie-lume, care descrie un anumit model economic ce cuprinde mai multe state şi societăți, şi care se autoreglează. În mersul modernității, sistemul-lume occidental (având ca suprastructură diferite state, imperii etc.) s-a extins până în secolul XX la scară planetară. O economie-lume prezintă un centru (unul sau mai bine zis, unul sau mai mulți centri politici, care pot forma un ansamblu) şi o periferie caracterizată de stagnare, sărăcie pe care centrul o domină, între ele situându-se spațiul intermediar al semi-periferiei[5]. Creşterea economiei-lume europene s-a realizat prin extinderea treptată a centrului şi împingerea tot mai departe a periferiilor. În interiorul centrului nu avem un singur hegemon, în ciuda repetatelor încercări de a impune un imperiu european, ci o balanță de putere mereu reaşezată şi renegociată. Franța, Anglia (ulterior Marea Britanie), Olanda, Spania îşi dispută succesiv predominanța, spațiul german, Austria, Suedia şi Baltica sau stătulețele italiene având un rol periferic, cel puțin până în secolul XIX, când realizarea statalității italiene şi germane va tulbura echilibrul de până atunci.

În privința perioadei 1600-1750, Wallerstein este rezervat în a o considera un moment de declin sau unul de progres din cauza lipsei datelor, care îngreunează creionarea unui tablou coerent[6]. Descoperirea Americilor aduce în Europa un surplus de aur şi argint. Este perioada de maxim a Spaniei. Pe plan intern se înregistrează o creştere a statului şi o expansiune a posesiunilor marii nobilimi[7]. Dacă în Occident coloniile extra-europene şi progresul tehnologic rezolvă în timp situația, în răsăritul european, neo-iobăgia şi lipsa unei burghezii viguroase, care să anime viața rurală, contribuie la stagnarea zonei de periferie[8].

b. Dacă ne uităm de sus în jos la balanța de putere, trebuie remarcat că sistemul, sau mai bine spus sub-sistemul occidental, are un caracter heterogen, pentru a împrumuta un termen de-al lui Raymond Aron. Apariția şi adoptarea protestantismului conduc la o fracturare valorică (ideologică i-am spune astăzi)[9]. Alianțele dintre state, precum şi aranjamentele de putere intra-statale, sunt marcate în bună măsură de rivalitatea dintre protestantism şi catolicism, şi în cele din urmă de încercarea de a acomoda cele două seturi de valori. Războiul de 30 de Ani (1618-1648) este o unitate de analiză îngustă pentru a descrie conflictul care dezechilibrează Europa. L-am putea descrie drept rezultatul ambiției nemărginite a Habsburgilor ultra-catolici, care provoacă o coaliție contra-balansantă împotriva lor. Dar orice afirmație am emite despre Războiul de 30 de Ani, trebuie să ținem cont de faptul că *domestic* şi *internațional* sunt foarte greu de delimitat în concertul european. Ceea ce numim, privind din secolul XX-XXI, drept state, sunt conglomerate eterogene, peste care instituția centrală încearcă să-şi impună autoritatea[10]. În loc de state, poate ar trebuie să vorbim, mai bine, de un soi de asociații de protecție, aflate în diferite raporturi şi care îşi dispută diferite raporturi de putere. Imperiul Romano-German, spre exemplu, este un uriaş cu picioarele de lut, în care voința împăratului Habsburg este limitată de cei şapte prinți electori. Influența Bisericii Catolice şi relațiile dinastice nu vin decât să complice şi mai mult un tablou deja greu de citit. Înfrângerea Hasburgilor şi replierea lor spre ramura austriacă, alături de apariția unei Federații a Rinului, prin care Franța înțelegea să se implice în afacerile prinților germani, par să semene cu situația post-Război Rece. Rusia, moştenitoare a vechii Uniuni Sovietice, se împotriveşte încercărilor NATO şi

Uniunii Europene de a se extinde spre Est (prin instrumente precum Parteneriatul Estic, de pildă).

Spania, deşi încă un rival de temut, este un uriaş obosit. După revolta Portugaliei se vede prinsă în propriul său teren (1640-1688). Despărțirea celor două ramuri ale dinastiei de Habsburg privează imperiul acestora de o conducere unitară[11]. Declinul demografic anunță apusul deplâns de poeți şi decolonizarea din America Latină în secolul XIX[12].

Franța, la rândul ei, este un stat mare şi eterogen, în care regalitatea se luptă să obțină controlul, prin intermediul unei birocrații tot mai extinse[13]. Înainte de criza din Germania, ea însăşi cunoaşte propriul război intern de aproximativ treizeci de ani (1564-1589) între hughenoți şi catolici.

Pacea westphalică nu va încheia conflictele. Va consacra în schimb rolul Franței ca hegemon continental până la 1815. Rol care va trebui să învingă obstacole precum Spania şi, ulterior, Olanda în vecinătatea ei şi Anglia pe mări.

II. Revoluția engleză. Locul Angliei în sistemul internațional

Teza marxistă pare să ofere un tablou accesibil cauzelor Războiului Civil Englez din 1642-1649. Vechi contra nou, libertatea contra tiranie, monarhie absolutistă contra republică şi drepturi civile. Însă tabloul este mai alambicat de atât. Deşi enumerările de mai sus prezintă doza lor de pertinență, delimitarea taberelor şi a focarelor de conflict nu este atât de evidentă.

Între 1550-1650, Anglia devine cea mai mare putere industrială a Europei (deci o contradicție între Braudel şi Wallerstein). Populația ei creşte cu 60% în această perioadă.

Anul 1642 este considerat anul maximei creşteri economice şi a fost urmat de o perioadă de stagnare economică şi demografică, fără ca aspectul să detroneze Anglia de la primatul european[14]. În cursa pentru achiziția de colonii, Anglia este o nou-venită, mult mai puțin experimentată decât Olanda şi Spania. Lipsa unor teritorii bogate îi determină pe corsarii englezi să se adapteze ca pirați. În ceea ce priveşte producția internă, industria engleză epuizează lemnul şi cărbunele, determinând-o să se orienteze spre Nordul Europei şi Baltica. Deşi politica nu poate fi redusă la rațiuni economice, acestea orientează, cel puțin parțial, diplomația Londrei. Comparativ cu Franța, care are un teritoriu mai mare şi mai bogat în resurse, Anglia se vede nevoită să ducă o politică mai proactivă spre zonele septentrionale pentru a le putea obține[15].

André Maurois arată că disparitățile economico-sociale din Anglia şi dintre membri Parlamentului (Camera Comunelor şi cea a Lorzilor) erau mai mici decât pe continent. Adevărata miză a luptei a fost una, mai degrabă instituțională, animată de diferiții protagonişti. Dacă regii Tudori au condus despotic, dar simulând consensul şi legitimându-se prin succese externe, Stuarții au fost mult mai despotici şi mai ales mai stângaci. Ei nu au înțeles rolul respectării Parlamentului englez, obişnuiți fiind cu stilul autoritar din Scoția[16]. Decapitarea lui Carol I (ianuarie 1649) este rezultatul unui proces care începe pe vremea tatălui său şi care opune tot mai mult monarhia Parlamentului.

Wallerstein, deşi arată că mitul mai marii mobilități sociale engleze nu se verifică, împărtăşeşte cu Maurois părerea că, taberele opuse în Războiul Civil nu corespund unor clivaje sociale. Sunt țărani care luptă pentru rege, precum sunt nobili care se află de partea Parlamentului[17]. Cauzele Războiului Civil englez sunt deci complexe şi însumează atât origini economice, instituționale, juridice şi personale, legate de deciziile actorilor implicați.

III. Cromwell şi politica europeană

Deşi victoria taberei parlamentare se prefigura din 1647 (când armatele lui Cromwell intră în Londra şi se impun în fața presbiterienilor, favorabili negocierii cu regele) nu se poate vorbi de o politică externă decât odată cu 1651.

Proclamarea republicii (sau mai bine zis a dictaturii militare) cromwelliene induce a doua mare fractură în concertul european. Dacă discordia catolicism versus protestantism fusese prima, apariția unei republici într-o constelație de monarhii devenise a doua. Ca o anticipare pentru Revoluția Franceză şi Primul Imperiu, opiniile publice şi guvernele tradiționale privesc noua apariție cu amestec de dezgust, teamă şi prudență. La urma urmei, nu era disputa dintre rege-adunare/comanda-dezbatere/succesiune-alegere marea problema instituțională a secolului?! Franța avea probleme cu adunările sale regionale. Germania se prăbuşise pentru că nu reuşise să găsească un raport instituțional între unu şi multiplu. Polonia reuşise un ineficient balans între rege şi Seim, dar handicapat de procesul de *liberum veto*, care împotmolea deciziile[18].

Respingerea pe criterii politic-religioase nu era singura problemă. În urma Războiului Civil, Anglia ieşise sleită. Finanţele sale se aflau într-o stare proastă[19]. Reluarea comerţului era necesară. Trebuia deci spartă blocada navală. Franţa şi Olanda sprijineau chiar candidaţii regali. Franţa dădea ajutor familiei regelui englez defunct şi mai ales fiului său, viitorul Carol al II-lea. Ca expresie a ostilităţii anti-republicane, trimisul Republicii, Isaac Doreslau (Doreslaus), a fost asasinat la 3 mai 1649, la Haga, de către regalişti. Un an mai târziu, o soartă identică o va avea şi trimisul Angliei la Madrid, Asham[20].

Cum o mare putere nu poate rămâne în afara sistemului la nesfârşit, prima care recunoaşte noua republică este ultracatolica Spanie, prin trimisul său la Londra, Cardenas (decembrie 1650). Scopul spaniolilor era să provoace greutăţi Franţei, marele rival.

Între timp, Franţa instituie o blocadă navală în faţa produselor engleze. Flota engleză la rândul ei, mai ales după ce Londra fusese curtată de prinţul Condé, şeful hughenoţilor, se pregătea să debarce în Normandia. Cum relaţiile dintre state pot avea şi un caracter para-diplomatic, prin intermediul altor actori decât cei oficiali, Franţa trebuia măcar să îmblânzească Anglia, pentru ca aceasta din urmă să nu se folosească de probleme interne, confesionale ale Hexagonului. Astfel că, în decembrie 1652, cardinalul Mazarin trimite la Londra pe ambasadorul Antoine de Bordeaux pentru a deschide o breşă diplomatică[21].

Din momentul reintegrării în sistem, diplomaţia engleză a lui Cromwell se va desfăşura pe o serie de coordonate. Întreaga concepţie diplomatică a Lordului Protector se desfăşoară în spaţiul dintre exigenţele balanţei de putere şi cele ale religiei[22]. Un al doilea palier, care îl hrăneşte pe primul, este raportul dintre exigenţele mai degrabă politice şi cele de natură economică.

Astfel, în privinţa tuturor celor trei rivali economico-militari – Franţa, Spania şi Olanda –, republica cromwelliană are de ales între confruntare şi diplomaţie. Jocul realpolitik-ului determină o perpetuă rearanjare a cărţilor, astfel încât prieteniile şi inamiciţiile se pot schimba de la un an la altul. Ca puteri maritime, Olanda şi Spania puteau pune mult mai multe probleme companiilor engleze decât Franţa, a cărei vocaţie maritimă nu era foarte conturată. Olanda, pe de altă parte, era un stat protestant. Anglia va încerca să o integreze în marea sa ligă protestantă, menită a proteja credinţa contra catolicismului, în mod concret împotriva Austriei şi Spaniei – ambele state hasburgice.

O altă politică este faţă de Mediterana, unde acţiunile marinei engleze aveau atât scopul de jaf cât şi de demonstrare a fidelităţii faţă de cauza protestantă: Anglia îşi putea proteja credinţa oriunde pe cuprinsul Creştinătăţii.

Deşi este o nedreptate faţă de coerenţa evenimentelor, vom împărţi direcţiile de acţiune în mai multe subcapitole: a) politica faţă de Olanda şi Marea Baltică; b) politica faţă de Spania şi Portugalia; c) politica faţă de Franţa; d) politica faţă de estul Europei.

A. Politica faţă de Olanda şi Marea Baltică

Între 1652-1672 s-au desfăşurat, cu întreruperi, trei războaie între Olanda şi Anglia. Victoria grea a celei din urmă va marca ascensiunea stelei Albionului, concomitent cu declinul lent al republicii olandeze[23]. Fuziunea celor două state se va produce în 1688-1689, odată cu impunerea lui Wilhelm de Orania ca rege al Angliei şi canalizarea efortului conjugat a celor două ţări contra Franţei lui Ludovic al XIV-lea. Administraţia cromwelliană constituie un episod intermediar în acest traseu long dureé.

Pe 1 august 1650, Consiliul de Stat va crea o comisie specială condusă de Sir Henry Vane cu menirea de a reglementa şi coordona activitatea Marinei[24]. Scopul precis era de a maximiza profitul obţinut din comerţul internaţional. Legi care să încurajeze exportul mai fuseseră date de Parlamentul englez în 1559 şi 1563, pe timpul Elisabetei[25]. Legile respective impuneau taxe suplimentare corăbiilor străine care ajungeau cu negoţul în porturile englezeşti. O lege care să aducă la zi legislaţia discutată ar fi trebuit să fie promulgată în 1621, dar propunerea a căzut din cauza neînţelegerilor dintre rege şi Parlament. Primele Acte de Navigaţie, votate pe 3 octombrie 1651 şi 9 octombrie 1651, stipulau că nicio navă străină nu are voie să facă comerţ cu navele ori coloniile engleze fără aprobarea Consiliului de Stat[26]. Scopul primelor două Acte de Navigaţie pare să fi fost unul dual: pedepsirea unor colonii rebele (adică regaliste: Barbados, Virginia, Maryland, Bermude)[27] prin readucerea lor sub atenţia noii administraţii şi tatonarea Olandei. Astfel se explică delegaţia condusă de John Thurlow la Haga în februarie 1651, deci în răgazul dintre votarea primului şi al celui de-al doilea act. Următorul Act de Navigaţie este emis pe 1 decembrie 1651 şi prevede şi mai drastic

că nicio navă străină nu poate face comerț cu Anglia, decât prin intermediul navelor engleze. Olanda era lovită puternic în interesele sale, mai ales a celor din zona Balticii.

Războiul care izbucneşte între cele două republici maritime se încheie în aprilie 1654 printr-o pace, care să oblige Olanda la recunoaşterea actelor de navigaţie şi la plata unor despăgubiri în contul negustorilor englezi[28].

Relația cu Olanda nu s-a mărginit doar la aceasta, ci a implicat întregul set de relații care descriau balanță nordică. Ridicarea Suediei şi tendința de a acapara Marea Baltică şi Marea Nordică îi neliniştea pe vecinii săi: Olanda, Danemarca, Polonia, Rusia țaristă. Spațiul Nordic a solicitat la maxim abilitățile diplomatice ale tinerei republici. Cromwell şi-ar fi dorit o alianță protestantă contra Austriei şi Poloniei. În schimb, Danemarca şi Suedia căutau să îl atragă pe Lordul Protector ca arbitru în disputele dintre ele. Cromwell s-a mărginit la o serie de epistole, prin care îşi declina dorința de a acționa ca mediator.

Amintind *ad nauseam* de necesitatea alianței întru credință, epistolele şi întrevederile cu ambasadorul suedez la Londra, Bonde, erau dublate de cele cu Nieupoort, diplomatul olandez care trebuia liniştit în permanență. Scopul lui Cromwell era să închida arcul protestant pentru a prinde Austria într-o menghină. În 1658, dorințele sale se realizează parțial printr-un tratat semnat la Roskilde între Suedia şi Danemarca[29].

B. Politica față de Spania şi Portugalia

Dacă în cazul diplomației față de Olanda, considerentele religioase par să fi constituit, dacă nu frâna, măcar ambreiajul calculelor geoeconomice, Spania era alt caz. Aici, rivalitatea economică putea să se închege fără probleme cu cea ideologică. Revoltându-se împotriva Spaniei, Anglia va căuta o alianță (asimetrică) cu Portugalia, cu care să poată contrabalansa pretențiile Madridului. Semnat în 1654 (1656)[30], tratatul înfeuda parțial interesele portugheze celor engleze. Negustorii portughezi se vedeau obligați să acorde tarife preferențiale primilor şi să se oblige la a nu-i mai găzdui pe regalişti. Deşi în 1654 Spania şi Franța curtau sprijinul lui Cromwell, acesta se va decide pentru Hexagon. Triunghiul se coagulează deci, prin intermediul Franței, cu care spaniolii continuau să poarte război în nordul Italiei şi în Țările de Jos. Asemeni ambiției lui Filip al II-lea față de Imperiul Persan, Lordul Protector visa un imperiu pentru Insulele Britanice[31].

Cucerirea Jamaicăi în 1654/1655[32] contribuie la înrăutățirea relațiilor dintre cele două state.

Anglia va lupta contra Spaniei atât pe mare, direct sau prin exerciții de intimidare, cât şi pe continent prin susținerea Franței. Expediția din 1654-1655 a amiralului Blake va viza mai multe ținte din Mediterana precum Cadiz, Livorno, Gibraltar, Neapole. Scopul aici era jefuirea, dar şi recuperarea unor polițe pe care diferite contoare navale le datorau negustorilor englezi[33]. Războiul generalizat din 1655-1657 pricinuieşte Spaniei multe pagube[34].

C. Politica față de Franța

Țară catolică, relația sa cu Anglia poate fi descrisă, încă de la formarea celor două state drept una complexă şi contradictorie. Au existat tot atâtea motive de cooperare, cât şi de ostilitate. Aflată inițial pe picior de război cu tânăra republică de peste Canal, diplomația franceză, prin intermediul lui Mazarin va încerca o echilibristică prin care să se apropie de Londra. Deşi proclamarea republicii engleze fusese întâmpinată cu embargou, aşa cum s-a arătat anterior, din 1652 diplomația Parisului tatona o posibilă alianță, chiar cu riscul abandonării partidei regaliene a Stuarților. Obstacolul fusese faptul că francezii îşi adresau corespondența diplomatică Parlamentului englez, fără a menționa şi termenul de republică. Ulterior, Mazarin va face pasul decisiv şi va pune bazele unui acord în 1654, urmând ca în octombrie 1655 curtea franceză să câştige favorurile lui Cromwell în față celei spaniole[35]. Doi ani mai târziu, în 1657, tratatul de alianță va fi dublat de un acord ofensiv împotriva Spaniei. Evident că mutarea de şah a Hexagonului va arunca pe viitorul Carol al II-lea în brațele Spaniei care îi promite soldați şi bani în favoarea unor concesii economice şi a înapoierii Jamaicăi în momentul în care acesta va ajunge rege. Cert este că, din 1654, Franța, alături de Danemarca, Portugalia, Olanda şi Suedia se afla în bune raporturi cu Albionul, semn al întâietății acestuia pe plan european.

În schimbul Dunkerque-ului pe care îl promiseseră Angliei, Cromwell va trimite un corp de armată, care sub comanda lui Turenne va obține o serie de victorii în Țările de Jos. Tratatul de la Pirinei, semnat pe 7 noiembrie 1659, în Insula Fazanilor, va asigura o perioadă de acalmie între cele două monarhii. În urma lui, Maria Tereza, infant, ar fi

trebuit să se mărite cu Ludovic al XIV-lea şi să plătească 500 000 de scuzi. De asemenea, Spania se obliga să cedeze francezilor Avesnes, Phillipeville şi Marienburg. Totodată, ea trebuia să recunoască stăpânirea franceză asupra provinciilor Roussillon, Artois, precum şi a fortăreţelor Aie şi Saint-Omer. Spania mai ceda o serie de fortificaţii de graniţă care de acum vor îmbunătăţi semnificativ securitatea Franţei. Tratatul de la Pirinei absoarbe (cel puţin temporar) ultima şarjă a cauzelor care au contribuit la Războiul de 30 de Ani şi îl completează pe cel de la Westphalia[36].

Episodul piemontez

În primăvara-vara anului 1655, un mic incident de fanatism religios a provocat un intens ecou la curţile europene. Încă din ianuarie 1655, ducele Savoiei, Carol Emmanuel al II-lea înteţise prigoana împotriva sectei valdenşilor de pe teritoriul său. În primăvară, adepţilor sectei li se pusese în vedere să părăsească Văile Alpilor, de la hotarul cu Franţa şi să se mute în altă parte. Pe 24 aprilie când negocierile între autorităţile savoiarde şi valdensi încă se mai desfăşurau, trupele ducelui masacrează populaţia. Anglia intervine rapid, ordonând flotei să intervină pentru a pedepsi pe duce. Cantoanele elveţiene sunt de asemenea contactate pentru a veni în ajutor. În Anglia, Cromwell instituie o chetă publică, el fiind primul care contribuie cu 2 000 de lire[37]. În cele din urmă, evenimentul se termină cu medierea Franţei. În octombrie 1655 se încheie tratatul de la Pinerolo, prin care Savoia se obliga să acorde mai multă libertate religioasă comunităţii piemonteze[38]. Evenimentul a servit drept simbol propagandistic şi etichetă a dorinţei regimului protestant de a acţiona nu numai în funcţie de considerente comerciale, ci ca un garant al lumii protestante.

D. Politica faţă de estul Europei

Aici, în cadrul abordării diplomaţiei faţă de estul Europei, se amalgamează o serie de scopuri, dar factorul religios are predominanţă.

Astfel, în 1654, se purta deja corespondenţă între rezidentul englez de la Zürich şi Johann Heinrich Bisterfeld, consilier al principelui ardelean Gheorghe Rákóczi II. Rákóczi va trimite la Cromwell pe reprezentantul său, Constantin Schaum, cu o scrisoare datată din 26 noiembrie 1654. În vara anului următor, schimburile diplomatice continuă. Rezultatul lor nu a fost un pact între cele două state, dar s-a obţinut totuşi o relaţie de bună înţelegere. Ca dovadă, în 1657, Cromwell va face demersuri pe lângă Poartă pentru a împiedica mazilirea lui Gheorghe Rákóczi[39].

Tot în 1654, o delegaţie engleză condusă de Antoine Prideaux ajunge la Moscova, unde va avea convorbiri cu ţarul[40]. Conform lui Braudel, la acea dată, Rusia era încă un stat periferic economiei-lumi europene. Astfel că, demersul diplomaţiei engleze, în condiţiile în care spaţiul slav era predominant ortodox, avea fie un caracter explorator, fie unul legat de balanţa de putere.

Faţă de Polonia, în schimb, Cromwell va avea o politică ostilă, văzând-o poate, ca pe o Austrie răsăriteană. În acest sens, documentele vremii vorbesc despre o alianţă, cel puţin la nivel declarativ, între Anglia şi Bogdan Hmelniţki, hatmanul Ucrainei. O scrisoare, considerată falsă, promitea sprijinul englez lui Hmelniţki dacă acesta ar fi atacat coroana polonă[41]. Este posibil ca Lordul Protector să fi integrat raţiunile confesionale celor legate de balanţa de putere. Subminarea Poloniei catolice ar fi privat Austria de un aliat de nădejde. De asemenea, o Polonie slabă slujea şi Transilvaniei lui Rákóczi. Nu în ultimul rând, slăbirea republicii nobiliare ar fi înlesnit drumul ambiţiilor expansioniste suedeze. Având spaţiu de manevră spre răsărit, Suedia ar fi avut o compensaţie pentru a nu se mai răfui cu Olanda şi cu Danemarca, membri ai preconizatei alianţe pan-protestante.

Concluzii

Eseul de faţă s-a preocupat de analiza politicii europene a lui Oliver Cromwell ca parte a unei teme de reflecţie mai largi: sistemul westphalian de state. Am arătat că Pacea westphalică nu a dus la abolirea războiului religios ori a motivaţiilor religioase în politică. Diplomaţia cromwelliană ca şi cea a altor state europene era tensionată de nevoia de a îmbina exigenţele confesionale cu cele de natură economică şi strategică.

Două au fost obiectivele principale ale politicii externe engleze în vremea Commonwealth-ului: crearea unui imperiu maritim extraeuropean şi edificarea unei axe protestante. Pentru aceasta, pivotal întregului eşafodaj a fost relaţia cu Franţa şi Spania. Anglia a mizat pe alianţa cu Franţa pentru a-şi canaliza energia contra Spaniei şi a Austriei, ambele state habsburgice şi catolice. Liga protestantă (şi anti-spaniolă dacă luăm în considerare şi Franţa) avea rolul unui sistem de alianţe defensiv-ofensive care să apere protestantismul şi să ofere Angliei un scut pentru interesele sale coloniale.

Miza pe cartea franceză poate părea o incoerență a Lordului Protector dacă o raportăm la ceea ce ştim a fi tema strategiei britanice pe continent: contra-balansarea. Ajutând Franța să devină hegemonul continentului, Cromwell le concretiza un inamic succesorilor săi. Trebuie să înțelegem însă că pentru acele timpuri fruntariile Europei nu se opreau la Atlantic, ci la granițele Lumii Noi, adică în imperiul american spaniol. Deci, conform priorităților engleze, Spania era încă adevăratul hegemon. Căutând ecouri în istorie putem găsi mai multe asemănări. Pe de-o parte, alianța franco-engleză este o anticipare a cooperării franco-britanice din secolele XIX-XX contra Germaniei. Pe de alta, politica lui Cromwell aduce cu cea americană din timpul Războiului Rece, când Statele Unite au încercat să îndiguiască Uniunea Sovietică printr-un cordon sanitar de state aliate. Preferința față de Mazarin trimite cu gândul la încercarea lui Nixon şi Kissinger de a sparge unitatea blocului socialist prin stimularea disensiunilor Chinei (în cazul de față Franța interpretând rolul Beijingului) față de Moscova.

Dar mai presus de toate, pildele episodului istoric cromwellian de după încheierea Păcii westphalice ar trebui să ne îndemne să reflectăm asupra ororilor războiului religios. Acea epocă cunoştea tribulațiile depăşirii acelui flagel. Epoca noastră pare să se îndrepte în sens invers.

BIBLIOGRAFIE

Cărți

1. Aron, Raymond, *The century of total war* (CTW), Doubleday & Company, Inc., New York, 1954
2. Aron, Raymond, *Peace and war. A theory of international relations*, Doubleday & Company,Inc., New York, 1966
3. Bérenger, Jean, *Istoria Austriei*, Corint, Colecția Microsinteze, Bucureşti, 1999
4. Braudel, Fernand, *Timpul lumii*, Meridiane, Bucureşti, 1989
5. Brzezinski, Zbigniew, *Marea dilemă*, Scripta, 2005
6. Burton, John, *World Society*, Cambridge University Press, Cambridge, 1972
7. Chirot, Daniel (coord), *Originile înapoierii în Europa de Est*, Corint, Bucureşti, 2004
8. Davies, Norman, *Europe-A history*, PIMLICO, Suffolk, 1997
9. Ferguson, Niall, *Empire. How Britain made the modern world*, Penguin Books, London, 2007
10. Fraser, Antonia, *Cromwell,* vol. II, Bucureşti, 1982
11. Gilpin, Robert, *War and change in world history*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981
12. Kissinger, Henry, *Diplomația*, All, Bucureşti, 2007
13. Maurois, André, *Istoria Angliei*, Orizonturi, Bucureşti
14 Mureşan, Camil, *Revoluția burgheză din Anglia*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1964
15. Villar, Pierre, *Istoria Spaniei*, Corint, Colecția Microsinteze, Bucureşti, 2000
16. Wallerstein, Immanuel, *Sistemul mondial modern*, Meridiane, Bucureşti, vol. II, 1993

Articole

- Jacob N. Bowman, *The Protestant interest in Cromwell's foreign relations*, Inaugural-dissertatio, Greenville, Ohio, U. S. A., 1900.
- Benjamin O. Fordham, Victor Asal, "Billiard ball or snowflakes? Major Power prestige and the international diffusion o institutions and practices", *International Studies Quarterly*, vol. 51. No.1, March 2007, pp. 31-53.
- Silviu Valentin Pietraru, Raymond Aron, *Cronica unui spectator angajat*, în Revista „Lumea", Nr. 2 (179), 2008, pp. 100-104.

Surse web

– http://www.youtube.com/watch?v=6llT2ZYg-4E (discursul lui Winston Churchill din 4 iunie 1940)
– http://www.youtube.com/watch?v= BLmi OEk59n8 (discursul inaugural al lui John Fitzgerald Kennedy din 20 ianuarie 1961)

[1] Henry Kissinger, *Diplomația*, All, Bucureşti, 2007, pp.48-52.

[2] Henry Kissinger: „Odată cu prăbuşirea conceptului de unitate, statele ce-şi făceau apariția în Europa aveau nevoie de o seamă de principii, pentru a-şi justifica erezia şi a-şi reglementa relațiile. Le-au găsit în conceptele de *raison d'état* şi de echilibru al puterii, depinzând unul de celălalt. *Raison d'état* susținea că binele statului scuza mijloacele folosite pentru a-l menține; interesul național a luat locul noțiunii medievale de moralitate universală. Echilibrul puterii a înlocuit nostalgia pentru monarhia universală, cu consolarea că fiecare stat, în urmărirea intereselor sale egoiste, va contribui cumva la siguranța şi progresul tuturor celorlalte". *Ibidem*, p. 50.

Vezi şi Jacob N. Bowman, The Protestant interest in Cromwell's foreign relations, Inaugural-dissertatio, Greenville, Ohio, U. S. A., 1900, p. 45 http://www.archive.org/stream/protestantin tere00bowm rich/protestantintere00 bowmrich_djvu.txt.

Benjamin O.Fordham, Victor Asal, Billiard ball or snowflakes? Major Power prestige and the interna tional diffusion o institutions and practices, *Interna tional Studies Quarterly*, vol.51. No.1, March 2007, pp. 31-53.

[3] Exemplele care se pot da sunt nenumărate. De la povara omului alb, la ideea unei Rusii pravoslavnice până la recidivarea fundamentalismului islamic din zilele noastre. De asemenea, prezența religiei în

politica poate fi exemplificată prin discursul mai multor oameni politici. Vezi discursul lui Winston Churchill din 4 iunie 1940, http://www.youtube.com/watch?v=6llT2ZYg-4E, precum şi cel inaugural al lui John F. Kennedy din 20 ianuarie 1961, http://www.youtube.com/watch?v= BLmiOEk59n8

[4] John Burton, *World Society*, Cambridge University Press, Cambridge, 1972, pp.19-28. Pentru ideea că relaţiile internaţionale înseamnă mai mult decât relaţii între guverne vezi Robert Gilpin, *War and change in world history*, Cambridge University Press, Cambri dge, 1981, p. 46. Vezi şi Zbigniew Brzezinski, *Marea dilemă*, Scripta, 2005, pp.VII-XIII, p. 3.

[5] Fernand Braudel, *Timpul lumii*, vol. I, Editura Meridiane, Bucureşti, 1989, pp.13-45.

[6] Immanuel Wallerstein, *Sistemul mondial modern*, Editura Meridiane, Bucureşti, vol. II, 1993, p.191.

[7] Fernand Braudel, *op.cit*, p. 416. Wallerstein, dimpotrivă, vorbeşte despre o scădere a puterii statale în favoarea ascensiunii şi „inflaţiei" de noi nobili. Immanuel Wallerstein, *op.cit*., p. 202.

[8] *Ibidem.* Vezi şi Daniel Chirot, *Cauze şi consecinţe ale înapoierii*, pp. 9-25 şi Robert Brenner, *Înapoierea economică în Europa de est în lumina dezvoltării occidentale*, pp.27-59 în Daniel CHIROT (coord), *Originile înapoierii în Europa de Est*, Corint, Bucureşti, 2004.

[9] Raymond Aron, *The century of total war* (CTW), Doubleday & Company, Inc., New York, 1954, pp.137-140; Idem, *Peace and war. A theory of international relations*, Doubleday & Company, Inc., New York, 1966, pp.95-120; Silviu Valentin Pietraru, Raymond Aron, *Cronica unui spectator angajat*, în „Lumea", nr. 2 (179), 2008, pp.100-104.

[10] Vezi nota 7.

[11] După abdicarea lui Carol Quintul, fratele său Ferdinand îi va succeda la conducerea Austriei şi a posesiunilor germanice ale familiei de Habsburg. Ulterior, Ferdinand va împărţi Austria în trei, după numărul celor trei fii ai săi: Maximilian, Ferdinand şi Carol. Jean Bérenger, *Istoria Austriei*, Corint, Colecţia Microsinteze, Bucureşti, 1999, pp. 34-35.

[12] Pierre Villar, *Istoria Spaniei*, Corint, Colecţia Microsinteze, Bucureşti, 2000, p. 51.

[13] Fernand Braudel, *op.cit.*, vol. I, p. 418.

[14] *Ibidem*, vol. II, p. 241 şi urm. Criza de la 1650 pe care o sesizează Wallerstein pe plan european coincide cu anul 1642, dat de Braudel ca an al începutului stagnării. Immanuel Walerstein, *op.cit.* p.191.

[15] *Ibidem*, p.132.

[16] André Maurois, *Istoria Angliei*, Editura Orizonturi, Bucureşti, p.359. Niall Ferguson, deşi nu se ocupă explicit de problemă afirmă tot tirania suveranului drept cauză a Războiului Civil. Niall Ferguson, *Empire. How Britain made the modern world*, Penguin Books, London, 2007, p. 4.

[17] Immanuel Walerstein, *op.cit*. 154 şi urm. Vezi şi André Maurois: „În realitate, era vorba nu atât de o adevărată revoluţie, care e întotdeauna provocată de mari tulburări economice, ci de ceea ce s-ar putea numi lupta între partide". André Maurois, *op.cit*, p. 401.

[18] Norman Davies, *Europe-A history*, PIMLICO, Suffolk, 1997, p. 660.

[19] Camil Mureşan, *Revoluţia burgheză din Anglia*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1964, p. 271.

[20] *Ibidem.*

[21] *Ibidem*, p. 272.

[22] „Cromwell's administration stood between a religious and a commercial age and partook of the characteristics of both. To him the Common Cause was the defence of international toleration, the relief and protection of persecuted Protestants; he sought their protection through treaties with the Catholic States and through embassies to the persecuting princes." The Protestant interest in Cromwell's foreign relations, Inaugural-dissertation, Jacob N. Bowman, *op.cit*., p.1

[23] Immanuel Wallerstein, *op.cit.*, p.107. A se observa că în timpul Protectoratului producţia engleză de nave se ridică de la sub una pe an în timpul lui Carol I la peste 5/an. Antonia Fraser, *Cromwell,* vol. II, Bucureşti, 1982, p. 316.

[24] Camil Mureşan, *op.cit*., p. 274.

[25] *Ibidem*, p. 275.

[26] *Ibidem*, p. 275 şi urm.

[27] *Ibidem*, p. 277.

[28] *Ibidem*, p. 280.

[29] Jacob N. Bowman, *op.cit*., pp.41-56; 67-74. Vezi şi Antonia Fraser, *op.cit.*, pp. 322-323.

[30] Antonia Fraser dă ca an 1653 pentru tratatul cu Portugalia, urmând ca ratificarea lui să se realizeze 3 ani mai târziu. Antonia Fraser, *op.cit.*, p.317. Camil Mureşan dă ca an 1654 în Camil Mureşan, *op.cit*, p.281.

[31] Gândirea imperială/imperialistă a lui Cromwell fusese influenţată de două personaje: Sir Walter Raleigh autor al *History of the world* şi Thomas Gage, fost preot dominican devenit protestant, autor al unei alte lucrări *The English-American: A new survey of the West Indies*. Cea de-a doua carte s-a bucurat de o asemenea primire în rândul publicului încât Cromwell a ordonat o a doua tipărire a sa în 1653. Antonia Fraser, *op.cit*., p.296 şi urm.

[32] 1654, cf. Antonia Fraser, *op.cit.*, p.296. 1655, cf. lui Camil Mureşan, *op.cit.*, p. 286. Niall Ferguson dă ca an tot 1655. Niall Ferguson, *op.cit.*, p. 2.

[33] Camil Mureşan, *op.cit.*, pp. 285-287.

[34] Antonia Fraser, *op.cit.*, p. 323-324.

[35] Camil Mureşan, *op.cit.,* p. 272. Jacques Madaule, *Istoria Franţei*, vol II, Editura Politică, Bucureşti, 1973, p. 378.

[36] *Ibidem*, p. 379.

[37] Cronicile vremii vorbesc de o sumă de jumătate de milion de lire, dar se pare că este mult exagerată. Antonia Fraser, *op.cit*., p. 318-319.

[38] Antonia Fraser, *op.cit.*, p. 320.

[39] Camil Mureşan, *op.cit*., p. 284, nota 1.

[40] *Ibidem*, p. 291. Vezi şi Antonia Fraser, *op.cit.*, p. 327.

[41] Anumite cercetări dau ca autor al scrisorii pe secretarul lui Hmelniţki, Daniel Vâboţski. *Ibidem*, p. 328-330.

1968. INVAZIA DIN CEHOSLOVACIA PERCEPȚII ROMÂNEŞTI ŞI STRĂINE

CERASELA MOLDOVEANU
Institutul pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară

Abstract

The invasion of the member states of Warsaw Pact in Czehoslovakia aroused attention and also concern of occidental states. There were more virulent positions against the invasion, including among western leftist parties, which did not exceed the legal event. They have yet contributed to the erosion of Soviet authorithy, especially among communist and socialist parties in the western world. With some months before the invasion reactions of solidarity with the government in Prague and reject any foreign interference in Czechoslovak state policy had emerged, intensifying in the same time with the violation of the sovereignty of Czechoslovakia.

The Romanian reaction, as a member of the Warsaw Pact, was a big surprise both states under Moscow's sway governments and especially for democratics governments. By its position, Ceausescu, became, for a time, a Communist leader courted by major European chancellery, drawing on its side a number of political, economic and financial advantages.

Keywords: *Czechoslovakia, invasion, de Gaulle, Le Monde, reactions*

Fenomenul Primăverii de la Praga, care a culminat cu intervenția militară a celor cinci state, membre ale Tratatului de la Varşovia, a fost urmărit cu deosebit interes în aproape toate țările lumii. Deşi deznodământul era cumva previzibil, o undă de speranță că lucrurile ar putea să se schimbe, să se producă o desprindere din anchilozarea politică şi ideologică de care a fost cuprinsă Europa Centrală şi de Est, a făcut ca sufletele a milioane de oameni să aştepte o minune. Această speranță firavă a fost brutal spulberată de tancurile sovietice şi trupele celor cinci țări, în dimineața zilei de 21 august 1968. Istoria a consemnat evenimentul ca un moment de criză în istoria Războiului Rece şi al Tratatului de la Varşovia, dar şi unul de referință în mentalul colectiv al oamenilor. Reacția statelor lumii la intervenția militară din august, atât a celor din blocul comunist care nu au participat la invazie, cât şi a celor din lumea liberă, a fost de condamnare la unison a intervenției militare, fiind considerată de toți o brutală ingerință în afacerile interne ale unui stat suveran, cât şi o gravă încălcare a drepturilor omului. Luările de poziție oficiale ale statelor lumii nu au depăşit nivelul declarativ, sacrificând astfel mugurii unei noi mişcări de reformare a blocului comunist, dar având meritul să evite o criză majoră care ar fi aruncat omenirea într-un potențial nou război mondial. Occidentul a

condamnat intervenția militară, dar n-a intervenit, calificând-o un „episod al istoriei", al Războiului Rece. Ca atare, încă din timpul negocierilor sovieto-cehoslovace a fost clară şi bine delimitată poziția statelor occidentale, cât şi a SUA. Poziția Occidentului din acele zile a demonstrat că vesticii nu erau deloc dispuşi „să-şi pună pielea în saramură, printr-o intervenție în favoarea reformatorilor, ba mai mult, înțelegerea tacită cu Moscova, privind sferele de influență, era încă „vie". Față de evenimentele din august 1968 din Cehoslovacia, reacția Occidentului a fost rezervată, explicabilă prin configurația şi aranjamentele geopolitice stabilite în Europa după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. În spiritul doctrinei „Sonnenfeldt"[1], Statele Unite au considerat problema cehoslovacă „o afacere de familie" a lagărului socialist şi a Tratatului de la Varşovia, iar „invazia ruşilor în Cehoslovacia nu trebuie privită ca ceva tragic, ea reprezintă doar o pană de automobil pe drumul cooperării Est-Vest"[2]. Chiar dacă SUA şi aliații lor din NATO erau interesați în mod obiectiv în slăbirea forței celuilalt bloc militar ce li se opunea, Organizația Pactului de la Varşovia, aceştia, ca regulă generală, s-au străduit să evite o confruntare directă cu Moscova. O parte a oamenilor politici occidentali respecta punctul de vedere potrivit căruia amplificarea tendințelor policentriste în lagărul est-european va rupe echilibrul de putere care s-a format în Europa şi va spori tensiunea pe continent, fapt care nu era de dorit pentru Occident. Pe toată perioada „Primăverii de la Praga", guvernul SUA s-a distanțat în mod constant de arhitecții reformelor cehoslovace, străduindu-se să nu dea Uniunii Sovietice şi aliaților săi nici cel mai mic motiv pentru a fi învinuiți de amestec în problemele interne ale Cehoslovaciei şi, în mod firesc, motiv pentru intervenție. Mai mult, folosind canalele diplomatice, guvernul SUA a cerut în mod repetat reformatorilor praghezi să dea dovadă de reținere şi prudență[3]. Ținând cont de soliditatea modelului de organizare postbelică a Europei, elaborat la Ialta şi Potsdam, SUA şi celelalte puteri occidentale, în pofida întregii retorici propagandistice, după 21 august, nu numai că nu au fost înclinate să adopte sancțiuni împotriva URSS, care să meargă prea departe, dar, în mod accentuat au demonstrat absența oricăror interese speciale în privința problemelor interne ale țărilor blocului est-european. Ca şi în cazul evenimentelor din 1956, din Ungaria, ei, practic, au recunoscut dreptul Uniunii Sovietice de a dicta în sfera sa de influență. Mulți observatori importanți au remarcat, în mod rezonabil, că acțiunea din 21 august 1968 a avut un caracter defensiv, fiind, în mod subiectiv, îndreptată în direcția refacerii pozițiilor URSS care se şubreziseră într-una din țările-cheie ale zonei sale de securitate, în direcția menținerii parității obținute, şi nicidecum în direcția dobândirii de noi spații geopolitice[4]. În această privință, generalul de Gaulle a fost, probabil, foarte sincer, când, printre altele, încă din 1956, a şocat opinia publică franceză scuzând agresiunea sovietică din Ungaria, prin menținerea echilibrului de forțe în Europa[5]. Atât în cercurile liberale, cât şi în cele conservatoare din diverse țări, existau aceleaşi îngrijorări, referitoare la faptul că succesele reformatorilor praghezi vor spori influența ideilor şi partidelor de stânga în Occident. Convingerea potrivit căreia nu va izbucni un război din cauza Cehoslovaciei, a jucat un rol important în elaborarea şi adoptarea soluției de forță în problema cehoslovacă. În legătură cu aceasta, sunt caracteristice cuvintele rostite de către ministrul Afacerilor Externe al URSS, A. A. Gromâko, la şedința Biroului Politic: „Trebuie să ne gândim ce implică măsurile excepționale! Eu cred că acum situația internațională este de aşa natură încât măsurile excepționale nu pot duce la agravarea ei. Un conflict major nu se va declanşa"[6]. Aceste cuvinte aproape că repetă textual ceea ce spusese Hruşciov la sfârşitul lui octombrie 1956, cu prilejul analizării problemei ungare de către conducerea sovietică. Şi a avut dreptate! În memoriile lui Dobrânin[7], acesta relatează că, la 20 august, a transmis lui Johnson o comunicare din partea guvernului sovietic destinată guvernului american, în care explica de ce Uniunea Sovietică este „constrânsă", împreună cu partenerii ei din Pactul de la Varşovia să salveze regimul din Cehoslovacia, amenințat de reacțiunea internă şi externă. Preşedintele Johnson a rămas foarte liniştit. El era preocupat, în acel moment, de vizita pe care urma să o întreprindă în Uniunea Sovietică în viitorul apropiat. Chestiunea invadării Cehoslovaciei l-a lasat indiferent. Nu aceeaşi a fost reacția la Departamentul de Stat, care a înțeles imediat că evenimentul era de o considerabilă gravitate. Departamentul de Stat a exercitat presiuni pentru a-l convinge pe Johnson că este necesară o atitudine fermă şi, de altminteri, în Congres s-a manifestat un curent viguros, ca Statele Unite, chiar dacă nu interveneau şi nu intenționau să intervină sau să facă din invazia Cehoslovaciei un

▪ **Ludwig Svoboda, unul din liderii Primăverii de la Praga**

motiv de confruntare cu Uniunea Sovietică, să condamne totuşi invazia, întrucât prestigiul lor ar fi fost grav afectat. Chiar şi în aceste condiţii au existat multe luări de poziţie virulente împotriva invaziei, care, chiar dacă nu au depăşit cadrul legal al manifestării, au contribuit la erodarea autorităţii sovietice, în special în rândul partidelor comuniste şi socialiste din lumea occidentală. În Finlanda, ţară cu o puternică influenţă sovietică la acea dată, ocupaţia a provocat un imens scandal. Partidul Comunist din Finlanda a denunţat ocupaţia, la fel ca Partidul Comunist Italian şi cel francez. Preşedintele Finlandei, Urho Kekkonen, a fost primul politician vestic care a vizitat oficial Cehoslovacia după august 1968, fiind întâmpinat cu cele mai mari onoruri de către preşedintele cehoslovac, Ludwig Svoboda, pe 4 octombrie 1969. Reacţiile de solidarizare cu guvernul de la Praga şi de respingere a oricărei imixtiuni externe în politica statului cehoslovac, din partea mişcării socialiste şi comuniste din Occident, apăruseră cu ceva luni înainte de invazie. Au existat semnale de încurajare din „lumea liberă" de când a început să se contureze acest pericol. O telegramă din 4 mai a ambasadorului român la Roma, Cornel Burtică[8], semnala faptul că la nivelul conducerii partidului comuniştilor italieni se înţelesese limpede că „poziţiile independente ale unor ţări socialiste şi ale unor partide comuniste sunt văzute la Moscova ca poziţii antisovietice. O parte a conducerii sovietice are în vedere chiar eventualitatea unei intervenţii militare în Cehoslovacia, în cazul în care socialismul ar fi pus în pericol". Ivan Gustov, membru supleant al CC al PCUS, care participase la recent-încheiatul congres al Partidului Comunist din San Marino, se oprise câteva zile la Roma şi în cadrul discuţiilor pe care le purtase cu conducerea P.C. Italian prezentase în culori foarte sumbre situaţia din Cehoslovacia, afirmând că în această ţară „s-a dat prea multă libertate presei, radioului şi televiziunii, au fost întărite partidele ultra reacţionare ca Partidul Social-Democrat şi Partidul Catolic, cresc tendinţele antisovetice în Cehoslovacia ca şi pericolul ca Dubček sa piardă controlul situaţiei din ţară"[9]. Iată un limbaj care exprima indirect conţinutul evenimentelor din Cehoslovacia, dar care amintea foarte bine practicile Kominternului, instrumentul de influenţare şi destabilizare a vieţii politice din alte ţări, utilizat pe scară largă de statul sovietic în toată perioada interbelică. Analizând situaţia din Cehoslovacia, „comuniştii italieni – se arăta în telegrama amintită mai sus – au ajuns la concluzia că există pericolul unei intervenţii externe, faţă de care P.C.I. nu poate rămâne indiferent... S-a stabilit ca tovarăşul Luigi Longo, secretar general P.C. Italian, să facă o vizită la Praga" pentru a exprima „solidaritatea P.C.I. cu acţiunile întreprinse de P.C. din Cehoslovacia pe calea democratizării ţării" şi „să dea de înţeles în primul rând sovieticilor că un amestec în treburile interne cehoslovace va însemna un atac şi la adresa altor forţe democratice internaţionale... În afară de discuţii, tovarăşul Longo va ţine la Praga şi o conferinţă de presă în care va exprima explicit sau implicit ideile de mai sus".

Imediat după invazie, pe 22 august 1968, ziarul francez „Le Monde" relata în paginile sale câteva din reacţiile avute de oameni politici ai Franţei, de partidele şi organizaţiile de stânga. La ambasadele sale din Washington, Londra şi Paris, guvernul sovietic a emis prin Agenţia Tass o declaraţie extrem de vagă care să justifice intervenţia şi a trimis mesaje către preşedintele american Johnson, către domnul Wilson şi generalului de Gaulle, pentru a-i informa despre situaţia creată. Preşedintele francez, după consultarea cu dl. Couve de Murville (ministrul francez de Externe, n.n) a pregătit o declaraţie prin care condamnă URSS că „nu abandonează politica de putere a blocurilor", şi a

continuat, „în afara faptului că invazia constituie un atac la drepturile şi destinul unei ţări prietene, împiedică şi încercările de a produce o relaxare (între cele două blocuri politico-militare, n.n.), proces ce se află în desfăşurare". Inclusiv Partidul Comunist Francez îşi exprima surpriza şi dezaprobarea – se semnala în continuare în paginile ziarului –, în timp ce federaţiile sindicale nu pot decât să deplângă evenimentul". Asemenea reacţii – arată în continuare „Le Monde" – au avut şi alte formaţiuni şi instituţii franceze cu orientare de stânga sau de centru, precum Partidul Socialist Unit, Convenţia Instituţiilor Republicane, Uniunea Asociaţiilor şi Cluburilor Socialiste, Confederaţia Franceză Democratică a Muncii etc. De asemenea, la Roma, Partidul Comunist Italian a declarat ferm că: „nu există justificare pentru intervenţia militară din Cehoslovacia" şi şi-a reafirmat sprijinul pentru guvernul reformator de la Praga. Politologul şi ziaristul francez Roger Massip denunţa invazia într-un articol din cotidianul „Le Figaro"[10], pe care o compara cu o „reîntoarcere a zilelor negre ale Războiului Rece". El a reuşit să analizeze, sumar, efectele politice internaţionale pe care le presupunea agresiunea sovietică în Cehoslovacia: „Primul efect al acestui eveniment va fi să distrugă imaginea unei Rusii Sovietice, apărută în ultimii ani, în care omenirea considera că ceea ce s-a întâmplat în Budapesta anului 1956, este de neconceput astăzi... Al doilea efect este faptul că întreaga politică de apropiere de statele Vestice este acum compromisă. Acum, nu ne gândim numai la contactele ruso-americane şi la înţelegerile referitoare la armele nucleare, care concretizează încercările făcute de două mari puteri în dorinţa lor de a găsi căile pentru o coexistenţă paşnică, dar şi la eforturile generalului de Gaulle, dornic să realizeze, ceea ce s-a dovedit doar un vis, o politică durabilă de relaxare, înţelegere şi cooperare cu statele din Est... Cel de-al treilea efect este faptul că URSS nu va putea să mai atace pe «imperialiştii» de la Washington şi pe «agresorii» din Vietnam, fără să provoace consternare... Pentru mult timp de acum înainte va fi imposibil să consideri Rusia Sovietică drept «pilonul esenţial al Europei»". În încheiere, acesta remarca cu dramatism că: „Încă odată Cortina de Fier a coborât asupra unui popor, care, fără să renunţe la comunism, şi-a dorit să se bucure de puţin mai multă libertate. S-a demonstrat încă odată, că pentru Moscova cele două noţiuni sunt incompatibile".

O altă voce care a criticat vehement invazia trupelor celor cinci armate în Cehoslovacia, militând pentru unitatea europeană, a fost liderul socialist italian, Pietro Nenni, care şi-a făcut publică poziţia în faţa unui for oficial, al Camerei Deputaţilor din Parlamentul italian[11]. El denumeşte fenomenul reformator de la Praga, drept „o erezie a libertăţii", „cu alte cuvinte, lupta surdă a unui popor pentru libertate, care, stimaţi colegi, nu este nici de esenţă proletară, nici burgheză, ci doar umană". După o trecere în revistă a evenimentelor care au marcat Cehoslovacia şi, implicit, ţările Tratatului de la Varşovia, în anul 1968, a afirmat: „Acesta este contextul în care este situată şi condamnată intervenţia sovietică, nu numai pentru metodele brutale prin care s-a produs invazia, dar şi pentru precedentele invaziei. Ce s-a întâmplat, s-a întâmplat, şi la baza celor petrecute stă refuzul Moscovei de a accepta o direcţie politică bazată pe libertate". În încheiere, Pietro Nenni subliniază că acest conflict poate cuprinde şi alte ţări din lagărul comunist, atrăgând după sine inclusiv schimbări ale frontierelor: „Adevărul în situaţia actuală este că, diferendele se află mai degrabă în interiorul blocului militar decât între două blocuri şi echilibrul lor militar. Ultimul exemplu este, desigur, Cehoslovacia; România este un caz latent, ce riscă ca să-şi apere autonomia în interiorul sistemului, fapt ce îi slujeşte nu pentru a ameninţa securitatea altor popoare, ci ca să şi-o asigure pe a sa; cazul Iugoslaviei se redeschide iar, cu consecinţe ce ar putea fi dramatice din cauza

▪ Pietro Nenni, liderul socialist italian, a criticat vehement invazia din Cehoslovacia

transformărilor, şi ar putea afecta sistemul frontierelor pe care se sprijină pacea atât de precară din Europa".

La o zi după intrarea trupelor sovietice în Cehoslovacia, la 21 august 1968, publicistul şi scriitorul german Immanuel Birnbaum, în ziarul vest-german, „Süddeutsche Zeitung"[12], analizează motivele acestei brutale intervenţii şi impactul pe care aceasta l-a avut asupra ţărilor din blocul estic: „Nu este greu să observi de ce situaţia a explodat tocmai acum. Nu are nimic de-a face cu «persecuţia» muncitorilor pro-sovietici din fabricile cehoslovace, aşa cum a pretins presa sovietică, dar are de-a face cu data apropiată a Conferinţei Partidului Comunist Cehoslovac, care s-a stabilit pentru începutul lunii septembrie. La această conferinţă vor fi destituiţi, cu siguranţă, din CC al PCC şi ultimii susţinători ai Moscovei. Brejnev doreşte să prevină această ruşine a politicii sale. De aceea, a trecut la ofensivă, fără să-i pese de efectele neplăcute pe care le resimt atât Estul, cât şi Vestul... Nu este nici-o alinare în faptul că ruşii îşi strică imaginea în ochii întregii lumi cu politica lor brutală. Au distrus atât de mult din structura încă nesigură a păcii internaţionale cu acest tip de politică, încât, în final vom suferi cu toţii, nu doar Cehoslovacia şi Uniunea Sovietică". La câteva luni după invazie, după ce marile capitale europene au denunţat şi condamnat *in corpore* agresiunea împotriva unui stat suveran, lucrurile au început să reintre pe un făgaş normal, interesele financiare ale unor state capitaliste fiind preponderente în continuarea relaţiilor economice şi politice cu guvernele statelor considerate, cu puţin timp în urmă, invadatoare. Relevantă în acest sens este şi nota confidenţială emisă de ministrul Afacerilor Externe din Luxemburg la 24 octombrie, referitoare la viitorul relaţiilor ţării sale cu state din Europa de Est, inclusiv cu Uniunea Sovietică[13]: „A venit la mine însărcinatul cu Afaceri Străine polonez, dl. Wurth, şi m-a întrebat care este opinia/atitudinea noastră faţă de ţara sa, după evenimentele din Cehoslovacia. I-am spus că atât guvernul cât şi opinia publică dezaprobă acţiunea din Cehoslovacia a unor membri ai Tratatului de la Varşovia. L-am informat că noi considerăm intervenţia drept o violare flagrantă a drepturilor omului, dar chiar şi aşa, guvernul Ducatului Luxemburg speră că vom putea să continuăm să căutăm mijloace de destindere în relaţiile dintre Estul şi Vestul Europei. I-am mai spus că, practic, intenţionăm să continuăm negocierile dintre ţările noastre, începute înainte de evenimentele din Cehoslovacia. El mi-a reconfirmat dorinţa guvernului său de a începe negocierile pentru un acord aerian între Marele Ducat şi Polonia. Mi-a înmânat o notă oficială prin care cerea guvernului nostru să stabilească o dată pentru negocieri... Mie mi se pare că ar prefera ca aceste negocieri să înceapă primăvara viitoare". „Cât priveşte relaţiile noastre cu URSS, dl. Wurth a întrebat mai multe detalii despre numărul de persoane care lucrează la ambasada sovietică şi despre condiţiile de reluare a politicii noastre de destindere. I-am răspuns dl. Wurth că problema nivelului de încadrare cu personal la ambasada sovietică, categoric nu se va pune în mod oficial, guvernul rezervându-şi dreptul să reducă numărul personalului în mod gradat, în momentul când oficialii sovietici îşi termină serviciul în cadrul ambasadei".

Pentru a pune în antiteză percepţia deformată de propaganda comunistă, faţă de cea existentă în statele democratice ale lumii, la 23 august, cotidianul est-german „Neues Deutschland" relata cum intrarea trupelor Pactului de la Varşovia în Cehoslovacia era privită ca un semn de solidaritate cu populaţia cehoslovacă[14]: „Dacă contrarevoluţia ar fi învins, am fi avut la frontierele sudice o ţară situată în afara comunităţii socialiste. Aceasta ar fi creat o breşă serioasă în interiorul blocului ţărilor socialiste. Probabil, într-o zi, chiar NATO s-ar extinde departe, până la Carpaţi. Ştim noi cum sunt militariştii vest-germani!"

Mergând în aceeaşi tonalitate, propaganda comunistă ungară falsifică în mod grosolan evenimentele revoluţionare din 1956, considerând intervenţia sovietică de atunci un „ajutor prietenesc". Într-un articol publicat pe o jumătate de pagină în „Népszabadság" din 25 august, care-şi propunea să analizeze evenimentele, se atrage atenţia că: „partidul şi guvernul maghiar au dat dovadă de la bun început de cea mai consecventă atitudine faţă de evenimentele din Cehoslovacia. Ele au sprijinit tendinţele sănătoase şi au atras din primul moment atenţia asupra pericolelor implicite". Amintind exemplul evenimentelor petrecute în Ungaria în 1956, ziarul scrie: „Ajutorul armat pe care Uniunea Sovietică şi ceilalţi prieteni ai noştri ni l-au acordat în toamna anului 1956 nu ne-a împiedicat nici pe departe să lichidăm gravele erori ale liderilor de partid dinainte, nu ne-a silit nici pe departe să revenim la poziţia liderilor discreditaţi, ci, dimpotrivă, a acţionat într-un sens contrar. Acest

ajutor ne-a întărit forța și capacitatea de a folosi roadele ajutorului pe linia punerii în practică a noului nostru stil politic. Acest lucru reprezintă o dezaprobare istorică a acelora care declară că acțiunea actuală a celor cinci țări frățești este îndreptată împotriva procesului de reînnoire din Cehoslovacia".

Pe 10 septembrie, cotidianul socialist francez „Le Populaire"[15] avertizează asupra atitudinii de neangajare a marilor puteri față de criza cehoslovacă: „Nu știm cât de departe sunt rușii pregătiți să meargă în a-și forța aliații să revină pe aceeași linie. Oricum, impactul psihologic al atitudinii lor, ca și rezultatul pierderii prestigiului în lume, ar trebui să-i determine să procedeze cu mai multă precauție... Între timp, americanii demonstrează reținere, iar avertizările președintelui Johnson nu au consecințe militare directe. Cel mai regretabil este că în circumstanțe atât de tragice, vestul Europei, din care Franța face parte, nu rostește nici-un cuvânt. Indiferent de motive, toți sunt conștienți că nu joacă nici-un rol. Dar, din cauza poziției geografice, (Franța, n.n) este cea mai afectată de problema cehoslovacă și va fi prima care va fi amenințată dacă izbucnește vreun conflict mondial".

Reacția din partea Alianței Nord-Atlantice a venit târziu, sub forma unui comunicat, în 15 noiembrie 1968. Potrivit comunicatului, criza cehoslovacă nu a făcut altceva decât să agite din nou spiritele în privința Berlinului, să producă o reconsiderare a politicii de apărare în cadrul Alianței și să pună pe tapet atitudinea izolaționistă a Franței, dar nu a făcut nicio propunere concretă privitoare la situația existentă sau la posibilitatea unei recidive din partea URSS.

Diverse personalități din țările vestice, în special, au condamnat public invazia din Cehoslovacia, fie de la înălțimea unor foruri internaționale, fie din poziția oficială în care se găseau. Aș aminti nume precum: cancelarul Willy Brandt, care s-a dovedit „extrem de surprins" de acțiunea celor cinci țări din cadrul Tratatului; Mario Scelba, raportor pentru Comiterul de Politică Externă din Parlamentul European, care a inițiat, la 23 septembrie, o moțiune referitoare la implicațiile politice ale evenimentelor din Cehoslovacia[16]; Gaetano Martino, comisar european italian, care a condamnat cu putere, la 1 octombrie, intervenția sovietică în plenul Parlamentului European[17] și lista ar putea continua.

Nu întâmplător am lăsat la urmă reacția pe care a avut-o în fața invaziei sovietice, liderul

▪ Alexander Dubček, prim secretar al C.C. al Partidului Comunist Cehoslovac, devenit „simbol" al Primăverii de la Praga

român, N. Ceaușescu, pentru că aceasta necesită o analiză mai amplă a condițiilor interne și externe care au condus la atitudinea de frondă a țării noastre. România, țară membră a Tratatului de la Varșovia, considerată, datorită politicii comunist-naționale promovată de Gheorghiu-Dej și continuată de Ceaușescu, drept „copilul teribil" al lagărului comunist, a avut o atitudine aproape singulară în cadrul Tratatului. Cu excepția Iugoslaviei și a Albaniei care se retrăseseră din organismele pactului militar, România, ca membru activ al acestuia, a șocat prin atitudinea liderului său, atât URSS, celelalte țări comuniste, cât și cancelariile occidentale. A fost momentul său istoric care l-a consacrat ca lider regional, deschizându-i larg porțile Occidentului. Dar să nu uităm că, în pofida relaxării din anii 1964-1968, regimul comunist din România rămânea printre cele mai staliniste. Liderii comuniști români priveau totuși cu suspiciune reformele care se produceau în Cehoslovacia. Pentru ei, efervescentele dezbateri din presa de la Praga și Bratislava, desființarea cenzurii, erau de neimaginat. Tentativele lui Ota Šik de a crea o „economie socialistă de piață" care să îmbine planul centralizat cu elemente ale economiei de piață era, de asemenea, iluzoriu. Aceste reforme erau privite ca un pericol pentru regim. Spre deosebire de liderii PCR, societatea românească privea cu simpatie încercarea de

reformare a societății şi economiei cehoslovace. Dar ea s-a mulțumit să stea în expectativă, în speranța că liderii comuniști vor trece din propria lor voință la reforme, ceea ce evident era o altă iluzie. Din cauza liberalizării din anii '60 nu se observa că regimul lui Ceauşescu nu simpatiza reformele lui Dubček şi nu dorea să le aplice în România. Populația spera ca emanciparea de URSS să ducă într-un timp previzibil şi la schimbări în interior. Apărând Cehoslovacia, se apărau şi reformele lui Dubček, înțelegeau cei mai mulți. Nu era adevărat. Ceauşescu era departe de a fi un lider reformist. Era interesat exclusiv de putere, nu de scopurile ei, şi cu atât mai puțin de a democratiza ori reforma regimul. Ce îl interesa pe Ceauşescu era desprinderea Cehoslovaciei de Moscova, aşa cum făcuseră până atunci Tito, Mao, Enver Hodja si Gheorghiu-Dej. Dintre toate țările care se emancipaseră de tutela sovietică, România era singura membră a Pactului de la Varşovia şi a CAER-ului. Sprijinul lui Ceauşescu nu se îndrepta spre susținerea reformelor, ci încuraja distanțarea de Moscova. Pentru Bucureşti era importantă apariția unui aliat în cadrul Pactului de la Varşovia. De aceea, de câte ori Leonid Brejnev îi ataca pe liderii cehoslovaci, indiferent de conținutul acestor critici, liderii români țineau partea lui Dubček, Ota Šik, Zdenek Mlynar, Ludwig Svoboda etc[18]. Relațiile

▪ Ota Sik, ideolog al reformelor din Cehoslovacia

României cu Occidentul erau bune. Ținând cont de condițiile geostrategice postbelice, Occidentul accepta un regim comunist la Bucureşti, mai ales dacă se desolidariza în unele ocazii de URSS. Pe plan intern, relaxarea ideologică începută în 1962 continua deşi populația rămânea antisovietică şi, în linii mari, anticomunistă. Acceptarea limitată a regimului venea din lipsa unei alternative şi a înțelegerii împărțirii Europei în blocuri. După înăbuşirea revoluției budapestane părea limpede că este imposibilă o întoarcere la România antebelică şi la democrație. URSS era hotărâtă să îşi păstreze posesiunile, iar Occidentul nu era pregătit să intervină nici chiar atunci când populațiile se revoltau cu arma în mână. Românii trebuiau să se împace cu situația şi să se acomodeze cu regimul. Aşa gândeau toate populațiile din spatele Cortinei de Fier. În acest context trebuie descifrată poziția luată de Bucureşti în 21 august 1968. Un miting de proporții a avut loc în ziua de 21 august, când Nicolae Ceauşescu a ținut discursul care l-a consacrat. Popularitatea lui Ceauşescu în acele zile a fost maximă. Pericolul unei invazii sovietice a alimentat sentimentul unității naționale şi hotărârea de a rezista. Asta i-a permis lui Ceauşescu să se identifice cu regimul, şi chiar cu țara. El îşi va folosi prestigiul nou dobândit pentru a-şi subordona baronii şi fidelii lui Gheorghiu-Dej, pentru a-şi înlătura rivalii şi pe cei în care nu avea încredere. Probabil că singurii de acord cu invazia erau nostalgicii stalinişti, rămaşi fideli Moscovei, câteva sute de persoane. Majoritatea populației a fost cuprinsă de o mare emoție. Invazia putea fi precedentul unei acțiuni similare împotriva României. În acea vreme, părea mai probabil ca România să fie atacată din cauza gesturilor sale publice de independență în politica externă. Se observă mai puțin că pe sovietici îi deranjau reformele din Cehoslovacia, şi mult mai puțin sfidările venite de la Bucureşti. Pentru Ceauşescu a fost momentul de apogeu. Deşi a protestat împotriva intervenției, paradoxul face că el a fost beneficiarul ei. Cel puțin pentru o vreme. Acel discurs i-a adus suportul Occidentului, care, în anii următori îi va da nenumărate semne de simpatie şi sprijin politic, diplomatic, tehnologic şi financiar: clauza națiunii celei mai favorizate; admiterea în organisme economice şi financiare precum GATT, WB si IMF; vizitele sale în Occident şi SUA, vizitele unor importanți lideri occidentali la Bucureşti relevă toate acestea. Occidentul l-a sprijinit pe

Ceauşescu din calcul politic, deoarece vedea în liderul de la Bucureşti un opozant al Kremlinului. Se spera astfel spargerea unității Pactului de la Varşovia şi CAER. Autonomia regimului său – pe care el pretindea a fi o veritabilă independență – i-a permis să-şi consolideze regimul personal. Discursul din balcon l-a impus celorlalți lideri comuniști din PCR. El devine un şef providențial, o vedetă a lumii politice mondiale. Partidul, guvernul, regimul se confundă din acest moment cu Nicolae Ceauşescu. Această poziție fermă i-a adus un prestigiu deosebit pe plan intern şi o largă recunoaştere internațională. Ea a fost factorul principal care a asigurat supraviețuirea încă două decenii a regimului neostalinist din România, cultul lui Nicolae Ceauşescu devenind din ce în ce mai aberant.

În perioada postdecembristă, prin presa scrisă şi audiovizuală s-au pus în circulație un mare număr de afirmații şi de interpretări eronate în legătură cu locul României în Pactul de la Varşovia, demersurile autorităților de atunci de la Bucureşti în vederea retragerii trupelor sovietice din România (1958), neparticiparea la intervenția celor cinci state socialiste în Cehoslovacia (1968) etc. S-a susținut chiar ideea că politica de distanțare a regimului comunist din România de URSS ar fi fost, în realitate, regizată de Kremlin pentru a induce în eroare Occidentul şi a folosi România ca un cal troian *sui generis*, pentru a avea acces la tehnologia de vârf occidentală şi în măsura posibilităților, la unele secrete politice sau chiar militare. Mitingul din Piața Palatului, organizat la 21 august 1968 pentru a condamna intervenția în Cehoslovacia, a fost şi el prezentat ca un posibil aranjament între Brejnev şi Ceauşescu pentru a-i face pe occidentali să creadă că Romania dispunea de o largă marjă de manevră în cadrul Tratatului de la Varşovia. Este ciudat de constatat că astfel de teze au circulat şi circulă numai în mediile româneşti şi în unele cercuri ale emigrației maghiare în perioada Războiului Rece. Niciunul dintre cercetătorii avizați, în primul rând cei străini, nu au pus la îndoială caracterul real, autentic al politicii de independență a regimului comunist din România, în anii '60-'80.

[1] Jaromir Navratil, *The Prague Spring '68,* Central European University Press, 1998, p. 494.

[2] Henry Kissinger, *Diplomația*, Editura All, Bucureşti, 1998, p. 636.

[3] Alekandr S. Stăkalin, *Primăvara de la Praga în viziunea generalului A.M. Maiorov*, în „Document", nr. 1/2005, p. 26-33.

[4] Mihail E. Ionescu, *„Doctrina Brejnev" şi politica sferelor de influență*, în „Dosarele Istoriei", nr. 8/ 1998, p.4-5

[5] Marie-Christine Kesller, *La politique étrangère de la France. Acteurs et processus,* Paris, Presses des Sciences Po, 1998, p. 202.

[6] Mihai Retegan, *1968. Din primăvară până în toamnă,* Editura RAO, Bucureşti, 1998, p. 195.

[7] Vezi Florentina Dolghin, *Singurătatea unui ambasador de cursă lungă, [Anatoli Dobrînin]* (La solitude d'un ambassadeur), în „Magazin Istoric", nr. 3/ 2003, p. 40-44.

[8] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond Telegrame Praga/1968, telegrama nr. 71 342/4 mai 1968.

[9] Ibidem.

[10] Roger Massip, *Le rideau de fer est retombé*, în „Le Figaro"/ 22.08.1968, No 7.459, p. 1; 5.

[11] Pietro Nenni, *Discorsi parlamentari (1946-1979),* Camera dei deputati. Ufficio stampa e pubblicazioni, Roma, 1983.

[12] Immanuel Birnbaum, *Der Gewaltakt gegen Prag*, în „Süddeutsche Zeitung"/22.08.1968, No 202; 24.

[13] Archives Nationales du Luxembourg, *Relations internationales,* Relations Est-Ouest, Luxemburg, AE 16851.

[14] Articolul *Unsere Armeen sichern den Frieden*, în „Neues Deutschland"/ 23.08.1968, No 231, p.1-2.

[15] Articolul *La crise tchécoslovaque et l'Europe* (C., P.), în „Le Populaire"/ 10.09.1968

[16] V. *Rapport sur les conséquences politiques des événements survenus en Tchécoslovaquie*: (Rapporteur: M.Scelba), în Parlement européen - Documents de séance./ 23.09.1968, No 113, p. 3.

[17] V. *Discorso di Gaetano Martino*, în „Gazzetta ufficiale delle Comunità europee", Settembre-ottobre 1968, No 106, p. 56-59.

[18] Petre Otu, *„Stimăm mult şi prețuim sprijinul dumneavoastră"*, în „Dosarele Istoriei", nr. 5(21)/1998, p. 41-47.

DUPĂ RĂZBOIUL RECE: ALEGEREA TIMPURIE A POLITICII DE SECURITATE CAZUL ROMÂNIEI

General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU
Institutul pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară

Abstract

The article signed by Mihail E. Ionescu explores the difficult choices Romania had to make after the end of the Cold War, given the new international context that was born in the aftermath of the collapse of the Soviet Union. Romania's particularities are put into the wider regional context, thus recreating the timeline of the major shifts in terms and security and politics in Eastern Europe during the last decade of the 20th century. The author also ponders the possible options Romania and its neighbors had at that time, succeeding to identify the elements which eventually shaped their choices.

Keywords: *Soviet Union, Warsaw Pact, NATO, EU, Romania, United States, Partnership for Peace, Cold War*

Care erau opţiunile de securitate naţională ale României, la sfârşitul Războiului Rece? Care au fost elementele ce au trasat aceste opţiuni? Cum ar fi trebuit să se comporte România în conformitate cu aceste opţiuni?

Acestea sunt întrebări la care orice cercetător, care analizează comportamentul României la finalul Războiului Rece, ar trebui să le găsească un răspuns. Să le cercetăm pe rând, dar mai întâi de toate să refacem mediul de securitate din Europa de Est, în perioada 1990-1994. Am ales anul 1994 pentru că acesta a fost anul când NATO a lansat Parteneriatul pentru Pace, ce a reprezentat primul pas al Alianţei Nord-Atlantice în rolul jucat în securitatea acestei zone.

1. **Deci, care a fost mediul de securitate din Europa de Est, în perioada 1990-1994?**

În 1991, Tratatul de la Varşovia a fost desfiinţat, fapt ce a marcat dispariţia principalului instrument de dominaţie hegemonică în Estul Europei. Mai mult decât atât, în urma acordului stabilit, trupele sovietice s-au retras din Germania de Est şi curând după aceea şi din Europa Centrală, momente ce au însemnat apariţia unui mediu de securitate diferit în această parte a Europei. Din perspectiva securităţii internaţionale, se stabilea crearea unei „zone tampon" între frontiera de vest a URSS şi estul frontierei Alianţei Nord-Atlantice. Experţii pe probleme de securitate, cât şi planificatorii strategici, au definit, în curând, această „zonă tampon" drept „zona gri" a securităţii europene.

O încercare majoră pentru a evita apariția acestei „zone gri" s-a produs în 1990, când s-a semnat Carta de la Paris, considerată o „repetiție" a Actului de la Helsinki. Carta de la Paris pentru o nouă Europă, care a fost semnată la Paris, în 19 noiembrie 1990, de către reprezentanții statelor CSCE, era menită „pentru a extinde şi consolida relațiile de prietenie şi cooperare între statele din Europa, SUA şi Canada şi a promova prietenia între popoarele noastre", reprezentanții luându-şi „angajamentul solemn de a respecta ataşamentul deplin față de cele Zece Principii ale Actului Final de la Helsinki, care formează baza relațiilor dintre noi"[1].

Soluționarea paşnică a problemei germane prin reunificarea celor două state (3 octombrie 1990), înainte de semnarea Cartei de la Paris, a întărit şi mai mult percepția potrivit căreia nu există o „zonă gri" de securitate în Estul Europei. Mai mult decât atât, semnarea Tratatului CFE în noiembrie 1990, cel mai amplu acord din istorie privitor la reducerea armamentului şi a forțelor armate din Europa, a întărit şi mai mult această percepție.

În august 1991, după lovitura de stat de la Moscova, republicile sovietice şi-au declarat independența. În decembrie 1991, Uniunea Sovietică s-a prăbuşit, 15 noi state apărând în loc, legate între ele printr-un acord numit Comunitatea Statelor Independente. Din perspectiva stării de securitate, în zona dintre Bug şi Prut până la Vladivostok, s-a creat, dintr-o dată, o situație confuză.

Este firesc că în acest context s-a produs o schimbare de percepție în ceea ce s-a întâmplat cu mediul de securitate din Estul Europei. Până în acel moment au existat temeri cu privire la angajamentul Moscovei în domeniul securității, ce ar fi dus la o potențială întârziere în procesul de retragere a trupelor, precum şi pentru punerea în practică a unei politici de „finlandizare" în Europa de Est – cum a fost cazul tratatului dintre România şi URSS din 1991. După decembrie 1991, o nouă amenințare majoră a apărut subit. Zona întinsă, post-sovietică, prinsă într-un proces de repoziționare geopolitică, a devenit un rezervor de amenințări non-convenționale. Dintr-o dată, „zona gri" devine realitate.

Pentru statele din estul Europei era necesară reîntoarcerea la propriile lor „ecuații" de securitate națională.

2. Văzute din perspectiva anului 2009, opțiunile politicii de securitate a statelor din Estul Europei ar putea fi enunțate astfel:

a. Neutralitatea. Adepții statutului de neutralitate permanentă doresc ca România să beneficieze de protecția acordată de legile internaționale statelor neutre, evitându-se, astfel, posibile efecte destabilizatoare, ca membru al Alianței. Istoria a demonstrat însă, că în cazul unui război regional, numai țărilor situate în condiții geografice şi geopolitice specifice ar putea să li se respecte neutralitatea de către părțile revizioniste.

b. O relație preferențială cu Rusia. Acest scenariu se bazează pe ideea că vecinătatea cu Federația Rusă, succesoarea Uniunii Sovietice, şi o țară în plin proces de experimentare a democrației, s-ar putea transforma într-un parteneriat strâns, care ar asigura securitatea României. Această idee este destul de lipsită de popularitate pentru marea majoritate a românilor, din cauza experiențelor istorice dramatice avute cu Rusia/URSS, ca vecin apropiat.

c. Un Pact balcanic de securitate colectivă. Construirea unei structuri defensive colective cu state precum Bulgaria, Iugoslavia etc. a fost luată în considerare, dar situația economică slabă, ce caracteriza toate statele din Estul Europei, conflictele interetnice şi teritoriale rămase nerezolvate, legătura lor cu Rusia şi vecinătatea unor state membre NATO, precum Grecia şi Turcia, au făcut ca acest scenariu să fie lipsit de viabilitate.

d. Un pact de securitate cu Ungaria, Republica Cehă şi Polonia. Relația permanentă de securitate pe care o avea România cu țările din Grupul de la Vişegrad, ar fi putut s-o ajute să se apropie mai mult de țările occidentale şi să facă parte din grupul celor mai avansate state, pe calea reformelor politice şi economice. Oricum, aceste state au arătat puțină disponibilitate în a accepta România în cercul lor, fiind de la început ataşate ideii de aderare la NATO.

e. Membru al NATO. Să devină membru al celei mai puternice şi de succes alianțe politico-militare din istoria modernă, era cel mai bun scenariu pentru România, deoarece acest lucru ar împiedica orice posibilă agresiune din partea unei țări străine şi în acelaşi timp ar fi simbolizat admiterea României în clubul select al democrațiilor occidentale.

Într-o carte publicată în 1993, intitulată *„După hegemonie – Patru scenarii de securitate pentru Europa de Est în anii '90"*, am identificat următoarele patru evoluții probabile: (1) apariția „mini-blocurilor" (aranjamente regionale); (2) hegemonia unei puteri

majore sau a unui ansamblu hegemonic; (3) anarhie sau „sindromul anilor '30"; (4) „absorbția statelor est-europene în comunitatea europeană". Închei prin a pune accent pe nevoia urgentă a ultimului scenariu, singurul capabil de a le evita pe celelalte trei. „Depinde de statele vestice dacă aceste trei scenarii, discutate anterior, sunt eliminate, în timp ce absorbția în structurile occidentale ar duce la o angajare ireversibilă a securității est-europene. Această absorbție ar face inevitabilă apariția de «mini-blocuri» şi de «blocuri regionale», evitând în acelaşi timp hegemonia uneia sau a mai multor mari puteri sau a «sindromului anilor '30»" [2].

3. Care au fost elementele care au format cea mai optimă alegere?

În cazul României, aceste dileme nu sunt noi. A trecut prin împrejurări similare, în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În 1848, sub influența unor factori multipli, a avut loc o „revenire la axă" în mentalitatea elitei politice româneşti. România şi-a asumat orientarea spre Vest, care, în schimb, i-a garantat acesteia modernizarea şi securitatea în următoarea perioadă, până la instaurarea regimului comunist.

Tranziția spre un alt sistem (politico-ideologic) era definitivată la începutul anilor '90. Considerată un avanpost al latinității în Estul Europei, România ar fi putut avea în mentalitatea colectivă doar o singură opțiune: „Vestul". Respingerea Occidentului ar fi însemnat abandonarea eliberării de comunism, care a început odată cu revoluția sângeroasă din 1989.

Un alt element decisiv a fost, de asemenea, destinul regiunii. Spațiul dintre Rusia şi Germania, sau dintre Est şi Vest, delimitat în nord de Suedia şi Finlanda şi în sud de Bulgaria şi România, prin urmare spațiul situat între Marea Baltică şi Marea Neagră, a avut un destin special în perioada modernă. O caracteristică a acestui destin a fost că, în scopul de a menține autonomia securității puterilor implicate, pentru a evita orice fel de dominație/hegemonie, s-au impus acțiuni concertate. Această tendință a fost întotdeauna prezentă, indiferent că a fost vorba despre opțiunea spre Occident, în perioada interbelică, sau despre mai recentul Parteneriat al statelor estice.

Ultimul, dar nu cel din urmă element decisiv în alegerea opțiunii de securitate, a fost imperativul modernizării țării. După trei procese de modernizare, care au avut loc în deceniile anterioare, era absolut necesar relansarea procesului de transformare, în care expertiza şi suportul direct din partea Vestului erau de neînlocuit.

Prin urmare, din perspectiva tradițiilor istorice, a stabilității regiunii şi sub imperativul modernizării, cea mai corectă opțiune pentru România a fost de a se îndrepta spre Occident.

4. Modul de implementare a acestei opțiuni şi ceea ce s-a realizat sunt de domeniul trecutului. Totuşi, unele repere ar trebui menționate.

NATO a creat **Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic** (NACC) în decembrie 1991, cu scopul de a promova dialogul pe probleme de securitate comună, cu aceste țări şi cu fosta Uniune Sovietică. Acest dialog a constituit o punte între Estul şi Vestul divizat şi a creat oportunități deosebite în vederea unei cooperări eficiente. În 1997, Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic a fost redenumit **Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic** (EAPC), reunind statele aliate şi cele nouă state din centrul şi estul Europei, la care s-au adăugat încă două în 1992.

Crearea NACC s-a realizat în deplină concordanță cu Conceptul Strategic al NATO, adoptat în 1991 la Summitul de la Roma, un document care a păstrat apărarea colectivă ca nucleu-principal al Alianței şi a insistat asupra sarcinii de a ajuta la menținerea păcii şi stabilității în zona euroatlantică, prin intermediul instrumentelor de gestionare a crizelor şi a diplomației preventive, înțeleasă implicit ca o completare a forțelor de descurajare.

În ianuarie 1994, la Summitul Consiliului Nord-Atlantic de la Bruxelles, cu scopul de a le ajuta să umple vidul de securitate şi de a stabiliza întreaga regiune de est, statele aliate au propus fostelor țări comuniste o nouă formă de cooperare, **Parteneriatul pentru Pace** (PfP). Scopul este de a construi, prin intermediul dialogului şi cooperării, un parteneriat strâns între fiecare stat partener şi Alianță. PfP a fost conceput pentru a permite o cooperare eficientă între NATO şi cei care nu sunt membri ai Alianței, pe baze bilaterale şi multilaterale, şi pentru a pregăti țările candidate pentru intrarea în Alianță (care nu era încă pregătită să accepte noi membri). Membrii PfP sunt şi membri ai Consiliului Parteneriatului Euroatlantic, dar PfP a fost conceput ca având propria sa identitate. Obiectivele PfP-ului sunt: promovarea transparenței în planurile apărării naționale, asigurarea controlului democratic asupra forțelor armate, disponibilitatea de a participa la operațiunile de pace/de sprijin aflate sub autoritatea ONU sau OSCE, dezvoltarea relațiilor de cooperare militară cu NATO şi aplicarea măsurilor de consolidare a încrederii între statele partenere şi în relațiile cu aliații.

PfP a creat un sentiment de comunitate şi coeziune între membri şi parteneri şi a oferit perspectiva aderării la NATO a fostelor state comuniste, dispuse să-şi armonizeze structurile lor politico-militare cu cele ale statelor membre, fapt esenţial pentru crearea arhitecturii de securitate în Europa.

În 1995 a fost lansat oficial documentul programatic numit *Studiu privind extinderea NATO*, prin care s-au statuat principiile şi motivaţiile viitoarei extinderi a Alianţei Nord-Atlantice. NATO era pregătită să accepte noi membri numai în cazul în care aceştia ar putea oferi o nouă valoare la securitatea şi stabilitatea generală a spaţiului comun aliat şi îndeplinesc anumite criterii de bază – reforme democratice în interiorul ţării, cooperare regională, relaţii de bună vecinătate, transparenţă în planificarea apărării şi a bugetelor militare, contribuţia la operaţiunile de menţinere a păcii – întărind parteneriatul transatlantic, eficacitatea şi coeziunea din cadrul Alianţei.

Încă din anii 1993-1994, factorii de decizie din România au cerut integrarea în NATO, dar, la început, pentru că liderii Alianţei nu erau decişi dacă se extind sau nu spre Est, au fost refuzaţi.

Când a fost lansat Parteneriatul pentru Pace, România a înţeles imediat importanţa sa strategică, fiind primul stat care a semnat Documentul-cadru în ianuarie 1994. Acesta a fost perceput ca un pas premergător de aderare la NATO şi nu un substitut pentru acele state prietene care urmează să fie menţinute în afara Alianţei.

La 28 decembrie 1994, Consiliul Naţional Consultativ pentru Integrare Euroatlantică, un organism ce includea personalităţi din cadrul tuturor partidelor politice, preşedinţie, guvern şi societate civilă, a adoptat o Declaraţie ce exprima dorinţa României de a intra în structurile euroatlantice.

La 21 iunie 1995 a avut loc o întâlnire la Snagov a reprezentanţilor celor 13 principale partide de pe scena politică românească, inclusiv cei aflaţi la putere, care au semnat o Declaraţie privind aderarea la Uniunea Europeană, ce conţinea şi un capitol special referitor la reforma militară. A existat un consens general pentru a sprijini Strategia de pregătire a integrării României în structurile UE. Semnatarii au declarat că: „obiectivul naţional strategic al aderării României la UE constituie un punct crucial de solidaritate şi convergenţă a forţelor politice şi sociale, reprezintă o oportunitate istorică pentru promovarea idealurilor şi intereselor fundamentale ale poporului român, a identităţii şi tradiţiilor sale, într-o largă deschidere internaţională, oferind României posibilitatea de a atenua şi elimina decalajele faţă de statele avansate prin eforturile proprii, susţinute de o largă cooperare şi de modernizare a ţării, în conformitate cu exigenţele creării unei societăţi în transformare, pe baza creşterii standardului şi calităţii vieţii cetăţenilor săi".

La 22 iunie 1995, România şi-a anunţat în mod oficial candidatura pentru aderarea la UE.

În martie 2001, partidele politice reprezentate în Parlament au lansat şi o declaraţie referitoare la admiterea României în NATO. Acestea estimau că „integrarea României în Alianţa Nord-Atlantică continuă să fie principalul obiectiv al politicii sale externe şi de securitate" şi că ţara „este pregătită să promoveze şi să apere valorile democratice care constituie fundamentul politic al comunităţii Nord-Atlantice". „Vom aloca resurse pentru a face sistemul naţional de apărare românesc compatibil cu cel al statelor membre NATO, pentru îndeplinirea angajamentelor asumate în cadrul Programului Naţional Anual de Pregătire pentru Integrare în NATO".

La 18 septembrie 1993, preşedintele României, Ion Iliescu, a adresat Secretarului General NATO o scrisoare de aplicare, prin care explică decizia luată la nivel naţional, de aderare la NATO. Acesta declara că: „având în vedere poziţia geostrategică a României, potenţialul ei politic şi militar precum şi angajamentul său ferm faţă de cooperarea cu Alianţa Nord-Atlantică, consider că România este capabilă să contribuie la promovarea obiectivelor de bază ale Alianţei – libertate, democraţie, statul de drept, menţinerea păcii şi securităţii. Aceasta poate contribui, de asemenea, în mod substanţial la menţinerea securităţii în spaţiul Alianţei Nord-Atlantice. În consecinţă, România şi-a exprimat hotărârea de a participa efectiv, alături de statele membre NATO, la eforturile lor care vizează consolidarea stabilităţii şi securităţii europene şi regionale".

În realitate, după eşecul resimţit la Summitul de la Madrid, politicienii români şi opinia publică au înţeles că numai o relaţie strânsă cu Statele Unite ar putea garanta viitoarea integrare în Alianţă. Românii au avut întotdeauna sentimente pozitive faţă de America, ca simbol al democraţiei şi pluralismului, al puterii statului de drept. În toamna anului 1997, când preşedintele american William

Clinton a vizitat România, a fost semnat **Parteneriatul Strategic între România şi SUA**. Obiectivele strategice soluționate prin această cooperare au fost următoarele: dezvoltarea unei cooperări bilaterale, sprijinul SUA pentru integrarea României în NATO, suportul american pentru implementarea reformelor şi consolidarea democrației. Au fost patru secțiuni de cooperare bilaterală: reforma politică şi economică; cooperarea militară; domeniul securității; soluționarea riscurilor de securitate neconvenționale. Ambele state au început să-şi coordoneze strategiile lor politice pe scena internațională, au avut loc multe conferințe, inclusiv bilaterale şi a crescut cantitatea investițiilor americane directe în economia românească. Odată cu vizita, în februarie 2000, a subsecretarului de stat american pentru afaceri politice, Thomas Pickering, a început „etapa intensificată" a Parteneriatului Strategic.

În cele din urmă, România a fost invitată să devină membru al NATO la Summitul de la Praga din 2002, şi din martie 2004 a fost numit membru cu drepturi depline.

România a fost, începând cu 1995, **membru asociat al Uniunii Europene,** dar numai în 1999, la Summitul Consiliului Europei de la Helsinki, țara noastră a fost aleasă pentru a începe negocierile de aderare, în vederea procesului de integrare europeană.

După sfârşitul Războiului Rece, UE a trecut printr-un proces continuu de transformare. După istoricul Summit de la Maastricht (1991), care a schimbat denumirea Comunității Economice Europene în Uniunea Europeană şi a lansat Politica Externă şi de Securitate Comună, tratatul de la Amsterdam a pregătit calea pentru o politică de apărare comună, prin crearea unei noi funcții superioare: Înaltul Reprezentant pentru Securitate Comună. Politica de Securitate şi Apărare Comună (ESDP) s-a realizat în urma unui scurt Summit anglo-francez ținut la St. Malo (1998), dar a apărut efectiv în 1999, la Summitul de la Cologne şi cel de la Gothenburg. Summitul Consiliului European de la Nisa (decembrie 2000) a fost momentul care a marcat începutul instituțiilor de apărare comună ale UE şi Headline Goal 2003 devine, după 1999, principalul program în construirea Forței de Reacție Rapidă Europeană.

România a fost încă din 1994 şi partener asociat al Uniunii Europei de Vest (WEU), aceasta făcând parte din oferta făcută de România în vederea integrării în NATO şi UE. După noiembrie 2000, Organizația Europei de Vest (WEO) şi-a încetat activitatea, iar unele din activitățile sale au fost transferate Uniunii Europene. A rămas valabilă clauza de apărare colectivă – articolul 5 al Tratatului de la Bruxelles.

A fost destul de evident pentru factorii de decizie români şi pentru experți că şansele de a adera la Uniunea Europeană într-un prim val de extindere erau reduse, pentru că implementarea Criteriilor de la Copenhaga (1993) şi a *acquis-ului comunitar* se aflau în stadiu incipient, comparativ cu cel al statelor mai avansate. Acest fapt explică concentrarea României asupra îndeplinirii cerințelor MAP (Planul de Acțiune pentru Aderare) şi pe susținerea unei activități eficiente de lobby în capitalele occidentale, pentru aderarea la NATO. În acest context, având în vedere şi dificultățile criteriilor de aderare la ambele organizații, autoritățile de la Bucureşti au considerat că, pe termen scurt, perspectivele de aderare la NATO păreau să fie mai realiste decât integrarea europeană.

Negocierile pentru aderarea României la UE au fost lansate în mod oficial la 15 februarie 2000, cu ocazia Conferinței Interguvernamentale de Aderare. Până la sfârşitul lui decembrie 2003, România a deschis toate cele 30 de capitole ale *acquis-ului comunitar* şi a închis provizoriu 22 de capitole din acesta.

În 2003, România a închis toate capitolele şi în ianuarie 2007 a devenit membru deplin al Uniunii Europene. Unul dintre cele mai importante elemente ale identității naționale este participarea în cadrul Politicii Externe şi de Securitate Comună.

5. Observații finale

Prin urmare, a existat o „modalitate românească" de rezolvare a ecuației naționale de securitate după sfârşitul Războiului Rece?

Da, în opinia noastră, a existat. Chiar dacă pentru aderarea la NATO sau UE soluția identificată a fost în deplină concordanță cu cele ale altor state din Europa de Est (din interiorul sau exteriorul fostei Uniuni Sovietice), modul cum aceasta s-a realizat a fost specific României.

La nivelul factorilor de decizie de la Bucureşti, din punctul de vedere al securității internaționale, procesul de identificare a „zonei gri" aparținând Europei de Est, a fost foarte lent, comparativ cu alte state din regiune. Un exemplu concludent este tratatul cu URSS, care includea şi „Clauzele finale",

fiind negociat şi semnat la Bucureşti în primăvara anului 1991, într-un moment în care viitorul URSS era incert. Un alt exemplu similar a fost faptul că România a fost prima ţară care a semnat, în aprilie 1994, Parteneriatul pentru Pace, care, la acea dată, a fost perceput de Occident ca un substitut pentru statutul de membru al structurilor vestice de securitate.

De menţionat că opţiunile avute de România în materie de securitate naţională au fost calculate în mod realist, dar care, din cauza dezbaterilor, au prelungit procesul de asumare a unei decizii corecte. Se poate spune că iniţiativa a aparţinut statelor din Europa Centrală, aşa-numitul „Grup de la Vişegrad", şi în special Poloniei. În ceea ce priveşte România, situaţia era şi mai dificilă din cauza Republicii Moldova, care a constituit parte a teritoriului naţional, smuls cu forţa de URSS în 1940, şi a cărei soartă a preocupat, în mod constant, toate forţele politice româneşti.

Este evident că, odată ce România şi-a asumat, la un moment dat, între 1993 şi 1995, opţiunea corectă, aceasta s-a angajat şi în recuperarea timpului pierdut. Acest proces s-a realizat printr-un acord comun al forţelor politice, materializat pentru prima dată în 1995.

Este adevărat că România a avut elemente comune în acest domeniu cu alte state din regiune. Nici nu putea fi altfel, în măsura în care spaţiul continental est-european – de la nordul suedezo-finlandez până la Marea Neagră – a reacţionat mereu la ameninţările la adresa securităţii, şi încă o face, cu o similitudine remarcabilă. Partajarea aceluiaşi spaţiu de confruntare geopolitică a generat o comunitate cu un destin istoric comun. La acestea se adaugă şi alţi factori determinanţi, precum: întârzierile economico-sociale ale statelor din această regiune, ca rezultat direct al unei înapoieri istorice, în comparaţie cu evoluţiile din Europa de Vest; tulburările geopolitice rezultate din plasarea teritoriului lor între marile puteri continentale, din Evul Mediu până în epoca modernă; procesul întârziat de construire a statelor şi naţiunilor, comparativ cu cele din Europa de Vest.

Prin urmare, coordonatele de asigurare a securităţii naţionale au fost identificate corect de România, împreună cu vecinii săi din Vest. Este ştiut că excepţiile din vestul Balcanilor au fost corectate printr-un efort comun al statelor europene şi continuă şi la această dată. În cazul României, aceste coordonate implică o revenire la reperele naţionale, prima având loc în 1848, dar pusă sub o serioasă ameninţare, după 1945.

Orientarea României către Vest nu a implicat automat şi respingerea statelor estice, ci mai degrabă crearea unei politici estice de recuperare a decalajului, în cadrul unei paradigme largi a securităţii continentale euroatlantice, conform enunţului „o Europă liberă şi unită". Din acest punct de vedere, atât România cât şi alte state din regiune şi-au perfecţionat în mod constant rolul strategic şi de securitate în Estul Europei. În privinţa României, această situaţie se poate observa în Regiunea Extinsă a Mării Negre şi, mai recent, în Parteneriatul Estic, care a fost lansat în acest an.

Nu trebuie uitat că Rusia a reprezentat un element decisiv în opţiunile de securitate pe care statele din regiune şi le-au asumat. Din această perspectivă, Rusia a fost un factor decisiv comun în cazul acestor ţări, în special pentru cele care se învecinau cu gigantul de la Est.

Departe de a epuiza concluziile, trebuie menţionat că orientarea spre Vestul Europei în privinţa securităţii implică mari aşteptări din partea Occidentului, fiind înţelese ca o datorie istorică a celor din urmă. Fie că aceste speranţe vin din percepţia că finalul Războiului Rece a reprezentat o întoarcere la paradigma de securitate din perioada interbelică, când securitatea regiunii era garantată de puterile vestice, dar distrusă de cel de-al Doilea Război Mondial, fie că a fost un transfer reciproc al dezvoltării şi prosperităţii sociale şi economice, sunt întrebări ale căror răspunsuri nu sunt căutate aici şi acum.

În final, ar trebui menţionată o altă percepţie similară şi anume modul în care statele din Estul Europei îşi percep, pentru viitor, mediul de securitate. Accentul pus pe securitatea prin cooperare, văzut ca rezultat al procesului accelerat de integrare în structurile Vestice, este evidenţiat şi de construcţia securităţii pe baza dezvoltării economice rapide şi a democraţiei, dar şi a unei masive participări la gestionarea comună a crizei alături de aliaţi, cum este cazul în Afganistan sau în Vestul Balcanilor.

---

[1] www.hri.org/docs/paris90.

[2] Mihail E. Ionescu, *După hegemonie – patru scenarii de securitate pentru Europa de Est în anii '90*, Bucureşti, 1993, Scripta, p. 187.

TRĂSĂTURILE PROCESULUI DECIZIONAL AL UNIUNII EUROPENE ÎN DOMENIUL GESTIONĂRII CRIZELOR

DRAGOŞ ILINCA
Departamentul pentru Politica de Apărare şi Planificare

Abstract

The ESDP is one of several instruments of the Union's common foreign and security policy (CFSP). Nonetheless, the introduction of the ESDP required new institutional bodies, the elaboration of new decision-making procedures, as well as new types of planning processes and methods in order to provide the Union with a real capacity to carry out peace support operations. In many ways the complex decision-making procedures at the EU level display fairly unusual working methods. The formal decision-making on ESDP operations is taken in bodies where all members are represented, all decisions are taken unanimously, and the level of formal delegation to other bodies than the member state forums is minimal. The relative strength of the various institutional bodies also differs considerably compared to most other EU areas.

Keywords: *ESDP, EU, Treaty of Lisbon, Council of the European Union*

Parametrii procesului decizional în domeniul Politicii Externe şi de Securitate Comună - Politicii Europene de Securitate şi Apărare

Majoritatea opiniilor exprimate faţă de arhitectura instituţională europeană converg spre concluzia că aceasta se caracterizează printr-o complexitate extremă care generează implicit un sistem procedural de decizie laborios şi, în egală măsură, lent. Această concluzie se validează în contextul contemporan ai cărui parametri, influenţaţi în mare măsură de efectele globalizării, reclamă abordări flexibile prin intermediul cărora se poate facilita procesul decizional. „Victimele" sigure ale acestei stări de fapt sunt structurile multinaţionale şi, mai ales, cele a căror agendă de lucru include o gamă largă de subiecte. Este cazul Uniunii Europene la nivelul căreia problemele gestionate cuprind atât dimensiunea economică, cu extrem de complexele sale faţete, cât şi cea de politică externă inclusiv nou-creata componentă de securitate şi apărare.

În cazul domeniului vizând Politica Externă şi de Securitate Comună-Politica Europeană de Securitate şi Apărare, particularităţile sunt accentuate de faptul că relaţia dintre Uniune şi statele membre rămân „ostaticele" abordării intergu-vernamentale. Se poate vorbi chiar de o inerţie în ceea ce priveşte acceptarea cedării atributelor naţionale în acest domeniu în special dacă ne raportăm la celelalte segmente, anume cel economic, în care rolul structurilor comunitare este mult mai pronunţat, generând, prin urmare,

proceduri decizionale diferite. Din această perspectivă, Consiliul Uniunii Europene poate fi considerat o insulă, la nivelul căruia procesul decizional se derulează în mod diferit înglobând două tipologii de bază.

Prima vizează parametrii decizionali asupra unor chestiuni cu relevanță strategică, precum: modificarea tratatelor Uniunii, accederea noilor membri, stabilirea bugetului, relațiile externe şi problematica aferentă securității şi apărării. În aceste cazuri, procesul decizional la nivelul Consiliului implică exprimarea consensului statelor membre.

Cea de-a doua procedură este aplicabilă restului domeniilor care se află în gestiunea Consiliului, situații în care procesul decizional se poate derula prin intermediul majorității calificate (*Qualified Majority Voting*- QMV). În esență, acest sistem se bazează pe atribuirea fiecărui stat membru a unui număr de voturi, în funcție de populație (număr de votanți) şi dimensiunile geografice ale acestuia. În baza acestor criterii, prin intermediul Tratatului, fiecărui stat i-au fost repartizate un număr de voturi[1], după cum urmează:

Germania, Franța, Italia şi Marea Britanie	29 voturi
Spania şi Polonia	27 voturi
România	14 voturi
Olanda	13 voturi
R. Cehă, Grecia, Ungaria, Portugalia	12 voturi
Austria, Bulgaria şi Suedia	10 voturi
Danemarca, Irlanda, Lituania, Slovacia şi Finlanda	7 voturi
Cipru, Estonia, Letonia, Luxemburg şi Slovenia	4 voturi
Malta	3 voturi

Voturile alocate totalizează 345 care reprezintă întregul număr de voturi de care Consiliul beneficiază. În vederea stabilirii unui proces decizional echilibrat, care să reprezinte, pe cât posibil, interesul unui număr cât mai mare de state membre în cazul adoptării unei decizii prin QMV, Tratatul de la Nisa stabileşte ca pragul pentru trecerea unei decizii este de 73,9% din numărul total al voturilor de care Consiliul dispune (255/345), în condițiile întrunirii majorității numărului de state membre.

În ceea ce priveşte dimensiunea de securitate şi apărare, aceasta este supusă rigorilor primei proceduri. Din perspectiva depăşirii avatarurilor ce decurg din modul de aplicare a consensului statelor membre, prin intermediul Tratatului de la Amsterdam, a fost introdus un nou mecanism cunoscut sub numele de „abținere constructivă", menținut de Tratatul de la Lisabona. Prin intermediul acestuia, un stat care nu este în favoarea unei decizii poate sprijini consensul la nivelul Uniunii, prin manifestarea opțiunii de abținere. Implicit, caracterul interguvernamental al PESC-PESA permite statului respectiv libertatea de a aplica decizia respectivă. În acelaşi timp, trebuie menționat faptul că acest tip de procedură nu se aplică în cazul în care statele care se abțin reprezintă 1/3 din voturile Consiliului.

De asemenea, cadrul normativ al UE include un instrument adițional, *Cooperarea Întărită*[2], prin intermediul căruia se oferă posibilitatea inițierii de formule restrânse de cooperare între statele membre în dezvoltarea unor proiecte sau inițiative aferente pilonului II. Pentru a se evita inițierea unor astfel de proiecte contrare orientărilor generale, asumate la nivelul Consiliului, utilizarea acestui instrument nu se poate face decât în cazul implementării prevederilor Acțiunilor Comune sau a Pozițiilor Comune adoptate de Consiliu.

Din punct de vedere procedural, TEU prevede ca implementarea acestui tip de cooperare să se facă în baza unei solicitări adresate Consiliului de către statele membre care doresc acest lucru. Acceptul Consiliului este absolut necesar pentru demararea unei astfel de inițiative, acesta urmând să fie obținut prin QMV. În acelaşi timp, există obligația ca Parlamentul să fie informat în ceea ce priveşte aplicarea acestei formule. În egală măsură există limitări privind inițierea unor astfel de demersuri dat fiind faptul că statele membre, care nu participă la implementarea cooperării întărite, pot solicita ca inițiativa să beneficieze de aprobarea Consiliului European, în cadrul căruia procedura implică consens deplin. Complicațiile procedurale aferente aplicării acestui mecanism au reprezentat principala cauză pentru faptul că instrumentul cooperării întărite nu a fost utilizat până în prezent.

Nu în ultimul rând, trebuie menționat faptul că aplicarea formulelor de cooperare întărită nu este posibilă în ceea ce priveşte dimensiunea militară a

Politicii Europene de Securitate şi Apărare, aceasta fiind în întregime supusă rigorilor impuse de aplicarea consensului statelor membre asupra deciziilor Uniunii.

Procesul decizional de rutină porneşte de la orientările politice majore rezultate în urma reuniunilor Consiliului European. Transformarea acestora în politici ale Uniunii şi implementarea acestora se face de către Consiliul UE, prin intermediul Secretariatului General şi al structurilor responsabile şi, de la caz la caz, al Comisiei Europene (aspectele comunitare din cadrul politicii externe şi de securitate a UE). La nivelul Consiliului, rolul major revine Comitetului Politic şi de Securitate (COPS), structură cu atribute majore în exercitarea procesului decizional în domeniul securităţii şi apărării.

În elaborarea documentelor privind problematica securităţii şi apărării, COPS primeşte recomandări şi opinii din partea Comitetului Militar (care beneficiază de expertiză din partea Statului Major Militar), a Comitetului privind Aspectele Civile în Managementul Crizelor, a Comisiei (dacă este cazul), a serviciului juridic şi a celorlalte structuri cu atribuţii din cadrul Secretariatului General al Consiliului. Pe această bază, ambasadorii reuniţi la nivelul Comitetului Politic şi de Securitate avizează documentul care va fi înaintat Comitetului Reprezentanţilor Permanenţi pentru discutarea eventualelor probleme asupra cărora nu s-a întrunit consensul. Miniştrii de Externe reuniţi în cadrul Consiliului UE decid cu privire la document, pe care îl promovează în final pe agenda Consiliului European.

În egală măsură, rolul birocraţiei europene este completat de cel al statelor membre, a căror influenţă este exercitată atât prin intermediul structurilor de reprezentare în relaţia cu Uniunea Europeană, cât şi prin intermediul Preşedinţiei Consiliului. Din această perspectivă, statele membre influenţează agenda PESA în mod determinant, existând o predilecţie a acestora pentru utilizarea/abordarea directă a Preşedinţiei pentru promovarea de iniţiativă. Aceasta în comparaţie cu abordarea utilizată în cadrul domeniilor gestionate de Comisie, în care promovarea unor iniţiative este precedată de un proces complex de lobby.

În mod evident, această dimensiunea informală a procesului favorizează statele membre mari, având o contribuţie majoră la dezvoltarea componentei de securitate şi apărare, fiind, în egală măsură, deţinătoarele avantajelor în derularea dialogului informal cu Preşedinţia Consiliului UE.

Coordonatele procesului decizional pe dimensiunea operaţională

Deşi subsumată instituţional dimensiunii relaţiilor externe şi de securitate, PESA prezintă o serie de particularităţi de natură procedurală. Practic, la nivelul acestei componente putem vorbi de un comportament interguvernamentalist în formele sale aproape pure. Este, în egală măsură, atât rezultatul compromisului între structura comunitară şi statele membre, cât şi efectul inerţiei acestora din urmă în a ceda prerogativele asupra unor resurse naţionale, considerate a fi atribute exclusiv naţionale. Din aceste considerente, setul de norme agreate sub egida PESC nu poate fi valorificat decât ca element de orientare pentru procesul decizional derulat sub egida PESA.

Principalul efect al acestei situaţii îl regăsim la nivelul interacţiunii între actorii implicaţi în cadrul procesului decizional, în special în ceea ce priveşte dimensiunea angajamentelor operaţionale. Pentru acestea din urmă, apetenţa manifestării exclusive a prerogativelor naţionale de către statele membre este cu atât mai amplă, în condiţiile în care procesul decizional implică, finalmente, dislocarea contingentelor naţionale sub steagul european. Din această perspectivă, dinamica relaţională la nivelul Uniunii este orientată exclusiv în siajul manifestării intereselor statelor membre, marja de manevră a aparatului birocratic şi prin urmare a abordării comunitare fiind, practic, extrem de limitată.

Diferenţele asociate PESA rezidă şi în ceea ce priveşte repartiţia rolurilor structurilor europene. După cum se cunoaşte, în cazul pilonului II-PESC/PESA rolul central revine Consiliului UE, reunit în formatul miniştrilor de Externe, prezenţa structurilor europene, în special Comisia Europeană, fiind extrem de redusă. Cu toate acestea, rolul Consiliului este afectat, el fiind utilizat, mai degrabă, ca organism de lucru, în scopul utilizării întregii arhitecturi instituţionale de care acesta dispune, pentru implementarea deciziilor în domeniul angajamentelor operaţionale.

Această abordare permite tuturor statelor membre[3] un grad ridicat de implicare în orientarea procesului decizional. În acelaşi timp, dacă analizăm comparativ procesul decizional în domeniul operaţional, cu sistemul implementat la nivelul altor organizaţii multinaţionale angajate în operaţii de

management al crizelor, în special ONU, identificăm cu uşurinţă faptul că statele membre deţin controlul deplin şi simultan în toate momentele şi stările fenomenului operaţional, inclusiv în exprimările sale concrete. Pe această linie, toate deciziile sunt adoptate în cadrul unor structuri la nivelul cărora statele membre sunt reprezentate, putând, prin urmare, să exercite un control total.

De asemenea, spre deosebire de sistemul decizional utilizat de Uniune în alte domenii precum: agricultură, competiţie, comerţ, procesul decizional aferent PESA este în egală măsură fluid, dar şi riguros în respectarea formalismului procedural chiar şi în absenţa unor lacune ale cadrului normativ. Prin urmare, dimensiunea informală a procesului decizional este destul de limitată, angrenând în mod dominant statele membre şi, mai puţin structurile comunitare. După cum spuneam, cauza o reprezintă „ataşamentul" statelor faţă de respectarea normelor, prin intermediul cărora propriile interese pot fi prezervate. Este o preocupare pe care o regăsim atât la nivelul statelor mici, cât şi al celor mari, acestea din urmă fiind extrem de interesate în menţinerea echilibrului la nivelul procesului decizional şi, prin extensie, la nivelul întregii construcţii europene.

Analiza comportamentului statelor membre, în contextul angajamentelor operaţionale, oferă un tablou complex generat în urma interacţiunii unei serii de factori. Bineînţeles, în prim-plan se plasează toate acele consideraţii politice şi cerinţe care sunt caracteristice fiecărei operaţii şi, în mod evident, relaţionate cu condiţiile particulare din perimetrul geografic respectiv. De o importanţă cel puţin egală beneficiază şi atitudinea statelor membre faţă de oportunitatea lansării unei operaţii într-o anumită zonă, poziţiile acestora fiind orientate în baza propriilor interese de natură strategică. În mod absolut logic, raportarea faţă de oportunitatea unui angajament de această natură este juxtapusă comportamentului statelor faţă de perimetrul geografic respectiv şi, în unele cazuri, faţă de ţara sau ţările care pot face obiectul unui astfel de demers.

Nu în cele din urmă, peisajul complex al procesului aferent lansării operaţiilor UE este influenţat şi de capacitatea propriu-zisă a statelor membre de a furniza elementele necesare concretizării unei decizii pe această dimensiune, pornind de la personal, capacităţi şi, nu în ultimul rând, de posibilitatea asumării costurilor aferente acestor aspecte.

Primul aspect major al acestui tablou complex îl reprezintă etapele incipiente ale procesului de organizare a angajamentelor operaţionale, mai precis zona de unde apare propunerea privind lansarea unui astfel de demers. Şi în acest caz se constată particularităţi majore faţă de celelalte domenii gestionate la nivelul construcţiei europene.

În cazul angajamentelor operaţionale, zona de origine a acestor demersuri este plasată în perimetrul de responsabilitate al statelor membre, fiecare dintre acestea putând, teoretic, să lanseze o astfel de iniţiativă. Cadrul normativ PESA permite acest lucru, problema susţinerii unui astfel de demers fiind localizată, însă, în afara cadrului formal şi, prin urmare, supusă negocierilor între acestea.

Este evident faptul că PESA, prin natura sa interguvernamentală, reprezintă poate singura zonă a Uniunii Europene pretabilă manifestării „excesive" a intereselor naţionale. Absenţa *acquis*-ului şi, prin urmare, a unui cadru fix comunitar, permite manifestarea acestei stări de lucruri. Prin urmare, valoarea negocierilor între statele membre şi, implicit, a palierului informal, este cu atât mai relevantă, inclusiv în ceea ce priveşte componenta angajamentelor operaţionale.

Specularea avantajelor unei marje extinse de manevrabilitate a făcut ca experienţa operaţională a Uniunii să se bazeze aproape exclusiv pe voinţa şi interesele statelor membre. Se poate vorbi chiar de o serie de tipare comportamentale ale acestora. În primul rând, se cuvine a fi menţionat cazul Franţei care reprezintă de departe cel mai activ stat în ceea ce priveşte lansarea demersurilor constitutive pentru astfel de angajamente. Practic, modelul francez atestă, întâi de toate, viabilitatea utilizării întregului set de avantaje pe care interguvernamentalismului Pilonului II – PESC/PESA le oferă. Aceasta, atât în ceea ce priveşte proiectarea, prin intermediul operaţiilor, a propriei agende de securitate, cât şi la promovarea unor iniţiative menite să confere un plus de substanţă şi concretețe profilului componentei de securitate şi apărare a Uniunii.

Dacă în cazul statelor mari, PESA oferă acest gen de oportunităţi, cu totul altfel stau lucrurile în ceea ce priveşte atitudinea statelor mici. În cazul acestora, lucrurile sunt cu mult mai complexe. Se poate opina, fără teama de a greşi, asupra trasabilităţii şi, în egală măsură, asupra predictibilităţii comportamentului membrilor cu o influenţă mai redusă. În marea lor majoritate, opţiunea de bază a

acestora a fost aceea de a susține lansarea unor astfel de tipologii de angajare ale Uniunii. În primul rând este vorba despre obținerea sprijinului pe agendele comunitare, inclusiv în ceea ce priveşte demersurile de încadrare a diferitelor poziții la nivelul ierarhiei instituționale a Uniunii Europene. Cel de-al doilea aspect vizat este reprezentat de asigurarea reprezentării internaționale a propriei imagini. Practic, încă de la lansarea PESA modul de raportare a statelor membre a inclus şi preocuparea vizând valorificarea oportunităților de imagine pe care aceasta le oferă, contribuind, de asemenea, la realizarea consensului asupra dezvoltării structurate a componentei de securitate şi apărare şi, implicit, la concretizarea primelor angajamente operaționale lansate de Uniunea Europeană.

Cea mai bună dovadă a acestei stări de lucruri este reprezentată de structura multinațională a contingentelor dislocate sub egida Uniunii în diferite teatre de operații. Dacă în primii ani de după lansarea PESA structura operațiilor lansate de Uniune a inclus un număr restrâns de state, în mod gradual, structura angajamentelor operaționale europene a înglobat o serie tot mai extinsă de state membre. A fost, fără îndoială, un proces gradual care a culminat cu implicarea unor state considerate a fi în mod tradițional „neutre". De departe, cazul cel mai relevant este cel al Irlandei care după o abordare neutră în ceea ce priveşte implicarea cu forțe şi mijloace în cadrul dezvoltărilor operaționale PESA a trecut la o postură activă, prin asumarea conducerii operației UE din Ciad şi Republica Centrafricană. Cazului irlandez i se adaugă şi state precum Finlanda, Suedia, Austria şi chiar cele din afara perimetrului instituțional european, precum Elveția.

Toate acestea sunt elemente ale unei tendințe clare, a cărei finalitate o va reprezenta implicarea, sub diferite forme, a întregului set de state membre. Argumentelor enunțate anterior li se adaugă nevoia statelor membre de a fi parte la toate palierele decizionale aferente dimensiunii operaționale. Aceasta în condițiile dezvoltării structurate a componentei de securitate şi apărare a Uniunii. Un fenomen similar s-a înregistrat şi în ceea ce priveşte crearea capacităților de reacție rapidă ale UE, în special Grupurile de Luptă. În cazul acestora se regăseşte acelaşi tip de abordare din partea statelor membre, culminând în prezent cu participarea în cadrul unor astfel de formule a tuturor statelor membre, indiferent de contribuțiile acestora.

Perspectivele sunt de accentuare a acestor tendințe, în sensul extinderii la toate domeniile acoperite de PESA, în special datorită condițiilor pe care noul Tratat al Uniunii Europene (Tratatul de la Lisabona) le va genera. Relevanța sporită a acestuia pentru dezvoltarea PESA rezidă cu precădere în ceea ce priveşte implicațiile implementării formulelor de cooperare structurată[4] în domeniul apărării. La nivelul acestora, participarea în cadrul operațiilor de management al crizelor reprezintă unul dintre criteriile de bază pentru eligibilitatea calității de membru al acestor formule de cooperare. În mod absolut logic se poate anticipa consolidarea tendinței de extindere a numărului statelor membre participante în cadrul operațiilor. Riscul auto-plasării în afara formulelor de dezvoltare a PESA nu poate fi asumat de oricare dintre acestea.

În egală măsură, implementarea formulelor de cooperare structurată într-un domeniu abordat la nivel multinațional doar prin logica consensului, va genera o serie de provocări la adresa modului în care se derulează procesul decizional, inclusiv pe componenta operațională. Practic, efectele noului sistem presupun, întâi de toate, apariția celui de-al doilea sistem de decizie, anume cel de la nivelul formulelor de cooperare structurată. Aceasta va permite inițierea unor demersuri concrete care să fie ulterior plasate la nivelul procesului decizional regulat al Uniunii. Şi din această perspectivă este evident faptul că opțiunea statelor membre, indiferent de ponderea pe care acestea o au în Uniune, va fi de participare în cadrul acestor formule, inclusiv prin îndeplinirea criteriilor de eligibilitate. Este singura metodă de a combate efectele „perverse" ale implementării unui astfel de sistem şi de a prezerva principiul consensului în domeniul securității şi apărării.

Suplimentar efectelor menționate, controlul strict impus de statele membre generează un caracter relativ opac al procesului decizional, în special în relație cu factorii externi Uniunii, dar implicați în angajamentele operaționale. Pe această dimensiune se plasează aşa-numitele state terțe, formulă în cadrul căreia se regăsesc, în primul rând, statele aliate care nu sunt membre UE (Turcia şi Norvegia), precum şi state ca Federația Rusă,

Ucraina, Canada, ale căror interese de securitate presupun implicarea în cadrul operațiilor derulate de Uniunea Europeană.

Fără îndoială, din acest segment cel mai cunoscut caz este cel al Turciei a cărei participare în cadrul operațiilor UE a fost însoțită întotdeauna de ample dezbateri de natură politică centrate asupra nivelul de implicare a acesteia în cadrul procesului decizional. În realitate problema cooptării statelor terțe în cadrul operațiilor reprezintă una dintre principalele provocări la adresa modului în care se derulează procesul decizional la nivelul organismelor multinaționale. Problema înglobează şi o semnificativă dimensiune etică, cu precădere în ceea ce priveşte solicitările statelor terțe de a fi implicate într-o manieră suficientă şi consolidată în cadrul procesului decizional, în special cel relativ la operațiile la care acestea contribuie.

Problema este valabilă atât pentru Uniunea Europeană, cât şi pentru NATO. În cazul acesteia din urmă, accentele de manifestare sunt chiar radicale, în special în ceea ce priveşte prezența din Afganistan, implicarea statelor terțe în acest teatru de operații deosebit de dificil şi, adeseori generator de victime, fiind de natură să susțină o astfel de abordare.

Efectele acestei situații s-au reflectat în mod diferit la nivelul celor două organizații. În cazul NATO, dificultățile pentru îndeplinirea mandatului misiunii din Afganistan au fost cele care au dictat implementarea unei abordări flexibile, în sensul cooptării statelor participante în cadrul operației încă din etapele inițiale ale procesului decizional. Aceasta însă fără a avea o bază formală de susținere, procesul fiind unul de tip *conditions- based*.

În cazul Uniunii Europene, retorica belicoasă a statelor contributoare, altele decât cele membre, nu a influențat într-o măsură semnificativă procesul decizional. Concesia asumată de Uniune a fost una de tip minimal, implementată instituțional prin intermediul unui Comitet al Contributorilor, ale cărui atribuții vizează mai degrabă gestionarea aspectelor concrete ce derivă din derularea operațiilor propriu-zise. Altfel spus, abordarea europeană a vizat menținerea prerogativelor exclusive ale statelor membre asupra procesului decizional în etapele sale strategice.

În ce măsură această abordare este adaptată la realitățile contemporane este dificil de formulat un răspuns tranşant. Realitățile operaționale ale ultimului deceniu au arătat faptul că participarea statelor terțe în cadrul angajamentelor operaționale ale organizațiilor multinaționale reprezintă adeseori o valoare adăugată din mai multe perspective. Pentru Uniunea Europeană, semnificațiile sunt cu atât mai extinse în condițiile unei relative maturizări a PESA: contribuția unor state terțe, beneficiare ale unei experiențe operaționale importante şi, subsecvent, deținătoare ale unor capacități militare extrem de importante pentru derularea operațiilor, depăşesc adeseori ca valoare perimetrul stabilit de semnificațiile statutului de membru al respectivei organizații.

Problema implicării statelor terțe în cadrul operațiilor conduse de Uniunea Europeană şi, implicit, antrenarea acestora în cadrul sistemului de negociere aferent procesului decizional va beneficia de o relevanță sporită în condițiile creşterii necesarului de forțe şi capacități. Relevanța contribuțiilor acestor state va fi cu atât mai accentuată în condițiile unei suprasolicitări a statelor care îndeplinesc simultan condițiile de membru al ambelor organizații. Din această perspectivă, contribuțiile adiționale venite din partea unor state, precum cele enumerate anterior, sunt de natură să-şi sporească valoarea pentru demersurile operaționale europene. În replică se poate anticipa că această stare de lucruri va genera oportunități suplimentare pentru statele din afara perimetrului instituțional european, în sensul radicalizării propriilor poziții privind o implicare mai mare în cadrul procesului decizional.

În aceeaşi logică, procesul decizional aferent concretizării angajamentelor operaționale ale Uniunii parcurge o serie de etape în cadrul cărora componenta majoră este reprezentată de dialogul informal între statele membre şi Preşedinția Consiliului. De asemenea, rolul statelor membre în lansarea unei operații vine să completeze factorii externi Uniunii care pot influența în mod hotărâtor acest proces. În prim-plan se plasează organismele internaționale, în special ONU care poate lansa solicitări adresate Uniunii privind lansarea unor operații. În egală măsură, acest procedeu este utilizat şi la nivelul organizațiilor regionale precum Uniunea Africană.

Din analiza evoluțiilor operaționale înregistrate în ultimii ani rezultă, în mod evident, faptul că această tipologie a stat la baza majorității anga-

jamentelor operaționale derulate de Uniunea Europeană, aproximativ 90% din operațiile de management al crizelor fiind lansate ca urmare a unor solicitări externe. În mod evident, această abordare se reflectă la nivelul procesului decizional al UE care este structurat pe două paliere.

Primul este reprezentat de negocierile privind adoptarea deciziei de lansarea operației *per se*, care sunt caracterizate în esență de interesul privind fezabilitatea politică a acestei inițiative. În același timp, preocuparea de bază este reprezentată de modul în care operația respectivă răspunde intereselor strategice ale Uniunii ceea ce implică un amplu proces de consultări în vederea întrunirii consensului politic la nivelul tuturor statelor membre. Pe această dimensiune se consemnează o multitudine de influențe, pornind de la cele clasice, caracteristice tipologiei de exprimare a pozițiilor naționale şi până la cele ale birocrației europene prin intermediul Secretariatului General şi, mai ales, ale Înaltului Reprezentant pentru PESC.

CONCEPTUL OPERAȚIEI
CONOPS este dezvoltat de comandanții operaționali
EUMS pregătește avizul militar în baza comentariilor statelor membre UE
EUMC agreează avizul militar
COPS/PSC evaluează şi furnizează avizul
Consiliul UE aprobă CONOPS
PLANUL OPERAȚIEI (OPLAN)
Dezvoltarea OPLAN de către comandanții operaționali
EUMS pregătește avizul militar în baza comentariilor statelor membre UE
EUMC elaborează avizul militar
COPS/PSC evaluează OPLAN şi furnizează opinii
Consiliul UE aprobă OPLAN/autorizează Regulile de Angajare
Inițierea operației

Următorul pas în tipologia de manifestare a acestui palier, în condițiile întrunirii consensului politic asupra oportunității lansării unei operații, o reprezintă analiza capacității Uniunii Europene de a derula această inițiativă. Din această perspectivă, procesul decizional se derulează în baza interacțiunii segmentului politic al aparatului birocratic european şi componenta militară sau, după caz, cea responsabilă pentru gestionarea aspectelor civile ale angajării Uniunii în domeniul managementului crizelor.

Cel de-al doilea palier al procesului decizional aferent lansării unei operații este reprezentat de segmentul vizând planificarea propriu-zisă a operației. Din această perspectivă, tipologia europeană vizează articularea unei abordări civilo-militare la nivelul structurilor implicate.

În acest cadru, se impune a fi făcută precizarea că etapa operațională a procesului decizional se derulează în mod paralel cu dialogul politic pe această problemă, existând momente de interacțiune ale structurilor aferente celor două dimensiuni. Scopul acestei abordări vizează, în mod evident, accelerarea procesului decizional şi, nu în ultimul rând, formularea unui răspuns coerent pe ambele dimensiuni, civil-politică, respectiv militară.

Din această perspectivă, Comitetul Politic şi de Securitate este structura care gestionează situația de criză şi examinează opțiunile care pot reprezenta răspunsul Uniunii la criză. Procesul pre-operațional este unul iterativ incluzând trei faze majore: dezvoltarea conceptului de management al crizei, a opțiunilor strategice şi planificarea operațională concretă.

Comitetul Politic şi de Securitate este responsabil pentru elaborarea Conceptului de Management al Crizei, care prezintă obiectivele politice şi militare ale misiunii. Specificațiile de ordin militar au la bază recomandările Comitetului Militar, sprijinit la rândul său de expertiza Statului Major Militar. În aceeaşi logică, recomandările civile sunt oferite de Comitetul pentru Aspectele Civile în Managementul Crizelor. După aprobarea de către Consiliul UE a Conceptului, PSC însărcinează Comitetul Militar cu elaborarea opțiunilor militare strategice. EUMC transmite opțiunile COPS împreună cu propriile recomandări. COPS evaluează opțiunile militare strategice şi propune un proiect de decizie aprobării Consiliului. Următorul pas este desemnarea comandantului operațional şi a celui al forței.

COPS solicită EUMC elaborarea directivei de planificare a operațiunii. În baza aprobării acesteia de către PSC, comandantul operațional schițează conceptul operațiunii (CONOPS) şi planul operațional (OPLAN), evaluate la nivelul EUMC şi COPS şi înaintate COREPER. În general, avizul COREPER este urmat de decizia favorabilă a Consiliului UE.

Ofertele formale de pachete de forțe se fac de către statele membre, pe baze voluntare, în cadrul unei Conferințe de Generare a Forței, la care pot participa şi propune oferte şi țările terțe interesate. Următoarea etapă constă în crearea unui Comitet al Contributorilor, în care sunt discutate şi rezolvate toate problemele practice legate de operațiune.

Concluzii

Analiza parametrilor decizionali aferenți componentei de securitate şi apărare atestă realitatea unui proces încă nefinalizat, în cadrul căruia există o serie de improvizații menite să surmonteze deficitele de natură procedurală. Prezența acestora din urmă se datorează, într-o măsură determinantă, cadrului juridic existent care guvernează domeniul Politicii Europene de Securitate şi Apărare la nivelul căruia aplicarea succesivă a tratatelor nu a fost însoțită de clarificări.

Această situație a condus la dezvoltarea unui sistem decizional cu destule lacune, dar care, paradoxal, permite o mai mare flexibilitate. Deşi, în articularea acestuia sistemul utilizat a preluat importante componente de natură procedurală utilizate de Alianța Nord-Atlantică, nivelul de asimilare nu a atins limitele superioare, păstrând o serie de particularități menite să corespundă specificității Uniunii Europene ca instituție. În mod evident, componenta aferentă reglementării procedurale a componentei militare a beneficiat din plin de experiența NATO, fiind zona care prezintă similarități majore, atât în ceea ce priveşte dominanța principiului consensual, cât şi în ceea ce priveşte nivelul de planificare sau derularea propriu-zisă a angajamentelor operaționale.

Natura particulară a Uniunii Europene a stabilit, însă, limita asimilării modelului utilizat la nivelul Alianței Nord-Atlantice. Jalonul esențial îl reprezintă componenta civilă a PESA, la nivelul căreia s-au înregistrat principalele elementele de noutate în ceea ce priveşte tipologia de derulare a procesului decizional. În strânsă legătură cu acest aspect, obiectivul global al PESA vizând crearea capacității de lansare a angajamentelor operaționale într-o manieră comprehensivă, a fost de natură să genereze forme particulare de structurare a diferitelor etape ale procesului decizional.

Şi aceste elemente s-au adăugat agendei extrem de „complicate" a relațiilor de cooperare NATO-UE, diferențele de natură procedural-instituționale fiind de natură să accentueze dificultățile generate de persistența unor dispute de natură politică. Din păcate, problema asimetriei existente la nivelul proceselor decizionale ale celor două organizații reprezintă poate cel mai dificil aspect care poate beneficia de o soluționare structurată. Aceasta cu atât mai mult cu cât noul Tratat al Uniunii Europene (Tratatul de la Lisabona) introduce o serie de transformări instituționale majore care vor afecta în mod semnificativ procesul decizional, accentuând particularitatea acestuia.

Toate aceste aspecte atestă, însă, existența voinței politice de adaptare a cadrului normativ care guvernează procesul decizional european în domeniul securității şi apărării. Se poate vorbi, în acelaşi timp, de un dinamism semnificativ al preocupărilor legate de adaptarea cadrului instituțional-procedural, care continuă să se manifeste încă din perioadele inițiale ale PESA. Inclusiv desele schimbări apărute ca urmare a adoptării succesive a Tratatelor UE, trebuie privite ca demersuri menite să identifice formula optimă de funcționare a organismului european în cadrul căreia să fie acomodate interesele statelor membre. Fiecare dintre aceste etape a permis dezvoltări ale procesului decizional, ceea ce permite asumarea unei perspective optimiste în ceea ce priveşte apariția unui sistem adaptat realităților mediului de securitate şi care să contribuie, în acelaşi timp, la consolidarea profilului internațional al Uniunii.

---

[1] http://www.europa.eu/consilium

[2] Official Journal of the European Communities, nr. C325, 24.12.2002, p. 28-30

[3] Cu excepția Danemarcei în ceea ce priveşte problematica aferentă aspectelor militare ale PESA (cf. Prevederilor Tratatului Uniunii Europene, Danemarca a optat pentru soluția juridica a opt-outului în ceea ce priveşte aceste aspecte); http://www.europa.eu.

[4] A se vedea Protocolul privind Cooperarea Structurată anexat Tratatului de la Lisabona. Text disponibil în format electronic la adresa http://www.europa.eu.

CONFLICT ŞI POST-CONFLICT ÎN R.D. CONGO PREZENȚA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ (2000-2010)

Locotenent-colonel dr. VALERICĂ CRUCERU*

Abstract

The article signed by Ltc. Valerică Cruceru focuses on an important, but often ignored subject, namely the Romanian military presence in the Democratic Republic of Congo, which now entered in its tenth year. The author begins by tracing back the roots of the conflict that devastated Congo and by presenting in a chronological order the international attempts of mediating the conflict and of stabilizing the country, then focuses on the role of the Romanian detachment, whose role and mission are thoroughly detailed. By combining personal recollections with factual information, the article succeeds in presenting a vivid picture not only of the work of the Romanian officers, but also of the challenges and dangers they have to face.

Keywords: *Congo, UN, MONUC, Romania*

În loc de introducere

Venind din Europa şi coborând pe scara avionului pe un aeroport din R.D. Congo (fosta Zair), pasagerii privesc şocați cum, la sol, unei persoane i se retează mâinile cu o macetă. În misiune de patrulare, o echipă de observatori militari ONU întâlneşte un punct de control al rebelilor care opresc şi jefuiesc alte vehicule şi îi împuşcă în cap pe cei care se opun. Instigată de ura tribală, o mulțime se dezlănțuie asupra celor de altă etnie, iar un grup armat situat în aceeaşi regiune comite atrocități în sate, doar pentru a lua sub control o mină de diamante. Acestea sunt câteva din imaginile şi situațiile pe care le-au întâlnit de-a lungul anilor, ofițerii români aflați în misiune de menținere a păcii sub egida ONU, începând din anul 2000. Violența endemică, foamea şi disperarea, ciocnirile între armate regulate şi grupări armate, milioanele de morți şi milioanele de refugiați au materializat tabloul luptei constante pentru putere şi pentru exploatarea resurselor minerale în cea mai importantă țară din centrul Africii, Republica Democrată Congo.

Despre conflict

Cu o suprafață de 2,3 milioane km pătrați şi o populație de aproximativ 65 milioane locuitori, R.D. Congo reprezintă un paradox, prezența unor bogate

*Autorul articolului este în prezent în misiune în R.D. Congo, îndeplinind funcția de consilier militar coordonator al reprezentantului special adjunct al secretarului general al ONU pentru R.D. Congo.

resurse minerale şi a unui mare potenţial agricol, fiind însoţită de subdezvoltare şi pauperizare generalizată. În R.D. Congo se găsesc printre cele mai mari zăcăminte de diamante, aur, coltan[1] şi cupru din lume, jumătatea de nord străbătută de fluviul Congo cu afluenţii săi constituie a doua suprafaţă forestieră a lumii, iar jumătatea de sud are un mare potenţial agricol. În R.D. Congo trăiesc o sumedenie de triburi şi se vorbesc tot atâtea dialecte (lingala în vest şi swahili în est fiind cele principale), limba franceză având statutul de limbă oficială.

Iniţial colonie belgiană, R.D. Congo a devenit independentă la 30 iunie 1960. Perioada imediat următoare a adus cu sine instabilitate politică şi socială, răzmeriţe în diferite provincii, mişcări secesioniste şi asasinarea primului ministru Patrice Lumumba. ONU intervine imediat, pentru a nu permite secesiunea provinciei miniere Katanga si destrămarea noului stat independent. La scurt timp după încheierea misiunii ONU (1964), generalul Joseph Mobutu reuşeşte în 1965 să preia puterea printr-o lovitură de stat militară şi se declară preşedinte. Urmează o perioadă de 32 ani de-a lungul căreia Mobutu instaurează, prin forţă, o dictatură cleptocratică, caracterizată de un management economic defectuos şi un cult al personalităţii dus la limite extreme. În primul deceniu la putere, Mobutu „africanizează" forţat societatea, schimbând numele statului în Zair (1971), dând nume africane oraşelor (capitala Leopoldville devine Kinshasa), dezavuând portul hainelor europene şi interzicând folosirea prenumelor creştine de către populaţie, el însuşi luându-şi numele de Mobutu Sese Seko Nkuku Ngbendu wa Za Banga[2]. Ulterior, organizează câteva parodii de alegeri, în care el era singurul candidat şi conduce ţara prin forţă ca pe propriul fief, devenind extrem de bogat, în timp ce statul se adânceşte într-o mlaştină economică fără fund.

Pauperizarea populaţiei şi exacerbarea diferenţelor tribale au dus la conflicte etnice legate de controlul resurselor din anumite regiuni. La acestea se adaugă conflictele civile din statele vecine Rwanda şi Burundi (1994), care au provocat un număr foarte mare de refugiaţi şi grupuri armate rebele pe teritoriul Zairului, mărind şi mai mult tensiunile sociale, pe parcursul următorilor ani. În aceste condiţii, în estul Zairului capătă forţă o mişcare insurgentă denumită „Alianţa Forţelor Democrate Eliberatoare", condusă de Laurent Désire Kabila şi susţinută de Rwanda şi Uganda,

▪ Situaţia controlului teritoriului Zairului la semnarea Acordului de armistiţiu (vara 1999)

care declanşează în noiembrie 1996 acţiunile de preluare sub control a teritoriului naţional şi înlăturare de la putere a lui Mobutu.

În urma acestui „prim război", Mobutu este înlăturat de la putere în mai 1997, Laurent Kabila se declară preşedinte şi schimbă numele statului în Republica Democrată Congo. Ulterior, în august 1998, din cauza neînţelegerilor cu foştii aliaţi, Laurent Kabila s-a văzut pus în situaţia de a fi atacat de alte mişcări insurgente denumite „Adunarea Congoleză Democrată", respectiv „Mişcarea pentru Eliberarea Congo", iniţiate tot din estul ţării şi sprijinite de foştii săi aliaţi, Uganda şi Rwanda. Pentru a face faţă insurgenţilor, Kabila solicită şi primeşte ajutor, trupe din Angola, Ciad, Namibia, Sudan şi Zimbabwe intervenind în sprijinul regimului sau. În primăvara anului 1999, frontul[3] se stabilizează pe un aliniament relativ care împarte ţara în două, de la nord-vest, la sud-est.

În esenţă, acest „al doilea război din Congo", ca şi primul de altfel, nu a cunoscut înfruntări armate de anvergură, operaţii ofensive sau de apărare planificate şi desfăşurate după preceptele europene sau americane. Teritoriul imens (aproximativ de zece ori mai mare decât cel al României), lipsa drumurilor şi prezenţa vegetaţiei de junglă au silit beligeranţii să se limiteze la manevre de poziţionare a forţelor (mai ales cu ajutorul mijloacelor aeriene), la înaintarea pe cursurile de apă navigabile (în special pe fluviul Congo), la ocuparea oraşelor şi la confruntări de nivel tactic pentru

controlul aeroporturilor/aerodromurilor şi a căilor principale de acces către zonele urbane.

Vidul de putere apărut la nivel local (în special în jumătatea de est a țării), ca urmare a celor două războaie, a dus la proliferarea grupurilor armate şi milițiilor tribale, devenite ulterior principala problemă în eforturile de pacificare. Aceste două conflicte au avut un efect devastator asupra populației civile, înregistrându-se milioane de morți[4] şi alte milioane de familii refugiate/strămutate.

Instabilitate şi eforturi de menținere a păcii. Cronologie succintă

În urma presiunilor internaționale, în iulie 1999 se semnează „Acordul de la Lusaka", prin care beligeranții decid să înceteze ostilitățile, dar, sporadic, luptele continuă, unele grupuri armate acționând chiar şi în prezent. Semnarea acordului de pace a deschis calea pentru intervenția ONU, în august fiind trimisă la Kinshasa o misiune de observare compusă din 90 de ofițeri de legătură. În luna noiembrie 1999, prin rezoluția nr. 1279, Consiliul de Securitate hotărăşte înființarea „Misiunii de menținere a păcii în R.D. Congo", denumită „MONUC". Mandatul acestei misiuni s-a modificat gradual de-a lungul unui deceniu de prezență în R.D. Congo, de la monitorizarea respectării acordurilor de pace şi protecția populației civile, la interzicerea acțiunilor violente, dezarmarea, demobilizarea grupurilor armate şi la sprijinirea reformei sectorului de securitate. Cronologic, în anul 2000, misiunea ONU se organizează pe sectoare de monitorizare a implementării acordurilor de pace.

În ianuarie 2001, Laurent Kabila este asasinat, iar fiul său Joseph Kabila devine preşedinte, declarând că urmăreşte reconcilierea pe plan intern şi pace cu toți vecinii. Prin mediere internațională, în aprilie 2002 se semnează „Acordul de la Sun City" (Africa de Sud) care prevedea retragerea forțelor armate străine de pe teritoriul R.D. Congo. În septembrie se semnează pacea cu Uganda prin „Acordul de la Luanda", iar în octombrie 2002 începe retragerea forțelor armate rwandeze (în schimbul promisiunii că rebelii rwandezi vor fi expulzați din R.D. Congo). În decembrie se semnează un document de pace cuprinzător, denumit „Acordul global de la Pretoria", prin care factiunile congoleze agreează un aranjament de împărțire a puterii. Semnarea acordurilor de pace nu a însemnat stabilizarea situației, retragerea forțelor străine desfăşurându-se cu greutate, iar grupurile armate făcând legea în multe zone din jumătatea de est a statului, în special pentru controlul extracției de resurse minerale, în principal diamante, coltan şi aur.

Anul 2003 aduce ca element pozitiv adoptarea unei constituții de tranziție în aprilie şi instalarea pe 17 iulie a guvernului compus din reprezentanții tuturor factiunilor congoleze. Pe lângă preşedinte mai apar patru vicepreşedinți (doi dintre ei foşti rebeli), iar din cei 36 miniştri, 16 erau foşti rebeli. În acelaşi timp, anul 2003 aduce o criză profundă în nord-estul țării (districtul Ituri/provincia Orientale) în luna mai, când sute şi sute de persoane sunt masacrate de milităii tribale, din motive etnice. În iunie începe „Operația Artemis", prin care o grupare de forțe franceză intervine sub mandat

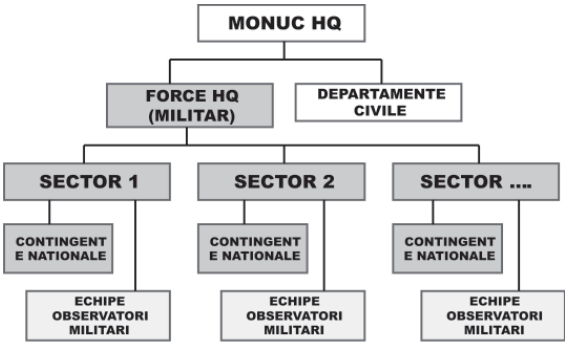

ORGANIZAREA MILITARA A MISIUNII MONUC (2000 - 2004)

ONU în Ituri, pentru a interzice acțiunile milițiilor tribale şi a proteja populația. În luna iulie apare o nouă rezoluție a Consiliului de Securitate, prin care se modifica mandatul misiunii de menținere a păcii, prin permiterea desfăşurării operațiilor sub incidența capitolului VII şi sprijinirea procesului de dezarmare-demobilizare şi reintegrare (DDR). În acelaşi timp, efectivul aprobat al misiunii creşte la 10 800 militari şi se desfăşoară prima brigadă multinațională ONU pentru menținerea păcii în districtul Ituri, provincia Orientale.

În anii 2004 şi 2005, pacea şi stabilitatea au întârziat să se instaleze pe teritoriul congolez. În mai-iunie 2004 s-a declanşat o criză în Bukavu (provincia Kivu de Sud, frontiera cu Rwanda), urmată de acțiuni violente în aproape toate provinciile din estul țării, grupurile armate străine şi milițiile tribale autohtone luptând în special pentru controlul zonelor miniere. În octombrie, efectivele misiunii cresc la 16 700 militari, iar începând cu luna decembrie începe desfăşurarea altor brigăzi ONU în provinciile din estul R.D. Congo. În februarie 2005, componentele militare ale misiunii sunt grupate în Brigada de Vest şi Divizia de Est, aceasta din urmă luând în subordine toate brigăzile desfăşurate anterior. Din acest moment se trece la planificarea şi executarea operațiilor de amploare, pentru interzicerea acțiunilor grupurilor armate şi protejarea populației civile afectate de conflict.

În plan politic, guvernul de tranziție reuşeşte să organizeze un referendum constituțional în decembrie 2005 şi alegeri generale şi prezidențiale în 2006 (însoțite de violențe între rebeli şi forțele guvernamentale în capitala Kinshasa, în luna august, pe timpul primului tur de scrutin). Constituirea Adunării naționale în septembrie şi instalarea lui Kabila ca preşedinte în decembrie 2006 au marcat sfârşitul etapei de tranziție. Urmează un 2007 al revoltelor, inițiate de mişcarea naționalist-religioasă „Bundu Dia Kongo" împotriva administrației locale în provincia vestică Bas Congo, la sfârşitul lunii ianuarie. Neacceptarea noilor dispoziții prezidențiale de către un fost vicepreşedinte a condus la lupte de stradă în Kinshasa, în martie 2007, între forțele rebele şi forțele guvernamentale, iar eşecul integrării grupului armat al etniei tutsi în armata națională a dus la lupte grele în provincia Kivu de Nord[5] în perioada august-octombrie.

În anii următori (2008-2009) s-au făcut eforturi pentru consolidarea instituțiilor statului şi controlul teritoriului, pentru revigorarea activităților economice şi stabilizarea generală. S-au încheiat acorduri cu grupurile armate (Acordul de la Goma din 23 martie 2009 cu „Consiliul Național pentru Apărarea Poporului"), s-a demobilizat o parte dintre acestea, s-au înființat noi unități militare şi detaşamente ale poliției naționale, a început instalarea unor posturi ale poliției de frontieră. Problemele de securitate însă au persistat! Pe parcursul acestor ani au rămas active grupuri armate străine (gruparea ugandeza „Armata de Rezistență a Domnului" în nord-est şi gruparea rwandeză „Forțele Democrate pentru Eliberarea Rwandei" în provinciile Kivu de Nord şi Kivu de Sud în estul țării), precum şi aripi disidente ale unor grupuri armate autohtone (grupul populației tutsi din provincia Kivu de Nord, milițiile tribale din unele provincii estice). Armata națională (sprijinită logistic şi cu foc de unitățile misiunii de menținere a păcii) a desfăşurat în special în 2009 operații de anvergură împotriva grupurilor armate, în jumătatea de est a țării. În acest timp, contingentele militare ale ONU au fost în mare parte redesfăşurate în provinciile estice (95% din efective), iar comandamentul Diviziei de Est s-a desființat, toate brigăzile şi sectoarele intrând în subordinea directă a comandantului forței militare (Force HQ).

În plan politic, în 2010 se încearcă stingerea conflictului cu reprezentanții etniei tutsi în provincia Kivu de Nord, iar în plan militar continuă operațiile împotriva grupurilor armate din estul țării, precum şi împotriva unei insurgențe tribale declanşate recent în nord-vest.

Ofițerii români în R. D. Congo

Complexitatea situației la încheierea armistițiului în vara anului 1999 şi importanța regională a R.D. Congo pentru stabilitatea continentului african au dus la înființarea misiunii ONU de menținere a păcii. Aceasta misiune este de departe cea mai mare şi complexă misiune de menținere a păcii, cu un buget anual de peste 1,3 miliarde dolari, cu efective de peste 20 000 militari[6], cu flotă proprie de avioane, elicoptere şi mijloace fluviale. Deşi nu mai are reprezentare diplomatică la nivel de ambasadă şi nici nu este prezentă prin proiecte economice de anvergură în această țară, România contribuie cu personal militar la această misiune încă din anul 2000, în prezent existând 22 de ofițeri români, încadrați ca observatori militari şi ofițeri de stat major.

În cadrul structurilor misiunii de menținere a păcii, ofițerii români îndeplinesc misiuni individuale

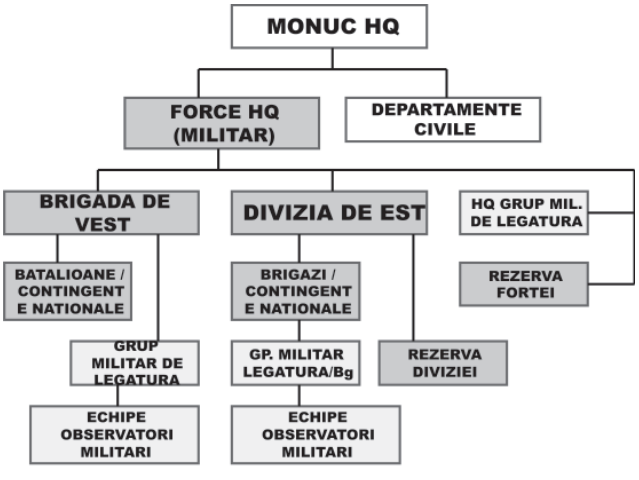

ORGANIZAREA MILITARA A MISIUNII MONUC (2005 - 2008)

în aproape toate compartimentele militare şi civile. Armata română a avut reprezentare prin observatori militari în toate sectoarele de monitorizare şi în toate grupurile militare de legătură ataşate brigăzilor multinaţionale, la nivelul echipelor dislocate în punctele fierbinţi din zona de responsabilitate a sectoarelor/brigăzilor şi la nivelul de coordonare a grupului de legătură. Imaginile prezintă grafic organizarea militară a MONUC, începând cu anul 2000.

Sosind în R.D. Congo ofiţerii români au luat contact cu o altă cultură, total diferită faţă de arealul cultural european. Contactul cu populaţia locală a dus la înţelegerea complexităţii societăţii congoleze, complexitate generată de primatul preceptelor tribale din arealele etnice. Prin modul lor de a fi, românii gestionează destul de bine relaţiile cu populaţia locală, compusă dintr-o generaţie în vârstă, în general respectuoasă, o generaţie de mijloc indiferentă şi un tineret ostil. România este cunoscută în special în centrele urbane, unde au predat decenii de-a rândul profesori români şi unde s-au stabilit mulţi congolezi, absolvenţi de instituţii de învăţământ superior din România. Purtând însemnele naţionale pe uniformă, ofiţerii români au fost plăcut surprinşi când au auzit în mod repetat un „bună dimineaţa" şi uitându-se în jur nu au văzut decât localnici! Ulterior au aflat că persoana care salutase făcuse studiile în România, se căsătorise cu o româncă sau menţinea încă legăturile cu România.

Încă de la început, românii s-au adaptat bine la cerinţele operaţionale ale acestei misiuni, la condiţiile climaterice deosebite şi la traiul de zi cu zi, specific unei misiuni individuale. Sosit în R. D. Congo, ofiţerul român ia mai întâi contact cu căldura sufocantă şi umiditatea ucigătoare din capitala Kinshasa, apoi completează dosarul pentru sosirea în misiune şi parcurge cursul introductiv, unde este informat despre situaţia generală de securitate şi cerinţele operaţionale ale misiunii. Se parcurg teme legate de tehnicile de patrulare şi monitorizare, se învaţă întrebuinţarea echipamentelor de comunicaţii, se dau teste de cunoaştere a limbii engleze şi se verifică capacitatea de conducere a autovehiculelor 4x4. Spre bucuria noastră, până în prezent niciun ofiţer român nu a fost repatriat ca urmare a eşecului la aceste teste.

La încheierea cursului introductiv, cu trusa individuală de prim ajutor şi celelalte bagaje ofiţerul se îmbarcă într-un mijloc aerian şi se deplasează la comandamentul brigăzii/sectorului în care este repartizat. Aici urmează o altă perioadă scurtă de instruire la specificul zonei, după care ofiţerul pleacă în punctul de dislocare a echipei de observatori militari – în engleză „team site". Aceste „team site" sunt dislocate în puncte fierbinţi din zona de responsabilitate a brigăzilor/sectoarelor, independent sau în apropierea contingentelor militare ale ONU, pentru a monitoriza situaţia generală de securitate. În sfârşit, aici începe adevărata misiune! În general, statul de organizare al unui „team site"

prevede şase funcţii de ofiţer, dintre care una de locotenent-colonel, pentru şeful echipei – „team leader" –, dar există însă şi echipe cu opt funcţii. Echipa se încadrează cu personal pe principiul mozaicului, pe cât posibil din mai multe continente, neexistând doi ofiţeri din aceeaşi ţară. Pentru fiecare „team site" sunt prevăzute două autovehicule de teren 4x4 şi mijloace de legătură cu eşalonul superior. „Team site" reprezintă locul unde observatorii militari îsi desfăşoară activitatea şi îşi duc traiul de zi cu zi.

Principalele sarcini operaţionale ale echipelor de observatori militari, având în compunere şi ofiţeri români, constau în executarea de patrulări şi monitorizări în interiorul zonei stabilite, pentru:

– cunoaşterea situaţiei de securitate, obţinerea de informaţii referitoare la grupurile armate dislocate în zonă şi monitorizarea unor elemente armate;

– observarea activităţilor zilnice în principalele zone de concentrare a populaţiei (mine, pieţe, plantaţii agricole, şcoli, tabere de refugiaţi, tabere de populaţii strămutate), precum şi mişcările populaţiei către alte zone;

– realizarea şi menţinerea legăturii cu reprezentanţii autorităţilor locale, comandanţii militari din zonă şi societatea civilă;

– efectuarea de investigaţii şi medierea unor conflicte locale;

– efectuarea de inspecţii la obiective militare şi civile din zonă.

Misiunile de patrulare se desfăşoară zilnic, pentru acoperirea întregii zone de responsabilitate şi se încheie prin înaintarea unui raport către eşalonul superior. În situaţia observării unor incidente de securitate sau când populaţia civilă dintr-o anumită zonă este în pericol, echipa trece la monitorizare,continuă şi transmite regulat rapoarte cu evoluţia situaţiei. Pe timpul efectuării patrulelor, observatorii se confruntă cu o multitudine de aspecte: întâlnesc elemente ale grupurilor armate; sunt opriţi de miliţiile tribale; se văd prinşi la mijloc în schimburi de focuri; li se interzice accesul către o anumită zonă de către forţele de securitate guvernamentale; constată abuzuri ale armatei şi poliţiei naţionale asupra populaţiei locale; întâlnesc zone unde tensiunile etnice au dus la izbucnirea de conflicte etc. Chiar în ultimele luni, ofiţeri români aparţinând unor echipe de observatori dislocate în provinciile Kivu de Nord, respectiv Kivu de Sud au monitorizat pe perioade îndelungate ciocniri violente în mai multe zone locuite, între grupuri armate străine, miliţii tribale şi forţele guvernamentale.

Pe lângă aceste sarcini comune tuturor echipelor, observatorii militari români au acţionat şi în cadrul unor echipe cu misiuni specifice, astfel:

– echipe mixte de verificare şi monitorizare a frontierei de est a R.D. Congo, unde împreună cu elemente ale armatei naţionale şi ale poliţiei de frontieră se coopera cu poliţia de frontieră şi armata statului vecin, pentru întărirea securităţii şi sporirea încrederii;

– echipe pentru sprijinul comisiei mixte de verificare a situaţiei de securitate în Kinshasa (2006 – 2007), unde împreună cu reprezentanţi ai forţelor guvernamentale, ai rebelilor, ai contingentului militar al Uniunii Europene şi ai agenţiilor umanitare ale ONU se verifică proveniența incidentelor de securitate şi se gestionau/aplanau conflictele apărute;

– echipe de monitorizare a activităţilor din cazărmile trupelor guvernamentale (unităţile armatei naţionale şi garda republicană a preşedintelui) şi echipe de monitorizare a raioanelor de dislocare a forţelor rebele în Kinshasa, pe perioada pregătirii şi desfăşurării alegerilor generale şi instalării noilor autorităţi guvernamentale (2006-2007);

– echipe de sprijin al procesului de dezarmare-demobilizare-reintegrare (DDR) pentru grupurile armate/miliţiile tribale autohtone, unde observatorii militari facilitau acţiunile echipelor civile, prin popularizarea ofertelor şi explicarea beneficiilor procesului DDR elementelor armate din zonă şi prin înregistrarea personalului şi armamentului depus;

– echipe de sprijin al procesului de dezarmare-demobilizare-repatriere-reintegrare-reinserţie (DDRRR), pentru grupurile armate străine, unde observatorii asigurau informaţii privind existenţa grupurilor armate şi participau la procesul de înregistrare;

– echipe de înregistrare a efectivelor militare şi armamentelor, prin care observatorii militari ONU, împreună cu reprezentanţi ai armatei guvernamentale, ai misiunii militare a Uniunii Europene şi secţiei civile de DDR înregistrau gradual efectivele (cu datele personale, inclusiv amprenta biometrică) şi armamentul unităţilor militare. Cu această ocazie, unii militari provenind atât din rândul armatei guvernamentale, cât şi din grupurile armate integrate în armată, optau pentru demobilizare şi reintegrare în viaţa civilă;

– echipe de observare, aparținând de secția fluvială a MONUC, prin care se monitoriza situația de securitate pe cursul fluviului Congo;

– echipe mixte de protecție (observatori militari, reprezentanți ai secțiilor de afaceri civile, drepturile omului şi ai agențiilor umanitare) însoțite de escorte militare, pentru evaluarea situației şi stabilirea măsurilor pentru protejarea populației civile în zonele afectate de conflict.

Experiența observatorilor militari români în R.D. Congo este bogată, plină de episoade inedite, dar în multe cazuri neplăcute. Ei îşi îndeplinesc misiunile neînarmați, în zone ostile sau potențial ostile, expuşi violențelor din partea grupurilor armate străine, miliților tribale autohtone şi chiar a populației locale, manipulate în sens distructiv. Teoretic, există planuri de evacuare în caz de urgență, iar însemnele ONU de pe autovehicule şi uniforme ar trebui să impună respect tuturor celor implicați în conflict, în conformitate cu rezoluțiile Consiliului de Securitate. Realitatea a dovedit însă în multe situații că indisponibilitatea mijloacelor de evacuare, condițiile meteorologice grele şi starea precară a căilor de comunicație (acolo unde acestea existau!) au făcut imposibilă aplicarea planurilor. În ceea ce priveşte respectul față de însemnele ONU şi rezoluțiile Consiliului de Securitate, ne îndoim sincer că elementele grupurilor armate/miliților tribale au cunoştință de aşa ceva, sau le pasă în vreun fel!

Spre norocul nostru, niciunul din zecile de observatori militari care şi-au pierdut viața pe timpul îndeplinirii misiunii în RD Congo nu este român. Au fost însă destule situații în care observatorii militari români au trecut prin pericole mari, fiind amenințați cu macete şi arme de foc, agresați, jefuiți, luați ostateci. Din nefericire, un observator militar român a fost grav rănit, când pe timpul executării unei misiuni de patrulare autovehiculul a trecut peste o mină. Un alt ofițer român a reuşit să se salveze în extremis, cu puțin timp înainte ca miliții tribale să atace „team-site" şi să ucidă alți doi membri din compunerea echipei.

În mod firesc, ofițerii români nu s-au confruntat doar cu situații de natură violentă. Multe din probleme au fost legate intrinsec de condițiile de mediu în care şi-au îndeplinit misiunile. Spre exemplificare amintim de starea mai mult decât precară a drumurilor, care a condus la apariția defecțiunilor la autovehicule în misiunile de patrulare, echipele rămânând blocate chiar la mijlocul itinerarului de patrulare, la zeci de kilometri de „team-site". Alteori, precipitațiile abundente au dus la împotmolirea autovehiculelor şi staționarea echipei de observatori în interiorul junglei sau în interiorul unei zone cu populație ostilă pentru perioade mari de timp, cu rezervele de apă şi hrană epuizate.

Precipitațiile extrem de bogate, temperaturile mari şi umiditatea ridicată au produs un disconfort fizic ridicat, iar prezența din abundență a microorganismelor şi insectelor au făcut ca unii ofițeri români să fie afectați de diverse boli, specifică pentru Congo fiind malaria. Un alt pericol căruia i se acordă o mare atenție este deshidratarea. Nu în ultimul rând, procurarea alimentelor şi a apei (adusă uneori de la distanțe apreciabile) constituie uneori o reală provocare. Observatorii militari nu sunt sprijiniți logistic din punct de vedere al cazării/cartiruirii sau hrănirii, fiecare echipă trebuind pe plan local să îşi găsească o clădire/casă pentru a o folosi ca locuință şi să se autogestioneze prin procurarea alimentelor şi pregătirea hranei. Aici se manifestă mozaicul cultural al echipei, prin preferințele culinare şi modul de preparare/servire a hranei. Unii colegi nu consumă unele alimente (carnea de porc în cazul musulmanilor, carnea de vită, hinduşii), alții sunt vegetarieni, unii consumă doar alimentele pregătite într-un anume fel („halal"), alții consumă alimente nerecunoscute ca atare în Europa etc. În unele zone, problema se simplifică, paleta alimentară reducându-se la carne de capră, orez şi banane. În majoritatea punctelor de dislocare ale echipelor nu există energie electrică sau gaze, oala pe cărbuni încinşi fiind obiectul esențial pentru prepararea hranei şi fierberea apei pentru spălat.

Deşi în general nu au fost probleme, în unele situații a constituit o provocare chiar şi menținerea unor relații cordiale în cadrul echipei, tot ca urmare a diferențelor cultural-religioase, a nivelului de pregătire şi a percepției diferite a actelor de comandă şi execuție. Ofițerii români au fost puşi în situația de a face eforturi pentru a se înțelege cu unii şefi de echipă şi colegi care aveau probleme cu procesul de împărțire echitabilă a sarcinilor operaționale, cu managementul activităților zilnice şi chiar cu acceptarea diferențelor religioase[7]. Buna pregătire profesională a ofițerilor români a făcut ca aceştia să îndeplinească tot spectrul de sarcini, de la planificarea şi executarea patrulei, până la realizarea legăturii radio, a mentenanței autovehiculelor şi întocmirea raportului zilnic. La modul general

opinăm că traiul în comun pentru perioade lungi de timp, în zone izolate, cu ofițeri aparținând unor areale de civilizație și cultură diferite, constituie o experiență de viață cu caracter de unicitate.

În ceea ce privește relațiile cu populația locală în punctele de dislocare a echipelor („team site"), acestea au fost în general bune, ofițerii români fiind în măsură, în majoritatea cazurilor, să își atragă simpatia congolezilor. Tonul prietenos și folosirea formelor de salut din dialectul local, strângerea mâinilor tuturor celor din jur, abordarea în discuții a problemelor cu care se confruntă populația, oferirea de țigarete adulților și bomboane copiilor au asigurat o comunicare bună cu comunitățile locale. La aceasta a contribuit și interesul arătat de unii ofițeri români pentru îmbunătățirea condițiilor de viață în unele zone, prin propunerile înaintate eșaloanelor superioare pentru implementarea unor proiecte CIMIC (cooperare civili–militari) cu impact rapid. În urma acestor proiecte s-a îmbunătățit asigurarea apei potabile, a asistenței sanitare și a educației primare pentru populație.

Prin ofițeri de stat major, România a fost reprezentată în Comandamentul Forței MONUC și în comandamentele direct subordonate (Divizia de Est și Brigada de Vest), precum și în structurile civile ale misiunii. Ofițerii români încadrați pe funcții de stat major au participat la planificarea și conducerea operațiilor desfășurate în scopul interzicerii acțiunilor grupurilor armate/milițiilor tribale și protejării populației civile, la gestionarea suportului logistic și de personal al contingentelor militare și observatorilor militari, la implementarea managementului administrativ al misiunii. De-a lungul anilor, ofițerii românii au încadrat următoarele funcții:

– la biroul reprezentantului special adjunct al secretarului general ONU pentru R.D. Congo: funcția de consilier militar coordonator;

– în comandamentul forței (MONUC HQ): ofițer specialist în JOC (Joint Operations Center; ofițer specialist în JMAC (Joint Military Analysis Cell); ofițer specialist în secția pentru reforma sectorului de securitate; locțiitor al grupului de legătură pentru observatorii militari; ofițer specialist în secția personal; consilier juridic;

– în Departamentul pentru Sprijinul Misiunii: ofițer specialist în MSC (Mission Support Center); ofițer specialist control trafic aerian;

– la comandamentul Diviziei de Est: ofițer specialist în secția G4 – logistică; ofițer specialist în sectia G6 – comunicații;

– la comandamentul Brigăzii de Vest: șef al grupului de legătură cu observatorii militari; ofițer cu informațiile și operațiile în grupul militar de legătură; ofițer cu relațiile publice;

– la comandamentul Brigăzii Kivu Sud: șef al grupului de legătură cu observatorii militari;

– la comandamentul Brigăzii Katanga: șef G6 – comunicații;

– la comandamentul Sectorului 2: funcția de șef de stat major;

– la fostele sectoare, funcții în G1-personal, G3-operații și G4-logistică.

Este interesant de remarcat că România nu are alocate funcţii de stat major, cum este cazul altor state contributoare şi deci nu poate solicita încadrarea ofiţerilor săi pe alte funcţii decât cele de observator militar. Nevoile operaţionale ale misiunii şi competenţa profesională a ofiţerilor români conduc însă la numirea acestora pe funcţii de stat major în multe compartimente importante din comandamentele militare şi secţiile civile ale misiunii.

În loc de încheiere

Stabilizarea R.D. Congo după atâţia ani de conflict rămâne încă o provocare pentru toţi actorii internaţionali implicaţi şi un succes ar influenţa decisiv şi pozitiv viitorul Africii Centrale. Deşi nu participă şi cu contingente militare, România a fost şi este prezentă în cadrul eforturilor de stabilizare prin observatorii militari şi ofiţerii de stat major, în toate regiunile R.D. Congo. Ofiţerii români şi-au îndeplinit misiunile de-a lungul tuturor momentelor importante ale acestei participări, dovedind o performanţă operaţională individuală de nivel ridicat. Această prezenţă îmbogăţeşte experienţa participării armatei române, în perioada contemporană, la misiuni în teatre de operaţii situate în afara teritoriului naţional.

Sperăm ca prin acest demers se aduce un plus de informaţie cu privire la participarea armatei române la eforturile internaţionale de menţinere a păcii şi stabilizare într-un „hot spot" de mare importanţă în ecuaţia relaţiilor internaţionale. Menţionăm, în final, că multe din aspectele prezentate se regăsesc ca descriere şi finalitate şi în cazul ofiţerilor români participanţi la alte misiuni de menţinere a păcii (Coasta de Fildeş, Liberia, Sudan etc). Demersul nostru nefiind de natura exhaustivă, ne exprimăm regretul pentru eventualele omisiuni.

---

[1] Coltanul este un minereu care după prelucrare se foloseşte în special în industria echipamentelor electronice/de telecomunicaţii, având o bună conductibilitate şi proprietatea de a rezista şocurilor termice, fără a-şi pierde calităţile iniţiale. În R.D. Congo există 80 % din rezervele mondiale. Acest minereu reprezintă unul din obiectele principale ale traficului ilicit din R.D. Congo şi un mijloc principal de finanţare a grupurilor armate.

[2] Într-o traducere aproximativă din dialectul congolez lingala, numele înseamnă „războinicul neînvins care cucereşte totul şi lasă doar foc în urma lui".

[3] Nu există un front propriu-zis, ci o înşiruire de localităţi controlate de o facţiune beligerantă sau alta.

[4] Cifra avansată de majoritatea cercetătorilor este de aproximativ 5,4 milioane de morţi.

[5] Provincia Kivu de Nord este situată în estul R.D. Congo, la frontiera cu Uganda şi Rwanda. Unele districte ale provinciei sunt locuite de populaţia de origine tutsi, care în apărarea drepturilor sale şi-a constituit propria forţă de apărare, sub numele de „Consiliul Naţional pentru Apărarea Poporului", transformată în 2009 în partid politic.

[6] Rezoluţia nr. 1906 a Consiliului de Securitate al ONU din decembrie 2009 autorizează pentru Misiunea MONUC, până la 31 mai 2010, 19 815 militari trupe, 760 observatori militari, 1 050 trupe poliţie şi 391 ofiţeri internaţionali de poliţie.

[7] Un exemplu ar fi că unii colegi nu plecau în patrulă şi nici nu desfăşurau activităţi în „team site" la sărbătorile lor religioase, dar cereau imperativ românilor să meargă în patrulă în ziua de Crăciun sau în ziua de Paşte !

PRIMA MISIUNE DE RECUNOAŞTERE ÎN ANGOLA A ARMATEI ROMÂNE

Colonel (r) CONSTANTIN MOISA
Departamentul pentru Politica de Apărare şi Planificare

Abstract

After the end of the Second World War, Romania, under the communist party ruling regime, will remain behind the Iron Curtain, and will not participate in the international missions and operations outside of the national territory. Even more than that, Romania will not participate in peacekeeping missions undertaken by the UN since the 1950 decade, such other former communist countries as it was the case of Poland and Czechoslovakia, countries that will took advantages and will be consistent with international prestige. After more than 46 years, Romania has started to participate in international missions and UN peacekeeping operations since 1991, but only with Military Observers and a Field Hospital as a support medical unit.

In February 1995 the UN addressed and official request to the Romanian government regarding the involvement of Romanian Armed Forces with combat units and staff officers team in UNAVEM III peacekeeping operation

In this context, without going into further details, to provide data and information needed for national decision, Chief of General Staff at that time, General Dumitru Cioflină ordered a reconnaissance mission to the DPKO proposed areas for the deployment of Romanian contingent within UNAVEM III TOO.

It is to be underlined that this was the very first Reconnaissance Mission carried out by the Romanian Armed Forces after the Second World War, outside of the national territory as well as outside Europe. With no press release or any official statement, the recce mission granted necessary information for military leaders as well for the Parliamentary decision that approved participation of a national contingent in the above mentioned PKO.

The article highlights some operational details regarding the reconnaissance mission performed, some unbelievable and cruel realities from the Angola TOO, the operational environment estimated for ROMBATT, the unknown difficulties and challenges the Recce Team had to face.

Keywords: *Angola, UN, UNAVEM III, peace-keeping operation*

Odată cu încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, România avea să rămână în spatele Cortinei de Fier şi să renunțe la orice implicare activă în misiuni sau operații militare în afara teritoriului național. Mai mult chiar decât atât, România nu va participa la misiunile de menținere a păcii derulate de ONU începând cu decada anilor 1950, chiar dacă state din fostul lagăr comunist, cum a fost cazul pentru Polonia şi Cehia, o vor face cu consecvență şi prestigiu internațional.

În anul 1980, însă, regimul politic de la Bucureşti a luat hotărârea de a pune bazele unei şcoli militare de pilotaj la Negage, în Angola. Surse internaționale indică şi participarea unor piloți români la misiunile aeriene, fără a face referire la instructori români ai şcolii sau alte efective trimise special pentru astfel de misiuni. În cadrul „Operation Sirius" în februarie 1981, România a trimis 12 avioane IAR-823, 6 IAR-316B „Alouette III" şi 6 BN-2A „Islander", toate fabricate în România şi un detaşament de piloți instructori. În cursul unei misiuni de instrucție şi formare a piloților angolezi, un avion s-a prăbuşit (pilotul român şi elevul angolez au decedat). Celelalte aparate au fost donate guvernului angolez, după retragerea piloților români.

Operațiunile ONU de Menținere a Păcii (PKO) au fost înființate în timpul Războiului Rece ca o modalitate de rezolvare a conflictelor dintre state prin trimiterea de personal neînarmat sau purtând numai arme ușoare. Trupele se aflau sub comanda ONU și interveneau între cele două forțe armate aflate în conflict. Trupele erau chemate atunci când puterile internaționale mandatau Națiunile Unite să intervină pentru încetarea conflictului (așa-numitul proxi-război) care amenința stabilitatea regională, pacea și securitatea internațională. Trupele de menținere a păcii nu trebuiau să răspundă la foc cu foc. Ca regulă generală, rolul lor era acela de a interveni atunci când părțile beligerante acceptau încetarea focului și consimțeau asupra prezenței trupelor PKO. Trupele PKO evaluau situația din teren și raportau cu imparțialitate dacă s-a încălcat acordul de încetare a focului, dacă insurgenții și-au retras trupele pe aliniamentele stabilite, dacă au fost îndeplinite și alte prevederi ale acordului de pace. Toate aceste eforturi ofereau răgazul necesar pentru ca diplomații să îndepărteze cauzele conflictului.

Acestea erau în ansamblu principiile PKO și cadrul de derulare al acestora la începutul anului 1995, când armata română se pregătea pentru prima sa misiune de PKO.

Urmare a solicitării directe adresate de ONU guvernului României în februarie 1995, precum și a demersurilor inițiate la nivel național, la data de 13 martie 1995 Parlamentul României a aprobat participarea la misiunea UNAVEM III din Angola a unui contingent național, compus dintr-un detașament de ofițeri și subofițeri de stat major (16 ofițeri și 11 subofițeri); un batalion de infanterie (cu un efectiv de 751 militari); un spital militar de campanie (cu un efectiv de 110 militari și civili).

Trebuie menționat că la baza acestei decizii, în afara intereselor politico-militare naționale[1], au stat propunerile și argumentele conducerii MApN, precum și raportul de misiune, concluziile și recomandările prezentate de prima echipă de recunoaștere română care a acționat într-un Teatru de Operații (TOO), în afara teritoriului național (și chiar a teritoriului Europei), respectiv în Angola.

În acest context, pentru asigurarea datelor și informațiilor necesare deciziei la nivel național[2], șeful Statului Major General de la acea dată, generalul Dumitru Cioflină, a ordonat executarea unei recunoașteri în zonele propuse de Departamentul Operațiunilor de Menținere a Păcii (DPKO) a contingentului militar pe care România urma să-l desfășoare în UNAVEM III. Primul batalion căruia îi revenea onoarea de a deschide participarea românească cu unități operative într-o misiune de PKO era Batalionul 2 infanterie din Brigada 1 mecanizată, aceasta fiind și ocazia de perfecționare la standarde internaționale a pregătirii militare.

Desfășurarea misiunii de recunoaștere în Angola

Misiunea de recunoaștere într-un TOO din Angola[3] s-a desfășurat în perioada 6-9 martie 1995. Echipa de recunoaștere a cuprins celulele de recunoaștere ale unităților ce urmau să fie dislocate în Angola și a fost compusă din șapte membri: colonel ing. Cristian Crâmpiță, șeful echipei de recunoaștere; maior Constantin Moisa, ofițer de legătură al echipei de recunoaștere; maior Gheorghe Tătaru, șef de stat major (însoțit de șeful transmisiunilor și șeful logisticii) din celula de recunoaștere a Batalionului 2 infanterie; colonel dr. Ion Drăguşin (însoțit de șeful logisticii) din celula de recunoaștere a Spitalului Militar de Campanie.

Deplasarea în Angola s-a efectuat cu avionul pe itinerarul București-Paris-Luanda, iar revenirea în țară pe traseul Luanda-Bruxelles-București. Costul transportului internațional a fost suportat de DPKO.

Pregătirea misiunii s-a efectuat sub presiunea timpului necesar luării rapide a deciziei, întocmirii și aprobării documentelor executării unei astfel de misiuni precum și a cererii DPKO care a solicitat (prin reprezentantul militar al României la ONU) ca recunoașterea să fie efectuată în prima parte a

▪ **Echipa de recunoaștere pe aeroportul din Paris, 6 martie 1995**

lunii martie, având în vedere planurile operaționale care prevedeau desfăşurarea trupelor în perioada aprilie-iulie 1995.

În afara poziției de Ofițer de Legătură[4] (LO) ce urma să o îndeplinesc în această misiune de recunoaştere, sarcina principală era să mă familiarizez cu procedurile operaționale ale ONU şi să-mi perfecționez abilitățile de ofițer de stat major în misiuni internaționale, urmând să fac parte din Biroul Operații de Menținere a Păcii (BMPKO) care fusese creat în cadrul Secției PfP şi PKO, înființată în cadrul Direcției Operații din Statul Major General.

Plecarea din Bucureşti a fost pe data de 6 martie, la ora 9,20, cursa Air France (generos, DPKO rezervase bilete la clasa business, contactul cu serviciile de la această categorie fiind de-a dreptul impresionante pentru un biet ofițer român: şampanie, caviar, somon fumé etc.). Sosirea pe aeroportul din Paris a însemnat şi primul contact cu forțele de securitate ale aeroportului. În timp ce ne îndreptam spre zona de aşteptare a zborului de legătură spre Angola, am staționat, pentru fumătorii echipei, în apropierea unui cafe-bar; am încercat să scot ghidul pe care îl aveam, dar mi-a căzut din geantă setul de supraviețuire (*survival kit*)[5]. Imediat, un ofițer, care făcea parte din poliția aeroportului, mi-a cerut să vadă bagajul de mână. Cu emoție şi jena momentului, când ai impresia că întregul aeroport se uită la tine, am deschis geanta şi acesta a văzut bereta albastră. M-a întrebat imediat dacă fac parte din beretele albastre, iar la confirmarea mea, mi-a făcut semn că pot pleca. A fost momentul în care am realizat că în incinta aeroportului circulau mai multe grupuri de militari în uniforme mozaic şi cu berete albastre.

În jurul orei 21,30 am urcat în cursa Sabena cu destinația Luanda. Avionul era tip Boeing 747, faimosul Jumbo. Stupoare. Imaginația celor petrecute sau citite anterior[6], dar şi în pregătirea misiunii erau depăşite cu mult. Interiorul arăta de-a dreptul imens: trei rânduri de scaune şi două intervale pentru circulația pasagerilor; pe exterior, spre ferestre, câte trei scaune pe fiecare rând, iar, la mijloc, rândul central avea patru scaune. Un total impresionant de 10 scaune pe rând. Toți am comentat şi în glumă ne-am întrebat dacă avionul acesta va putea decola. În momentul decolării, cu motoarele ambalate la maxim şi vibrând din toate „încheieturile", cu trepidații care mi-au creat impresia că imediat se va dezmembra, a început să ruleze din ce în ce mai repede, părând totuşi că nu se va ridica înainte de terminarea pistei. Încet-încet însă şi-a ridicat „nasul" în vânt şi a plecat, balansând uşor, spre Africa, purtând la bord prima echipă de recunoaştere a Armatei Române.

Zborul a fost deosebit de liniştit, fără turbulențe atmosferice. Serviciul la bordul aeronavei a fost la înălțimea renumelui de atunci al companiei Sabena. În afara meniului servit la bordul avionului şi a atenției pe care personalul o acorda tuturor călătorilor, am văzut grija pentru orice detaliu care poate face călătoria confortabilă, inclusiv faptul că periodic pulverizau din spray-uri dezodorizante arome cu iz de portocale, liliac sau alte flori exotice.

Am sosit la Luanda în jurul orei 5,30 (7 martie) pe o căldură ecuatorială. Nu îmi mai amintesc câte grade a anunțat pilotul înainte de aterizare, dar la deschiderea uşilor avionului am simțit cum mă „loveşte" un val de umiditate şi un aer cald, greu respirabil. Reacția organismului a fost imediată: o transpirație abundentă şi deshidratare. Transpirația pe brațe şi pe mâini aproape arăta ca o mucozitate (aveam pe antebraț pardesiele cu care călătorisem către Paris, unde temperatura era de 7-8 grade, ca şi la plecarea din Bucureşti de altfel).

După efectuarea formalităților vamale l-am întâlnit pe ofițerul de escortă şi ne-am deplasat la Hotel „Tropico" (foarte central), unde aveam cazarea asigurată. Prima impresie asupra capitalei angoleze a fost excelentă. Într-adevăr, cultură şi civilizație europeană la tot pasul. Luanda îşi merita numele de Perla Africii sau Monaco al Africii. Cvartale întregi de blocuri ce păstrau un aer de modernism, deşi de aproape 30 de ani nu se mai construise în Luanda, case cu o arhitectură[7] impresionantă, curate şi bine întreținute. Străzi relativ curate pentru situația de război civil, aproape încă activ. Oameni îmbrăcați elegant şi maşini frumoase. Câteva ore mai târziu, în drum spre UNAVEM, circulând la periferia capitalei, am văzut şi cealaltă față a oraşului şi a războiului civil. Case din pământ sau bolțari, cu acoperişuri improvizate, fără canalizare, fără electricitate. Oameni aproape dezbrăcați, cu haine rupte, invalizi, răniți şi bolnavi, şi asta lângă aeroportul internațional Luanda. Ciudat însă ce mi-a rămas pe retină şi am reținut foarte exact: deşi invalizi, răniți, săraci şi afectați de război, nu am văzut cerşetori în jurul hotelului, la intersecții sau pe lângă cele câteva clădiri importante din oraş.

Am efectuat rapid check-in-ul la hotel, iar colonelul Crâmpiță ne-a comunicat că deplasarea

la Cartierul General al Forțelor ONU din Angola va începe peste exact 50 de minute, la ora 8,45.

După ce am făcut un duș rapid de revigorare, am îmbrăcat uniforma mozaic și ne-am prezentat în holul hotelului. Deplasarea s-a efectuat prin centrul capitalei Luanda, ocazie cu care am avut un prim contact cu realitatea dură a unui conflict intern care dura de circa 30 de ani. Clădiri distruse sau cu urme vizibile ale luptelor care au avut loc în ultimii ani (reizbucnirea conflictului în anul 1993 a avut loc la Luanda), acestea însă numai în două cartiere ale capitalei. Câteva blindate și camioane de transport lovite cu arme antitanc erau mărturii ale unor ciocniri în interiorul sau periferia localității (deși mai târziu aveam să aflu că în Luanda luptele de stradă fuseseră limitate, reduse ca amploare și durată). Cu excepția unei patrule de poliție – înarmată cu pistoale mitralieră AK-47 – dispusă la ieșirea din Luanda (imediat după aeroportul internațional) și care oprea „la întâmplare" vehiculele ce păreau suspecte, nu era niciun alt indiciu al războiului.

Ziua întâi

Am sosit la Cartierul General al Forțelor ONU din Luanda, locația fiind cunoscută ca Vila Espa, dispusă la circa cinci kilometri sud de capitala Angolei. Formalitățile de acces au fost simple și fără birocrație. Paza exterioară și accesul erau asigurate de o companie privată, acreditată de structura de specialitate a ONU. Cel puțin la vedere, paza nu era înarmată decât cu mijloace neletale. Chiar am avut o reținere privind capacitatea acestei companii de a reacționa în cazul unui atac al forțelor rebele din UNITA[8].

După ce am intrat în tabără, prima surpriză. În locul unor clădiri vechi, cu distrugeri, protejate cu saci cu nisip și cu baraje de diferite tipuri, cu antiaeriană în poziții de tragere, cu plase de mascare și pază militară înarmată până în dinți, oricum ceva care să arate ca un Comandament dintr-un TOO, am găsit ceea ce poate fi numită o adevărată „oază de verdeață", o tabără militară modernă de instrucție și antrenament. Am identificat ***Zona Administrativă*** (cu case modulare și containere pentru cazarea personalului, restaurant, bază sportivă – teren de tenis, piscină și terenuri de sport –, sală de conferințe, magazin PX, centrala termică și electrică) și ***Zona Operațională*** (Comandamentul Forțelor, Centrul de comunicații, Punct medical și Stația CL), construită de asemenea din module și containere noi și curate, toate fiind utilate cu aer condiționat. Din acel moment am înțeles care sunt standardele ONU în misiuni PKO. Unde erau punctele de comandă îngropate din Poligoanele Cincu sau Mălina, care, la primele ploi abundente, erau pline de apă, unde erau corturile 5,20 x 5,20, prin care ploua sau care pe timp de vară deveneau adevărate saune, unde erau... *O tempora, o mores!*

Programul primei zile a inclus: informare privind situația politică, militară și de securitate; informare operativă asupra misiunii UNAVEM III; informare asupra cerințelor și capacităților logistice ale misiunii; informare asupra cerințelor și capacităților de comunicații ale misiunii; aspecte privind planificarea desfășurării forțelor de menținere a păcii, AOR și misiuni, limitări și puncte slabe.

Șeful de stat major al UNAVEM III, un colonel din armata neozeelandeză, ne-a prezentat situația generală politico-militară și de securitate. A continuat cu mandatul și concepția generală a misiunii UNAVEM III, cu situația în TOO și planul de desfășurare a forțelor misiunii, cerințele minime pe care batalioanele PK trebuiau să le îndeplinească. A încheiat cu elemente de planificare privind AOR și misiunile pe care ROMBATT urma să le execute. Această prezentare a fost și momentul unei experiențe de neuitat și nu tocmai plăcută. Deși absolvisem în urmă cu mai puțin de doi ani, în condiții bune, cursul de limba engleză avansat de la Academia Militară și aveam convingerea că abilitățile mele în engleză erau bune[9], accentul și limbajul strict militar al neozeelandezului, cu multe abrevieri, m-au făcut să mă blochez: aveam senzația că am uitat totul, că nu mai știu nimic din limba engleză și nu mai reușeam să țin pasul cu traducerea simultană (oricum translația simultană presupune mult exercițiu și experiență și nu este limbajul conversațional ce se cere unui ofițer de stat major). Numai intervenția colonelului Crâmpiță a salvat situația. Imediat după aceasta, în activitățile ce au urmat discuțiile s-au derulat și au continuat normal.

Elementele principale rezultate din informare au fost:

a) concepția generală a misiunii UNAVEM III, care avea cinci elemente de bază:

– împărțirea teritoriului Angolei în șase regiuni militare și dislocarea a câte unui INFBATT în fiecare din acestea (fiecare regiune era aproximativ de suprafața României). Unitățile de sprijin urmau să asigure 2-3 regiuni militare;

– constituirea așa-numitelor „Quartering Area" și „Storage Area" (Tabere de încartiruire și,

respectiv, Depozite de echipamente), unde forţele UNITA urmau să fie demobilizate, dezarmate, instruite în meserii civile şi integrate în societatea civilă şi armata angoleză.

– unităţile de menţinere a păcii trebuiau să fie suficient de dotate cât să poată desfăşura misiuni fără să depindă direct de sprijinul şi aprovizionarea UNAVEM III HQs;

– Angola este ţara unde există cel mai mare număr de mine antipersonal din întreaga lume (până la cca 15 milioane de mine). Deminarea în folosul trupelor PK trebuia efectuată cu mijloace proprii; programele de deminare urmau să fie dezvoltate ulterior şi executate cu contribuţia unor NGOs, companii private şi agenţii ONU. Urma să dureze mulţi ani şi costurile estimate erau uriaşe[10].

Am reţinut că bolile tropicale, în special malaria, condiţiile meteo – căldura şi umiditatea –, precum şi lipsa surselor de apă sunt factori de luat în calcul în planificarea misiunii batalionului de infanterie românesc.

b. Regiunea alocată ROMBATT era Regiunea Militară de S-E (RMSE), reprezentând provincia Cuito Canavale a Angolei, recunoscută ca fiind:

– cu o suprafaţă aproape egală cu suprafaţa României (şi vom avea numai un batalion de infanterie pentru misiuni);

– cele mai importante bătălii UNITA-FAA au avut loc în această regiune, unde densitatea minelor şi numărul câmpurilor de mine este cea mai mare din Angola; nu există nicio informaţie privind aceste câmpuri de mine;

– nu exista o linie a frontului continuă; forţele guvernamentale FAA erau încercuite în principalele localităţi ale provinciei;

– infrastructura era distrusă aproape în totalitate;

– regiune cu climă foarte caldă şi uscată, cu precipitaţii anuale reduse;

– lipsa de apă potabilă şi chiar menajeră.

În continuare, ofiţerul cu planificarea operaţiei UNAVEM III, un ofiţer indian, a făcut o scurtă prezentare privind modalitatea de dislocare a contingentului român şi logistica acestuia. A rezultat că Batalionul 2 infanterie român poate muta efectivele exclusiv pe calea aerului, recomandabil în circa şase zboruri, iar tehnica poate fi adusă pe mare (cu nave tip RO-RO), cele mai indicate porturi fiind Lobito şi Benguela, care dispun de infrastructura necesară. De aici, deplasarea urma să se facă direct către locaţiile-tabere stabilite, pe cât posibil pe roţi,

▪ Regiunea militară de sud-est (Cuando-Cubango)

dacă se vor demina segmentele pe comunicaţia Kuito–Menongue, dar preponderent aerian. Era vorba despre un adevarat pod aerian[11]. Perioada planificată era pentru lunile mai-iunie.

Dislocarea ROMHOSP era planificată la începutul lunii mai, după acelaşi scenariu: efectivele pe calea aerului, tehnica şi echipamentele pe mare, cu debarcarea acestora în Luanda. De asemenea, efectivele Echipei de Stat Major nu ridicau probleme, acestea putând fi dislocate inclusiv cu folosirea companiilor aeriene civile. ONU asigura transportul personalului şi echipamentele acestuia până la greutatea de 120 kg.

Mi-au reţinut atenţia două detalii financiare. Totul era plătit într-o formă sau alta de ONU[12]: zborurile de dislocare a efectivelor, navele de transport a tehnicii şi echipamentelor etc.

Prima zi s-a încheiat la Hotel „Tropico", unde a avut loc o scurtă şedinţă de analiză a activităţilor din această zi şi pregătirea misiunii pentru ziua următoare, deplasarea în zonele stabilite pentru ROMBATT şi ROMHOSP.

Seara, am mers pe insula Ilha, unde cu bucurie sinceră am făcut prima baie în Atlantic (cred că am fost primii peacekeeperi români care făceam baie în Atlantic). Aproape şocant. Lumini, lumini şi iar lumini peste tot. Reclame luminoase, viaţă de noapte peste aşteptările noastre într-o zonă încă de conflict (pacea era foarte fragilă şi aveam să

▪ **Tanc scos din luptă pe drumul spre Menongue**

aflăm în câteva ore că totuşi conflictul nu era complet încheiat). Apoi am revenit la hotel pentru odihna de noapte.

Obosit după ziua precedentă, am fost trezit brusc din somn şi am realizat ca în apropierea hotelului au loc schimburi de focuri. Era în jur ul orei 12,00-12,10 şi am crezut ca visez momente de la revoluţie. Am auzit „tragerile de noapte" undeva în faţă-stânga hotelului, la câteva străzi distanţă. Ulterior, am aflat că echipe UNITA acţionau în interiorul Luandei şi executau atacuri de noapte cu obiective limitate, punctuale. Somnul din acea noapte a fost cu „urechile ciulite" şi mi-a amintit de „decembrie '89".

Ziua a doua

Dimineaţa devreme am plecat (mai puţin Celula ROMHOSP care s-a deplasat la Viana, circa 30 kilometri sud de Luanda, pentru recunoaştere, în locaţia unde urma să fie dislocată), spre aeroportul inter naţional Luanda, terminalul militar, unde ne-am îmbarcat în avionul comandantului Forţei, iar la ora 6,45 am decolat pentru recunoaşterea Regiunii Militare de Sud-Est, alocată ROMBATT.

Obiectivul principal al misiunii îl reprezenta obţinerea de date şi informaţii cât mai multe, complete şi de actualit ate[13]. Trebuia să aducem cât mai multe detalii operative care să ajute atât la luarea deciziei privind participarea contingentului român, cât şi la planificarea şi pregătirea misiunii. Era prima misiune românească cu trupe de menţinere a păcii şi orice eşec era exclus.

Distanţa parcursă a fost de circa 1 500 km. Undeva în zona Vila Nova–Kuito (cam la jumătatea distanţei) am avut sentimentul ca suntem ţinte. Poate şi glumele din avion au contribuit la aceasta. Nu ştiu. Cert este că în următoarele 10 minute am văzut bulgăraşii de fum specifici exploziilor proiectilelor antiaeriene: eram ţinta tragerilor, credem, ale forţelor UNITA (deşi fusesem asiguraţi că zborul era anunţat şi avea liberă trecere). Glumind, dar cu inima strânsă, am depăşit momentul şi în cele din urmă am aterizat pe aeroportul din Menongue în jurul orei 9, primul obiectiv al recunoaşterii din acea zi. Aeroportul era situat la marginea de sud-est a oraşului.

Am fost întâmpinaţi de reprezentantul autorităţilor din Menongue şi şeful Team Site (TS), care era şi comandantul recent createi Regiunii Militare de Sud-Est. Cele două jeep-uri „Toyota Land Cruiser", cu inscripţiile UNAVEM şi drapelele ONU, ne-au preluat şi transportat la sediul viitorului Comandament al Regiunii Militare de Sud-Est, unde, în acel moment, funcţiona TS încadrat cu o Echipă de Observatori Militari (MILOBS) şi o Echipă de Observatori Civili (CIVPOL).

Imaginile văzute pe timpul deplasării erau contradictorii: frumuseţea locurilor versus distrugerile de război; şi dincolo de orice mine, mine de toate felurile şi categoriile. Şi mai ales, densitatea de indicatoare „atenţie mine" sau „interzis mine" fixate pe orice: pe copaci, buşteni, pari înfipţi în pământ, pietre etc. Raioane cu mine distruse sau dezgropate şi lăsate în paragină, tancuri, transportoare şi camioane distruse, case prăbuşite sau complet devastate, totul părea un tablou al unui corespondent de război. Nici nu ştiam, la momentul respectiv, cum să inter pretăm tot ce vedeam.

Am sosit la Punctul de comandă al TS, situat într-o clădire care mi s-a părut aproape de centrul oraşului. TS Menongue asigura conducerea misiunilor din toată regiunea de S-E. Am întâlnit membrii MILOBS şi CIVPOL din Brazilia, Argentina, Zimbabwe, Nigeria, India, Iordania, Suedia şi, cred, Singapore sau Bangladesh[14]. Ţinuta era atât tip mozaic, cât şi de

lucru (pantalon, cămaşă, beretă albastră). Echipamentele acestora erau specifice misiunilor ONU. Fără armament, cu cască albastră şi vestă antiglonţ, care se purta numai în misiune sau la ordin, ori în caz de pericol. Deplasarea în misiuni era bazată pe sistemul de patrulare, patrula având cel puţin doi membri. Era interzisă plecarea în misiune a doi membri ai aceleaşi naţiuni. După caz, mai ales la investigaţii, aveau şi un translator. Echipamentele de comunicaţii asigurau transmisia prin satelit şi cu mici excepţii se putea vorbi din orice zonă a TOO (un argentinian mi s-a confesat că poate vorbi chiar acasă, în Argentina). A fost momentul când m-am întrebat câţi militari români ştiu să folosească echipamente de comunicaţii tip INMARSAT.

Progamul la Menongue a inclus: prezentarea situaţiei din zonă; recunoaşterea a 1-2 posibile locaţii pentru ROMBATT; recunoaşterea sursei/surselor de apă şi a elementelor principale de infrastructură. Prezentarea situaţiei a fost făcută de şeful TS, care a subliniat elementele de ordin operativ ce au făcut obiectul raportului de misiune. Cele mai importante concluzii au fost:

– regiunea Cuando Cubango are o suprafaţă de cca 200 000 kmp (aproape cât România şi numai un batalion pentru misiune era întrebarea care frământa) şi 175 000 locuitori;

– aici au avut loc cele mai crâncene lupte, cu pierderi imense de ambele părţi;

– populaţia Menongue era estimată la cca 30 000 locuitori;

– regiunea este izolată de restul ţării de către forţele UNITA; oraşul este sub controlul FAA, dar complet înconjurat, fără a se cunoaşte exact dispunerea trupelor UNITA;

– lipsa informaţiilor privind dislocarea forţelor UNITA şi valoarea acestora (demobilizarea şi dezarmarea lor erau misiuni de bază ale ROMBATT);

– suprafeţe imense de zone minate (sau suspecte de minare) şi lipsa documentelor, planurilor şi hărţilor cu dispunerea acestora;

– lipsa surselor de apă potabilă şi surse limitate de apă menajeră (lipsa posibilităţilor de aprovizionare de pe plan local);

– aprovizionarea se va putea executa, cel puţin o perioadă de cca 3-4 luni, exclusiv pe calea aerului, singurul drum posibil pentru aprovizionare urmând a fi deminat în următoarele trei luni (oricum era nesigur, putând fi minat imediat).

Am reţinut ca determinantă pentru misiune lipsa informaţiilor şi a datelor exacte despre părţile beligerante. Nu erau date clare nici despre valoarea forţelor, nici despre locaţia exactă a acestora, mai ales a trupelor UNITA. Practic, nu se putea trece pe o hartă nicio linie a frontului clară, nici raioane de dispunere a forţelor beligerante[15] şi valoarea acestora, aproape nimic.

Au urmat discuţii pe subiecte de informaţii, operaţii, logistică şi comunicaţii. Personal am discutat cu maiorul Ramon D. Cereles din MILOBS argentinian, responsabil, între altele, cu centralizarea datelor şi informaţiilor şi cu investigarea Cease Fire Violation. Acesta mi-a confirmat, mai ales, lipsa datelor despre trupele UNITA şi informaţia că parte din acestea ar fi cantonate chiar în afara teritoriului naţional, în zona de frontieră cu Namibia şi Zambia[16]. Important era, de asemenea, că regiunea era aproape în totalitate sub control UNITA, se ştia de Şcoala de aviaţie de la Negage a României din anul 1981 şi deci nu ne aşteptam la o atitudine prietenească. Forţele guvernamentale FAA erau încercuite în principalele localităţi şi nu se bucurau prea mult de sprijinul localnicilor. Ciocnirile erau frecvente, iar investigaţiile îngreunate de beligeranţi.

Deplasările în teren erau extrem de limitate atât din cauza minelor, cât şi de opoziţia unor comandanţi locali (nu toţi acceptau Acordul de la Lusaka). Practic, spre exemplu, pentru deplasarea de la Menongue la Cuito Canavale, treceai prin zone controlate alternativ de UNITA şi FAA. Aveai nevoie de confirmarea tuturor comandanţilor acestor zone şi acordul acestora pentru a putea trece.

▪ Clădire distrusă în apropierea sediului TS

▪ La periferia Menongue aproape de locaţia ROMBATT

Mai târziu am aflat de „filozofia" ambelor tabere care a făcut dificil procesul de pace: „ca general în timp de război eşti cineva, în timp de pace eşti nimeni".

Din modestele rezerve ale MILOBS a fost organizată o masă de prânz pentru noi. Nu fasolea şi cârnaţii ne-au dat gata. Am fost impresionaţi atât de simplitatea mesei, aranjată cu bun gust de militarii din TS şi chiar cu unele elemente de protocol, dar mai ales de bunăvoinţa şi ospitalitatea lor. A fost clar: munca în echipă şi specificul operaţiilor militare dezvoltă sentimente şi caractere puternice.

Am plecat spre unul din posibilele raioane de dispunere şi încartiruire a ROMBATT, situat la marginea de S-V a localităţii Menongue. Aici am trăit o experienţă cu adevărat unică. Instinctul de ofiţer de stat major a făcut ca, imediat ce comandantul TS ne-a prezentat de la marginea drumului care este perimetrul pentru posibila locaţie a ROMBATT şi limitele acesteia, să părăsesc şoseaua, să intru în „tarla" şi să bat cu piciorul porţiunea de teren. Nu am făcut mai mult de doi-trei paşi şi m-am trezit tras înapoi cu forţă, brutal aş spune, de unul din membrii MILOBS: aproape intrasem în zona minată. Într-adevăr, minele erau până la marginea drumului. Abia atunci am văzut indicatorul de zonă interzisă.

Astfel am aflat că porţiunea destinată ROMBATT trebuia, înainte de a fi folosită, cercetată, deminată şi curăţată. Abia apoi puteam instala tabăra. Nu exista nici măcar o singură clădire. Toată dislocarea urma să fie în corturi[17].

Comunicaţia principală, la origine asfaltată de portughezi înainte de anul 1970, se prezenta în condiţii rezonabile pentru o fostă „linie întâi" de război şi era practicabilă pe orice condiţii meteo. O „singură" problemă: era minată pe toate cele trei direcţii: spre Cuito-Canavale, spre Lubango şi spre Kuito (care deschide drumul spre Luanda şi Lobito, port important la Atlantic şi Baza logistică a UNAVEM III).

Calea ferată era de mult distrusă pe porţiuni întregi şi de ani de zile era impracticabilă. De asemenea, materialul rulant era imposibil de utilizat.

Din acest punct ne-am deplasat spre a doua locaţie, unde de această dată, am păstrat distanţa. Practic, am efectuat recunoaşterea din maşină.

Înainte de plecare, ne-am deplasat la unul din punctele posibile de aprovizionare cu apă. Am fost atenţionaţi că apa prezintă bacterii şi microbi şi ar putea fi folosită după filtrare şi clorurare probabil doar ca apă menajeră. Concluzia era clară: se impunea aducerea de către ROMBATT (subunitatea de geniu) a unei instalaţii de forare şi filtrare a apei.

Puţin îngrijoraţi de condiţiile pe care le găsisem la Menongue, am urcat în avion spre următoarea destinaţie: Mavinga. Aşa cum fusesem deja atenţionaţi, aici au avut loc unele dintre cele mai crâncene lupte între trupele UNITA, sprijinite de militari din Africa de Sud (inclusiv celebrele trupe de mercenari) şi cele ale FAA sprijinite de patru divizii cubaneze. Totul a fost distrus: localităţi, fabrici, infrastructură, totul, totul.

Am aterizat pe un aerodrom improvizat din pământ roşu, unde am fost preluaţi de două vehicule de teren ale TS Mavinga (MILOBS avea numai maşini de teren „Nissan Patrol" sau „Toyota Land Cruiser"). Ulterior aveam să văd că maşinile japoneze de teren sunt de departe cele mai folosite vehicule în Angola şi Africa. Ceea ce am văzut în continuare este greu de descris. Drumuri decopertate de asfalt, drumuri de pământ unde praful făcea aerul greu respirabil şi mine de toate categoriile[18], plantate efectiv până la marginea acestuia şi care erau vizibile de la mare distanţă. La trecerea noastră, în maşinile MILOBS, am văzut ceva incredibil: localnicii nu aveau curajul să facă nici măcar un pas înapoi, repet, nici măcar 30 centimetri în afara drumului. Preferau să fie atinşi, călcaţi pe picioare sau agăţaţi de jeep-uri, dar nu făceau pasul înapoi[19].

Imaginea TS era deplorabilă şi descurajantă: înconjurat de vegetaţie înaltă şi uscată, „protejat" de sârmă ghimpată pe două rânduri, fără drumuri

de acces sau căi de comunicaţii practicabile; un singur drum de intrare, cândva pietruit, acum de pământ. O clădire veche, izolată, probabil o fostă fermă, cu fisuri şi parţial distrusă, reparată superficial, era locuinţa MILOBS. De aceasta era lipit un container (nici el foarte nou), unde era camera operaţională a TS din Mavinga. Un grup electrogen şi cred trei sau patru butoaie de carburant, un frigider amărât, un congelator şi câteva lăzi termoizolante erau capacităţile logistice de depozitare la rece. Aprovizionarea era exclusiv aeriană, un zbor la două săptămâni, dar, de cele mai multe ori, avionul ajungea la Mavinga după trei sau chiar patru săptămâni. Am întâlnit un membru al MILOBS, un suedez cu privirea pierdută şi psihicul la pământ. Cu greu şi aproape incoerent mi-a răspuns la câteva întrebări. Aştepta de trei săptămâni avionul care urma să-l ducă la recuperare la Luanda, iar apoi să schimbe locaţia[20].

Informarea operativă, prezentată de comandantul TS, a fost făcută sub un umbrar amenajat sumar din plasa de mascare, lângă un baobab, la o masă mică şi cu o hartă agăţată într-un stativ din şipci de lemn legate improvizat. Condiţii de campanie. Informarea a fost cutremuratoare: cea mai mare densitate de mine antipersonal din lume; deplasările extrem de limitate şi în mare pericol din cauza minelor; lipsa totală a apei; căldura sufocantă; vegetaţie uscată înaltă; condiţii mizere de trai şi lipsa oricăror resurse locale. Nici urmă de infrastructură. Chiar supravieţuirea era o artă. Populaţia locală redusă numeric şi trăind ascunsă nu se ştie unde. Mavinga era înconjurată de forţele UNITA şi fără legături cu exteriorul. Pentru TS totul se transporta de la Luanda, inclusiv apa[21]. Cumplit. Şi aici ar fi urmat să fie încartiruită o companie din ROMBATT pentru a executa misiunile repartizate.

Am plecat aproape descumpăniţi. Ce vom scrie în raport? Ce hotărâre ar putea lua decidenţii pe baza unor astfel de informaţii? Era în pericol participarea românească la misiunea UNAVEM?

Drumul de întoarcere de la Menongue la Luanda (am luat în avion şi pe suedez, care în mod clar nu mai putea continua misiunea; am început să înţeleg de ce misiunile ONU acordau atenţie deosebită pentru recreere şi binefacere – *recreation and welfare*) a fost de asemenea cu peripeţii. Aproximativ în aceeaşi zonă, unde în cursul dimineţii antiaeriana UNITA deschisese focul asupra noastră, am traversat o furtună cu tunete şi fulgere cum rar se poate vedea. Fulgerele erau atât de aproape de avion încât aveai impresia că dacă scoţi mâna pe geam le poţi prinde. Uşa de la cabina piloţilor era deschisă, iar poziţia mea îmi oferea vizibilitate directă spre micul radar de la bordul aeronavei. Fără cunoştinţe prealabile de a citi un radar am înţeles totuşi ca eram în mijlocul unei furtuni tropicale ce afecta centrul Angolei. Am simţit când piloţii au ridicat avionul spre altitudinea maximă, dar a fost în zadar. A trebuit să suportăm turbulenţele (au fost momente când părea că avionul este o frunză în vânt), fenomenele cele mai impresionante fiind însă fulgerele şi trăsnetele.

Am ajuns la Luanda la lăsatul serii, undeva după orele 20, mergând direct la hotel. Şedinţa de coordonare a fost scurtă şi la obiect. Condiţii foarte dificile şi nefavorabile pentru ROMBATT, chiar adverse. Date aproape inexistente despre trupele UNITA (care urmau să fie demobilizate, dezarmate şi protejate de ROMBATT), dar şi despre trupele FAA. Despre câmpurile de mine nu existau documente şi planuri la niciuna dintre părţile beligerante. Logistica impunea un efort semnificativ şi trebuia adusă din afara zonei, nu era nimic cu care puteai să te aprovizionezi din regiune. Colonelul Drăguşin a adus însă puţină speranţă: locaţia şi condiţiile pentru Spitalul de campanie (ce urma să servească şi Cartierul General) erau dintre cele mai bune.

Noaptea s-a lăsat cu aceleaşi „trageri nocturne", cu urmăriri şi strigăte.

Ziua a treia

De această dată, şoferul a folosit pentru ieşirea din Luanda, spre UNAVEM III, un alt itinerar. Nu ştiu dacă din motive de protecţie sau pentru a ne da posibilitatea să vedem şi alte zone din oraş. Cert este că am avut senzaţia că înţelege ceva româneşte. Sau poate limba noastră, care face parte din familia limbilor latine ca şi portugheza lor, îi permitea înţelegerea unor cuvinte.

Ultima zi a fost dedicată contactelor cu diferite divizii din Comandamentul Forţei UNAVEM III şi identificarea aspectelor privind sprijinul operaţiei şi elemente de asigurare pentru ROMBATT şi ROMHOSP. Practic am fost informaţi despre ce va putea asigura UNAVEM III şi ce trebuie să-şi asigure unităţile prin grija comandamentelor naţionale.

Privind Echipa de Stat Major, discuţiile au fost limitate: ofiţerii şi subofiţerii urmau să parcurgă un test[22] înainte de confirmarea sau numirea pe funcţii la Comandamentul General al Forţei UNAVEM III

şi la Comandamentele Regionale (UNAVEM îşi rezerva dreptul de a numi pe alte funcţii şi mai ales alte locaţii, ofiţerii şi subofiţerii de stat major, în funcţie de nevoile misiunii). Am înţeles că o parte din poziţiile alocate României erau destul de importante[23], dacă avem în vedere lipsa de experienţă a ofiţerilor de stat major, UNAVEM III fiind practic prima PKO la care aceştia participau. Oricum, locaţiile Comandamentelor regionale, ca să nu mai vorbim de Luanda, asigurau condiţii excelente pentru o misiune militară într-un TOO.

În timp ce colonelul Crâmpiţă avea discuţii cu conducerea UNAVEM III (comandantul Forţei era generalul-maior Edward Ushie Unimna din Nigeria), am reuşit ca în jurul orei 10,15 să intru la şeful operaţiilor, colonelul Ibengbu[24] (tot din Nigeria) şi am fost informat despre dispunerea de principiu a batalioanelor de peacekeepers: în afara ROMBATT, a cărui regiune o cunoşteam deja, dislocarea planificată era urmatoarea: INDBATT (India), regiunea de Centru; BRABATT (Brazilia), regiunea de Nord; URUBATT (Uruguay), regiunea de Nord-Est; ZIMBATT (Zimbabwe), regiunea de Est; ZAMBATT (Zambia), Regiunea de Sud. În afara acestor unităţi, misiunea mai avea planificată desfăşurarea a două companii de geniu din Ucraina şi Bangladesh. Compania logistică şi Compania de transmisiuni erau din Portugalia, iar Detaşamentul de elicoptere transport din Rusia.

După ce am luat „contact" cu restaurantul ce deservea Comandamentul Forţei (care asigura hrană pentru efectivele prezente, indiferent de cultura culinară şi limitările religioase[25]), am plecat spre hotelul „Tropico" pentru pregătirile de plecare. O scurtă şedinţă de coordonare a încheiat practic misiunea.

În cursul după-amiezii am ieşit în apropierea hotelului la o scurtă plimbare. Am descoperit Piaţa Kinaxixi, la circa 150 metri de hotel, unde statuile din fildeş şi abanos erau la mare preţ, dar şi bijuteriile din pietre semipreţioase. Lângă hotel, pe străzi alăturate, alte oferte de amintiri africane. Seara, după check-out am plecat spre aeroport.

Am intrat la controlul vamal după check-in. Surpriză! Colonelul Crâmpiţă a fost luat şi dus la camera de control corporal a securităţii aeroportului, dezbrăcat şi verificat din cap până în picioare. Până şi pasta de dinţi a fost controlată. Incidentul ne-a amintit că Angola este una dintre cele mai bogate ţări din lume, iar minele sale de diamante, renumite. Iar transportul diamantelor după modelul „Papillon" era încă o metodă folosită. De fapt, diamantele au plătit ani de zile armele şi muniţiile cu care s-a purtat războiul: deviza „arme pentru diamante" a funcţionat decenii întregi.

În fine, la ora 22,30, avionul cursei Sabena a decolat spre Bruxelles. După o escală de 10 ore în Bruxelles, de unde am cumpărat copiilor primele cadouri din mult visatul Occident, am plecat spre casă. (Prin Ambasada Franţei la Luanda, situată chiar în faţa hotelului „Tropico", echipa a obţinut viză de intrare tip B, pentru Belgia-Bruxelles. Deşi am intenţionat să facem un tur al oraşului Bruxelles, am aflat că acest tip de viză era specific ţărilor... – hai să uităm şi să nu fim răi! – şi puteai să te plimbi numai în aeroport).

Misiunea se încheiase. Urma întocmirea raportului de misiune şi prezentarea acestuia, spre decizia liderilor noştri militari şi politici.

Ce a urmat este cunoscut: Parlamentul României a aprobat dislocarea contingentului român în cadrul UNAVEM III.

*

Intrarea în TOO Angola s-a executat între 17-28 mai de către Spitalul Militar de Campanie şi Echipa de Stat Major (două curse executate cu aeronave IL-18 ale Romavia), iar între 22 august-16 septembrie de către Batalionul 2 infanterie.

În loc de concluzii

Am participat la această misiune ca ofiţer cu operaţiile la Cartierul General al Forţei UNAVEM III din Luanda, unde am contribuit, după puterile mele, la schimbarea regiunii militare în care a fost dislocat în cele din urmă ROMBATT (în Regiunea de Sud, o zonă cu climă prietenoasă, preponderent sub controlul forţelor guvernamentale, fără ca aici să fi avut loc lupte atât de intense şi cu o densitate a minelor cu mult sub media Angolei), meritul principal revenind colonelului Crâmpiţă, şi, probabil, şi Misiunii României la ONU.

Aceasta a fost o experienţă unică, fiind primul ofiţer de stat major român care a încadrat o astfel de funcţie, la nivelul unui Cartier General al Forţelor ONU într-o misiune condusă de ONU. Între responsabilităţile avute şi menţionate în aprecierea primită la finalul turului de serviciu au fost: întocmirea şi transmiterea DAILYSITREP (raportul zilnic) şi a DEMINING WEEKLY REPORT (raportul săptămânal privind deminarea drumurilor din Angola) la DKPO/ONU, actualizarea

zilnică a Hărții Operative şi a documentelor de planificare, coordonarea convoaielor WFP şi escortarea acestora, actualizarea şi executarea planurilor privind Patrulele şi Posturile de Observare.

NOTA: Fotografiile sunt din colecția proprie şi din arhiva UNAVEM III.

Anexa 1

ANGOLA

– scurtă prezentare –

Angola *este o țară în sud-vestul continentului Africa (coordonate 12 30 S, 18 30 E) ce se învecinează cu Namibia, Republica Democrată Congo şi Zambia. Angola beneficiază de o largă ieşire la Oceanului Atlantic.*

Această fostă colonie a Portugaliei este bogată în numeroase resurse naturale, dintre care petrolul şi diamantele sunt cele mai importante.

Formal, țara are un guvern democratic şi e numită ***Republica Angola*** *(sau în limba portugheză: República de Angola).*

Are o suprafață de 1.246.700 km² şi o populație de 12.263.600 locuitori. Angola conține trei grupuri etnice principale, fiecare vorbind o limbă Bantu: Ovimbundu 37%, Kimbundu 25%, şi Bakongo 13%. Limba oficială este limba portugheză.

A fost scena unui razboi civil încă din 1975 când se proclama Republica Populară Angola (Angola a fost provincie a Portugaliei până la izbucnirea războaielor de independență a statelor africane de sub fostele colonii).

Mişcarea Populară pentru Eliberare (MPLA), victorioasă în războiul civil, înscrie Angola pe orbita comunismului, condusă de preşedintele Jose Eduardo dos Santos, fiind sprijinita de Cuba (care trimite şi trupe de „menținere a păcii"), URSS, dar şi alte state foste comuniste, în timp ce UNITA (Uniunea Națională pentru Independența Totală), condusă de doctorul Jonas Savimbi, este susținută de Africa de Sud şi de comunitatea internațională. Acest conflict este cunoscut şi ca „Războiul diamantelor", la fel cu cel din Sierra Leone, în care părțile controlau cea mai mare parte a minelor de diamant, pe care le vindeau pentru armament, în fapt războiul se ducea mai ales pentru controlul zonelor cu resurse, mai degrabă decât pentru libertatea unora sau a altora.

În urma acordului de pace între cele două partide, mediat de Portugalia (fosta metropolă) şi de ONU în 1991, urmat de Protocolul de la Lusaka din octombrie 1994, sunt organizate alegeri libere sub supraveghere internațională. Conflictul a opus, în mare, interesele celor două doctrine ale secolului trecut, comunismul şi capitalismul, interesele marilor puteri (Portugalia, Cuba, URSS, Africa de Sud, SUA) şi resursele mari de diamante si petrol, care lasă în urmă peste 500 000 de morți (peste 200 000 de refugiați) şi pagube uriaşe în economia angoleză. Cea mai mare problemă, după încheierea războiului civil, în 2003 sunt câmpurile de mine antipersonal şi miile de copii sau adulți căzuți victime, pentru care comunitatea internațională va trebui să facă eforturi disperate.

Angola are un diferend cu Republica Democratică Congo (fostul Zair) în ceea ce priveşte regiunea Cabinda (fosta colonie portugheză, zonă de importanță strategică, cu rezerve impresionante de petrol) situată la vărsarea fluviului Zair în Oceanul Atlantic, care ține de controlul comercial al zonei.

Anexa 2

MANDATUL ONU
PENTRU UNAVEM III

1. Mandatul ONU pentru UNAVEM III acceptat de părțile beligerante a cuprins:

a. Politic: asistă părțile în implementarea Protocolului de la Lusaka.

b. Militar:

– supervizează, controlează şi verifică dezangajarea forțelor şi monitorizează încetarea focului. Sprijină stabilirea şi funcționarea Taberelor de Demobilizare a forțelor UNITA;

– supraveghează colectarea şi depozitarea armamentelor UNITA concomitent cu protecția acestora;

– monitorizează completarea FAA (cu militari ai UNITA) şi constituirea Armatei Naționale Unite;

- verifică şi monitorizează neutralitatea Poliției Naționale Angoleze.

c. Umanitar: coordonează, facilitează şi sprijină activitățile de ajutor umanitar relaționate direct cu procesul de pace

d. Electoral: asigură îndeplinirea cerințelor esențiale pentru desfăşurarea celui de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale, verifică şi monitorizează întregul proces electoral.

2. Principalele misiuni identificate pentru forțele militare:

a. Asigurarea securității şi patrularea AOR;

b. Pregătirea centrelor - taberelor de demobilizare (inclusiv zonele de depozitare a armamentelor);

c. Supervizarea procesului de demobilizare şi asistența umanitară;

d. Redeschiderea axelor de comunicații rutiere, deminarea şi asigurarea autorizației de tranzit prin munți şi zonele minate.

[1] Consensul național privind integrarea României în structurile de securitate europene și euroatlantice a stat la baza principalelor decizii și acțiuni de politică externă ale țării și, implicit, ale Armatei Române. Semnificativ din acest punct de vedere este faptul ca România a fost atât primul stat semnatar, la 26 ianuarie 1994, al Programului Parteneriatului pentru Pace, cât și prima țară parteneră care a încheiat într-un singur an (septembrie 1995-octombrie 1996) întregul ciclul de aplicații NATO/PfP, în care Armata Română a întrebuințat toate cele trei categorii de forțe armate: trupe de uscat, aviație și marină. Concomitent, participarea la misiunile PKO ale ONU au asigurat experiența necesară pentru participarea în viitoarele operații NATO.

[2] Ministrul Apărării Naționale era domnul Gheorghe Tinca

[3] Anexele 1 și 2 cuprind sumar informații privind Angola și Mandatul ONU pentru misiunea UNAVEM III.

[4] La data plecării în misiune eram încadrat ofițer de stat major și șef al NBC la Comandamentul Brigăzii 1 mecanizate, din care urma ca Batalionul 2 infanterie să fie dislocat în Angola.

[5] Este de dimensiunea unui pachet de țigări și cuprinde un briceag multifuncțional, ace de pescuit, gută, plută, ac și ață de cusut încălțăminte, o riglă scurtă și o busolă, 6 pastile de antibiotic, 4 benzi leucoplast și o fașă.

[6] Personal zburasem numai pe trei curse interne, cu destinația Sibiu și Constanța, destinații operate de avioanele TAROM.

[7] Mai târziu aveam să văd că aceste case splendide erau arhitectură portugheză, întâlnite la tot pasul în Lisabona și în marile orașe ale frumoasei țări care se numește Portugalia, locul de unde au pornit marile descoperiri geografice ale lumii.

[8] Existau deja informații că nu toți comandanții UNITA acceptau Acordul de la Lusaka și pregăteau atacuri și acțiuni cu forțele rămase fidele. Atacurile s-au dovedit ulterior o amenințare reală.

[9] În vara anului 1993 și a anului 1994 am participat la discuțiile cu două delegații ale forțelor SUA pe probleme privind instrucția în Brigada 1 mecanizată.

[10] Se estima că plantarea unei mine reprezenta un cost mediu de 7-8 dolari în timp ce deminarea ajungea la circa 200 dolari.

[11] La acea vreme, militarii nu aveau cunoștințe despre îmbarcarea și transportul aerian al diferitelor categorii de tehnică.

[12] Pentru fiecare militar, ONU plătea 1 000 dolari. Cum era distribuită această sumă sub formă de salarii, aceasta era responsabilitatea națională. În final, chiar dacă după câțiva ani, ONU a plătit totul, inclusiv uzura tehnicii și echipamentelor.

[13] Războiul civil din Angola se derula de circa 30 de ani și informațiile erau incomplete, depășite sau pur și simplu lipseau.

[14] Am sesizat echilibrul continental al personalului.

[15] Ulterior, pe timpul misiunii, am avut momente când UNAVEM III HQs era informat că localitatea X a fost atacată și este sub control FAA sau UNITA, fără a avea nicio dată despre valoarea forțelor. Apoi, peste 24 ore, eventual după investigații făcute de TS, aflam că atacatorii s-au retras spre o direcție necunoscută. Ce să treci pe hartă?

[16] Arii întregi din zona de frontieră a celor două state nu erau controlate de forțele guvernamentale respective fiind la dispoziția bandelor, detașamentelor înarmate și a sprijinitorilor UNITA.

[17] Căldura și lipsa aparatelor de aer condiționat urmau să creeze condiții grele de lucru.

[18] La informare ni s-a comunicat că au fost plantate prin procedee moderne ca lansare din elicoptere, salve tip proiectile reactive etc. Inclusiv mine de ultimă generație, mine nedectabile cu carcasă de plastic de origine suedeză.

[19] Acest aspect a fost prezentat și în raportul de misiune în aproximativ aceleași cuvinte.

[20] L-am revăzut complet recuperat la începutul lunii iunie, la Luanda; containerul contingentului suedez era chiar lângă camera mea.

[21] Și avionul cu care sosisem a adus și descărcat câteva cutii cu hrană și circa 20 baxuri cu apă. Am reținut și câteva lăzi cu bere. Procedura ONU pentru MILOBS era clară în orice PKO: aceștia primeau bani/dolari și își rezolvau pe cont propriu aprovizionarea. Aici totul părea ceva tragic și am înțeles perfect ordinul Comandantului Forței de a asigura aprovizionarea, contra cost, a MILOBS.

[22] Ulterior, la sosirea în misiune am dat două teste: unul de limbă engleză și altul de cunoștințe militare/profesionale.

[23] Cele mai importante poziții și divizii în care au fost numiți ofițeri români au fost: Șeful Personalului Militar al Misiunii, Șeful Serviciului medical al Misiunii, Locțiitor Poliție militară a Comandamentului și Ofițer 2 cu Operațiile. Ulterior, pe timpul misiunii au fost și alte funcții pe care ofițerii români au fost nominalizați de Comandantul Forței, generalul Simbanda (Zimbabwe).

[24] Acesta a fost șeful operațiilor până la 30 iulie 1995 și mi-a fost primul șef în această misiune.

[25] Totuși, mai târziu, pe timpul misiunii, am observat că, de regulă, musulmanii nu serveau masa la restaurant, preferau să angajeze bucătărese pe plan local sau să-și gătească singuri; exemplu: indienii își găteau singuri, pe grupuri de simpatii, iar ofițerii superiori pe funcții importante aveau ordonanțe care asigurau aceste servicii.

SERVICIUL ROMÂN DE INFORMAȚII SERVICIU DE INTELLIGENCE COMPETITIV ÎN APĂRAREA INTERESELOR DE SECURITATE ALE ROMÂNIEI

Dr. TIBERIU TĂNASE
Academia Națională de Informații

Abstract

Before the outbreak of the First World War, almost all intelligence confronted with shortcomings. At the beginning of the war, Romania was unprepared in intelligence field. Therefore, the lack of strategic intelligence for political and military decision makers represented a great risk for Romania' integrity and sovereignty.

During the first World War Romania, didn't have a service for a joint analysis, assessing and use of intelligence which should have protected the national interests. Romanian officers made efforts for creating a suitable intelligence structures using ingenious means and methods for gathering intelligence.

As soon as the second world war broke out, the state institutions, responsible for achievement of the strategic goal of Romanian state (the reconstruction of all country borders), have been reformed. One of these institutions was the Special Intelligence Service (SIS), the most powerful and efficient instrument used by Ion Antonescu for being acquainted with the evolution of diplomatic relations and military operations. A first stage of the reform process has occurred in September 1940, when SIS passed in the Presidency of Cabinet Council'orders. A new reorganization caused by political, diplomatic and military conditions occurred in January 1942. The consequences oh these reforms consisted in the deep structural changes of SIS and the conformity with war conditions.

As a conclusion, Romania intelligence services developed in deep connection with the domestic and international environment and the political and military world events.

***Keywords**: SRI, intelligence service, Second World War, post-war*

Tradiția Intelligence-ului românesc

Consiliul Superior de Apărare al Țării a aprobat constituirea noii structuri informative, iar pe 1 mai 1925 în fruntea acestui serviciu, denumit Serviciul Secret de Informații, a fost numit Mihail Moruzov. Serviciul de Informații al Armatei şi-a urmat cursul său, iar Serviciul Secret a funcționat doar nominal sub tutela Marelui Stat Major.

Acest nou Serviciu a fost condus cu o mână de fier de Moruzov, însă, după 1930, acesta s-a amestecat în jocurile politice dubioase patronate de regele Carol al II-lea şi a intrat în conflict cu Ion

Antonescu, furnizându-i suveranului documente aşazis compromiţătoare privind viaţa generalului Antonescu[1]. Istoricii intelligence-lui l-au considerat un as al Serviciului Secret românesc, dar, din păcate, acţiunile sale nu au putut împiedica dezastrul României din anul 1940, când ţara a suferit importante pierderi din teritoriul naţional. În ultimii doi ani de activitate, Moruzov a încercat o schimbare a orientării Serviciului Secret, prin contacte realizate cu amiralul Wilhelm Canaris, şeful spionajului militar german. În septembrie 1940, a fost arestat în timp ce se întorcea de la Veneţia şi încarcerat la Jilava de noul regim al generalului Antonescu. Nu a fost eliberat nici la insistenţele lui Canaris, care a sosit special la Bucureşti, şi a murit împuşcat de legionari în noaptea de 26 spre 27 noiembrie 1940[2].

Serviciul Secret a lucrat după cele mai profesioniste metode ale culegerii de informaţii, folosind mai multe tipuri de informatori. Membrii unor misiuni oficiale sau diplomatice erau şi ei „ajutaţi" să aibă o comportare „imorală", pentru ca apoi, pe baza materialului compromiţător să fie „convinşi" să colaboreze cu Serviciul.

În perioada premergătoare şi în cea imediat următoare izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, teritoriul românesc a devenit zonă de maximă importanţă pentru interesele germane, franceze, engleze şi sovietice. Întrucât obiectivul strategic al românilor era refacerea tuturor graniţelor ţării, s-a declanşat o laborioasă activitate de creare şi reformare a acelor instituţii care puteau fi de folos în acest scop.

România a încercat să păstreze fiinţa naţională, tradiţiile statale şi etno-culturale şi să recupereze ce se mai putea din ceea ce-i fusese luat prin forţă şi dictat în vara anului 1940. În aceste circumstanţe, păstrarea stării de neutralitate faţă de părţile angajate în războiul care fusese declanşat în septembrie 1939 (prin agresiunea Germaniei naţional-socialiste şi a Rusiei sovietice asupra Poloniei) devenise imposibilă, iar alianţa de conjunctură cu cel mai puternic se impunea drept unica soluţie. Generalul Ion Antonescu, conducător al statului[3], avea nevoie de un instrument puternic şi eficient care să-l ţină la curent cu evoluţia şi perspectivele raporturilor diplomatice şi ale operaţiilor militare. Acest instrument nu putea fi decât Serviciul de Informaţii al Armatei care, la acea dată, era destul de slăbit, în urma evenimentelor din 3-6 septembrie 1940, ce duseseră la prăbuşirea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea. Ca urmare, Serviciul trebuia supus unui amplu proces de reformă structurală care să-i sporească eficienţa la nivelul de exigenţă cerut de Înaltul Comandament. Astfel, la 9 octombrie 1939, s-a publicat în „Monitorul Oficial" *Decretul-lege pentru organizarea şi funcţionarea Ministerului Apărării Naţionale,* în care, pentru prima dată, apărea titulatura de Serviciu Special de Informaţii (SSI), care nu a fost însă folosită în timpul lui Moruzov (6 septembrie 1940), impunându-se abia după noiembrie 1940. La data pe 15 noiembrie 1940, în fruntea SSI, noua structură de intelligence trecută în subordinea Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, a fost numit Eugen Cristescu. Noul director absolvise seminarul teologic din Iaşi şi era jurist de profesie. A fost avansat treptat până la funcţia de director în Direcţia Generală a Poliţiei, remarcându-se prin modul în care a combătut mişcarea legionară. De semnalat, performanţa lui Eugen Cristescu de a nu implica SSI-ul în politică. Din cauză că ţara se afla în război, SSI-ul, reorganizat de Cristescu, s-a orientat informativ în principal asupra Rusiei Sovietice, dar şi împotriva partidului comunist şi mişcării legionare. În acelaşi timp, SSI-ul s-a confruntat şi cu cele 11 organizaţii de spionaj germane care activau în România, dar şi cu cele maghiare şi bulgare. Un exemplu a ceea ce însemna datoria faţă de ţară l-a reprezentat şi aflarea datei raidului american asupra Ploieştiului – 1 august 1943 –, cu o săptămână înainte ca acesta să se producă.

Între anii 1943-1944, SSI a făcut un adevărat dans pe muchie de cuţit, protejându-i şi pe liderii comunişti Petru Groza, Ion Gh. Maurer, Mihai Beniuc (angajat în SSI pentru a nu fi trimis pe front).

După 23 august 1944, Eugen Cristescu a distrus mai multe dosare, apoi s-a refugiat cu o mare parte din arhiva sa în comuna Bughea, din judeţul Muscel, unde a şi fost arestat, pe 24 septembrie 1944. Transferat în Rusia Sovietică, a fost îndelung anchetat, iar în 1946 condamnat la moarte. Prin decret regal şi la intervenţia lui Lucreţiu Pătrăşcanu, pedeapsa i-a fost comutată în muncă silnică pe viaţă. Oficial, a decedat pe 12 iunie 1950 în penitenciarul Văcăreşti.

Sub ocupaţia sovietică, după câteva încercări de a-şi face datoria, SSI-ul a fost practic desfiinţat. Odată cu sovietizarea ţării, dispărea cel mai important serviciu de informaţii al României.

Desființarea Departamentului Securității Statului şi înființarea Serviciului Român de Informații (SRI)

La data de 30 august 1948, prin decretul nr. 221, a fost înființată Direcția Generală a Securității Poporului (DGSP), direcție din cadrul Ministerului Afacerilor Interne[4].

La 30 martie 1951, DGSP a devenit Direcția Generală a Securității Statului (DGSS), care cuprindea şi o Direcție de Informații Externe, iar, la 20 septembrie 1952, DGSS se desprinde din Ministerul de Interne şi se transformă în Ministerul Securității Statului. Această reorganizare a fost anulată în septembrie 1953, când noua structură (minister) revine în cadrul Ministerului de Interne.

În perioada 1960-1965, personalul Securității este epurat, fiind îndepărtați mulți din ofițerii impuşi de administrația de la Moscova, iar la 22 iulie 1967 a fost înființat Departamentul Securității Statului (DSS), coordonat de un Consiliu al Securității Statului (CSS).

Începând cu 4 aprilie 1968, CSS se desprinde din Ministerul de Interne, funcționând ca un organ central. Prin Decretul nr. 130 din data de 9 aprilie 1972, CSS a reintrat în cadrul ministerului şi a fost reorganizat în şase direcții principale: informații interne, contrainformații economice, contraspionaj, contrainformații militare, securitate şi gardă şi cercetări penale.

Desființarea Departamentului Securității Statului la data de 30 decembrie 1989, printr-o Hotărâre a Frontului Salvării Naționale, a exprimat noile realități socio-politice existente în România în contextul destructurării vechiului regim în urma evenimentelor revoluționare din decembrie 1989. Aceasta s-a produs în două etape succesive: în prima etapă, prin trecerea în componența Ministerului Apărării Naționale (Decretul privind trecerea în componența Ministerului Apărării Naționale a Departamentului Securității Statului şi a altor organe din subordinea Ministerului de Interne), iar în a doua etapă, prin desființarea propriu-zisă în baza unui decret al Consiliului Frontului Salvării Naționale[5]. Serviciul Român de Informații (SRI) a fost înființat la 26 martie 1990, prin Decretul nr. 181, ca *autoritate administrativă autonomă a statului român cu competență materială în interiorul țării privind obținerea, verificarea şi valorificarea informațiilor referitoare la amenințările interne şi externe la adresa siguranței naționale*, ulterior, la 29 iulie 1991, fiind emisă Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României, care stabilea noile amenințări la adresa siguranței naționale a României şi reglementa prin lege activitatea structurilor cu atribuții în domeniul siguranței naționale.

SRI a fost înființat la 26 martie 1990, în baza Decretului nr. 181 al Consiliului Provizoriu de Uniune Națională, şi condus într-un prim mandat de Virgil Măgureanu.

Parlamentul provizoriu român ratifică, la 8 aprilie 1990, Decretul prezidențial 181 din 26 martie 1990 pentru înființarea unui nou serviciu de securitate „*fundamental diferit de ceea ce a fost Securitatea (...). Fără a exercita rolul de instituție opresivă (...) şi care nu are dreptul de a reține persoane*".

Noul Serviciu reprezenta o autoritate administrativă autonomă a statului român, cu competență materială în interiorul țării privind obținerea, verificarea şi valorificarea informațiilor referitoare la amenințările interne şi externe la adresa siguranței naționale.

SRI funcționează în baza legii nr. 14 din 1992 care îi reglementează sarcinile, competențele şi atribuțiile. Potrivit articolelor 1 şi 5 „*Serviciul Român de Informații acționează pentru obținerea de date şi informații referitoare la activitatea serviciilor de spionaj şi a organizațiilor extremist-teroriste îndreptate împotriva României, precum şi cu privire la intențiile sau acțiunile de diversiune şi atentat, subminare a economiei naționale ori destabilizare a ordinii de drept*". Totodată, SRI asigură păstrarea secretului de stat şi acționează pentru prevenirea scurgerii de date şi informații nedestinate publicității.

Conducerea SRI este asigurată de un director, cu rang de ministru, numit prin decret, funcția neputând fi deținută de ofițeri activi (art. 4). Noul serviciu trebuia, totuşi, să rezolve o problemă: aceea a oamenilor cu care să fie îndeplinite noile misiuni. A fost încadrat, încă de la început, doar cu specialişti din profilurile de activitate ale fostului Departament al Securității Statului, care nu au derulat activități în sfera social-politică, susceptibile a fi catalogate ca fiind de „poliție politică", la care s-au adăugat cadre militare care activaseră în alte instituții ale statului, îndeosebi în armată, precum şi tineri specialişti angajați direct din viața civilă.

La 25 aprilie 1990, în fața a peste 100 de jurnalişti, directorul SRI face o serie de precizări menite să răspundă îngrijorărilor legitime ale presei şi opiniei publice, menționând misiunile noului serviciu: „*contracararea spionajului, a terorismului internațional, a extremismelor de stânga sau de dreapta, prevenirea acțiunilor destabilizatoare, de orice fel, în raport cu ordinea constituțională ce va fi stabilită de Parlament*".

Climatul de relativă stabilitate, care a fost instaurat după evenimentele din 13-15 iunie 1990, a dat posibilitatea depăşirii provizoratului politic. S-a convocat Parlamentul nou ales (ce va funcţiona şi ca Adunare Constituantă), care a oferit votul de încredere noului guvern şi programului său de guvernare.

Statul de drept a început să funcţioneze prin constituirea, în condiţii extrem de complexe, a cadrului instituţional şi normativ adecvat unei societăţi aflate în tranziţie spre democraţie.

În acest context, la 22 noiembrie 1990, directorul SRI, Virgil Măgureanu, a prezentat în faţa Parlamentului un raport în legătură cu structurile, specificul şi activitatea Serviciului. Raportul a răspuns principalelor probleme de interes public, abordând numeroase subiecte: situaţia dosarelor fostei Securităţi; personalul SRI; SRI nu efectuează interceptări, ascultări şi controlul corespondenţei; legalitatea activităţii SRI, apărător al statului de drept; activitatea serviciilor străine de spionaj; evenimentele din iunie 1990; transparenţa SRI.

Serviciul a fost conceput ca o instituţie fără caracter represiv, neavând competenţe în desfăşurarea activităţilor de urmărire penală, iar activitatea acestuia este supusă unui control exercitat de societatea civilă.

Viziunea strategică 2007-2010

Transformarea instituţională în SRI a pornit de la necesitatea adaptării Serviciului la dinamica riscurilor de securitate şi la statutul României de stat membru NATO şi UE şi implică nu numai o mai bună gestionare a vulnerabilităţilor interne şi a riscurilor de securitate, ci şi sesizarea oportunităţilor de promovare a intereselor strategice ale României într-o lume în permanentă schimbare. În acest sens, procesele interne de transformare au fost dezvoltate în mod extins şi coerent şi se vor derula în continuare, conform principiilor şi reperelor incluse în „Viziunea strategică 2007-2010”[6].

Noua structură a SRI reprezintă un reper important în cadrul amplului proces de transformare, început în 2007, destinat debirocratizării şi eficientizării activităţii de intelligence. În acest proces, SRI a beneficiat de consilierea unor experţi din cadrul unor prestigioase servicii de informaţii din statele membre NATO.

Începând cu 1 iulie 2008 a intrat în vigoare noua schemă de organizare a SRI, aprobată de Consiliul Suprem de Apărare a ţării în data de 25 martie 2008. Această transformare aduce ca principale elemente de noutate trei aspecte fundamentale: creşterea capacităţii operaţionale printr-un management modern al activităţii de informaţii; dinamizarea activităţii SRI şi adaptarea la noile riscuri de securitate; o nouă orientare şi deschidere spre dezvoltarea cooperării cu societatea civilă.

Referindu-se la rolul şi obiectivul SRI, George Cristian Maior, directorul instituţiei, afirma: *„Rolul nostru este să furnizăm informaţii, cunoaştere pentru celelalte instituţii angrenate în zona securităţii naţionale. În această cooperare, suntem principalul avertizor, principalul senzor al stării de securitate a României de la un anumit moment sau, cum spunea un fost şef al MI6, un ochi de pisică în noapte.*

Obiectivul nostru, aşa cum l-am inclus, de altfel, şi în Strategia de Informaţii, este să dezvoltăm relaţiile cu cei care beneficiază de informaţii, să câştigăm o valoare adăugată eforturilor noastre, prin creşterea comunicării şi cooperării pe domeniile de interes strategic pentru securitatea României, să oferim decidenţilor analize şi prognoze care să contribuie mai mult la conturarea strategiilor de acţiune ale ţării noastre, la anticiparea evoluţiilor viitoare şi la evitarea surprize strategice”.

Pentru una din dimensiunile importante ale transformării Serviciului şi anume cooperarea inter-agenţii (servicii) de intelligence, directorul SRI subliniază efortul de *„a imprima o dinamică de cooperare accentuată cu celelalte servicii şi structuri interne şi externe, astfel încât să avem permanent tabloul realităţilor strategice din România şi din mediul în care România se manifestă ca stat.*

---

[1] Vezi pe larg Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov şi frontul secret,* Editura Elion, Bucureşti, 2004.

[2] Tiberiu Tănase, *Scurtă Istorie a Serviciilor de Informaţii*, în „Revista Istorie şi Civilizaţie”, nr. 7/ 2010, p. 26.

[3] Vezi comentariul în Cristian Troncotă, *Omul de taină al mareşalului*, Editura Elion, Bucureşti, 2005, p. 169.

[4] Aceasta era formată din 10 direcţii centrale şi 12 direcţii regionale iar până în anul 1958, organizarea noii instituţii a fost realizată cu ajutorul unor consilieri sovietici; apud, Tiberiu Tănase, *art.cit.* p. 28.

[5] „Monitor Oficial” nr. 8/31 dec.1989, decret nr. 33 din 30 dec.1989 privind desfiinţarea Departamentului Securităţii Statului.

[6] www.sri.ro – Site-ul Serviciului Român de Informaţii.

MODERNIZAREA AVIONULUI MiG-21 AMINTIRILE UNUI INGINER DE AVIAȚIE

Prof. ing. ITZHAC GUTTMAN BEN-ZVI, Israel

Abstract

The article signed by Itzhac Guttman Ben-Zvi comprises the author's recollections concerning the modernization of the MiG 21 fighter jet that was and still is in service in the Romanian Air Forces, a process in which the author was personally involved. It begins by evoking the special relations between Romania and Israel from 1948 to present, focusing on the developments in the aviation industry of both countries. As the financial difficulties Romania had to face in the early nineties also affected its aviation, the economical solution was to upgrade the avionics of the existing fleet of MiG 21 jets in cooperation and under the supervision of the Israeli company ELBIT. The present article not only details this process, but also pays tribute to the Romanian school of aviation, of which the author himself is a graduate of.

Keywords: *Romania, Israel, MiG 21, aviation, Elie Carafoli*

Relațiile diplomatice între Israel şi România au început în 1948, odată cu înființarea Statului Israel, ca urmare a aprobării Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite. Noul stat a reînviat, după 2000 de ani de diasporă, suveranitatea poporului evreu asupra patriei sale istorice: el a fost recunoscut de majoritatea țărilor lumii inclusiv de marile puteri din Europa şi din America.

România a recunoscut şi stabilit legături de prietenie cu Israelul încă din 1948, relații diplomatice ce se mențin neîntrerupt şi se dezvoltă de 62 de ani.

Relații normale între țări înseamnă legături, interese, acorduri, în mai toate domeniile statale ale respectivelor societăți. Au fost perioade în care aceste legături erau mai calde, au fost perioade în care ele erau mai reci; dar întotdeauna au fost relații influențate, poate, şi de faptul că mulți israelieni sunt de origine română, emigrați în Israel.

Emigrarea evreilor din România în Israel a început încă din 1882 (în Palestina sub dominație turcă), primele aşezări fiind create de evreii din România (mulți originari din Moineşti) şi care azi sunt localități înfloritoare şi se numesc Rosh Pina şi Zihron Iaacov.

Relațiile româno-israeliene s-au dezvoltat în mai toate domeniile de activitate: cultural, educativ, economic, turistic, ştiințific, militar.

Relațiile militare, prin natura subiectelor, sunt uneori analizate cu discreție, ceea ce nu înseamnă că ele nu există; se vorbeşte, se publică, mai puțin, dar există. Ele au existat şi în perioada comunistă a

României, în anumite proporţii; potrivit unor „zvonuri", ele se refereau, prin anii '60, la echipamente militare terestre; nu ştiu să existe documente, dovezi.

În august 1964, la Congresul Internaţional de Ştiinte Aeronautice (ICAS) de la Paris, m-am întâlnit, pentru prima dată în afara României, cu fostul meu profesor, academicianul Elie Carafoli. Bucuria revederii a fost reciprocă. Printre multe altele, el mi-a spus că România are o politică mai independentă, de oarecare distanţare faţă de Uniunea Sovietică. Mie, ca israelian, această relatare nu mi-a spus mare lucru, dar am remarcat că el a considerat faptul acesta ca fiind foarte pozitiv.

În 1968, după Războiul de 6 zile (1967), fiind directorul Departamentului de Proiectări al Industriei Aeronautice Israeliene (IAI), eram în plin avânt profesional, de proiectare a mai multor avioane, civile şi militare. În acest context, postul de radio israelian KOL ISRAEL, în emisiunea în limba română pentru străinătate, mi-a luat un interviu, în care am relatat efortul ingineresc deosebit de realizare a acestor proiecte, menţionând că eu sunt un „produs al şcolii de aviaţie din România", înfiinţată şi condusă de academicianul Elie Carafoli.

După doi ani, în 1970, la Amsterdam, m-am întâlnit iarăşi cu profesorul Elie Carafoli, la un congres ştiinţific aeronautic. De data aceasta, el mi-a spus că în România, acest interviu al meu din 1968 a avut un ecou care a depăşit limitele stricte ale foştilor mei colegi de la Politehnica din Bucureşti. S-a apreciat că deţin un post de importanţă în această industrie israeliană, care îşi câştiga un renume în lumea aviaţiei. Numirea ca profesor la Facultatea de aeronautică a Tehnionului de la Haifa a întărit consideraţia care mi se acorda.

În 1974 m-am întâlnit din nou cu academicianul Elie Carafoli, de data aceasta în Israel. Mi-a oferit atunci o publicaţie omagială a Academiei Române, cu ocazia aniversării de 70 de ani, apărută în 1972, cu o dedicaţie emoţionantă: „Cu prietenie, pentru fostul meu student". Mi-a relatat o seamă de probleme ale aeronauticii române, mi-a menţionat şi de situaţia unor foşti colegi; în ceea ce priveşte situaţia industriei aeronautice române, m-a rugat că dacă voi avea posibilitatea să ajut această industrie, care se străduieşte să revină la nivelul de dinainte de război. Avea oare previziunea că voi fi solicitat să fac acest lucru? Poate!

În 1981 am fost contactat de fostul meu coleg ing. Teodor Zanfirescu, care era atunci directorul general al industriei aeronautice din România – o poziţie de importanţă în aviaţia română. Ne-am întâlnit la Paris şi am avut discuţii interesante; el m-a invitat să vin în România, ca să văd şi să constat dezvoltarea aeronauticii române, de după plecarea mea din ţară, în 1960.

Invitaţia oficială, din partea guvernului român, transmisă prin Ambasada Israelului la Bucureşti, a fost primită la Ministerul de Externe israelian; s-a hotărât ca în afară de mine, care eram vicepreşedinte al Industriei Aeronautice Israeliene (IAI), să participe la vizită, preşedintele-director general al IAI, dl. Gabi Gidor, şi alte trei persoane importante, cu toţii membri ai conducerii IAI. În acele vremuri, în 1981, am avut anumite ezitări, dacă nu este imprudent să vin în România comunistă. Am cerut opinia unui adjunct al directorului general al Ministerului de Externe israelian, care mi-a spus că Israelul este foarte dornic să aibă loc această vizită, pentru întărirea bunelor relaţii cu România. Totodată mi-a pus o întrebare semnificativă, expresie a necunoaşterii realităţilor şi istoriei României, o ignorare a contribuţiilor româneşti la dezvoltarea aeronauticii: „Ce are România cu aviaţia?" I-am explicat şi relatat realizările României în acest domeniu ştiintific şi tehnologic, de la Aurel Vlaicu, Henri Coandă, Elie Carafoli, industria etc., etc.

În octombrie 1981 am aterizat la Otopeni, pentru o vizită de cinci zile. Am venit cu un avion de direcţie al IAI. Pilotul era Dany Shapira, un „as" al aviaţiei israeliene. În acele zile, el a vizitat Bucureştiul şi într-o seară mi-a spus: „Mi-a plăcut mult parcul Herăstrău", şi „Ştii, şi eu mă trag dintr-o familie de români, bunicul meu a venit în Palestina pe la sfârşitul secolului 19, din Botoşani".

În acele zile, în 1981, am vizitat fabricile de la Băneasa şi Braşov, m-am întâlnit cu mai mulţi dintre foştii mei colegi şi m-am reîntâlnit cu academicianul Elie Carafoli. Am avut discuţii cu „mai marii" industriei aeronautice române. Într-o discuţie discretă cu T. Zanfirescu, acesta mi-a spus pe şleau, cam ce ar dori să facem împreună, în special în

domeniul militar. I-am exprimat părerea mea, ce se poate şi ce trebuie amânat, după care a avut loc o şedinţă oficială la nivel ministerial, ajungându-se la un acord, spre satisfacţia reciprocă. Acest acord urma să fie aprobat şi de ministrul israelian al apărării, Ariel Sharon, care a fost invitat oficial să viziteze România, o vizită care a avut loc în primele zile ale lui iunie 1982 şi acordul a fost acceptat şi lărgit. Din păcate, imediat după aceea, a început războiul din Liban, iar România „a înghețat" acordul din motive politice. În iulie 1982 am fost contactat de ambasadorul român în Israel (Vasiliu), care, probabil, conform instrucțiunilor primite, voia să aibă părerea mea cu privire la şansele de a „reînvia" acest acord. Însă nu eu eram cel competent să mă exprim într-un asemenea subiect.

Lucrurile au rămas în impas până în ianuarie 1990, când au venit la mine la Paris – eu fiind vicepreşedinte al concernului IAI şi director general al Misiunii Europene – foştii mei colegi, profesorul Dan Pantazopol şi inginerul Teodorescu; erau foarte bucuroşi, chiar entuziasmați de noua situație de „după comunism". Ei au venit pentru a-mi cere sfatul în probleme care se puneau în România post-comunistă, în domeniul aeronautic. Mi-au spus că industria aeronautică română nu mai avea de lucru, că toate comenzile au fost sistate. În această industrie lucrau peste 40 000 de salariați în toată țara, aflați în mare pericol de şomaj. M-au rugat să ajut să primească ceva de lucru. Am luat legătura cu anumite departamente ale IAI din Israel, am identificat două mari lucrări, care pot fi comandate la fabrica de la Băneasa, unde era director Eugen Smirnov. Am transmis aceste două comenzi, în valoare de aproape 1 milion de dolari (în acea vreme era o comandă mare în România). Aceste două comenzi au fost executate şi produsele au fost folosite la IAI în Israel.

A doua problemă ridicată de foştii mei colegi a fost un subiect delicat pentru mine, care eram în post oficial la Paris. Ei mi-au spus că au venit în capitala Franței pentru a contacta organele autorizate franceze şi a analiza posibilitatea echipării aviației militare române cu avioane de luptă „Mirage"-2000; aveau o părere nu prea entuziastă asupra avioanelor de proveniență sovietică, cu care era dotată aviația militară română în acea vreme şi considerau că este necesară o reînnoire a acestui echipament cu material modern occidental. Ei apreciau ca încă nu venise timpul să se echipeze cu material american şi optau pentru avioane franceze, întrucât existau deja contracte de cooperare cu anumite industrii franceze (elicoptere „Alouette" şi „Puma"). Din discuțiile purtate cu colegii mei, am constatat că nu au o imagine bine conturată asupra aspectelor financiare ale unei

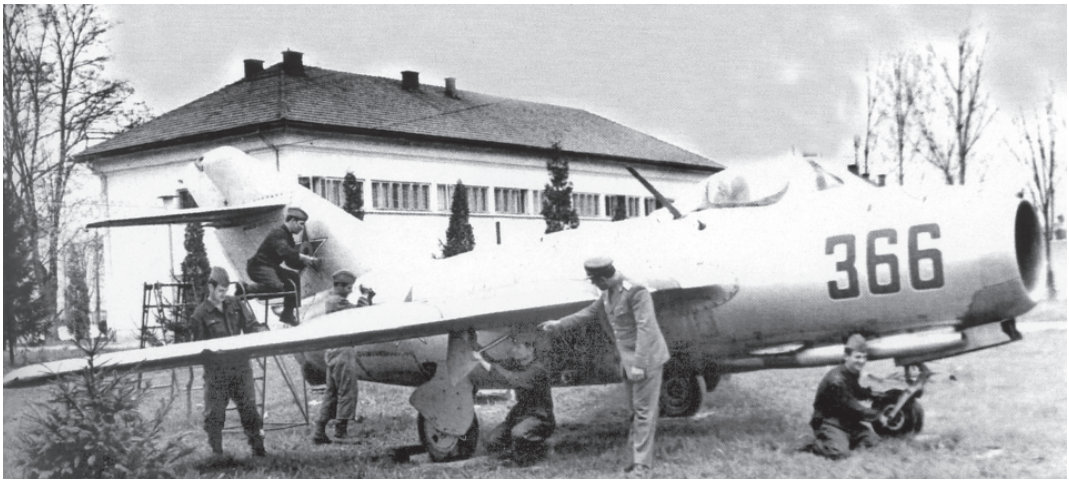

▪ Avionul MiG-15 este amplasat în fața Şcolii aeronautice din Mediaş

▪ **Avionul MiG-21 aflat mult timp în dotarea Aviației militare române**

asemenea echipări, nici aspecte legate de ansamblul logistic al întreținerii şi suportului tehnic ale acestei noi dotări, cu o tehnologie occidentală diferită de cea existentă în România; având ideea inițială de echipare cu „Mirage”-2000, ei aveau o imagine destul de neclară asupra calităților tehnico-operative ale acestui avion, care nu intrase încă în activitate militară operațională. Din discuțiile cu ei, am înțeles că în România sunt multe sute de avioane de luptă MiG-21, din care o mare parte sunt de fabricație destul de recentă.

Eu cunoşteam oarecum caracteristicile avionului francez şi aveam o părere mai echilibrată asupra calităților sale; cum IAI este una din industriile aeronautice cu o experiență de anvergură în domeniul modernizării avioanelor de luptă, aflate în serviciu de mai mult timp, le-am expus posibilitatea modernizării avionului MiG-21, care poate deveni o armă de luptă de nivel corespunzător, modern. Am exemplificat cu lucrările IAI de modernizare a avioanelor F-4 Phantom şi F-16 americane, modernizare care cuprinde sisteme electronice, de navigație, avionică, sisteme de armament, cabina de pilotaj, sisteme de comunicații, sisteme de apărare etc., unele necesitând şi modificari ale avionului.

Interlocutorii mei au înțeles sfaturile mele şi m-au rugat să vin în România pentru a explica şi altora despre ce este vorba, militari şi civili, care au competența de a hotarî; am înțeles că acest subiect, al modernizării de avioane, nu este cunoscut în România. Am acceptat să vin la Bucureşti şi după vreo două săptămâni am avut o primă întrevedere cu o echipă numeroasă, la Băneasa, cu reprezentanți ai aviației militare (generalii Ştefan Voian şi Victor Patevschi), oameni ai industriei şi ai ministerelor aferente (generalul Vasile Ionel de la Preşedinția României, dl. Gozia de la Centrul Național Aeronautic, generalul Eugen Smirnov de la fabrica de la Băneasa etc.). M-a contactat atunci şi Nicolae Banea, director al fabricii de la Braşov, interesat într-o cooperare cu IAI în domeniul elicopterelor „Puma” şi care m-a rugat să am o discuție cu generalul Florentin Popa, adjunctul ministrului Apărării, responsabil cu înzestrarea armatei. Întrucât timpul îmi era limitat, am fost rugat să revin în România, pentru discuții mai aprofundate. Am revenit şi am avut o seamă de discuții suplimentare, inclusiv cu comandantul Aviației Militare, generalul Horia Opruță, precum şi cu ministrul Apărării, generalul Nicolae Spiroiu. Am fost rugat să solicit uzinei de avioane militare a IAI să studieze proiectul şi să prezinte o propunere. În mai 1990 am venit în România împreună cu directorul general al IAI, Moshe Keret, pentru un contact formal, după care directorul uzinei de avioane militare a IAI, cu o echipă de ingineri, a executat proiectul, având multe întrevederi şi discuții cu reprezentanții români. Ideea era de a moderniza 100 de avioane MiG-21, executarea lucrărilor fiind la fabrica de avioane de la Bacău. Elementul de bază al modernizării avionului era un radiolocator de bord, care să fie instalat în botul avionului. IAI avea la acea vreme un radar corespunzător, foarte performant şi de dimensiuni reduse, care putea fi instalat în acest avion, un radar al lui ELTA, uzina de electronică militară a IAI, una din cele mai reputate din lume în domeniul electronicii militare.

Proiectul executat la IAI, cu contacte reciproce cu responsabilii români, a ajuns în faza de definitivare şi de propunere pentru semnarea unui

contract corespunzător. Un prim pas concret a fost executarea unui prototip care să fie prezentat la Salonul Aeronautic la Le Bourget (Franța) în 1993. România a furnizat avionul MiG-21, adus în Israel la IAI, unde s-au instalat toate sistemele, inclusiv radiolocatorul. Avionul – care nu era încă pregătit pentru zbor – a fost prezentat la Salonul Aeronautic şi a făcut o puternică impresie. Directorul general al societății MiG, generalul Beliakov, pe care îl cunoşteam – am fost invitatul societății sale la Moscova în februarie 1991 –, a venit să vadă acest prototip, s-a uitat bine la modificările, amenajările şi modernizările instalate pe avion, şi m-a întrebat de ce IAI nu a făcut acest proiect împreună cu MiG.

O mică paranteză: în discuția cu Beliakov în 1991 la Moscova, i-am spus că eu am cunoscut avionul MiG-15 în România, unde am făcut serviciul militar ca student la Şcoala militară de aviație. El s-a emoționat şi mi-a spus că a participat la proiectarea avionului, în anii de după război, proiectul său fiind trenul de aterizare.

La Salonul de la Le Bourget, în 1993, a venit şi ministrul Apărării, generalul Spiroiu, să vadă acest prototip MiG-21 modernizat şi să constate realizarea proiectului.

În decursul executării proiectului a venit în România şi pilotul şef al IAI, Menahem Shmul, un as al aviației israeliene, pilot de încercare de nivel superior. El a zburat de mai multe ori avionul MiG-21 şi a recomandat anumite modificări. Menahem Shmul a zburat, la cererea românilor, şi cu un alt avion, de şcoală şi antrenament, proiectat în România, fabricat la Uzinele de avioane de la Craiova, IAR-99 (Şoim). La Craiova se fabrica şi un avion de asalt, proiectat şi fabricat în cooperare cu iugoslavii.

Avionul de şcoală şi antrenament a fost de asemenea propus lui IAI, ca să-l modernizăm la un nivel corespunzător cerințelor din alte țări şi să cooperăm în campania de marketing, întrucât rețeaua de marketing a IAI era dezvoltată în multe țări din lume. Menahem Shmul a zburat de mai multe ori acest avion, a pregătit o listă de modificări recomandate, pe care a predat-o conducerii uzinelor de la Craiova. După câte mi s-a spus, s-a preferat cooperarea cu o altă societate, dintr-o țară din Occident.

În ceea ce priveşte proiectul de modernizare a MiG-21, IAI a prezentat o propunere de contract. În septembrie 1992, directorul general al IAI, Moshe Keret, a venit în România, unde au avut loc discuții cu primul-ministru Teodor Stolojan, cu ministrul Apărării Nicolae Spiroiu şi generalul Vasile Ionel, consilier prezidențial pentru apărare şi siguranță națională.

Propunerea IAI de modernizare a avionului MiG-21 se baza în mare măsură pe sisteme şi accesorii ale IAI, inclusiv radiolocatorul. Specificațiile tehnice, stabilite în comun acord cu deziderateleaviației militare române, au ținut seama de un plafon al costului şi de condiția ca lucrările să fie efectuate la fabrica de la Bacău, cu personal specializat român. S-a stabilit ca pentru fiecare patrulă, un singur avion să fie echipat cu întregul sistem de modernizare, celelalte trei urmând a fi echipate parțial, dar suficient pentru a executa misiunile de zbor –

▪ **MiG-21 Lancer B**

aceasta pentru a diminua costul total al programului. IAI trebuia să asigure pregătirea piloților în cadrul sistemului său de pregătire şi antrenament al personalului navigant; de asemenea, IAI trebuia să elaboreze instrucțiunile de exploatare a avioanelor şi să asigure calificarea personalului tehnic de întreținere, inclusiv literatura tehnică de întreținere şi reparații, pe lângă manualul de pilotaj al avionului modernizat.

Se prevedea, de asemenea, ca IAI, împreună cu fabrica de la Braşov, să propună şi altor țări înzestrate cu avioane MiG-21 să execute programe de modernizare, care să fie efectuate la Bacău.

Menționez că în anii '90, IAI a executat în atelierele sale o seamă de modernizări ale avionului MiG-21 pentru unele țări din Africa şi Asia.

Până la urmă, IAI nu a fost ales ca executant al programului, ci o altă societate israeliană, ELBIT, care este una din cele mai importante societăți de electronică militară din Israel, cu o prezență şi succese remarcabile pe piața mondială a echipamentelor aeronautice, inclusiv elicoptere. Patronul societății ELBIT, cel ce a inițiat în urmă cu zeci de ani crearea acestei societăți şi a condus-o cu remarcabilă competență foarte mult timp, este Uzia Galil (O. Rolling) inginer absolvent al Tehnionului din Haifa venit în Israel din România pe când era elev de liceu.

Programul de modernizare a avionului MiG-21 a fost executat la Bacău. Unul din cei ce au dirijat lucrările era şi Iulius Wolf şi el originar din România.

În decursul contactelor bilaterale româno-israeliene am propus o colaborare largă între IAI şi industria aeronautică română. În iunie 1992, am venit la Bucureşti cu o delegație a conducerii IAI şi am propus o cooperare, în care programul modernizarii avionului MiG-21 să fie prezentat şi altor țări, activitatea de marketing să revină IAI, iar executarea modernizărilor să se realizeze la Uzinele din Bacău. Această propunere urma să fie extinsă şi la alte categorii de aeronave, inclusiv avioane civile, în special în lucrările IAI din programul de modificări majore ale avioanelor mari de transport („Boeing" 747), modificări pentru care IAI are certificarea FAA (Federal Aviation Administration), autoritatea americană de aviație civilă. De asemenea şi o cooperare în domeniul modernizării elicopterelor. Generalul Victor Patevschi a vizitat IAI şi a apreciat şi admirat lucrările de modernizare ale unui elicopter de mare capacitate „Sykorsky", al aviației militare israeliene. Regret ca nici în programele de elicoptere nu s-a ajuns la cooperare.

În anii '90, IAI a avut un contract cu uzinele de la Băneasa, de fabricație a unor fuselaje de avion civil; au fost contacte şi lucrări în domeniul electronic. La IAI s-au perfectat contracte de muncă cu tehnicieni şi ingineri din România, care au venit în Israel pe termene stabilite (de ani de zile) pentru a lucra în proiectări şi fabricație.

În noiembrie 2007, am fost invitat la Institutul Cultural Român din Tel-Aviv să țin o conferință despre aviația din România, cu ocazia aniversării a 125 de ani de la naşterea lui Aurel Vlaicu. Am avut o audiență selectă şi numeroasă şi am fost foarte impresionat că au venit şi cinci ingineri din România, care lucrau la IAI în baza unor contracte.

Sunt multe aspecte ale cooperării româno-israeliene în domeniul aeronautic şi mă bucur că am inițiat – la vremea respectivă – aceste cooperări şi mi-am îndeplinit promisiunea făcută, cu mulți ani în urmă, marelui savant care a fost academicianul Elie Carafoli.

STATUL MAJOR GENERAL – 150 DE ANI DOUĂ EVENIMENTE NUMISMATICE INEDITE

General de brigadă ION CERĂCEANU
Comandamentul Comunicațiilor şi Informaticii

La 12 noiembrie 2009 s-au împlinit 150 de ani de la înființarea Statului Major General al Armatei României prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83 semnat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza sub denumirea inițială de Corpul de Stat Major General al Armatei Principatelor Unite.

În cei 150 de ani de existență neîntreruptă, cel mai înalt organism de concepție şi comandă al Armatei Române a avut o evoluție continuă, determinată atât de statutul internațional al țării noastre, de obiectivele şi orientările politicii sale militare, de necesitatea reconstrucției armatei în epoca modernă, dar şi de participarea acesteia în confruntările de amploare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi prima jumătate a celui următor, precum şi de amploarea şi complexitatea procesului de restructurare şi modernizare a instituției militare, capabilă să pregătească şi să-şi trimită forțele în vederea desfăşurării acțiunilor militare întrunite, alături de aliați, în diferite teatre de operații din spațiul de interes strategic al României, ca stat membru al NATO şi al UE.

Se poate aprecia că în îndelungata sa istorie, Statul Major General s-a constituit într-o instituție fundamentală a statului român, a reprezentat factorul generator al schimbărilor profunde pe care le-a parcurs organismul militar românesc, de la crearea statului român modern prin formarea armatei unite a Principatelor, la cucerirea Independenței de stat şi reîntregirea neamului românesc de la 1918, până la aderarea cu drepturi depline la structurile europene şi euroatlantice.

De-a lungul glorioasei sale existențe, Statul Major General a rămas profund ataşat şi a apărat cu credință şi sacrificiu tradițiile militare şi valorile naționale ale poporului român, istoria sa din ultimul secol şi jumătate confundându-se până la identitate cu istoria Armatei Române.

Având în vedere importanța deosebită a acestui eveniment istoric aniversar, au fost organizate şi s-au desfăşurat o serie de manifestări cu caracter omagial în toate planurile vieții militare, ştiințifice, culturale, artistice, educative şi sportive, atât la nivel național, cât şi în garnizoanele de reşedință ale unităților militare.

În acest context, am propus directorului Statului Major General – domnul general-maior Niculae Tabarcia – să includem în acest amplu program de manifestări şi apariția a două emisiuni numismatice consacrate evenimentului aniversar. Ideea a fost agreată şi aprobată imediat de şeful Statului Major General – domnul amiral dr. Gheorghe Marin – şi astfel s-a trecut la realizarea celor două proiecte tehnice:

1. Emisiune medalistică cu ocazia aniversării a 150 de ani de la înființarea Statului Major General al armatei române.

- DESCRIEREA MEDALIEI -

AVERS: În planul central sunt dispuse însemnele heraldice ale Statului Major General şi inscripția pe două rânduri „150 DE ANI”, ambele încadrate în stânga şi în dreapta cu câte o cunună de lauri. Pe cercul perlat exterior este înscrisă circular denumirea „Statul Major General” în partea de sus şi „ROMÂNIA” în partea de jos.

REVERS: Câmpul central este delimitat de un cerc în relief pe marginea zimțată. În partea dreaptă este reprezentat bustul domnitorului Alexandru Ioan Cuza cu numele înscris circular – întemeietorul Statului Major General şi anul 2009 (reproducere de pe moneda de aur „150 DE ANI DE LA UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE - 2009). În jumătatea stângă central înscrisul pe patru rânduri „ÎNALT ORDIN DE ZI NR. 83 DIN 12 NOIEMBRIE 1859".

– CARACTERISTICI –

Denumirea emisiunii monetare	Material	Masă	Diametru	Margine	Calitate	Tiraj
„STATUL MAJOR GENERAL – 150 DE ANI”	Aur 999 ‰	7,775 g	24 mm	zimțată	Proof	250 buc.
	Argint 925 ‰	27 g	37 mm	zimțată	Proof	1000 buc.
ÎN CASETĂ CU PLIANT	Tombac	23,50 g	37 mm	zimțată	Proof	1500 buc.

2. Emisiune monetară cu ocazia aniversării a 150 de ani de la înființarea Statului Major General al armatei române.

– DESCRIEREA MONEDEI –

AVERS: În partea dreaptă, portretul domnitorului Alexandru Ioan Cuza şi numele acestuia în arc de cerc; în stânga, de sus în jos, valoarea nominală a monedei, inscripția „ROMÂNIA”, stema României şi anul de emisiune.

REVERS: În partea superioară, o imagine reprezentând întâlnirea trupelor celor două principate române – Moldova şi Țara Românească – în tabăra de la Socola şi inscripția „1859”; în partea de jos a imaginii, suprapus parțial peste aceasta, semnul distinctiv, din anul 1860, al Statului Major şi inscripția „150 ANI STATUL MAJOR GENERAL”.

– CARACTERISTICI –

Denumirea emisiunii monetare	Valoarea circulatorie	Material	Masă	Diametru	Margine	Calitate	Tiraj
„150 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA STATULUI MAJOR GENERAL AL ARMATEI ROMÂNE”	100 lei	Aur 999 ‰	6,452 g	21 mm	zimțată	Proof	250 buc.
	5 lei	Argint 925 ‰	15,55 g	30 mm	zimțată	Proof	500 buc.
	1 leu	Tombac cuprat	23,50 g	37 mm	zimțată	Proof	500 buc.

Dacă pentru **emisiunea medalistică** nu s-au ridicat probleme deosebite, aceasta realizându-se la Monetăria Statului prin comandă directă, pentru **emisiunea monetară** era necesară aprobarea Guvernatorului General şi a Consiliului de Administraţie al BNR. Sigur că argumente erau suficiente, timpul însă era un factor de presiune foarte important. Iată câteva din argumentele noastre care au convins oficialităţile BNR să realizeze această **emisiune monetară** extrem de valoroasă şi importantă, aşa cum au fost ele prezentate în scrisoarea domnului ministru al Apărării Naţionale către Guvernatorul BNR:

„În elaborarea acestor propuneri am avut în vedere în primul rând marea disponibilitate a Băncii Naţionale a României şi a Dumneavoastră personal de a lansa în ultimii ani emisiuni numismatice dedicate unor evenimente şi personalităţi istorice, culturale, ştiinţifice, politice, economice, sociale şi militare, interne şi internaţionale.

Apreciem că tematica propusă pentru cele două emisiuni, „S.M.G. – 150 de ani de la înfiinţare" se înscrie pe linia politicii B.N.R. de a comemora în plan numismatic evenimente şi personalităţi din istoria militară a poporului nostru cum sunt figurile unor mari domnitori şi regi, 150 de ani de la Unirea Principatelor Române, 90 de ani de la victoriile armatei române de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, Summitul NATO de la Bucureşti, 2 – 4 aprilie 2008 şi multe altele.

Nu în ultimul rând, îmi exprim convingerea că alături de personalul armatei şi societatea civilă ar aştepta cu interes aceste două evenimente numismatice consacrate sărbătoririi uneia dintre instituţiile fundamentale şi statornice ale statului nostru – Statul Major General al Armatei Române."

Ambele emisiuni s-au bucurat de succes şi aprecieri unanime încă de la lansarea oficială în Holul de Onoare al Ministerului Apărării Naţionale pe data de 12 noiembrie 2009, în prezenţa Preşedintelui României şi a unor înalte personalităţi politice, ştiinţifice şi militare.

Subliniind câteva consideraţii finale, trebuie arătat că aceste două evenimente numismatice au în egală măsură o valoare **„perenă"**, păstrând în **memoria medalisticii şi istoria emisiunilor monetare româneşti** un eveniment distinct din istoria Armatei României – împlinirea a 150 de ani de la înfiinţarea Statului Major General.

Includerea în **patrimoniul monetar naţional** a unei emisiuni de trei monede cu valoare circulatorie (100 lei – Aur, 5 lei – Argint şi 1 leu – Tombac) de către BNR consacrată Statului Major General reprezintă, aşa cum se arată în broşura de prezentare a acesteia, o „recunoaştere a profesionalismului şi devotamentului acestui corp de elită al armatei române".

Condiţiile tehnice, estetice, ştiinţifice şi de prezentare–promovare ale celor două emisiuni numismatice au fost şi ele la înălţimea aşteptărilor şi a evenimentului aniversar.

Nu doresc să închei înainte de a împlini o datorie de conştiinţă, mulţumind în mod sincer şi exprimând întreaga noastră consideraţie domnului general-maior dr. Mihai Chiriţă şi domnului colonel Lucian Diaconu din Direcţia instrucţie şi doctrină/SMG, domnului Valentin Tănase, directorul Studioului de arte plastice, domnilor Victor Dimitriu şi Cristian Ciornei de la Banca Naţională a României, precum şi domnului Laurenţiu Staicu de la Monetăria Statului pentru sprijinul acordat şi disponibilitatea unor colaborări viitoare.

„CÂND NU SE HOTĂRÂSE SOARTA RĂZBOIULUI”

General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU

Într-o zi cețoasă de decembrie, doi generali ruşi, Mahmud Ahmedovici Gareev şi Vladimir Antonovici Zolotarev, însoțiți de ambasadorul Rusiei la Bucureşti, Excelența Sa domnul A. I. Ciurilin şi de generalul-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu intrau în Palatul Elisabeta din Bucureşti, pentru o întâlnire cu Regele Mihai I, ultimul şef de stat în viață din țările coaliției Națiunilor Unite întemeiată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Întâlnirea a fost îndelung pregătită şi a avut ca inițiator pe Excelența Sa, domnul ambasador Aleksandr Ciurilin. Vreme de câteva luni au fost stabilite, prin corespondența pe ruta Bucureşti, Versoix şi, desigur, Moscova, data întâlnirii şi, mai ales, obiectul ei. Majestatea Sa a fost imediat de acord încă din martie/aprilie 2009, când chestiunea a fost abordată întâia oară. Decorat cu Ordinul „Victoria”, cea mai înaltă decorație de război sovietică (acordată la 12 personalități sovietice – din care de două ori lui Iosif Vissarionovici Stalin, Alexandr Vasilevski, Gheorghi Jukov – şi la cinci străini – Dwight D. Eisenhower, Iosip Broz Tito, Bernard Montgomery, Michal Rola-Zymierski, Mihai I al României), Regele Mihai reprezintă o personalitate istorică de anvergură, care exercită pentru cunoscătorii perioadei ultimului război mondial o veritabilă fascinație. Obiectul întâlnirii urma să fie o discuție despre pregătirea şi

▪ De la stânga la dreapta: Excelența Sa A.I. Ciurilin, ambasadorul Rusiei la București, generalul Mahmud Ahmedovici Gareev, M.S. Regele Mihai, generalul Vladimir Antonovici Zolotarev, generalul-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu

efectuarea actului de la 23 august 1944, când România s-a alăturat coaliției Națiunilor Unite, despre percepția sa privind motivația acordării acestei înalte decorații de către guvernul sovietic, precum şi despre chestiuni legate de participarea României la războiul împotriva Germaniei.

Cei doi generali ruşi sunt distinse personalități militare. Generalul Mahmud Gareev este preşedintele Academiei de Ştiințe Militare din Rusia, şi are un CV impresionant (a fost, între altele, şeful grupului de consilieri pe lângă preşedintele Najibullah la Kabul după retragerea trupelor sovietice din Afganistan). Prolific scriitor militar, el este, între altele, autor al unei recente enciclopedii a celui de-al Doilea Război Mondial. Participant la război, a ocupat în epoca postbelică funcții de comandă şi stat major în regiunile militare din Extremul Orient, Belarus şi Ural. Cea mai înaltă funcție deținută a fost de locțiitor al şefului Marelui Stat Major al forțelor militare ale URSS. Vladimir Zolotarev este un distins istoric militar, dar deopotrivă un practician cu stagiu îndelungat în activitățile de stat major şi diplomație militară (în cadrul Pactului de la Varşovia). În prezent este consilier de stat în exercițiu al Federației Ruse, adjunct al şefului Direcției Generale a Preşedintelui Rusiei pentru apărarea drepturilor constituționale ale cetățenilor.

După cuvintele de bun venit şi o fotografie de grup, inclusiv cu soțiile oaspeților, a început o îndelungată convorbire, cu amănunte de substanțială noutate istorică, dar mai ales desfăşurată cu

▪ Ambasadorul A.I. Ciurilin, generalul Mahmud Ahmedovici Gareev, generalul-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu şi M.S. Regele Mihai

interes şi respect deosebite acordate de oaspeți unei personalități istorice de talia MS Regelui Mihai. Deopotrivă, acesta a arătat o deferență suverană oaspeților, cărora le-a împărtăşit atât gândurile sale legate de războiul din 1939-1945, dar şi meditații proprii referitoare la răstimpul scurs de atunci până azi.

Semnalul acestei veritabile dezbateri de istorie trăită l-a dat ambasadorul Rusiei. Acesta a fost direct şi precis: „Datorită Dumneavoastră, România a făcut cotitura în direcția Națiunilor Unite într-un moment în care nu se întrevedea sfârşitul războiului. Dumneavoastră ați fost unul dintre conducătorii remarcabili ai Națiunilor Unite. Împreună cu armata rusă, oştirea română a participat la eliberarea Ungariei şi Cehoslovaciei şi nu vom uita acest lucru".

▪ În imagine: Vasile Buga, generalul-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu, generalul Vladimir Antonovici Zolotarev şi M.S. Regele Mihai

A urmat o adevarată „baterie” de întrebări adresate de către cei doi distinşi generali ruşi, cărora Majestatea Sa le-a dat răspunsul, în care era greu de deosebit partea de observaţie a actorului istoric de mare anvergură care a fost şi cea constituită de meditaţia adâncă asupra sensului evenimentelor şi scurgerii istorice. Care au fost premisele militare şi politice ale actului istoric de la 23 august 1944? Cum s-a desfăşurat arestarea mareşalului Ion Antonescu şi cum s-a comportat acesta? Ce evenimente vi s-au întipărit în memorie imediat după 23 august? Ce conducători militari sovietici aţi întâlnit şi ce opinie v-aţi format despre ei? Care dintre rudele Dumneavoastră v-au fost mai apropiate şi dacă v-au influenţat deciziile? Cum vi s-a înmânat Ordinul „Victoria”? Cum vedeţi Dumneavoastră ca singurul comandant suprem de oaste rămas în viaţă dintre armatele statelor coaliţiei Naţiunilor Unite încercările de revizuire a rezultatelor celui de-al Doilea Război Mondial? etc. etc.

Răspunsurile MS Regele Mihai au fost precise şi interpretarea lor va îmbogăţi cunoaşterea istorică. „În preajma zilei de 23 august 1944 era clar că trebuia făcut ceva”, a spus fostul suveran. A reamintit că după înfrângerea în bătălia de la Stalingrad, desfăşurată între noiembrie 1942 şi februarie 1943, unde două armate române au fost nimicite în contraofensiva sovietică, a stabilit legături cu cele două partide de opoziţie, PNŢ şi PNL, şi a hotărât să iniţieze contacte cu reprezentanţii Aliaţilor. Cele mai apropiate contacte au fost cu reprezentanţii SUA şi Angliei, iar apoi s-au deschis şi canale de comunicare cu Moscova. La cererea Aliaţilor au fost lărgite legăturile Palatului cu PSD şi Partidul Comunist. „Toate partidele eram de acord să ieşim din război, dar era dificultatea majoră că trupele germane erau intercalate pe front cu cele româneşti. (...) Aceasta era situaţia în care noi am hotărât să ieşim din război”.

Decizia nu a fost una pripită, ci s-a întemeiat pe o cunoaştere adâncă a sensului desfăşurării evenimentelor. De la sfârşitul anului 1943 s-a realizat că trebuie urgentată acţiunea. „A fost o situaţie greu de înţeles. Eu eram şeful oştirii. Ion Antonescu comanda pe front. Situaţia era ambiguă. Am hotărât între noi ca să ieşim din situaţia asta”. Când armata sovietică s-a apropiat de graniţele noastre „am făcut planul următor: să-l

▪ M.S. Regelui Mihai i-a fost înmânată o înaltă decoraţie rusă

chem pe Ion Antonescu şi să-i spun că situaţia nu mai poate continua şi să-şi dea demisia. Când s-a rupt frontul, armata rusă nu intrase complet (în ţară – n.n.)... L-am chemat pe Ion Antonescu să vină în Casa Mică din spatele palatului. Am adunat într-o odaie 4-5 din conspiraţie şi în discuţiile avute înainte a fost o condiţie: îi cerem demisia şi dacă nu vrea, să punem mâna pe el. A fost organizată din punct de vedere militar de unul din aghiotanţii mei. În rezervă aveam în altă cameră trei subofiţeri şi un căpitan din Batalionul de Gardă... Cu mine era şeful Casei militare, generalul Sănătescu. Am stat jumătate-trei sferturi de oră cu el, am discutat situaţia de pe front şi am explicat ce simt eu, că nu se mai poate continua şi să facem tot ce se poate pentru a mai salva ţara. Ion Antonescu n-a vrut să accepte. Au fost mai multe discuţii, generalul Sănătescu a intrat să vadă mentalitatea lui Antonescu. A spus şi el argumente pe care le dădusem şi eu. Dacă el nu vrea să plece să ne lase pe noi... Reacţia lui Ion Antonescu – acum e amuzant, atunci nu era –, s-a întors la Sănătescu: cum să las eu ţara în mâna unui copil? Atunci am avut un cuvânt cod cu ofiţerii. Când Ion Antonescu a refuzat (am spus): În cazul ăsta nu mai văd ce pot să fac, acesta era codul. Când au auzit, au intrat imediat (militarii – n.n.) şi i-au cerut: urmaţi-mă. N-a vrut, bineînţeles. Subofiţerul a pus mâna pe el. L-a u dus la etajul 1. Tatăl meu avea o colecţie mare de timbre. El a luat toate timbrele când a plecat (în septembrie 1940 – n.n.) şi a rămas odaia goală. Am uitat să adaug că venise şi Mihai Antonescu. I-am închis acolo”.

Regele a vorbit şi despre atragerea în prealabil a corpului de generali de pe front în acțiune. O întrebare care i-a fost ridicată de oaspeți: cum nu au ştiut germanii despre ce se pregătea? „Aici am avut puțin noroc. Comandamentul german nu s-a aşteptat ca noi să acționăm. Situația geografică a Bucureştilor atunci era alta decât acum. Aeroportul Băneasa era înconjurat de o pădure foarte deasă pe ambele părți ale şoselei către Ploieşti şi acolo erau masate forțe germane. Am comunicat aliaților în Italia punctele unde se aflau (forțele germane – n.n.)". Acestea au fost bombardate la 26 august de către forțele aeriene aliate.

Întrebat cu care dintre comandanții sovietici s-a întâlnit în perioada războiului împotriva Germaniei, M.S. Regele Mihai a răspuns că s-a întâlnit cu mareşalul R. Malinovschi, cu Susaikov şi cu Burenin. Ordinul „Victoria" i-a fost înmânat de mareşalul Tolbuhin. „Am fost foarte surprins – a declarat M.S. Regele. La urma urmei, trupele noastre au fost cu nemții în Rusia..." şi a adăugat că „Ion Antonescu a insistat ca, în timpul războiului, Regele să meargă pe front, inclusiv la Odessa, în Ucraina. El a refuzat repetat. Am spus-o şi la alții că nu aveam ce căuta acolo pe teritoriul Ucrainei. În acelaşi timp era o situație delicată – nu puteai neglija trupele. Am luat avionul şi m-am dus în Crimeea".

M.S. Regele s-a confesat: „Mentalitatea mea: trebuie să faci ceva pentru țara ta. Am avut marele noroc că mama mea mi-a dat o educație morală, creştină, sădind în sufletul meu datoria față de țară". Iar în altă parte a discuției a mărturisit influența avută asupra sa de cel dintâi rege al Romaniei, Carol I: „El a făcut România modernă şi politic, moral, militar pentru mine el este lumina care trebuie urmată. Noi am avut şi pe vremea lui războaie, în care într-unul armata noastră şi armata rusă au luptat alături în Bulgaria în 1877. De la el mi-a rămas mie sentimentul datoriei față de țară şi dragostea pentru armată. Iar la 23 august am avut norocul să am partidele politice în spatele meu şi am avut alături de mine armata. La noi era o tradiție. La vârsta de 16 ani, prințul moştenitor devine ofițer. Am devenit sublocotenent în 1938 (a devenit sublocotenent la 25 octombrie 1937 – n.n.). Am făcut pregătire militară. Când tata a plecat (septembrie 1940 – n.n.) am devenit şeful armatei".

Pentru M.S. Regele „23 august a însemnat că tot Sud-Estul Europei a căzut. Nu că ne lăudăm cu asta, prea puțin s-a apreciat contribuția noastră, puțin față de alții. Dar am făcut ce trebuia făcut". Iar acest gest a mai dovedit o dată că „aparținem Europei".

*

În altă ordine de idei, M.S. Regelui i-a fost adresată de generalul Gareev întrebarea:

– Ce atitudine aveți față de o eventuală revizuire a rezultatelor celui de-al Doilea Război Mondial?

Răspunsul M.S. Regele a fost următorul: „O întrebare foarte complicată. Una este ce simțim noi, alta restul lumii. Pe harta Europei de Est suntem a doua țară după Polonia. Alte lucruri s-au întâmplat după război şi nu toate se potrivesc cu istoria. O să vedem ce se întâmplă. Nu este lumea aşezată încă. Am reuşit la 23 august. După câte am fost informat şi în Ungaria s-a dat ordin să se facă la fel, dar nu s-a întâmplat. La noi au jucat un rol important tradițiile, sprijinul pe care l-am avut în armată."

*

În finalul discuției, M.S. Regelui i-a fost înmânată o înaltă decorație rusă ca semn al aprecierii şi curajului vădit în efectuarea actului de la 23 august 1944. Ambasadorul A. Ciurilin a mulțumit pentru ocazia unică de a fi fost martorii unei evocări istorice în care M.S. Regele „a luat răspunderea pentru destinele României", înscriindu-se astfel decisiv în istoria României şi a Europei.

ÎNTÂLNIRE CU O DELEGAȚIE DE ISTORICI MILITARI DIN FEDERAȚIA RUSĂ

SERGIU IOSIPESCU

În ziua de 11 decembrie 2009, Institutul pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară a primit vizita unei delegaţii de istorici militari din Federaţia Rusă, compusă din domnii general de armată Mahmud Ahmedovici Gareev şi general-maior Vladimir Antonovici Zolotarev. La întrevederea care a avut loc în salonul „Sfântul Gheorghe" al Cercului Militar Naţional, delegaţia rusă a fost însoţită de Excelenţa Sa ambasadorul Federaţiei Ruse la Bucureşti, domnul A.A. Ciurilin, de ataşatul militar al acestei ţări la Bucureşti. Din partea română au fost prezenţi domnii general-maior (r) prof. univ. dr. Mihail E. Ionescu, colonel (r) prof. univ. dr. Petre Otu, directorul şi directorul adjunct al Institutului pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară, comandor (r) Gheorghe Vartic, redactor şef al „Revistei de Istorie Militară", dr. Sergiu Iosipescu, şeful Departamentului de Istorie militară, cercetător ştiinţific Daniela Şişcanu, din acelaşi institut, şi ca invitaţi pe domnii profesor dr. Neagu Djuvara, dr. Vasile Buga, colaborator al Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului, conferenţiar universitar dr. Armand Goşu, redactor la Revista „22", dr. Dorin Matei şi doamna Florentina Dolghin, redactor şef şi, respectiv, redactor şef adjunct al bine-cunoscutei reviste „Magazin Istoric".

Cei doi oaspeţi din Federaţia Rusă şi-au prezentat pe larg activitatea. Generalul de armată Mahmud Ahmedovici Gareev, născut în 1923, a intrat în 1939 în armată ca voluntar, a făcut Şcoala militară de infanterie de la Taşkent, fiind participant la bătăliile celui de-al Doilea Război Mondial în Europa cu Frontul 3 Bielorus în calitate de locţiitor al comandantului unui batalion de puşcaşi, şef de birou operaţii la o Brigadă de infanterie.

▪ Istoricii români prezenţi la întâlnire

▪ **Secvenţe din timpul întâlnirii**

Rănit în 1942 şi 1944, a fost transferat din februarie 1945 pe frontul din Extremul Orient, luptând în Armata a 5-a în războiul cu Japonia. A rămas în Extremul Orient până în 1950, fiind ulterior transferat în Raionul militar Bielorus (1950-1957), promovând până la funcţia de şef de stat major de divizie. După absolvirea Academiei de Stat Major (1959) a fost comandant de divizie de tancuri şi apoi şef de stat major de armată în Bielorusia. În 1970-1971 a fost consilier militar şef în Republica Arabă Unită, apoi şef al Statului Major al Armatei din Ural, adjunct al şefului Direcţiei Operaţii din Marele Stat Major şi, în 1984, adjunct al Şefului Statului Major al Forţelor Armate ale URSS. În 1989 a fost consilier şef al misiunii militare sovietice în Afganistan, pe lângă preşedintele Ahmadzai Najibullah, fiind grav rănit. Revenit în URSS a devenit inspector şef al Inspectoratului Armatei (1990), fiind pensionat în 1992. Decorat cu ordinele „Lenin", „Alexandr Nevski", „Steagul Roşu", „Steaua Roşie", cu numeroase alte medalii, Mahmud Ahmedovici Gareev (Mahmut Ahmet ugli Ghirayev) este preşedintele Academiei de Ştiinţe Militare din Moscova. Am insistat mai mult asupra carierei sale întrucât, în pofida caracterului ei de excepţie, ea înfăţişează în rezumat şi cu avatarurile sale istoria militară a Uniunii Sovietice în ultima sa jumătate de veac de existenţă.

Generalul-maior Vladimir Antonovici Zolotarev a fost între 1993 şi 2001 director al Institutului de Istorie Militară din Federaţia Rusă, succedând astfel la conducerea acestuia după o pleiadă de specialişti în istoria contemporană, printre care generalul P.A. Jilin şi cunoscutul monografist

▪ **Imagine din timpul reuniunii. În prim-plan, profesorul Neagu Djuvara şi generalul-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu**

generalul D. A. Volkogonov, cu care de-a lungul timpului institutul nostru a avut legături ştiinţifice.

Delegaţia rusă a efectuat această vizită de lucru în cadrul pregătirilor pentru comemorarea în luna mai 2010 a 65 de ani de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, a proiectului realizării unei noi mari istorii a ultimei conflagraţii universale. Cei doi oaspeţi au înfăţişat greutăţile pe care le-au avut de întâmpinat în cercetarea arhivistică a unor evenimente, după opinia domniilor lor cheie în desfăşurarea războiului, precum misiunea lui Rudolf Hess în Anglia. Ambii generali au subliniat în repetate rânduri rolul hotărâtor al Uniunii Sovietice în câştigarea războiului şi faptul că datorită acestei victorii s-a putut ajunge la lumea de astăzi, inclusiv la posibilitatea ca Barack H. Obama să devină al 44-lea preşedinte al Statelor Unite.

Ambii generali au combătut cu vehemenţă încercările de „revizionism" istoric, ce încearcă să-şi facă loc şi în Rusia, dând exemplul unui scenariu de film documentar despre anii 1939-1945, unde numele lui Jukov nu apărea deloc, spre deosebire de acelea ale unor comandanţi hitlerişti. Analizând pe larg acordul sovieto-german de la 23 august 1939, pactul Ribbentrop-Molotov, generalul Gareev a remarcat înalta politică a lui Stalin şi a ajuns la concluzia deosebitei sale însemnătăţi pentru câştigarea războiului, teză bine-cunoscută a istoriografiei sovietice.

În ceea ce priveşte politica României în vremea războiului, oaspeţii au reţinut doar importanţa actului de la 23 august, altminteri, la o analiză de ansamblu nici anterioara participare la conflagraţie şi nici chiar aceea din anii 1916-1918 nejustificându-se.

Din partea română, domnul general-maior (r) prof. univ. dr. Mihail E. Ionescu a prezentat participanţii, istoricul şi activitatea institutului ca şi legăturile avute cu Institutului de Istorie Militară de la Moscova, mai ales în anii '70 ai secolului trecut. În vederea unei cunoaşteri reale a rolului României în cel de-al Doilea Război Mondial s-a făcut în mod firesc propunerea unei colaborări între istoricii militari din ambele ţări.

Domnul profesor dr. Neagu Djuvara a făcut o amplă prezentare a misiunii sale la Stockholm din 23 august 1944 în contextul negocierilor întreprinse de guvernul Antonescu cu ambasadoarea sovietică Alexandra Kolontai, conchizând că mareşalul chiar şi în acel moment căuta doar să afle condiţiile pentru armistiţiu. Apoi, nu în calitate de participant la evenimente, ci ca istoric, domnul Djuvara a atras atenţia asupra tendinţei istoriografiei comuniste, şi nu numai, de a exacerba figura conducătorului de atunci al statului spre a-l contrapune M.S. Regelui Mihai I, în care vedeau un potenţial pericol.

Domnul conf. univ. dr. Armand Goşu a evocat atât anii săi de doctorantură la Moscova, cât şi contactele care le are cu tinerii istorici din Rusia, arătând că are bune speranţe într-o înţelegere înnoitoare şi lipsită de crispări între reprezentanţii viitori ai celor două istoriografii, inclusiv în problemele celui de-al Doilea Război Mondial.

Întrucât delegaţia rusă atinsese în treacăt şi chestiunea Primului Război Mondial, domnul dr. Sergiu Iosipescu a solicitat părerea istoricilor militari ruşi în legătură cu rapoartele contemporane ale ambasadei Franţei la Sankt-Petersburg, memoriile ambasadorului Maurice Paléologue despre buna pregătire a armatei ruse, patronată de ţarul Nicolae al II-lea, în vederea unei decisive ofensive în primăvara anului 1917, ofensivă anihilată prin răsturnarea ţarismului de acele forţele, inclusiv bolşevice, care vedeau tocmai într-o victorie pericolul consolidării vechiului regim. Cei doi oaspeţi au evocat însă suferinţele poporului rus şi contactele germane de la Curtea ţarului din iarna 1916/1917 pentru a explica răsturnarea ţarismului.

Întâlnirea desfăşurată pe parcursul a patru ceasuri a fost deosebit de utilă pentru cunoaşterea unor poziţii marcante din istoriografia rusă actuală, a trăiniciei interpretărilor tradiţionale ale celui de-al Doilea Război Mondial.

25 DE ANI DE LA APARIȚIA „REVISTEI DE ISTORIE MILITARĂ”

Comandor (r) GHEORGHE VARTIC

„Revista de Istorie Militară” a împlinit 25 de ani de la apariție. Parcursul publicației se înscrie în coordonatele evoluției istoriografiei militare româneşti în această perioadă.

O analiză lucidă a istoriografiei militare din perioada național comunismului evidențiază supunerea ei trendului impus de orientarea politică a regimului Ceauşescu de creare a unui discurs politico-ideologic simplist, stalinist, banal, de desprindere față de Moscova, de autonomizare în raporturile cu aceasta. Vechile trimiteri la teoriile „clasicilor”, Marx, Engels şi Lenin, au fost înlocuite cu noi citate, autohtone, aparținând lui Nicolae Ceauşescu. Se punea accentul pe vechimea bimilenară a poporului nostru în arealul carpato-danubiano-pontic, pe anterioritatea şi statornicia sa în acest spațiu, pe lupta permanentă a acestuia împotriva cotropitorilor, pe unitatea de neam care a facilitat realizarea unității naționale, pe unitatea nezdruncinată dintre popor şi armată, pe înfățişarea rolului partidului comunist ca motor al dezvoltării societății româneşti, dar mai cu seamă pe evidențierea personalității ilustrului său conducător. O privire personală a acestei perioade o face, între alții, academicianul Florin Constantiniu în lucrarea „De la Răutu şi Roller la Muşat şi Ardeleanu”, apărută în anul 2007, la Editura Enciclopedică.

Instituția oficială menită să coordoneze istoriografia militară națională s-a înființat în anul 1969 sub semnul evenimentelor din vara anului precedent ce marcaseră societatea românească deopotrivă cu întreaga lume. Ea se numea Centrul de Studii şi Cercetări de Istorie şi Teorie Militară şi trebuia să contribuie atât la crearea unui cadru ştiințific de cercetare, a evoluției istorice a poporului român, cât şi la fundamentarea noii doctrine şi politici de securitate a României în condițiile izolării țării în „lagărul” comunist european şi a dificultăților de contractare a unor alianțe militare externe. Doctrina „luptei întregului popor” trebuia, în viziunea comuniştilor naționali români – în marea lor majoritate totuşi şcoliți la Moscova sau îndoctrinați de aparatcici sovietici „detaşați” în România –, să aibă justificare istorică în întregul trecut al poporului român.

Dincolo de scopurile propagandistice, crearea unui cadru de cercetare istorică a permis angajarea unei serioase anchete asupra evoluției militare a întregului teritoriu românesc, a ariei romanității orientale, din antichitate şi până în prezent, cu atât mai mult cu cât Centrului i se „trasase sarcina” publicării unui „tratat” de istorie militară în mai multe volume, inițial 9 sau chiar 10.

Numirea în conducerea noii instituții a unei personalități remarcabile a mediului ştiințific din armată, generalul Eugen Bantea (1921-1987), fost director vreme îndelungată al Editurii Militare, a permis închegarea unor temeinice legături în lumea academică românească, atragerea unor autentici specialişti ai istoriei şi teoriei militare, deveniți colaboratori statornici ai instituției. Nu mai puțin importantă a fost reînnodarea contactelor cu istoriografia militară internațională prin reînființarea Comisiei Române de Istorie Militară şi participarea la congresele internaționale specifice.

În actele constitutive ale Centrului era, desigur, prevăzută şi înfiinţarea unei reviste care să îngăduie confruntarea cercetărilor întreprinse cu realizările „frontului istoriografic” naţional şi a celor mondiale. În pofida încercărilor făcute, cu excepţia unui buletin intern, redactat de coloneii Inoan şi Chiper, o revistă de istorie militară nu a putut fi editată. Cauzele nu par a fi atât de natură financiară, cât a unei acerbe şi constante adversităţi manifestate de Institutul de Studii Sociale şi Politice de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist, care prin „Analele” sale propaga „dacismul” şi „tracismul” şi aborda temele „tabu” de istorie contemporană, mai ales sub semnătura cuplului Muşat-Ardeleanu, ulterior Pătroiu.

Astfel, Centrul a trebuit să se restrângă în anii ’70 la seria „File din istoria militară a poporului român”, coordonată de generalul dr. Ilie Ceauşescu, unde, alături de articole menite să exacerbeze rolul mişcării socialiste şi comuniste în vechea armată şi transformarea armatei în anii 1944-1948, au apărut şi interesante contribuţii ale unor specialişti români şi străini. Semnificativ că pentru ultimul număr în limbi străine dinainte de Revoluţie al „Filelor” – poreclite şi „filé” – se strecurase şi un studiu istoric al fostului ambasador american în România (1981-1985) David Funderburk, lăsat ulterior deoparte pentru motive lesne de înţeles.

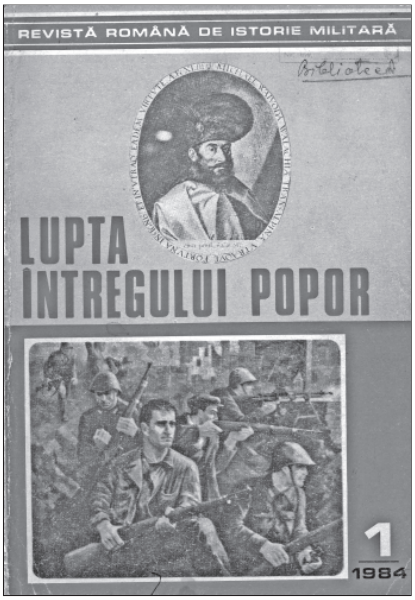

Pe acest fond îşi face apariţia, în a doua jumătate a anului 1984, „Revista de Istorie Militară”, sub titlul „Lupta Întregului Popor” (LÎP), denumire care sintetiza concepţia partidului comunist cu privire la doctrina apărării patriei. Publicaţia era editată de Comisia Română de Istorie Militară, condusă de generalul-locotenent dr. Ilie Ceauşescu, adjunct al ministrului Apărării Naţionale şi secretar al Consiliului Politic Superior al Armatei, şi, potrivit Autorizaţiei de editare, înregistrată (post factum – n.n.) la Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste sub numărul 125-09 din 7 decembrie 1984, urma să fie tipărită, „prin autofinanţare”, ca supliment al revistei „Viaţa Militară”, având o periodicitate trimestrială, cu un tiraj de 25 000 de exemplare.

Colegiul de redacţie era condus de Ilie Ceauşescu, ca preşedinte al Comisiei Române de Istorie Militară, şi-i cuprindea, la început, în ordine alfabetică, pe: general-maior Constantin Antip, directorul Muzeului Militar Naţional; conf. univ. Ion Ardeleanu, directorul Muzeului de Istorie a PCR; colonel Constantin Căzănişteanu, cc.şt. şi şeful sectorului de istorie modernă din Centrul de Studii şi Cercetări de Istorie şi Teorie Militară (CSCITM); dr. Florin Constantiniu, cc.şt. la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”; conf. univ. dr. Mircea Muşat din Secţia Propagandă a CC al PCR; academician Ştefan Pascu, directorul Institutului de Istorie din Cluj-Napoca; prof. univ. dr. Ştefan Ştefănescu, directorul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”; colonel dr. Florian Tucă, director adjunct al Editurii Militare; colonel dr. Gheorghe Tudor, director adjunct al CSCITM; general-maior dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct al Institutului de Istorie a PCR, cărora li s-au adăugat, începând cu nr. 1(15/1988), colonel dr. Gheorghe Arădăvoaice, şeful Secţiei Propagandă din Consiliul Politic Superior al Armatei; colonel dr. Vasile Mocanu, şeful catedrei de istorie din Academia Militară; maiorul dr. Ioan Talpeş, redactorul-şef al Editurii Militare, renunţându-se la general-maior Constantin Antip şi colonel Florian Tucă, care au trecut în rezervă. În a doua jumătate a anului 1988, prof. univ. Ştefan Ştefănescu a devenit „indezirabil”, fiind acuzat că în cadrul şedinţei de analiză a activităţii institutului ar fi permis comentarii critice la adresa măsurii regi-

mului de sistematizare a satelor şi demolare a monumentelor istorice, şi nu a mai apărut în colegiul de redacţie al LÎP.

Colectivul de redacţie care a asigurat apariţia ediţiilor revistei a fost format, în general, din: căpitan Alesandru Duţu, Jean Gheliuc (1/1984-4/1987), maior Mihail E. Ionescu, colonel Ion Jianu, muzeograf Neculai Moghior, cărora li s-au adăugat, ulterior, căpitanul de rangul III Ilie Manole (2/1986-4/1989), maiorul Gheorghe Vartic (4/1986-4/1989) şi Mircea Soreanu (1/1988-4/1989). Temporar, au mai fost incluşi: maior Ioan Talpeş (1/1984-4/1987), colonel Constantin Şola (1/1984), colonel Adrian Merluşcă (2/1984), locotenent-major Vladimir Zodian (1-2/1984), locotenent-major Dan Rădulescu (2/1986), maior Eugen Câmpan (1/1988-4/1989) şi căpitan Simion Boncu (1/1988-4/1989). În 1989 a lucrat ca redactor şi locotenentul-major Laurenţiu Sfinteş, fără a fi însă menţionat în caseta editorială.

Publicaţia îşi propunea, la început, „să înfăţişeze în paginile ei, cât mai dens, mai cuprinzător şi variat, trecutul glorios al românilor, lupta generaţiilor înaintaşe pentru unitate, libertate şi independenţă, vitejia oştirii române, a maselor largi populare, a întregului nostru popor, pentru apărarea civilizaţiei materiale şi spirituale, edificate, în decursul secolelor şi mileniilor, în spaţiul carpato-danubiano-pontic". Concepţia apărării patriei de către întregul popor trebuia să fie promovată prin acordarea unui „spaţiu adecvat oglindirii procesului făuririi armatei de tip nou, revoluţionare, a României socialiste, prezentării conceptelor, tezelor şi ideilor definitorii ale doctrinei noastre militare al cărei strălucit ctitor şi fondator este tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România şi comandant suprem al forţelor armate".

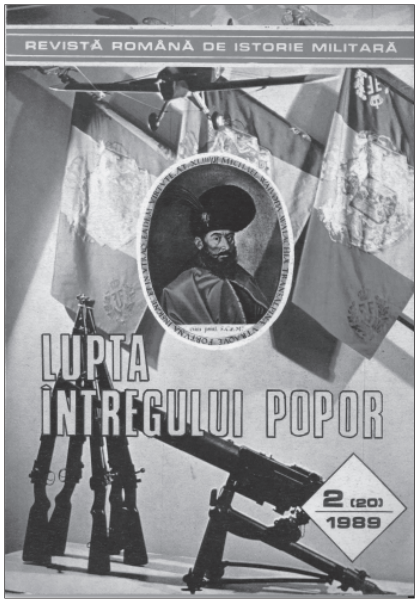

În perioada 1984-1989 au apărut 22 de ediţii ale revistei în limba română şi 6 numere speciale în limbile engleză, franceză, germană, rusă şi spaniolă.

Sumarele fiecărui număr erau elaborate de redacţie cu sprijinul membrilor colegiului de redacţie, avizate de Secretariatul Consiliului Politic Superior al Armatei şi aprobate de secretarul CPS. Odată aprobate sumarul şi autorii studiilor, se comandau materialele care, prin conţinutul lor, trebuiau să reflecteze tezele şi orientările rezultate din documentele de partid, erau redactate, activitate care presupunea inclusiv intervenirea pe textele autorilor, care, de regulă, nu puteau obiecta, întrucât acestea erau „toaletate", potrivit ideilor secretarului general al partidului, iar pe de altă parte majoritatea se considerau „onoraţi" de a fi prezenţi în paginile LÎP, cu atât mai mult cu cât încasau şi onorarii pentru colaborări. După „redactare", întregul pachet de materiale se multiplica şi se trimitea fiecărui membru al colegiului de redacţie, care mai făceau un rând de observaţii, astfel încât conţinutul lor să servească orientărilor concrete ale istoriografiei militare, potrivit cerinţelor şi indicaţiilor partidului. Inserarea acestor din urmă observaţii era un proces anevoios, deoarece, paradoxal, ele nu coincideau întotdeauna.

În paralel, se realiza macheta ediţiei respective în care se puteau vedea arhitectura interioară, coperţile şi iconografia însoţită de explicaţii. Macheta şi studiile în forma finală erau aprobate de generalul Ilie Ceauşescu, care, desigur, avea tot dreptul să decidă asupra conţinutului materialelor, dar şi asupra prezenţei în paginile revistei a unui sau altui semnatar. Aprobarea reprezenta, pentru redacţie, „bun de cules" şi declanşarea fluxului editorial obişnuit, până la „bun de tipar".

Politica editorială a revistei era guvernată de respectarea unor condiţii impuse, de altfel, istoriografiei militare din România, aşa cum ar fi:

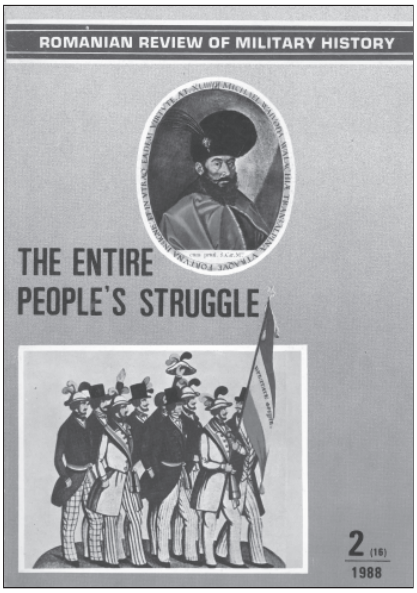

– reflectarea vechimii bimilenare a continuității şi unității poporului român în vatra strămoşească;

– etnogeneza poporului român trebuia prezentată ca fondată pe autohtonia geto-dacilor care, în timpul convieţuirii cu romanii, au preluat de la aceştia limba latină şi o serie de elemente ale vieţii materiale şi spirituale, astfel încât se aprecia că procesul de formare a poporului român era, în linii mari, încheiat la sfârşitul secolului III d.H.

– evidenţierea frontului comun de luptă al ţărilor române pentru apărarea neatârnării, în perioada evului mediu, care a pregătit unirea acestora; estomparea conflictelor dintre ele;

– plasarea începutului istoriei moderne a românilor, odată cu răscoala condusă de Horea, Cloşca şi Crişan, care a premers Revoluţia franceză;

– caracterul unitar al Revoluţiei de la 1848;

– reliefarea faptelor de arme ale domnitorilor români până la Al.I. Cuza şi trecerea sub tăcere a perioadei modernizării ţării sub Carol I;

– participarea României la Primul Război Mondial nu avea nicio legătură cu caracterul imperialist al conflagraţiei;

– supraestimarea rolului factorului intern şi minimalizarea conjuncturii internaţionale care au condus la formarea statului naţional român în 1918;

– Istoria Partidului Comunist Român ale cărei începuturi au fost împinse artificial până în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, trebuia privită ca parte inseparabilă a Istoriei Patriei;

– începuturile organizării armatei române pot fi identificate în structurile militare ale oastei geto-dace şi apoi în cele ale oştilor ţărilor române din evul mediu;

– evidenţierea rolului hotărâtor al PCR în organizarea şi desfăşurarea actului de la 23 august 1944, eveniment devenit din „insurecţie armată" în „revoluţie de eliberare socială şi naţională antifascistă şi antiimperialistă";

– argumentarea justeţei concepţiei partidului de apărare a patriei de către întregul popor, fundament al doctrinei militare naţionale;

– angajarea frontului istoricilor români în confruntarea istoriografică româno-ungară pe problema istoriei Transilvaniei.

Principalele rubrici permanente care au susţinut această politică editorială au fost **„Adevăruri fundamentale ale istoriei naţionale"** sub care apăreau studii semnate de generalul Ilie Ceauşescu, **„Fundamente ale doctrinei militare româneşti"** şi **„Atitudini".**

Iată câteva titluri semnificative de „adevăruri fundamentale": *„2500 de ani de luptă pentru păstrarea fiinţei naţionale"* (nr. special/1986); *„2000 de ani de luptă pentru apărarea gliei străbune"* (1/1985); *„Statul la români. 2000 de ani de existenţă"* (4/1985); *„Suntem aici dintotdeauna. Autohtonia şi statornicia poporului român în spaţiul carpato-danubiano-pontic"* (2/1988); *„De-a lungul a peste 2500 de ani, poporul român nebiruit în vatra străbună"* (1/1989); *„Eliberarea teritoriilor de străveche şi permanentă vieţuire românească aflate sub ocupaţia monarhiei austro-ungare, obiectiv principal al participării României la primul război mondial"* (nr. special/1987); *„Victoriile de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, parte integrantă a luptelor purtate de poporul român, timp de peste 2000 de ani, confirmare a legităţii potrivit căreia un popor care luptă pentru libertate şi independenţă nu poate fi înfrânt"* (3/1987); *„Unitatea, trăsătură definitorie a evoluţiei istorice a poporului român"* (4/1986); *„Eliberarea părţii de nord-vest a României de sub ocupaţia horthystă, necesitate obiectivă a dezvoltării istorice a poporului român în vatra sa dintotdeauna"* (4/1989); *„Izvoarele istorice atestă că teritoriul şi locuitorii Transilvaniei au constituit*

şi constituie parte organică a poporului român, deci nu pot fi obiectul niciunei tranzacţii cămătăreşti, niciunei polemici, nici chiar a discuţiei"(4/1987).

Rubrica **„Fundamente ale doctrinei militare româneşti"** era acoperită cu articole ca: *„Mircea cel Mare şi «oastea cea mare». Elemente de strategie şi tactică în lupta întregului popor"* (colonel dr. Gheorghe Tudor, 3/1986); *„Apărarea patriei cu participarea întregului popor, obiectiv esenţial al politicii militare naţionale în perioada interbelică"* (colonel dr. Gheorghe Tudor, 2/1989); *„Caracterul novator şi original al orientărilor şi principiilor doctrinare formulate în opera politico-militară a tovarăşului Nicolae Ceauşescu privind direcţiile dezvoltării gândirii şi artei militare româneşti contemporane"*(general-maior Ştefan Guşă, 1/1988).

Sub genericul **„Atitudini"**, devenit apoi, **„Atitudini. Clarificări"** au apărut studii ca: *„Revizionism! Dar adevărul istoric nu poate fi revizuit!"* (dr. Florin Constantiniu, 2/1987); *„O necesitate stringentă: fiecare om, cunoscător profund şi apărător ferm al istoriei naţionale"*(maior dr. Mihail E. Ionescu, 4/1987); *„Încercări zadarnice de falsificare a istoriei româneşti"*(dr. Florin Constantiniu, 4/1987); *„O practică nocivă a istoriografiei revizioniste"*(dr. Ladislau Gyemant, 4/1987); *„Istorie şi politică, adevăr şi fals pe marginea unor lucrări privind istoria Transilvaniei"*(dr. Florin Constantiniu, 2/1988); *„Vidul de populaţie românească în aria vechii Dacii – o teorie falsă, tendenţioasă"*(dr. Florin Constantiniu (3/1988); *„Teritoriul României socialiste este inalienabil!"*(prof. Mircea Nicolaescu, 3/1989); *„Încercări zadarnice de manipulare a opiniei publice"* (Lucreţia Văcar, 3/1989); *„Argumente contemporane pentru Historia magistra vitae"* (acad. Ştefan Pascu); *„Pactul Molotov-Ribbentrop şi consecinţele sale militare"* (conf. univ. Mircea Muşat).

Cu toate acestea, şi exceptând materialele omagiale ocazionale caracteristice epocii, în paginile revistei au intrat şi studii pertinente, de remarcabilă valoare ştiinţifică, studii care, debarasate uşor de lestul ideologic adăugat din motivele arătate, îşi păstrează perenitatea. Ele au acoperit rubrici şi generice cum ar fi: **„România în contextul internaţional din timpul celei de-a doua conflagraţii mondiale"**, **„Spre marea victorie"**, **„Memoria documentelor"**, **„Mari bătălii din istoria românească şi universală"**, **„Mari comandanţi"**, **„Tradiţii"**, **„Incredibil, dar adevărat"**, **„Spionaj militar"** ş.a., după cum au fost publicate studii de sine stătătoare, care prin natura problematicii abordate, erau ferite de contaminare ideologică. Aşa se face că publicaţia s-a bucurat de colaborarea unor personalităţi remarcabile ale istoriografiei româneşti din centrele universitare şi institutele de cercetare de profil din Bucureşti, Iaşi, Cluj-Napoca ş.a. (acad. Ştefan Pascu, acad. Alexandru Rosetti, prof. univ. dr. Virgil Cândea, prof. univ. dr. Dumitru Berciu, prof. univ. dr. Ştefan Ştefănescu, prof. univ. dr. Gheorghe Platon, prof. univ. dr Camil Mureşan, prof. univ. Ştefan Lache, conf. univ. dr. Ioan Scurtu, dr. Paul Cernovodeanu, dr. Mihai Maxim, dr. Florin Constantiniu, conf. univ. dr. Vasile Cristian, dr. Constantin Preda, dr. Ion Horaţiu Crişan, dr. Şerban Rădulescu-Zoner, dr. Gheorghe Buzatu, dr. Valeriu Florin Dobrinescu, conf. univ. dr. Pompiliu Teodor, conf. univ. dr. Liviu Maior, Ştefan Gorovei ş.a.).

Revista a oferit, totodată, posibilitatea valorificării publicistice a rezultatelor activităţii ştiinţifice a cercetătorilor din Centrul de Studii şi Cercetări de Istorie şi Teorie Militară (colonel dr. Gh. Romanescu, colonel Constantin Căzănişteanu, maior dr. Mihail E. Ionescu, maior dr. Ioan Talpeş, maior Costică Prodan, maior Grigore Alexandrescu, căpitan Alesandru Duţu, căpitan dr. Ştefan Pâslaru, dr. Dorina N. Rusu, Maria Georgescu, Sergiu Iosipescu, locotenent-major Vladimir Zodian, Dumitru Preda, Mihai Retegan, căpitan Mircea Dogaru ş.a.), a cadrelor didactice din Academia Militară (colonel dr. Vasile Mocanu, colonel dr. Nicolae Ciobanu, colonel dr. Costică Popa, colonel Vasile Pricop, căpitan de rangul II Jipa Rotaru, locotenent-colonel Aurel Pentelescu, maior Teofil Oroian, căpitan Petre Otu, căpitan Ilie Schipor ş.a.), a specialiştilor de la Arhivele Militare (căpitan Eftimie Ardeleanu, locotenent-major Marius Giurgiu, Adrian Pandea).

Aici au fost inserate şi amintiri ale veteranilor de război, precum şi materiale semnate de membri ai filialelor Comisiei Române de Istorie Militară din ţară.

Răsfoind paginile revistei „Lupta Întregului Popor", la rubricile **„Din activitatea Comisiei**

Române de Istorie Militară" şi **„Istorici în dialog"** vom afla o serie de informaţii demne de a fi socotite incredibile, dar adevărate. În pofida aparenţei închiderii în carapace, constatăm, aşa cum remarcă şi Florin Constantiniu, un paradox al istoriografiei româneşti: deschiderea către istoriografia occidentală. Desigur că în acest paradox se înscrie şi istoriografia militară. El s-a manifestat în dublu sens, atât prin invitarea în ţara noastră a unor istorici din Occident (Stephan Fischer-Galaţi, Iosif Constantin Drăgan, Radu Florescu, Dennis Deletant ş.a.) la manifestări ştiinţifice organizate de Comisia Română de Istorie Militară, cât şi prin participarea unor istorici militari români, triaţi cu atenţie, la reuniuni desfăşurate în străinătate, unde au susţinut comunicări, au studiat în arhive şi chiar au conferenţiat la universităţi prestigioase.

Astfel, în perioada 6-7 iunie 1985, au avut loc conferinţele anuale ale programului „Societatea în schimbare", organizate de Colegiul Brooklin din New York, în colaborare cu comisiile naţionale de istorie militară din Grecia, Austria şi Ungaria. Istoricii militari români au participat şi au susţinut comunicări după cum urmează: colonel dr. Gheorghe Tudor – „Politica navală română până în 1913" (Atena), maior dr. Mihail E. Ionescu – „Comerţul maritim român până în 1913" (Atena), general Ilie Ceauşescu – „Învăţământul militar în România. 1740-1920" (Viena). Cu unele excepţii şi mai ales în cazul unor persoane cu funcţii de răspundere, comunicările erau rodul muncii, însuşite, ale unor autentici specialişti.

La cea de-a X-a Conferinţă Internaţională de Istorie Militară, desfăşurată, în zilele de 19-24 august 1985, la Stuttgart (R. F. Germania) au fost prezenţi colonel dr. Al. Gh. Savu, maior dr. Mihail E. Ionescu şi maior dr. Ioan Talpeş, care au prezentat comunicarea „Relaţiile comandamentului român cu comandamentele aliate în timpul Primului Război Mondial". Cu acel prilej, a fost desemnat, prin alegeri, Biroul de conducere a Comisiei Internaţionale de Istorie Militară (CIIM), maiorul dr. Mihail E. Ionescu fiind ales vicepreşedinte al CIIM.

În perioada 22 decembrie 1985-5 februarie 1986, o delegaţie de istorici, membri ai CRIM, alcătuită din dr. Gheorghe Buzatu, dr. Alexandru Duţu, dr. Mihail E. Ionescu, dr. Ion Pătroiu şi dr. Pompiliu Teodor efectuează o vizită de documentare în SUA, unde susţin conferinţe de istorie românească la diferite universităţi şi instituţii de cercetare americane.

În perioada 17 decembrie 1986-29 ianuarie 1987, istoricii români Mircea Muşat, Pompiliu Teodor, Gheorghe Buzatu, Ion Pătroiu, maior Mihail E. Ionescu, Valeriu Florin Dobrinescu, Florin Constantiniu, Alexandru Duţu, Grigore Ploieşteanu şi Rodica Scafeş participă la Congresul anual al istoricilor americani, organizat la Chicago (SUA), studiază în arhive şi biblioteci americane, se întâlnesc cu oameni de ştiinţă, susţin conferinţe şi vizitează Pentagonul!

În zilele de 16-31 august 1987, generalul Ilie Ceauşescu şi maiorul dr. Mihail E. Ionescu participă la colocviile Comisiei Internaţionale de Istorie Militară, desfăşurate la Atena (Grecia), unde susţin comunicările „Secolul revoluţiilor pentru emancipare naţională şi socială în istoria modernă a României" şi, respectiv, „Importanţa şi rolul flotei militare în opinia factorilor de decizie din România (1859-1916)".

Al 102-lea Congres al Istoricilor Americani, desfăşurat, la Washington (SUA), în perioada 27-30 decembrie 1987, reuneşte peste 4 000 de participanţi. Din România sunt prezenţi dr. Gheorghe Buzatu, dr. Valeriu Florin Dobrinescu, maior dr. Mihail E. Ionescu şi dr. Ion Pătroiu care susţin comunicări.

La al XIII-lea Colocviu Internaţional de Istorie Militară desfăşurat la Helsinki (Finlanda), în perioada 30 mai-5 iunie 1988 sunt prezenţi şi susţin comunicări generalul Ilie Ceauşescu şi maiorul dr. Mihail E. Ionescu („Rolul datelor informative din 1943-1944 asupra deciziei intrării României în războiul împotriva Germaniei" şi, respectiv, „Armata regulată sau «naţiunea armată». Cazul unităţilor de voluntari români. 1768-1821") .

Maiorul dr. Mihail E. Ionescu, dr. Florin Constantiniu şi căpitan Ilie Schipor participă, apoi, la Colocviul româno-italian de istorie comparată organizat la Milano (Italia) şi prezintă comunicările: „Contribuţia României la înfrângerea Germaniei naziste", „România între Marile Puteri în 1944" şi „România la Conferinţa de Pace de la Paris".

În perioada 30 august-4 septembrie 1989, are loc, la Sofia (Bulgaria), al V-lea Congres Interna-

țional de Studii Sud-Est Europene. Din partea CRIM participă cc.șt. Dumitru Preda cu comunicarea „Conştiință națională şi stat în sud-estul Europei, în secolul al XIX-lea. Rolul factorului militar. Cazul românesc".

Cc. şt. Mihail Zahariade participă la al XV-lea Congres Internațional de Studii asupra frontierelor romane, organizat la Londra (Marea Britanie), în perioada 2-10 septembrie 1989, unde prezintă rezultatele cercetărilor arheologice de la cetatea Independența.

Revista „Lupta Întregului Popor" inserează, de asemenea, interviurile acordate de istorici din străinătate cu ocazia vizitelor efectuate în România: profesorul Hisao Yawashima (Japonia) de la Colegiul Național de Apărare din Tokio (4/1985); prof. Roger Gheysens (Belgia), redactor-şef al revistei de istorie militară „MEMO" (3/1986, 4/1989); prof. Luc de Vos (Belgia), titularul catedrei de istorie de la Şcoala Militară Regală din Bruxelles (2/1989).

* * *

Pe fondul desfăşurării evenimentelor din Decembrie 1989, în baza ordinelor ministrului Apărării Naționale nr. M 4567/28.12.1989 şi MI/03.01.1990, a început seria nouă a publicației, sub titulatura „Revista de Istorie Militară" (RIM), cu o periodicitate de şase numere pe an. Redacția, cu un stat de organizare format din 10 funcții, constituia o entitate de sine stătătoare, subordonată ministrului Apărării Naționale. Primul număr consacrat reflectării la cald a evenimentelor ce se succedau atunci a fost realizat de căpitan de rangul II Ilie Manole, locotenent-colonel Gheorghe Vartic, locotenent-major Laurențiu Sfinteş, prof. Mircea Soreanu, Lucian Teodorescu (tehnoredactor) şi Gheorghe Chiru (fotoreporter), cu sprijinul colaboratorilor colonel dr. Al. Gh. Savu, dr. Mihai Maxim, dr. Constantin Rezachevici, dr Viorica Moisuc, prof. Paul Răzvan şi maior Daniel Ghioca. Noua serie a revistei îşi îndemna cititorii şi colaboratorii: „Să scriem şi să citim cu luciditate, calm şi discernământ, cu profesionalism şi fără patimă, fără răzbunare, inerție, abuz ori bariere şi obstrucții, fără teama de Adevăr, chiar dacă acesta ar fi incomod unora... Să avem curajul unor investigații şi abordări originale, inclusiv pentru reabilitarea unor momente şi oameni de seamă din istoria militară națională şi universală...".

În cursul anului 1990, redacția şi-a stabilizat efectivul la un colectiv format din opt oameni (căpitan comandor Ilie Manole – redactor-şef (până la 5-6/1997), locotenent-colonel Gheorghe Vartic – secretar de redacție (până la 5-6/1997), căpitan Mihai Macuc (până la 5-6/1997), locotenent-major Laurențiu Sfinteş (până la 5/1991) şi Mircea Soreanu (până la 3-4/2008) – redactori, Gheorghe Chiru – fotoreporter (până la 3/1993), Georgeta Ene – dactilografă (până la 3/1998) şi Rodica Soreanu, înlocuită din 1994 de Livia Manole – corector). Rămâneau neîncadrate o funcție de redactor şi cea de tehnoredactor.

Din 1997, redacția RIM a fost integrată în structura organizatorică a Institutului pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară, iar începând cu nr. 1/1998, conducerea ei a fost asigurată de către comandor Gheorghe Vartic (redactor-şef până la 9 decembrie 2009) şi de maior Mihai Macuc (secretar de redacție până la nr.5/1999).

În cei 20 de ani care au trecut, au mai făcut sau încă mai fac parte din redacția RIM căpitan Iulian Gârbu (2/1998-6/1998), Mariana Băhnăreanu – dactilografă şi apoi referent (de la nr. 1/1999), maior Teodor Prelipcean – redactor (2/1999-5/1999) şi apoi secretar de redacție (2/1999–3-4/2001), căpitan Petre Opriş – redactor (6/1999–3/2002),

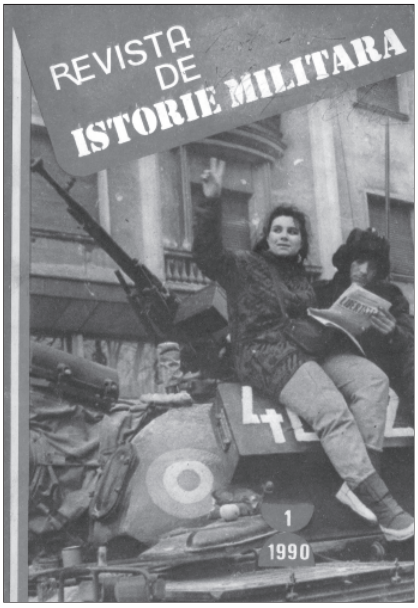

Oana Vasile – redactor (4-5/2003–1-2/2006) şi regretata noastră colegă, Mona Elena Siminiuc (1-2/2007–5-6/2008).

Fluctuaţiile de personal şi reducerea drastică a organigramei au făcut ca, la sfârşitul anului 2009, redacţia RIM să fie constituită din comandor (r) Gheorghe Vartic – redactor-şef, Livia Manole – corector şi Mariana Băhnăreanu – referent, revistei încredinţându-i-se şi editarea publicaţiei „Monitor Strategic"! În pofida acestor greutăţi, revista a apărut cu regularitate chiar dacă, din considerente economico-financiare, am fost nevoiţi, uneori, să recurgem la comasarea a două numere într-o singură ediţie tipărită, reuşind să ajungem la sfârşitul anului trecut la nr. 3-4 (113-114), în condiţiile în care am editat şi şapte numere speciale în limbi străine: o ediţie specială în limba engleză (1990); un număr special, în engleză, dedicat aniversării a 500 de ani de la descoperirea Americii (1992), un număr special cu titlul „War, Military and Media from Gutenberg to today", lansat la Congresul Internaţional de Istorie de la Bucureşti, în 2003; două numere speciale româno-elene – „Românii, grecii şi «Chestiunea Orientală»"/"The Eastern Question, the Greeks and Romanians" (2000) şi „România, Grecia şi Marea Neagră"/"Black Sea, Romania and Greece" (2008); un număr special româno-francez cu tema „Relaţiile militare româno-franceze de-a lungul secolelor" şi un număr special franco-român al „Revue historique des armées", lansate „în oglindă", la Bucureşti şi Paris, în 2006; un număr special româno-franco-german consacrat împlinirii a 90 de ani de la încheierea Primului Război Mondial (2008).

În perioada 2007-2008, „Revista de Istorie Militară" a fost inclusă în baza de date a CNCSIS fiind evaluată la categoria B+.

„Revista de Istorie Militară" se difuza în armată, sub formă de gratuităţi, în baza unei Dispoziţiuni aprobate de ministrul Apărării Naţionale, care reglementa difuzarea tuturor publicaţiilor editate de MApN, dar şi sub formă de abonamente sau vânzare cu bucata, în armată şi în afara acesteia.

Orientarea tematică a „Revistei de Istorie Militară" s-a înscris în evoluţia spectaculoasă a istoriografiei militare româneşti din ultimii 20 de ani, descătuşată de constrângerile factorului politic. Căderea Cortinei de Fier, despovărarea de ideologia comunistă şi dobândirea unei reale libertăţi de exprimare, după Revoluţia din Decembrie 1989, au creat un larg câmp de afirmare cercetării istorice, dar au constituit, în acelaşi timp, şi adevărate provocări asupra evoluţiei istoriografiei naţionale. Breasla istoricilor, în general, şi a celor militari în special, devenite beneficiare a libertăţii de exprimare, de care fuseseră lipsite mai bine de jumătate de veac, au declanşat o adevărată campanie de introducere în circuitul publicistic a unor subiecte foste *tabu* până atunci.

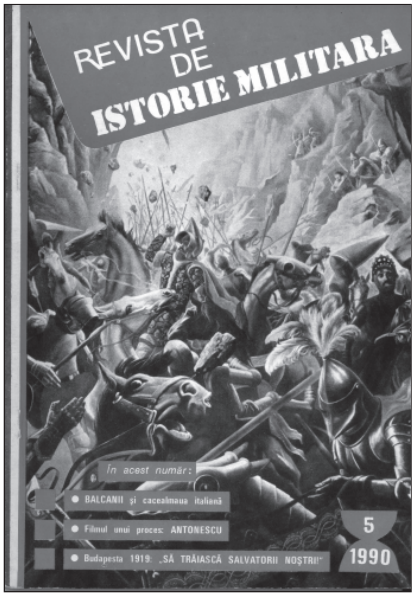

„Istoricii au mari datorii faţă de naţiune" – scria Viorica Moisuc în primul număr al noii serii a RIM – , mai ales faţă de tânăra generaţie care trebuie să cunoască istoria aşa cum a fost ea". Analizând momentele de involuţie a cercetării de istorie şi teorie militară, sub presiunea totalitarismului din anii '80, Sergiu Iosipescu considera că „o severă introspecţie ni se impune tuturor", pentru că, aidoma cronicarului, „măcar în faţa conştiinţei noastre trebuie să dăm seama de câte le-am scris". Dr. Florin Constantiniu se socotea eliberat de teza apriorică impusă de vechiul regim potrivit căreia deţinerea puterii conferă automat şi forţa de a schimba istoria şi pleda pentru „reconciliere naţională, efort solidar şi perfectă înfrăţire". Dr. Gheorghe Buzatu şi dr. Valeriu Florin Dobrinescu

se pronunțau pentru valorificarea publicistică a documentelor de arhivă din țară, mai ales a celor care au fost „închise" în perioada ultimilor ani, precum şi a celor din străinătate. Alți istorici avertizau că şi în condițiile unui sistem politic pluripartid, istoriografia nu e scutită de derapaje. Astfel, colonelul dr. Nicolae Ciobanu atenționa că cercetarea istorică trebuie să se bazeze pe probitate ştiințifică şi profesională, ferită de patimi politice, să nu se orienteze în direcția din care „suflă mai puternic vântul, într-un moment sau altul". Locotenent-colonelul Aurel Pentelescu îşi exprima, cu îndreptățire, îngrijorarea că în învățământul superior militar românesc scade interesul pentru predarea-învățarea istoriei naționale. „Pentru ca istoria să-şi recucerească statutul de ştiință – afirma dr. Ioan Saizu – este necesar ca, mai întâi de toate să fie scoasă definitiv de sub influența nefastă a factorului politic", pentru a nu mai fi „un instrument opresiv sau apologetic la dispoziția unuia sau altuia dintre partide". Adrian Pandea, viitorul director al Editurii Militare, îşi exprima temerea asupra primejdiei apariției unor alte indicații cu caracter sacrosant, generate de amestecul deliberat al unei ideologii în perimetrul ştiinței istorice. El scria că „atunci când, direct sau indirect, ți se pune în vedere că pentru a scrie despre anumite perioade din istorie e «preferabil» să mai aştepți, că adevărul istoric, în unele cazuri, poate fi supărător pentru nu ştiu cine, ba chiar că istoria este, în general, dăunătoare pentru conştiința comună, îți pui o întrebare de bun simț: unde o să ajungem? La o nouă istorie aşa-zis «oficială» care să reprezinte nişte interese de grup?".

Erau gânduri, la început de drum, care aveau să jaloneze politica editorială a redacției „Revistei de Istorie Militară", în primii ani ai deceniului '90, în climatul tumultuos al frământărilor postrevoluționare, al bulversării valorilor, al dezlănțuirii patimilor politice, al neîncrederii şi suspiciunilor.

Am considerat atunci, ca şi acum, de altfel, că ținta noastră este servirea interesului național. RIM a încercat să mențină echilibrul în abordarea problematicii istoriei militare, menținându-se, totodată, ancorată în realitățile economice, politice şi sociale româneşti, neezitând să-şi exprime poziția față de acestea. Începând cu nr. 1 (7)/1991 şi până la nr. 5-6 (45-46)/1997, redactorul-şef, comandor ul Ilie Manole, a susținut un editorial publicat pe coperțile interioare ale revistei, în care sunt menționate, printre altele, principalele repere istorice care au marcat devenirea României şi a armatei sale în perioada respectivă. Iată câteva dintre ele, reflectând preocuparea acută pentru istoria recentă:

• *ROST ŞI ZARVĂ. De mii de ani dăinuim aici, în rostul nostru, pavăză vetrei şi vieții proprii, dar şi semințiilor care de la noi până la Atlantic şi-au putut rândui traiul fără frică de întâmplări nefericite dinspre partea noastră. De mii de ani, alții – puşi pe hartă, ceartă şi zarvă – au viclenit şi uneltit, au râvnit la bunurile noastre, au ridicat armele contra noastră şi-au lovit, înhățând ce-au putut din averea etniei... Şi acum, pe pământul nostru, urmaşii celor primiți de noi odinioară, chiar încearcă înjghebarea „Țării secuieşti" sau măcar „autonomia"acelor părți unde românii care rezistaseră maghiarizării şi oprimării au fost batjocoriți şi siliți în 1989-1991 să-şi părăsească rosturile lor, schimbându-se astfel artificial ponderea elementului autohton de acolo...Cum să nu ne dăm seama că s-a vrut, obstinent, imediat după decembrie 1989 semănarea în solul nostru a bobului discordiei!... Oare este greu să vedem că atâta crâcnire şi vrăjmăşie față de tripticul* națiune – națiune – național *nu sunt semne de alergie, ci dovezi de strategie antiromânească şi antinațională? Oare nu tot antiromânism viclean s-a chemat îndărătnicia arătată atunci când a trebuit să scriem clar în legea-legilor de la noi, deci în Constituție, că statul nostru este național şi unitar?...* [5(11)/1991]

• *ALEGERILE din septembrie-octombrie 1992 au dat României un nou Parlament şi au reconfirmat acelaşi lider la instituția prezidențială. Cronica tranziției va reține, desigur, şi structura opțiunilor electoratului, pe primele locuri aflându-se FDSN; CDR; FSN; PUNR; UDMR; PRM; PSM şi PDAR. Rămâne de găsit liantul care să facă viabile deciziile în noul eşichier politic românesc.* [5(16)/1992]

• *MINIŞTRII APĂRĂRII LA BRUXELLES. Pentru o sinteză a programelor desfăşurate şi o concertare a eforturilor inedite şi de viitor nu prea îndepărtat, la 29 martie, s-au întâlnit, sub egida NATO, factorii de decizie aflați în fruntea subsistemelor militare din 27 de state. S-a remarcat faptul*

că România a avut cele mai multe acțiuni în cadrul NATO, urmând ca din 1994 să participe la structurile Alianței, inclusiv cu forțe de menținere a păcii... Despre situația din fosta Iugoslavie s-a relevat că singura cale de soluționare a conflictului o reprezintă nu escaladarea sau intensificarea războiului, ci mijloacele politice. Ar fi un mare pericol – aprecia domnul general-locotenent Niculae Spiroiu – ca acolo să se intervină cu forțe militare. [2(19)/1993]

• NOI SUNTEM ÎN EUROPA. Comisia Politică a Adunării Parlamentare a fost de acord, la început de iulie, ca România să fie primită în Consiliul Europei. Decisivă se va dovedi, în acest sens, reuniunea din toamnă a Adunării. [3(20)/1993]

• NOUL MINISTRU al apărării naționale, începând cu 6 martie 1994: domnul GHEORGHE TINCA. Domnia sa, diplomat de carieră, este în ultimele cinci decenii primul ministru civil într-un domeniu care până acum era rezervat militarilor. Sintagma „societate şi armată" are, astfel, şi pentru România, încă un argument – fie acesta benefic pentru revigorarea Armatei şi pentru racordarea acesteia la realitățile structurilor militare europene, întru binele statului român în ansamblul geopolitic de astăzi. [1-2(23-24)/1994]

• ÎN ROMÂNIA ANULUI 1996, ALEGERILE locale din iunie, apoi cele parlamentare şi prezidențiale din noiembrie, constatăm că au schimbat radical structura puterii, aducând în prim planul scenei politice noi partide şi alianțe; stânga a intrat în eclipsă, centrul-stânga şi centrul îşi continuă pendularea, centrul-dreapta s-a impus. Noile entități politice care conduc localitățile, Parlamentul, Guvernul şi Președinția aparțin de PNȚCD, PD, PNL, PSDR, UDMR, PUNR, PRM etc. Pentru alegerile prezidențiale, Curtea Constituțională a României, în ziua de 21.XI.96, a validat 12 972 485 voturi exprimate, din care 7 057 906 au revenit candidatului propus electoratului de către Convenția Democrată din România, Emil Constantinescu, iar 5 914 579 voturi au fost valabile pentru candidatul PDSR, Ion Iliescu. Fiindcă timpul clipurilor şi promisiunilor electorale a trecut, au început acum efortul, fapta, întrucât starea României, la momentul preluării puterii, este grea.... [6(40)/1996)]

• MADRID, iulie 1997. După aproape o jumătate de secol de când în Europa stabilitatea şi liniştea există sub scutul NATO, cu structură şi pondere în structura securității colective menținute din 4 aprilie 1949, lumea a trăit momentul primei deschideri, spre Est, a Alianței. Alături de cele 14 țări europene – Belgia, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Islanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Portugalia, Spania, Turcia şi Marea Britanie – precum şi de SUA şi Canada, au fost invitate spre integrare în sistemul de autoapărare individuală şi colectivă, încă trei state europene: Polonia, Ungaria şi Republica Cehă. Cine a urmărit ofensiva diplomatică a României – pentru ca Occidentul să repare o nedreptate care şi ea a împlinit o jumătate de secol de când estul european a rămas la discreția imperiului condus de Moscova – înțelege că tot ce a depins de cabinetul de la Bucureşti a fost făcut. Şi nicicând altădată în istoria noastră, de regulă urgisită, atât de puțini nu au reuşit într-un timp atât de scurt să fie ascultați de atât de mulți. Dar, cum constata şi Brătianu, în 1878, la Berlin, „România a fost ascultată, dar nu auzită". Căci pe scena lumii ceea ce dictează deciziile are un nume simplu, trisilabic: in-te-res! *Când interesul marilor puteri va cere prezența României îm Alianța euroatlantică, atunci vom fi şi noi acolo. Adică, în 1999, când țara noastră şi Slovenia sunt nominalizate să înceapă negocierile aderării.* [3(43)/1997]

PREŞEDINTELE SUA, William Clinton, a vizitat România în ziua de 11 iulie a.c. Întregul program al vizitei a stat sub semnul deschiderii şi înțelegerii reciproce: întâmpinarea la Aeroportul Internațional Otopeni, primirea la Palatul Cotroceni, întâlnirea cu presa, dialogul cu lideri politici ai puterii şi ai opoziției, cu personalități din domeniile ştiinței şi culturii, recepția oferită de Preşedintele României şi mitingul din Piața Universității – toate s-au constituit în momente de referință din cronica americano-română. Fie ca parteneriatul multilateral SUA-România să funcționeze cel puțin la nivelul înțelegerii din timpul vizitei domnului Clinton la Bucureşti. [3(43)/1997]

• ÎN AUGUST, RECTIFICAREA DE BUGET înseamnă pentru MApN 750,2 miliarde lei, adică 11,8 % reduceri resurse financiare. Enorm! Prima întrebare care ți se infiripă este: vrea cineva să blocheze reforma subsistemului militar?...Căci Apărarea înseamnă prezent şi viitor, dăinuire, demnitate, suveranitate. [4(44)/1997]

„Revista de Istorie Militară" are meritul de a fi adunat şi menținut în jurul ei un nucleu de colaboratori din armată şi din mediile universitare civile cu scopul de a reda circuitului publicistic studii ştiințifice menite să prezinte marile evenimente militare marcante pentru istoria neamului românesc, să evoce tradițiile armatei naționale. Noile generice ale publicației – **„Vetre româneşti"**, **„Restituiri"**, **„Istoria, aşa cum a fost", „Dezvăluiri", „File de arhivă", „Armata şi Biserica", „Din amintirile veteranilor"** – au fost susținute cu articole valoroase care au relevat adevărul despre pierderea teritoriilor româneşti (Basarabia, Bucovina de Nord şi Ținutul Herța), ca urmare a ultimatumurilor sovietice din vara anului 1940; au analizat acțiunile armatei române în timpul campaniei din anii 1941-1944 desfăşurate până la Nistru, dar şi dincolo până la Cotul Donului şi în Caucaz; au evocat figurile unor iluştri comandanți, diplomați şi personalități militare; au analizat regimul de ocupație militară impus de Armata Roşie în România după 23 august 1944 şi, mai ales, consecințele nefaste ale comunizării țării care au dus la destructurarea organismului militar românesc; au evocat martiriul unor comandanți români în închisorile comuniste (generalii Nicolae Macici, Nicolae Dăscălescu, Constantin Constantinescu-Claps, Gheorghe Jienescu, contraamiralul Horia Macellariu ş.a.); au prezentat amintiri ale veteranilor sau prizonierilor de război; au reliefat tradiționalele legături dintre Armată şi Biserică.

Vechilor colaboratori de prestigiu li s-au adăugat academicieni, diplomați, istorici, politologi, cadre didactice, ofițeri, veterani de război care au avut contribuții notabile la diversificarea şi aprofundarea abordărilor, la investigarea interdisciplinară a fenomenelor militare şi a interferențelor acestora cu celelalte componente ale societății. În paginile „Revistei de Istorie Militară" au semnat, în anii '90: academicienii Dan Berindei, Vladimir Trebici şi Ştefan Pascu; înalte fețe bisericeşti ca ÎPSS Antonie, mitropolitul Ardealului, ÎPSS Daniel, mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, ÎPSS Bartolomeu, arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului, PSS Gherasim, episcop al Rădăuților; cercetători valoroşi ca dr. Florin Constantiniu, dr. Gheorghe Buzatu, dr. Valeriu Florin Dobrinescu, dr. Ion Agrigoroaie, dr. Ion Calafeteanu, dr. Viorica Moisuc, dar şi cunoscuți istorici militari (colonel dr. Nicolae Ciobanu, colonel dr. Petre Otu, comandor Jipa Rotaru, colonel dr. Alesandru Duțu, comandor dr. Aurel Pentelescu, colonel dr. Costică Prodan, colonel dr. Alexandru Oşca, colonel Vasile Pricop, locotenent-colonel dr. Mircea Dogaru, locotenent-colonel Cezar Ardeleanu, locotenent-colonel Mircea Chiriţoiu, maior Mihai Macuc ş.a.); cercetători ştiințifici ai aspectelor politico-militare (Maria Georgescu, Maria Sinescu, Florica Dobre ş.a.); veterani de război, remarcați prin volume deja publicate (generalii (ret.) Vasile Bărboi şi Gh. I. Ioniță, colonel (ret.) medic Nicolae Micu). În paginile revistei au semnat, de asemenea, şi confrați istorici de dincolo de Prut – dr. Ion Şişcanu, dr. Ion Țurcanu, dr. Vitalie Varatec – dovadă a unicității matricei românismului.

Publicația a fost onorată şi de studii ale unor autori din străinătate din rândul cărora semnalăm: Roger Gheysens (Belgia) – *Anversul din nou liber* (RIM 1,2/1991); Nikolai Ianakiev, Jeko Kiosev (Bulgaria) – *Scurtă privire la zi asupra istoriografiei bulgare* (RIM 3/1999); general Ermei Kanninen (Finlanda) – *Mareşalul Mannerheim, realitate şi legendă*; general Jean Delmas (Franța) – *Tancurile sosesc, dar nu debuşează la atac* (RIM 1,2/1992); locotenent-colonel Klaus Schönherr (Germania) – *Divizia 13 instrucție şi puciul legionar din România* (RIM 5,6/1994); general Dimitris Gedeon (Grecia)

– Războiul peloponesiac şi implicaţiile sale (RIM 5/1999); Ioannis Loukas (Grecia) – *Chestiunea Orientală* (RIM 2,3/2000); colonel Enrico Pino (Italia) – *Istoriografia militară italiană. Realităţi şi perspective* (RIM 4/1999); Boris Slavinski (Federaţia Rusă) – *Războiul din Coreea.1950-1953* (RIM 5/1990); Vladimir Seges (Slovacia) – *Situaţia şi perspectivele istoriei în Slovacia* (RIM 4/1998); Jose Antonio Santos Cachon (Spania) – *America 500. Descoperire şi redescoperire* (RIM 4/1992); Lars Ericson (Suedia) – *România în arhivele militare suedeze* (RIM 3/1993); colonel Cemalettin Taşkiran, maior Kadîr Kasalak (Turcia) – *Realităţile istorice şi relaţiile internaţionale* (RIM 3/1998); David Walker (Marea Britanie) – *Bătălia Balcanilor* (RIM 5/1993, 1,2/1994); James Mac Gregor Burns (Marea Britanie) – *Marea invazie din insula Kyushu n-a mai avut loc* (RIM 1/1996); Robin Higham (Marea Britanie) – *O viziune britanică asupra „Operaţiei Ploieşti"* (RIM 2/1999); locotenent-colonel James Beane (SUA) – *Prizonier de război în România* (RIM 1,2/1995).

O modalitate originală prin care „Revista de Istorie Militară" s-a făcut cunoscută în ţară a constituit-o organizarea unor manifestări ştiinţifice în diferite garnizoane ale ţării, la care au participat prestigioşi istorici militari şi civili din capitală, alături de valoroşi cercetători sau iubitori ai istoriei din localităţile respective, dezbaterile constituind întotdeauna un excelent prilej de schimb de opinii asupra numeroaselor probleme ale istoriografiei militare româneşti, dar şi asupra unor aspecte ale politicii de apărare şi securitate naţională şi internaţională. În perioada cuprinsă între 1992-2000, redacţia RIM a organizat şi finalizat peste 40 de reuniuni ştiinţifice (conferinţe, seminarii, simpozioane, colocvii etc), cu participare naţională şi internaţională, beneficiind şi de sprijinul generos şi util al Fundaţiei „Hanns Seidel". Menţionez câteva din cele mai reprezentative: Simpozionul Internaţional *„Sud-Estul Europei în secolele XIX-XX. Unitate şi diversitate"* (Bucureşti, 1992); seminariile *„Factori de risc în Europa secolului XX"* (Sinaia, 1994); *„Rolul spaţiului pontic şi dunărean în evoluţia politico-militară a Europei secolului XX* (Mangalia, 1995); *Armata şi Biserica, instituţii fundamentale ale unităţii şi continuităţii româneşti"* (Iaşi, 1996; Sibiu, 2000); colocviul româno-german *„Securitatea europeană, astăzi, în viziune română şi germană"* (Bucureşti, 1997); Conferinţa Internaţională *„Interferenţe geopolitică-istorie. Historia quo vadis?"* (Bucureşti, 1998); Simpozionul Internaţional *„Istoriografia militară la sfârşit şi început de mileniu"* (Bucureşti, 1991); sesiunea de comunicări ştiinţifice *„60 de ani de la declanşarea celui de-al Doilea Război Mondial"* (Cluj Napoca, 1999); Conferinţa Internaţională *„De o parte şi de alta a Cortinei de Fier"* (Bucureşti, 2000).

Colectivul redacţional a iniţiat şi a realizat editarea unor lucrări, apărute în „Colecţia RIM", cuprinzând fie comunicările susţinute în cadrul reuniunilor ştiinţifice, fie studii de sine stătătoare sau culegeri de documente: Colectiv, *Societate şi armată în Europa secolului XX* (1995); Dr. Aurel Preda-Mătăsaru, *Forţa cinismului şi cinismul forţei* (1995); Colectiv, *Armata Roşie în România. Culegere de documente* (1996); *Armata şi Biserica*, coordonator comandor Ilie Manole (1996); Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavriil Preda, Ilie Manole (coord.), *Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul"* (1996); *Interferenţe Geopolitică-Istorie. Historia, quo vadis?,* coordonator comandor Gheorghe Vartic (1998).

În perioada 1993-2000, „Revista de Istorie Militară" a acordat peste 220 de premii şi numeroase diplome (hrisoave), în cadrul unor festivităţi anuale devenite tradiţionale, autorilor celor mai valoroase lucrări de istorie militară apărute în ţară, acţiunea contribuind la încurajarea cercetării în acest domeniu. Marele Premiu „Mihai Viteazul", premiile „Oştirea României", „Mareşalii României", „General Radu R. Rosetti", „Alexandru I. Cuza", „Nicolae Bălcescu", „Nicolae Iorga" „Episcop General de Brigadă Partenie Ciopron", „Hronicul Aviaţiei", „Hronicul Marinei" ş.a. au încununat, în fiecare an, efortul istoricilor, cercetătorilor, arhiviştilor, muzeografilor, veteranilor de război, concretizat editorial. Enumerăm doar lucrările distinse cu Marele Premiu „Mihai Viteazul": *Apărarea Naţională şi Parlamentul României,* Editura Militară, 1992 (autori: dr. Marin C. Stănescu – coordonator, colonel (r) Vasile Alexandrescu, Maria Georgescu, Vasile Niculae, maior dr. Ştefan Pâslaru, Dumitru Preda); *Armata română şi Marea Unire*, Editura „Daco-Press", Cluj-Napoca, 1993 (colectiv; îngrijitori de ediţie, dr. Teodor Pavel, dr.

Nicolae Ciobanu); *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedică, 1994 (autori: Dumitru Preda-coordonator, colonel (r) Vasile Alexandrescu, colonel (r) Costică Prodan); *Istoria românilor*, Iaşi, 1996 (autori: Ion Agrigoroaie, Ion Toderaşcu); *România în timpul primului război mondial. Mărturii documentare*, Editura Militară, 1996 (autori: locotenent-colonel Ştefan Pâslaru, Dumitru Preda, Marin Stănescu, Maria Georgescu); *Veteranii pe drumul onoarei şi jertfei. De la Nistru la Marea de Azov. De la Stalingrad la Bătălia Moldovei*, Editura Vasile Cârlova, 1997(coordonatori şi autori: general de corp de armată (r) Vasile Bărboi, general de brigadă (r) Gheorghe Ioniță, colonel dr. Alesandru Duțu); *Armata română în al doilea război mondial. 1941-1945. Dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică, 1999 (autori: Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin); *România în al doilea război mondial.1939-1945*, Editura All, 1999 (autor: Dinu C. Giurescu); *Între Wehrmacht şi Armata Roşie. Relații de comandament româno-germane şi româno-sovietice.1941-1945*, Editura Enciclopedică, 2000 (autor Alesandru Duțu); *1940. Drama României. Rapt şi umilință*, Editura Universal Dalsi, 2000 (autori: Alesandru Duțu, Maria Ignat); *Golgota Estului (iulie 1942-martie 1944)*, Editura Fundației Culturale Române (coordonator – colonel dr. Alesandru Duțu; cuvânt înainte – general de brigadă dr. Mihail E. Ionescu; autori: colonel (r) Ilie Culişniuc-Olaru, colonel dr. Alesandru Duțu, colonel dr. Teofil Oroian, colonel Alexandru Oşca, colonel dr. Petre Otu, comandor (r) dr. Aurel Pentelescu, comandor (r) dr. Jipa Rotaru, colonel dr. Mihai Vasile-Ozunu).

Privind, astăzi, în urmă cu un deceniu, constatăm că istoriografia militară românească a acelor ani s-a dovedit a fi mai conservatoare, mai legată de vechile cutume pozitiviste şi romantic-militante, mai reținută în asumarea în întregime a trecutului cu cele bune, dar şi cu cele rele ale sale, mai rezervată în abordarea unor fapte şi evenimente care ar fi putut pune într-o lumină nefavorabilă trecutul apropiat al armatei noastre.

Unii istorici militari, neobişnuiți cu pluripartidismul şi, mai ales, cu neutralitatea politică a armatei, s-au desprins cu greu de vechile mentalități, rămânând, cu sau fără voia lor, tributari unei abordări partinice, emoționale şi triumfaliste a faptelor unor lideri ai vieții politice şi militare din România anilor 1940-1944. Vechilor mituri create de comunismul național li s-au adăugat altele susținute de texte hagiografice în care critica lipsea aproape cu desăvârşire. Mai mult decât atât, unii cercetători ai fenomenului politico-militar s-au angrenat într-o confruntare de idei şi opinii promovate de mass-media cu non-specialişti, chiar veleitari, pătimaşi, mânați de interese obscure şi dornici de popularitate ieftină.

Trebuie să recunoaştem că nici „Revista de Istorie Militară" nu a fost ferită de aceste fenomene. Din dorința de a oferi cititorilor lucruri la care până atunci nu avuseseră acces, ne-am grăbit să aruncăm în circuitul publicistic fapte şi evenimente, aşa cum credeam noi că au fost, fără abordarea critică corespunzătoare. Am continuat, un timp, să rămânem legați de vechile concepții protocroniste de exacerbare a vechimii milenare (începând cu nr.2/1996 până la 1/1998 se relua rubrica „Peste două milenii de istorie în vatra strămoşească" susținută de academicianul Ştefan Pascu şi apoi de locotenent-colonel dr. Mircea Dogaru), de tendințe naționaliste în abordarea istoriei Transilvaniei şi a altor ținuturi româneşti, şi, mai ales, am devenit prizonierii prezentării apoteotice, departe de analiza critică, a personalității lui Ion Antonescu. După ce coperta numărului 1/1991 reproducea imaginea Mareşalului, în numerele următoare s-a declanşat o adevărată campanie de reabilitare a acestuia, la care şi-au adus contribuția nu numai specialişti ai perioadei, dar şi veterani de război, admiratori ai faptelor militarului Ion Antonescu. E foarte bine că „Revista de Istorie Militară" s-a ocupat de Ion Antonescu, care rămâne un personaj tragic al istoriei noastre naționale, dar felul în care au fost analizate faptele sale vădeşte, din păcate, mult subiectivism, care, pe măsura trecerii timpului şi a aprofundării cercetării documentelor, a avut efecte păguboase față de ceea ce şi-a propus, la început, publicația. Şi aceasta pentru că pretinsa cercetare a epocii şi personalității lui Antonescu a fost contaminată de convingeri politice apriorice, conform cărora mareşalul ar fi fost omul providențial care ar fi putut salva atunci România şi – de ce nu – de un asemenea om ar avea nevoie şi astăzi

țara !? După anul 2000, RIM a renunțat la subiectul Antonescu, fapt care a avut ca rezultat o distanțare de publicație a vechilor colaboratori. Apreciez, acum, că nu a fost cea mai bună soluție. Publicația trebuia să constituie o tribună de dezbateri pro şi contra, la care să participe istorici şi cercetători avizați, specialişti ai perioadei supuse analizei, cunoscători ai fondurilor de documente, situați permanent în zona neutră de unde să observe nepărtinitor derularea faptelor şi evenimentelor, în măsură să discearnă şi să păstreze echilibrul necesar investigației ştiințifice. Cu atât mai mult cu cât socotesc că „Revista de Istorie Militară" era cea mai îndreptățită publicație din România pentru a se ocupa cu toată seriozitatea de „cazul" Antonescu, un militar de carieră eşuat în politică.

Începutul mileniului a însemnat, aşadar, şi o reorientare tematică a „Revistei de Istorie Militară", în deplină concordanță cu obiectivele de cercetare ale Institutului pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară(ISPAIM) în structura căruia fusese integrată din 1997. Publicația a încercat să cuprindă întreaga arie de cercetare a institutului, atât în domeniul apărării şi istoriei militare, cât şi în cel al securității naționale, planul editorial fiind avizat de Consiliul ştiințific al ISPAIM. Din 2005, conducerea RIM este asigurată de un colegiu de redacție constituit din personalități importante ale istoriografiei, reprezentând instituții prestigioase de cercetare sau de învățământ din țară şi din străinătate.

Revista şi-a propus să valorifice rezultatele cercetării din domeniile: istorie militară națională şi internațională; relații politico-militare internaționale; evoluția structurilor militare, a armamentului şi tehnicii de luptă de-a lungul timpului; cauzele, desfăşurarea şi consecințele marilor conflagrații mondiale, a bătăliilor la care a luat parte Armata României şi identificarea învățămintelor ce rezultă din acestea; rolul benefic sau malefic al unor mari personalități militare; istoria Războiului Rece etc.

Au început să fie abordate cu prioritate probleme ale istoriei recente, ale istoriei care se scria sub ochii noştri, ale configurării noii arhitecturi de securitate în care România păşea decisiv pe drumul integrării europene şi euroatlantice. Primul număr al RIM pe anul 2001 se deschidea cu rubrica **„România la începutul mileniului III"** în care se prezentau principalele repere ale primei etape a acțiunii de restructurare şi modernizare a Armatei României pentru îndeplinirea condițiilor de aderare la Alianța Euro-Atlantică. Din 2002, rubrica devine **„Millenium, o nouă eră în relațiile internaționale"**, pentru că, din păcate, se pare că evenimentele tragice care s-au abătut asupra SUA, la 11 septembrie 2001, marchează începutul real al mileniului III. Prin consecințele sale, „11 septembrie 2001 a adus modificări de anvergură la nivel geopolitic, politic şi militar" – scrie directorul ISPAIM, generalul de brigadă dr. Mihail E. Ionescu, în studiul „Început de secol" (RIM 1/2002). Şi mai departe, autorul conchide că „ne aflăm acum într-o fază de identificare atât a răspunsurilor potrivite la noile amenințări ale terorismului internațional, cât şi de construcție a unei noi ordini mondiale, în care securitatea şi stabilitatea să fie asigurate o perioadă cât mai îndelungată". Sub acelaşi generic, revista publică două din comunicările prezentate la Seminarul româno-german cu tema „Securitatea europeană şi combaterea terorismului", organizat de institut împreună cu Fundația „Hanns Seidel", la Sinaia, în zilele de 19-20 noiembrie 2001 (viziunea românească referitoare la această problematică, prezentată de Răzvan Ionescu, preşedintele Comisiei pentru Apărare, Ordine Publică şi Siguranță Națională din Camera Deputaților, şi viziunea germană susținută de dr. Klaus Rose, membru al Bundestag-ului).

Rubrica **„Millenium, o nouă eră în relațiile internaționale"** a constituit, în anii următori, o oportunitate editorială, oferită de RIM atât specialiştilor consacrați, cât şi tinerilor cu perspective reale de afirmare, care au semnat articole ca: „11 septembrie 2001 – o provocare în planul securității globale" (Claudiu Degeratu); „Consecințe ale atentatelor de la 11 septembrie asupra evoluției Alianței Nord-Atlantice" (Carmen Rîjnoveanu); Uniunea Europeană – amenințări şi riscuri convenționale" (Şerban Filip Cioculescu); „România şi dezbaterea asupra viitorului Uniunii Europene" (locotenent Daniel Călin); „Implicațiile PESA asupra membrilor europeni ai NATO din afara UE" (Lucia Vreja); „UE şi procesul de pace din Orientul Mijlociu" (Dragoş Ilinca); Perspective ale politicii UE în Balcani" (Teodora Moşoiu); „Partici-

parea Armatei României la misiuni internaţionale" (maior Laurenţiu-Cristian Dumitru). Momentele decisive ale parcursului României spre NATO au fost marcate la timpul potrivit: 21 septembrie 2009, summitul de la Praga invită România să se alăture Alianţei, „moment de cotitură în evoluţia istorică naţională" (RIM 5-6/2002); 2 aprilie 2004, România devine membră cu drepturi depline a NATO, eveniment pe care cărţile de istorie îl vor consemna ca „făptuire de consens naţional" (RIM 1-2/2004).

Participarea ISPAIM la Programul internaţional de studiere a Războiului Rece, parte a Proiectului de Istorie Paralelă a NATO şi a Tratatului de la Varşovia, realizat în cooperare cu Arhivele Securităţii Naţionale de la Universitatea „George C. Washington" şi Centrul Internaţional „Woodrow Wilson" din capitala SUA, s-a materializat în cadrul rubricii permanente **„Istoria Războiului Rece".** După dezbaterea metodologiei de cercetare a perioadei „Războiului Rece" în seminarul organizat în zilele de 15-16 aprilie 2001, RIM a publicat intervenţiile cercetătorilor Mihail E. Ionescu, Marius Oprea şi Adrian Pop. Ediţiile care au urmat au abordat aspecte privind originile „Războiului Rece", locul şi rolul României în cadrul Tratatului de la Varşovia, retragerea trupelor sovietice din România, relaţii militare româno-bulgaro-sovietice, poziţia României faţă de conflictul sino-sovietic, Bucureştii şi invazia Cehoslovaciei, atitudinea României faţă de crizele poloneze din 1981-1982 şi 1989, raporturile României cu Consiliul de Ajutor Economic Reciproc etc. Studiile care susţin această rubrică au fost semnate de specialişti cunoscuţi ai perioadei – istorici şi diplomaţi, cadre universitare, cercetători şi arhivişti – din rândul cărora menţionăm doar pe academicienii Florin Constantiniu şi Mircea Malița, prof. univ. dr. Mihai Retegan, colonel dr. Petre Otu, colonel dr. Alesandru Duţu, colonel dr. Vasile Popa, colonel dr. Alexandru Oşca, conf. univ. dr. Lavinia Betea, locotenent-colonel dr. Mihai Macuc, maior Laurenţiu-Cristian Dumitru, locotenent-comandor Marian Moşneagu, căpitan Florin Şperlea, căpitan Petre Opriş, dr. Andrei Miroiu, dr. Constantin Moraru, Cerasela Moldoveanu, ş.a.

S-a lărgit sfera colaboratorilor revistei şi au apărut rubrici noi, bine susţinute publicistic – **„Armată şi societate"**, **„Relaţii internaţionale"**, **„Militari de prestigiu, diplomaţi cu renume"** –, s-au înmulţit şi diversificat studiile publicate sub genericele mai vechi, **„Istoria, aşa cum a fost"**, **„Mari comandanţi militari"**, **Istoria lumii şi lumea istoriei"**, **„Dezvăluiri"**, **„Numele lor au rămas în istorie"** ş.a.

Redacţia a consacrat un număr special (RIM 3/2004) comemorării a 500 de ani de la trecerea în eternitate a voievodului Ştefan cel Mare şi a inserat grupaje de studii marcând aniversarea unor evenimente, ca: **„60 de ani de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial"**(RIM 1-2, 4-5/2005), **„90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial"** (RIM 1-2, 5-6/2006), **„90 de ani de la bătăliile de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz"** (RIM 3-4, 5-6/2007), **„90 de ani de la încheierea Primului Război Mondial"** (RIM 5-6/2008), **„60 de ani de la înfiinţarea NATO"** (1-2/2009). RIM 3-4/2009 se ocupă de evocarea evenimentelor de la 23 august 1944, mărturisite de principalii lor actori şi judecate de istorici din România (Neagu Djuvara, Alesandru Duţu, Dinu C. Giurescu, Dorin Matei, Petre Otu, Ioan Scurtu, Ottmar Traşcă, Cristian Troncotă), precum şi din Federaţia Rusă (O.A. Rjeşevsky) şi Germania (Klaus Schönherr).

Prezenţa activă a Institutului pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară în viaţa ştiinţifică internaţională, îndeosebi în ultimul

deceniu, a avut efecte benefice asupra creşterii numărului de colaboratori din străinătate şi a diversităţii abordărilor publicistice la „Revista de Istorie Militară”. Activitatea prodigioasă a ISPAIM în cadrul grupurilor de lucru ale Consorţiului PfP, cooperarea sa şi a Comisiei Române de Istorie Militară cu Comisia Internaţională de Istorie Militară, raporturile bilaterale dezvoltate de institut cu Serviciul Istoric al Armatei franceze, cu Institutul de Istorie Militară din Potsdam (Germania), cu Departamentul de Istorie al Armatei Israeliene, cu Comisia Elenă de Istorie Militară, organizarea în comun a numeroase manifestări ştiinţifice cu participare internaţională sau prezenţa cercetătorilor români la reuniuni similare în afara graniţelor ţării au făcut posibil ca în paginile RIM să apară o multitudine de studii semnate de istorici din Belgia, Bulgaria, Marea Britanie, Canada, Federaţia Rusă, Franţa, Finlanda, Germania, Grecia, Israel, Republica Moldova, Slovenia, Suedia, SUA, Turcia ş.a.

Înfiinţarea Grupului de Lucru pentru Regiunea Extinsă a Mării Negre al Consorţiului Academiilor de Apărare şi Institutelor pentru Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace şi încredinţarea ISPAIM a copreşedinţiei şi secretariatului acestui grup, în 2006, au avut ca urmare apariţia rubricii **„Marea Neagră – placă turnantă în relaţiile dintre Orient şi Occident”,** începând cu RIM 4-5/2005. Specialişti din Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” şi din ISPAIM au valorificat publicistic rezultatele cercetării privind evoluţia geopolitică a acestei regiuni, din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre.

Al XXIX-lea Congres Internaţional de Istorie Militară, organizat la Bucureşti, în zilele de 10-15 august 2003, sub auspiciile Ministerului Apărării Naţionale, prin Institutul pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară şi Comisia Română de Istorie Militară, a prilejuit editarea unui număr special, în versiunile română şi engleză, al „Revistei de Istorie Militară” având ca temă relaţia dintre fenomenul militar şi mass-media – **„War, Military and Media from Gutenberg to today”,** de fapt tema congresului. Autorii – militari de profesie, cât şi istorici civili – oferă cititorilor o paletă largă de abordări a relaţiei dintre război, armată şi mass-media, de la apariţia tiparului până la „războiul mediatic” din zilele noastre. Ediţiile RIM din anii care au urmat au inserat traduceri ale comunicărilor participanţilor străini la această prestigioasă manifestare internaţională: *Structura şi activitatea Secţiei de presă de război austro-ungare în timpul Primului Război Mondial* (maior dr. Tibor Bala, Ungaria); *Războiul din Vietnam şi lumea cinematografului* (Pierre-Emmanuel Baral, Franţa); *Ataşaţii militari francezi şi statutul lor în perioada interbelică* (prof. dr. Lothar Hilbert, Germania); *Pictorii de război din cadrul Wehrmacht-ului* (lt. col. dr. Wolfgang Schmidt, Germania); *Modificarea reprezentării inamicului în societatea slovacă, între anii 1938-1945* (Miloslav Čaplovič, Igor Baka, Zoltán Katreba – Slovacia); *Războiul din Algeria* (Maurice Faivre, Paul Villatoux – Franţa).

Analiza nepărtinitoare a tragediei evreilor din România în anii celui de-al Doilea Război Mondial s-a dovedit a fi un subiect foarte sensibil, întrucât presupunea asumarea unor grave erori ale politicii antonesciene din anii 1941-1942 în care a fost antrenată şi armata, dornică a răzbuna comportamentul prosovietic al unor minoritari în timpul invaziei Armatei Roşii din vara anului 1940. „Revista de Istorie Militară” a publicat cele mai relevante comunicări susţinute de către participanţii

la seminarul internațional „Holocaustul şi România. Istorie şi semnificații contemporane", desfăşurat la Bucureşti, în ziua de 1 iulie 2002. Astfel, sub genericul **„Istoria, aşa cum a fost"** au apărut în paginile publicației: *Regimul Antonescu şi evreii* (Florin Constantiniu – RIM 5-6/2002); *„Competiția" postcomunistă Holocaust versus Gulag, obstacol insurmontabil în calea reconcilierii?* (Michael Shafir – RIM 5-6/2002); *Imaginea evreului în textele politice antonesciene* (Lya Benjamin – RIM 1-2/2003); *Emigrarea evreilor prin portul Constanța* (locotenent-comandor Marian Moşneagu – RIM 1-2/2003); *Anatomia crimei. „Soluția finală" în istoriografia postbelică*(Mihai Chioveanu – RIM 3/2003); *Regimul dictaturii antonesciene. Dimensiuni social-politice şi ideologice* (Florin Müller – RIM 3/2003).

Cooperarea ştiințifică dintre Institutul pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară şi Departamentul de Istorie Militară al Armatei Israeliene, materializată în organizarea unor seminarii bilaterale pe diverse teme, a fost reflectată pe larg în paginile RIM, care a informat cititorii asupra contribuțiilor cercetătorilor români şi israelieni, parte din acestea văzând lumina tiparului: *Războiul de şase zile* (col. dr. Petre Otu, RIM 3/2002); *Conflictele arabo-israeliene în istoriografia românească* (col. Mihai Velea, RIM 3/2002); *Războiul de şase zile şi relațiile României comuniste cu Occidentul*(general-maior dr. Mihail E. Ionescu, RIM 3-4/2007); *Evaluarea israeliană a poziției sovietice în ajunul izbucnirii Războiului de şase zile* (colonel Shaul Shay, RIM 3-4/2007); *Procesul de menținere a păcii în conflictul israeliano-arab* (locotenent-colonel Noah Hershko, RIM 3-4/2007).

În anul 2000, s-a editat un număr special româno-elen al „Revistei de Istorie Militară" cu tema „Românii, grecii şi Chestiunea Orientală", care a fost lansat în cadrul celui de-al XXVII-lea Congres Internațional de Istorie Militară, desfăşurat la Atena. Cele 10 studii publicate în limbile franceză sau engleză aparțineau cercetătorilor români – dr. Mircea Soreanu, Maria Georgescu, comandor Gheorghe Vartic, locotenent-colonel Mihai Macuc, colonel dr. Petre Otu – şi cercetătorilor greci, prof. Ioannis Loucas, prof. Constantin Slovopoulos, prof. Miranda Stavrinos, prof. Olga Koulieri şi general-locotenent Ioannis Kakoudakis. Succesul publicației a determinat reluarea editării, în aceleaşi condiții, a unui alt număr comun, apărut în anul 2008, cu tema: „Marea Neagră, România şi Grecia"/ "Black Sea, Romania and Greece", care se constituie într-o cronică a relațiilor politico-militare dintre cele două țări. Începuturile geopoliticii greceşti (dr. Panagiotis Fourakis), colonizarea greacă în bazinul nord-vest pontic (Nicholaos Sol Depastas, Sergiu § Raluca Iosipescu), expansiunea bizantină în aria Mării Negre (dr. Alexandru Madgearu) acoperă epoca veche şi cea medie, în timp ce contribuțiile dr. Mircea Soreanu, dr. Ioannis Antonoupoulos, Triantaffyllia Kaisarou-Pantazopoulou şi dr. Efpraxia Paschalidou sunt consacrate epocii moderne. O amplă analiză a problemei Strâmtorilor este realizată de amiralul dr. Stylianos Politis, relațiile româno-elene în perioada interbelică sunt evaluate de dr. Petre Otu, iar Şerban Filip Cioculescu tratează rolul actual al Greciei şi al României în Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră.

Bunele raporturi dintre Institutul pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară şi Serviciul Istoric al Armatei Franceze s-au materializat pe plan publicistic prin realizarea în parteneriat, în anul 2006 a două reviste: o ediție specială româno-franceză a RIM, cu tema „Relațiile militare româno-franceze de-a lungul secolelor", apărută în România, şi un număr special franco-român al „Revue historique des armées", editat în Franța.

Intervenția corpului expediționar franco-britanic în Dobrogea anului 1854, pentru a bloca înaintarea trupelor țariste spre Constantinopol; reflectarea în presa franceză a procesului de modernizare a armatei române în vremea lui Carol I; activitatea ofițerilor Biroului 2 al Statului Major al Armatei Franceze în 1918; viziunea franceză asupra Înțelegerii Balcanice şi a rolului României în cadrul acestei alianțe; presa militară din Hexagon despre statutul României în timpul Războiului Rece reprezintă contribuțiile cercetătorilor francezi (col. prof. Jean Nouzille, locotenent-colonel Rémy Porte, căpitan Michel Bourlet, locotenent Abdil Bicer şi Alain Marzona) la realizarea ediției speciale a RIM apărută în România.

„Revue historique des armées" consacrată relațiilor româno-francez e, oferă cititorilor, într-o prezentare grafică de excepție, un studiu introductiv, intitulat „Perspective franco-române", semnat de Catherine Durandin, urmat de alte patru articole

referitoare la sistemul de fortificaţii al Bucureştilor la sfârşitul secolului al IX-lea (Jean François Pernot); relaţiile navale franco-române în anii 1919-1928 (Patrik Boureille); rolul României şi al Poloniei în politica externă a Franţei, vizavi de URSS în perioada interbelică (Frédéric Dessberg); activitatea ataşaţilor militari francezi în România, între 1948-1975 (Christophe Midan).

Ambele publicaţii sunt susţinute cu studii consistente, subsumate temei generale, semnate de istorici din România (Sergiu Iosipescu, Maria Georgescu, Valeriu Avram, Paul Sandachi, Gheorghe Nicolescu, Petre Otu, Mihail E. Ionescu, Şerban Pavelescu).

În anul 2008, „Revista de Istorie Militară" s-a prezentat cu o nouă ediţie specială, consacrată aniversării a 90 de ani de la încheierea Primului Război Mondial, o ediţie realizată cu contribuţia unor cercetători din România, Franţa şi Germania. Remarcăm studiile semnate de locotenent-colonelul dr. Gerhard P. Gross (*Planificarea operativ-strategică germană pe fronturile de Est şi Sud-Est, între anii 1914-1916*), prof. univ. dr. Liviu Maior (*Românii ardeleni, de la loialitatea dinastică la loialitatea naţională*), Isabelle Davion (*Comunicaţii dificile: România în planificarea franceză de aprovizionare de război*), Sorin Cristescu (*Chipul soldatului român în memorialistica germană a Primului Război Mondial*).

De-a lungul existenţei sale, „Revista de Istorie Militară" a semnalat, cu regularitate, apariţia celor mai relevante lucrări de istorie militară şi a informat cititorii cu privire la desfăşurarea unor manifestări ştiinţifice internaţionale care au abordat problematica securităţii, apărării şi istoriei militare .

„Revista de Istorie Militară" s-a impus în peisajul istoriografiei româneşti din ultimii 20 de ani, făcându-se cunoscută în mediile ştiinţifice din ţară şi din străinătate prin diversitatea conţinutului tematic, valoarea materialelor publicate, precum şi prin prestigiul colaboratorilor săi. Cele 114 numere ale seriei noi a publicaţiei, apărute până în prezent, cuprind o bogăţie de contribuţii ştiinţifice originale în domeniul analizei şi evaluării politicii militare, al elucidării unor aspecte semnificative din trecutul armatei române ca şi al parcursului ei către integrarea euroatlantică a României. Revista a intrat în circuitul publicistic al publicaţiilor de specialitate din sfera istoriografiei naţionale, este recenzată şi citată ca sursă bibliografică în numeroase studii şi lucrări care abordează evoluţia fenomenului politico-militar.

„Revista de Istorie Militară" şi ediţiile sale apărute în ultimii ani pot fi accesate, integral, pe www.mapn.ro/diepa/ispaim, link-ul Publicaţii.

30 IULIE 1975. HENRY KISSINGER AFIRMĂ: „ROMÂNII ŞI CHINEZII SUNT CEI MAI BUNI ALIAŢI AI NATO ŞI PIEŢEI COMUNE”

MIRCEA FLORIN PRISTAVU *

Studiul evoluției României în contextul Războiului Rece a făcut paşi importanți în ultima vreme[1], ceea ce nu înseamnă că noi achiziții documentare nu adaugă lumini explicative asupra comportamentului României în cadrul „erei bipolare”.

Prezentăm mai jos un extras dintr-un document publicat relativ recent în Statele Unite[2] . Este vorba despre o stenogramă a întâlnirii care a avut loc la 30 iulie 1975 la Helsinki între liderii Greciei şi Statelor Unite. Din partea Greciei au participat prim-ministrul Constantinos Caramanlis, ministrul de Externe Dimitrios Bitsios şi seful de cabinet Molyviatos. Din partea Statelor Unite au participat preşedintele Gerald Ford, Secretarul de stat Henry Kissinger şi asistentul Secretarului de stat pentru afaceri europene, A. Hartman.

Întâlnirea a avut loc în capitala Finlandei, unde participanții menționați se aflau alături de alți lideri europeni şi nord-americani pentru a semna Actul Final de la Helsinki (1 august 1975), rezultat al negocierilor vreme de trei ani în cadrul Conferinței Pentru Securitate şi Cooperare în Europa (CSCE).

Memorandumul de întâlnire publicat integral a fost elaborat de A. Hartman. Iată mai jos, în traducere, părțile referitoare la România şi contextul în care au fost făcute:

„A fost o discuție scurtă în grădină, despre itinerarul precedent al preşedintelui şi apoi despre planurile viitoare de călătorie, inclusiv cel de a se întâlni cu primul ministru japonez.

Caramanlis: *Am fost în România cu puțin timp în urmă şi m-am gândit să-i invit la Summitul NATO[3].*

Secretarul (Henry Kissinger – n.n.): *Da, ei şi cu chinezii sunt cei mai buni aliați ai NATO şi ai Pieței Comune.*

Preşedintele (Gerald Ford – n.n.) : *Albanezii nu sunt aici?*

Secretarul: *Nu, întrucât ei urmează linia chineză.*

Bitsios: *Da, ei consideră toate acestea* (CSCE – n.n.) *o conspirație.*

Caramanlis: *Urmează să fac vizite separate în Bulgaria şi Iugoslavia, precum şi în România.*

Preşedintele: *Înțeleg că România, în special Bucureştiul, a fost foarte atrăgătoare în perioada de dinaintea războiului.*

Bitsios: *Da, ei numeau Bucureştiul Parisul Răsăritului.*

---

* Absolvent al Facultății de istorie (licență şi masterat) al Universității din Piteşti. În prezent, soldat în Regimentul 30 Gardă „Mihai Viteazul”

***Secretarul**: Îi spuneau aşa pentru că era decadent.*

***Preşedintele**: Mai au încă mult petrol?*

***Caramanlis**: Cred că jumătate din rezervele s-au epuizat.*

***Molyviatos**: Avem acum relaţii calde cu Bulgaria.*

***Secretarul**: Acest lucru nu a fost aşa din punct de vedere istoric.*

***Caramanlis**: Da, este pentru prima dată.*

***Secretarul**: În trecut, Bulgaria a dorit o ieşire la Marea Egee şi se gândea că îi trebuie şi o bucată din Grecia.*

***Bitsios**: Bulgarii sunt neliniştiţi în legătură cu iugoslavii din cauza chestiunii minorităţii macedonene.*

***Caramanlis**: Am putea avea relaţii mai bune cu Bulgaria decât cu Turcia. Ceea ce ne trebuie este un nou echilibru.*

***Preşedintele**: Ce credeţi că se va întâmpla în Iugoslavia după Tito?*

***Caramanlis**: Cred că va fi dificil. Sunt trei posibilităţi. Ruşii pot lua controlul. Se poate dezmembra. Sau, din cauza puterii armatei, poate rămâne unificată şi sa aibă aceeaşi independenţă. Este o mare preocupare pentru noi. Unul din motivele pentru care vrem relaţii bune cu Turcia este ca noi să nu avem probleme când va începe tranziţia în Iugoslavia(...)".*

Documentul continuă cu înfăţişarea punctelor de vedere ale liderilor greci şi americani privind problemele balcanice şi europene: situaţia din Iugoslavia şi Portugalia; dosarul Ciprului, care a ocupat cea mai mare parte a întrevederii. Convorbirea s-a încheiat cu declaraţia preşedintelui Statelor Unite potrivit căreia guvernul condus de Caramanlis „reprezintă cel mai bun guvern grec posibil".

Lectura documentului evidenţiază modul în care „partea cealaltă" (liderii a două state membre NATO) a perceput în epocă politica externă a României comuniste. Practic, intenţia lui Caramanlis de a invita România la Summitul NATO din acel an şi răspunsul dat de Secretarul de stat Henry Kissinger – dacă nu le înscriem în registrul anecdotic, ceea ce este puţin probabil la un asemenea nivel, mai ales că ele au fost consemnate scrupulos de un înalt oficial american –, constituie unele din probele documentare cele mai solide ale faptului că, în 1975, la reuniunea finala a CSCE, desprinderea României de linia Moscovei era un proces aproape încheiat. Cum a fost indusă o astfel de percepţie la un asemenea nivel este greu de răspuns în stadiul actual al documentaţiei.

În altă ordine de idei, există puţine evidenţe documentare care să releve eventuala intenţie a României de a trece de „partea cealaltă" (NATO),

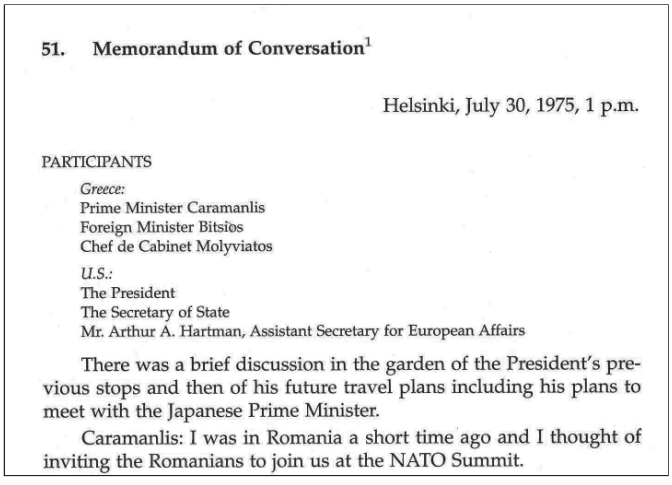

51. **Memorandum of Conversation**[1]

Helsinki, July 30, 1975, 1 p.m.

PARTICIPANTS

Greece:
Prime Minister Caramanlis
Foreign Minister Bitsios
Chef de Cabinet Molyviatos

U.S.:
The President
The Secretary of State
Mr. Arthur A. Hartman, Assistant Secretary for European Affairs

There was a brief discussion in the garden of the President's previous stops and then of his future travel plans including his plans to meet with the Japanese Prime Minister.

Caramanlis: I was in Romania a short time ago and I thought of inviting the Romanians to join us at the NATO Summit.

▪ Documentul nr. 51 (*Foreign Relations of the United States, 1969-1976, vol. XXX, Greece; Cyprus; Turkey 1973-1976*, Washington, 2007)

aşa cum se afirmă în documentul mai sus citat. Între documentele publicate, două referinţe documentare la această problemă – a părăsirii de către România a Pactului de la Varşovia – au o relevanţă aparte.

Într-un raport înaintat ierarhic la 3 iunie 1968, ministrul român al Forţelor Armate, Ion Ioniţă, solicita un mandat de acţiune în vederea participării la reuniunea Pactului de la Varşovia din iunie 1968, în cadrul căreia urmau să se discute proiectele de reformă militară ale Pactului. Demnitarul român releva poziţia aparte adoptată de România faţă de Organizaţia Tratatului de la Varşovia începând cu anii '60 şi opoziţia faţă de iniţiativele de reformă militară susţinute de sovietici. El concluziona: „Ca urmare a acestei poziţii, Republica Socialistă România, fără a declara că iese din Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală, de fapt în problemele cu caracter militar se situează în afara organismelor militare integrate ale Tratatului de la Varşovia"[4].

Pe aceeaşi linie de interpretare poate fi citat şi alt document, anume întâlnirea dintre Emil Bodnăraş, vicepreşedinte al Consiliului de Stat şi ambasadorul Harry G. Barnes al SUA, din 17 mai 1974. În cursul convorbirii, demnitarul român afirmă: „România s-a gândit şi la o eventuală retragere din Pactul de la Varşovia, aşa cum au procedat şi albanezii în 1968, dar, în final, s-a considerat că e mai bine să rămână în Consiliile/organismele Pactului, chiar dacă nu putea exercita nici o influenţă asupra afacerilor militare ale Pactului, dar, cel puţin, putea pune întrebări şi obţine informaţii în acest sens"[5].

Mai degrabă, remarcile lui Constantin Caramanlis şi Henry Kissinger din documentul mai sus citat pot fi interpretate în contextul încrederii determinată de vârful de destindere atins de semnarea Actului Final de la Helsinki (1 august 1975), când speranţa depăşirii „Europei blocurilor" era vizibilă şi oarecum îndreptăţită.

Noi surse documentare pot aduce date suplimentare în acest dosar pasionant: vroia România în 1975 să părăsească Tratatul de la Varşovia?

---

[1] Vezi Dennis Deletant and Mihail E. Ionescu (eds), *Romania and the Warsaw Pact 1955-1989. Selected Documents*, Politeia-SNSPA, 2004.

[2] *Foreign Relations of the United States, 1969-1976,* vol. XXX, *Greece; Cyprus; Turkey 1973-1976,* Washington, 2007, documentul nr. 51.

[3] Ion Calafeteanu (coord.), *Istoria politicii externe româneşti în date*, Bucureşti, 2003.

[4] Arhivele Militare Române, *Raport înaintat de general-colonel Ion Ioniţă, ministrul Forţelor Armate, lui Nicolae Ceauşescu, referitor la conţinutul proiectelor elaborate de Comandamentul Unit al Organizaţiei Tratatului de la Varşovia,* 3 iunie 1968, fond V2, vol. 3, dosar nr.12/35, f.11.

[5] US State Department Memorandum of Conversation between Emil Bodnăraş and Harry G. Barnes, US Embassy, Bucharest, 24 May 1974, Selected US Documents, US National Archives, în Dennis Deletant and Mihail E. Ionescu (eds), *op.cit.,* p. 267.